

**A MESE, A VERS ÉS A KÉPESKÖNYV SZEREPE A
BÖLCSŐDÉS GYERMEKEK ÉLETÉBEN ÉS
FEJLŐDÉSÉBEN**

Bölcsházadoktori értekezés

témavezető:

DR. NAGY JÓZSEF
egyetemi tanár

írta:

NYITRAI ÁGNES
*József Attila Tudományegyetem
Szeged, 1995*

Köszönetnyilvánítás

Köszönetet szeretnék mondani mindazoknak, akik a disszertáció készítése során segítettek munkámat:

***témavezetőmnek, Dr. Nagy József Professzor Úrnak folyamatos szakmai segítségéért;
munkahelyem, a Bölcsődék Országos Módszertani Intézete Vezetőjének, Dr. Mátay Katalin Igazgató Főorvosasszonynak és munkatársaimnak kutatómunkám erkölcsi és anyagi támogatásáért;***

a vizsgálati mintában szereplő bölcsődék vezetőinek, gondozónőinek és a gyermekek szüleinek áldozatkész együttműködésükért;

Kardos Józsefné videotechnikusnak a videofelvételek elkészítéséért;

Pintér Zsolt okleveles építőmérnöknek a kutatás eredményeinek számítógépes feldolgozásáért;

Marton Ferencnének és Ferenczy Lászlónak a kézirat szerkesztéséért.

TARTALOMJEGYZÉK

I. BEVEZETÉS

1. A témaválasztás indoklása	1. old.
2. Az értekezés célkitűzései	10. old.
3. Az értekezés struktúrája	11. old.
4. Az értekezés forrásai és módszerei	13. old.

II. ELŐZMÉNYEK

1. Az értekezés témája a szakirodalomban	15. old.
2. Kérdőíves felmérés a Bp. XIV. ker. szülők körében (módszerkipróbáló elővizsgálat)	55. old.
3. Videos megfigyeléssorozat a BOMI bölcsődéjében 1991-92-ben (módszerkipróbáló elővizsgálat)	57. old.
4. Kérdőíves felmérés a Bp. XI. ker. gondozónők körében (módszerkipróbáló elővizsgálat)	61. old.

III. A 2 ÉVES LONGITUDINÁLIS VIZSGÁLAT EREDMÉNYEI

1. A vizsgálat leírása	63. old.
2. A családi nevelés jellemzői A szülők körében végzett kérdőíves felmérés eredményei	67. old.
3. A bölcsődei nevelés jellemzői	106. old.
3.1. A gondozónők körében végzett kérdőíves felmérés eredményei	106. old.
3.2. Kérdések a gyermekekről	122. old.
3.3. A videos megfigyelések	129. old.
3.3.1. Bevezető	129. old.
3.3.2. Általános jellemzők	132. old.
3.3.3. A gondozónők tevékenysége és viselkedése	139. old.
3.3.4. A gyermekek tevékenysége	174. old.
4. A kutatás néhány fontosabb eredménye, tapasztalata - pedagógiai konzekvenciák	204. old.

IV. A TOVÁBBLÉPÉS LEHETŐSÉGEI

V. BIBLIOGRÁFIA

VI. MELLÉKLETEK

VII. TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

VIII. ÁBRÁK JEGYZÉKE

I. BEVEZETÉS

I.1. A témaválasztás indoklása

A mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés nagy hatással van a kisgyermek értelmi- (beszéd, gondolkodás, emlékezet és képzelet), érzelmi- és szociális fejlődésére.

A gyermek olyan tapasztalatokra, ismeretekre tesz szert, amelyeknek megszerzésére más helyzetekben nincs lehetősége. Gazdagodik emberismerete, könnyebben el tud igazodni az őt körülvevő világ szövevényes viszonyrendszerében. A róla szóló történetek hatására eredményesebben fel tudja dolgozni saját élményeit, érzéseit. A beszélgetések során olyan kérdések merülnek fel és válaszolódnak meg, amelyek más helyzetekben - speciális jellegük miatt - nem fogalmazódnának meg. A főhőssel való azonosulás révén fejlődik a gyermek empátiája. A mesék kitartásra buzdítanak, végső konklúziójuk - a jó elnyeri méltó jutalmát - optimizmusra nevel. Az emberi kapcsolatok, a mindennapi élet jelenségei között egyre jobban eligazodó kisgyermek valószínűleg egyre nyitottabb, egyre derűlátóbb személyiséggé válik, kialakul benne a világ megismerésére és megváltoztatására irányuló vágy.

A mesehallgatás során tanulja meg a gyermek a folyamatos, összefüggő beszéd megértését, sajátítja el az elbeszélések megfogalmazásához szükséges nyelvi struktúrákat és relációkat. A mindennapi kommunikáció erős szituativitása és a rá jellemző tömörítés miatt erre nem ad elég lehetőséget, mintát. A mesehallgatás segít az időbeni egymásutániséggel, ok-okozati összefüggésekkel, a különböző viszonylatrendszerekkel kapcsolatos fogalmak kialakulásában.

Réger Zita ír kultúránk erős könyvhöz kötöttségéről: a kisgyermek jóval előbb kapcsolatba kerül a könyvekkel, mint ahogyan olvasni tud. A csecsemő már kb. 6 hónapos kortól felfigyel a könyvekre és az azokból származó információkra. A nyelvi szocializáció - sőt, tulajdonképpen az egész szocializáció - eredményességét döntő mértékben meghatározza a könyvhöz való viszony. Hátrányos helyzetben vannak azok, akiknek életében a könyv csekély szerepet játszik.¹

Egy óvodások körében végzett vizsgálat² eredményei szerint azok a gyermekek, akiknek minden nap mesélnek, kb. másfél évvel előzik meg beszédfejletségben azokat, akik a mese élvezetében nem részesülnek. Ez a mesének a fentiekben leírt hatásán kívül valószínűleg azzal is magyarázható, hogy a gyermekének rendszeresen mesélő szülő gyermekhez való meleg-elfogadó érzelmi viszonyulása más helyzetekben is érvényesül, és ez kedvező hatással van a személyiségfejlődésre.

A modern pedagógiai-szociológiai kutatások eredményei szerint az iskolai bevételek szempontjából legfontosabb az anyanyelvi tudás.³

Könnyen belátható annak a gyermeknek az előnyös helyzete, akinek a vers, képeskönyv, mondóka, mese már a lehető legkorábban, csecsemőkortól része életének. Úgy gondolom, hogy az irodalommal kisgyermekkorban kötött barátság a későbbi életszakaszokban is megmarad, segíti egyrészt az iskolai ismeretszerzést, másrészt pedig állandó élményforrásként gazdagítja a személyiséget.

¹ *Réger Zita : Utak a nyelvhez. Nyelvi szocializáció , nyelvi hátrány. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1990*

² *Nagy József: 5-6 éves gyermekeink iskolakészültsége. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1980.*

³ *Pierre Bourdieu: A társadalmi egyenlőtlenségek újtermelődése. Gondolat, Budapest, 1987.*

A mese egyidős az emberiséggel. *David Riesman* figyelemre méltóan foglalja össze a mese történetét, a társadalom fejlődésében és az egyén szocializációjában betöltött szerepét.⁴

Az írásbeliség kialakulása előtt, az ún. tradícióktól irányított társadalmakban a szocializációhoz, a felnőtté váláshoz szükséges ismeretek és tapasztalatok átadásának szinte kizárólagos eszközei a mesék és a mítoszok voltak, ezek közvetítették a gyermek számára fontos tudást, alakították erkölcsi meggyőződését. A mondákat, meséket a gyermekhez közel álló, őt jól ismerő felnőtt mesélte el a gyermek fejlettségéhez, egyéniségéhez, pillanatnyi hangulatához igazodva. A gyermek is részt vett kérdéseivel, megjegyzéseivel a történet alakításában.

Az iparosodás korában - *Riesman* szavaival élve az átmeneti népességnövekedés időszakában - a társadalom fejlődésével párhuzamosan megnőtt a formális iskoláztatás jelentősége: részben több tudás kellett a társadalom működtetéséhez, részben az iskola elszívta azokat a fiatalokat, akikre a termelésben nem volt szükség.

Az írásbeliség terjedése együtt járt az írástudás újdonságának varázsával: gyermekek és felnőttek szívesen olvastak szinte válogatás nélkül bármit, ami a kezük ügyébe került.

A gyermek olvasmányainak kiválasztásában és az olvasottak feldolgozásának, megértésének segítésében a felnőtt kevésbé tudott részt venni, mint amennyire a tradíciók által irányított korszakban élőknek módjukban állt a szóban elmondottakat gyermekük fejlettségéhez és érdeklődéséhez igazítani. Így sokan olyan műveket is olvastak, amelyek nem nekik valók voltak, ráadásul segítő magyarázat nélkül. Előfordulhatott, hogy olvasmányélményeik alapján olyan

⁴ *David Riesman: A magányos tömeg Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1983.*

példaképeket, ideálokat választottak, melyeket nem tudtak megközelíteni: ez negatív élményekhez, kudarcokhoz, kisebbségi érzéshez vezethetett. Az olvasmány-élmények szerepe nőtt, a társadalom rétegződésével, differenciálódásával és a termelés fejlődésével egyre több olyan területe, helyzete lett az életnek, amely csak az irodalomból volt megismerhető.

Riesman veszélyesnek látja, hogy a gyermek társadalmazásával kapcsolatos feladatok egy részét elveszik a gyermekkel közvetlen kapcsolatban lévő felnőttről, véleménye szerint ez jelentősen csökkenti az egyéni bánásmód megvalósításának lehetőségét.

Napjainkban, - *Riesman* szóhasználatával élve az átmeneti népességcsökkenés időszakában, a kívülről irányított korszakban - a gyermek fogyasztóvá nevelése rendkívül korán megkezdődik. A könnyen, gyorsan emészthető művek divatosak: a cél, hogy a fogyasztó minél hamarabb alkalmassá váljék újabb mű befogadására.

A gyermekkönyvek- és újságok soha nem látott választékával találkozunk a piacon, ez azonban bizonyos vonatkozásban látszatválasztéknak tekinthető:

1. A gyermekkönyvek írói és illusztrátorai mintha megfeledkeznének arról, hogy a kisgyermeket nem csupán az állatok érdeklik, hanem a saját élete, környezete is. Az ezt bemutató (de: nem direkt módon tanító) könyv (pl. ilyen *A baba első lexikonja*, *A baba második lexikonja*, ... stb.) rendkívül kevés.
2. Ugyanígy kevés a természeti környezetet reálisan bemutató, kisgyermeknek szóló könyv is (ilyenek pl. a londoni *Dorling Kindersley Ltd.* egyes magyarra fordított kiadványai vagy a *Venezia Kiadó* franciából fordított kiadványai).

3. Nem szerencsés, hogy a gyermekeket általában „habos” ruhakölteményekben, gyakran életidegen arckifejezéssel és mozdulatokkal ábrázolják. Negatív érzelmek szinte sosem szerepel az illusztrációkon.

4. Sok a *Walt Disney* és a *Walt Disneyt* utánózni próbáló, kevés az eredeti stílusú illusztráció.

5. Nem jobb a helyzet a szöveg szempontjából sem: szép számmal vannak mesének álcázott nem-mesék, bugyuta történetek, tanmesék is.

6. A választékbővüléshez nagy mértékben hozzájárul az átdolgozások szaporodása is: kapható pl *Csipkerózsika* minden korosztálynak: a legkisebbeknek leporello, a kicsit nagyobbaknak lerövidített, alig pár soros mese formájában, gazdagon illusztrálva, a 3 év körülieknek panoráma-mesekönyv alakjában, a nagyobbaknak pedig hosszabb változatban, kevesebb illusztrációval (és természetesen ez utóbbi is többféle fordításban, számos, egymástól alig-alig különböző gyűjteményben). Úgy gondolom, hogy a leegyszerűsített, lerövidített - ezáltal tartalmi- és nyelvi szépségükből sokat veszített - mesék elsősorban a kiadók és a forgalmazók érdekeit szolgálják. Az a mese, amit "le kell rövidíteni", nem való annak a korcsoportnak, amelyiknek szánják. (És nem szabad megfeleledkezni az átírással kapcsolatos etikai kifogásokról sem). Minden korosztály számára bőségesen rendelkezésre áll rangos, élményt nyújtó, a gyermekek fejlettségének megfelelő irodalmi alkotás, nem szerencsés ezek helyett értéktelen átdolgozásokat választani.

A gyermekkönyvek kiadásának ugrásszerű fejlődése és a gyermekújságok számának jelentős szaporodása mellett egyre elterjedtebbek a meselemezek, kazetták, sőt, CD-k, egyre több a gyermekeknek készített tv-műsor és videokazetta, gazdagodik a színpadi gyermekműsorok választéka is. A színvonal azonban sajnos nem mindig megfelelő.

A műfaji sokféleség üdvözlendő, de nincs könnyű helyzetben az a szülő, bölcsődei gondozónő vagy óvónő, aki rangos, a gyermek életkorának, fejlettségének, egyéni sajátosságainak, érdeklődésének megfelelő művet akar választani. Nehezíti a helyzetet az is, hogy a divatos művek uralják a piacot, sajátos értékrendet, hierarchiát teremtve. Pozíciójukat erősíti, hogy minden formában, a gyermekek számára készített használati tárgyakon, ruhákon, játékként, stb. is kaphatók, jelentősen befolyásolván ezzel a fogyasztót, elterelve a figyelmet más, esetleg értékesebb, de kevésbé reklámozott alkotásról. (Pl. az utóbbi 1 1/2 évben az *Aladdin*-kultuszt felváltotta az *Oroszlánkirály*, melynek helyébe 1995. tavaszán a *101 kiskutya* lépett).

A mesélésnek, verselésnek, képeskönyv-nézegetésnek, ezeknek a gyermek személyiségfejlődésében nagy szerepet játszó - és specifikus jellegük miatt egyedülálló kommunikációs helyzeteknek - a leírása, jellemzése, pedagógiai-módszertani elemzése a 0-3 éves korosztály vonatkozásában kevésbé kidolgozott. Ennek következtében a gondozónőképzés egyes szintjeinek és formáinak tananyagában ez a téma alig szerepel.

Véleményem szerint ez az életszakasz képezi az alapját a későbbi fejlődésnek a meséhez, könyvhöz való viszony alakulásának tekintetében is: ha a gyermekben szinte a kezdetektől nem alakul ki a könyv- és meseszeretet, akkor ez egyre kevésbé ill. egyre nehezebben történik meg a későbbi életévekben. Ez nehezen behozható hátrányt jelenthet mind érzelmi-, mind értelmi téren. Feltételezhető az is, hogy ha a szülő nem énekel, mondókázik már a csecsemőkorú gyermekének is, nem nézeget képeskönyvet az 1 év körüli gyermekkel, egyre nehezebben kezdi el azt a későbbiekben.

A jelenlegi bölcsődei nevelési gyakorlatban elsősorban a feltételek biztosításának szükségessége hangsúlyozott. Fontos szakmai elv, hogy már csecsemőkortól kezdve legyen lehetőségük a gyermekeknek igényeiktől függően játékidőben bármikor könyvet nézegetni. A könyvválaszték igazodjék a gyermekek életkori sajátosságaihoz és egyéni fejlettségéhez. Egy-egy könyvből lehetőleg több legyen, hogy ha egyszerre több gyermek akarja nézegetni ugyanazt a könyvet, ne legyen konfliktus. A szabad választást elősegíti a játékok és a könyvek nyitott polcon való tárolása is.

Sokkal kevésbé tisztázott a felnőtt szerepe, a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés módszertana.

Egyrészt azért, mert hiányzik a helyzetek jellemzőinek egzakt leírása, amire egy módszertani koncepció épülhetne. Így a módszertani elképzelések megfogalmazása jelenleg elsősorban három-féleképpen a következő módokon történik:

1. Az általános nevelési elképzeléseket próbálják aktualizálni a képeskönyv-nézegetés, verselés, mesélés helyzeteire. Ez - miután nem veszi /nem veheti figyelembe a szituációk specifikumait, az esetek jó részében nem jelent kézzel fogható segítséget.
2. A gondozónők saját elképzelései, tapasztalatai alkotják a módszertani elképzelések 2. nagy "csokrát". Ezek nagyon fontosak, de úgy gondolom, hogy az a megerősítés, amelyet a szakmai-módszertani koncepció nyújthat, sok esetben nagyon hiányzik.

Másrészt kevésbé tisztázott a felnőtt szerepe, a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés módszertana azért is, mert a bölcsődei nevelési koncepciónak a felnőtt gyermek életében, játéktevékenységében betöltött szerepéről vallott felfogása és a mesélés helyzeteiben való részvétel között ellentmondás tapasztalható.

A jelenlegi szakmai nézetek a felnőttek elsősorban előkészítő- feltételmegteremtő szerepet szánnak a gyermekek játékában, attól tartván, hogy a gondozónő aktívabb részvétele, az együttjátzás, a partneri viszony csökkentené a gyermekek öntevékenységet, szabad aktivitását, gátolná a kreativitást.

Úgy gondolom, hogy a bölcsődei nevelési elképzelések a *laissez faire* irányába csúsztak el. Véleményem szerint a jelenleg megfogalmazottnál mindenképpen nagyobb szerepet kell játszani a gondozónőnek a gyermekek játéktevékenységében, hiszen odafigyelése, elismerése, esetenkénti ötletadása, az együttjátzás öröme, a közös tevékenység során nyújtott viselkedési és helyzetmegoldási minták fontosak a gyermek személyiségfejlődésében.

Ha a gondozónő kommunikációjára jellemző az empátia, a feltétel nélküli elfogadás és a hitelesség, amelyek a humanisztikus pszichológia talaján kibontakozott személyközpontú irányzat képviselői, *Carl Rogers és követői* szerint a partneri kommunikáció legfőbb ismérvei,⁵ kicsi a veszélye az autokratikus komponensek megjelenésének.

A képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzeteiben a felnőttek kiemelkedően aktív szerepe van: személyisége, szaktudása, felkészültsége, a pillanatnyi helyzethez, a gyermek egyéniségéhez, fejlettségéhez, érzelmi állapotához alkalmazkodni tudása nagy mértékben meghatározza ezen helyzetek élményszerűségét és ezen keresztül a gyermekek könyvhöz, irodalomhoz való viszonyának alakulását.

⁵ bővebben ld. Tringer László: *A gyógyító beszélgetés. Magyar Viselkedéstanulmányi és Kognitív Terápiás Egyesület, Bp., 1991.*

Úgy gondolom, hogy a képeskönyv-nézegetésnek, mesélésnek, verselésnek a kisgyermek életében és személyiségfejlődésében betöltött fontos - és egyedülálló, mással nem pótolható - szerepe indokoltá teszi a szituációk jellemzőinek és ezek összefüggéseinek egzakt leírását és egy ezen alapuló módszertani koncepció kidolgozását.

I. 2. Az értekezés célkitűzései

1. A mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés főbb jellemzőinek leírása a vizsgálatok adatai alapján.

2. A család szerepe a gyermek meséhez, vershez, könyvhöz való viszonyának alakulásában - a családi nevelés jellemzése e tekintetben.

3. A gondozónők viszonya a meséléshez, verseléshez, képeskönyv-nézegetéshez - nevelői magatartásuk jellemzése.

4. A családi- és a bölcsődei nevelés hasonlóságai és különbözőségei az értekezés témája szempontjából. - Ezek összefüggéseinek és egymásra hatásának jellemzése.

5. A gondozónő-képzés jelenlegi formáiban (kivéve a kísérleti jellegű, érettségire épülő , nappali tagozatú 4+2 és 4+3 éves képzéseket) a mesélésre, verselésre, képeskönyv-nézegetésre való felkészítés csekély mértékben szerepel a tananyagban, elsősorban a bölcsődei nevelési koncepció e vonatkozású kidolgozatlansága miatt. Ezt a kettős (egymásra is ható) hiányosságot kompenzálendő, cél egy olyan eszközcsoomag kidolgozása, amely tartalmazza:

a./ a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés elvi-módszertani koncepcióját és az ezen helyzetek elemzését segítő mérőeszközt;

b./ a gondozónőknek ezen helyzetekben való viselkedésre való felkészítését, kompetenciájuk erősítését szolgáló eszközöket.

A módszertani eszközcsoomag koncepciója, tartalmi összetevői a jelen kutatás eredményei alapján feltételezhetően meghatározhatók.

I. 3. Az értekezés struktúrája

Az értekezés fő részei a következők:

1. Előzmények

A disszertáció ezen fejezeteiben a téma feldolgozását, a vizsgálatok megtervezését segítő ismeretek és korábbi tapasztalatok értékelő- elemző bemutatására kerül sor.

Elsődleges ezek közülük a szakirodalom problémafelvető- összehasonlító feldolgozása.

1987-ben a Bp. XIV. ker. bölcsődés gyermekek szüleinek körében, 100 fős, véletlen mintavétellel kiválasztott mintán kérdőíves felmérést végeztem a család olvasási szokásairól, a gyermekek képeskönyv-nézegetéshez, meséléshez, verseléshez való otthoni viszonyának alakulásáról. Ez módszerkipróbáló elővizsgálatnak tekinthető.

1991-92-ben a Bölcsődék Országos Módszertani Intézete bölcsődéjében videos megfigyeléssorozatot végeztem módszerkipróbálás céljából.

1993-ban a Budapest XI. kerületi gondozónők 20 fős mintáján próbáltam ki a gondozónők képeskönyv-nézegetéshez, meséléshez, verseléshez való viszonyának feltárását célzó kérdőívet.

2. A fővizsgálat leírása, eredményeinek ismertetése

A három budapesti bölcsődében (Bölcsődék Országos Módszertani Intézete bölcsődéje, Bp. III. Arató Emil téri bölcsőde és Bp. XIV. Mályva téri bölcsőde) végzett 2 éves longitudinális videos megfigyeléssorozat, továbbá az ezeket kiegészítő vizsgálatok (a családi nevelés, a gyermek otthoni képeskönyvnézegetési, mesélési szokásait kutató, szülők körében végzett kérdőíves felmérés, valamint a gondozónők körében végzett kérdőíves felmérés és a gondozónői kérdések) elemző-értékelő ismertetése, összefüggések keresése, következtetések megállapítása.

3. A továbblépés lehetőségei

A fejezet célja kettős: mind az elméleti továbblépés lehetőségét, mind az eredmények gyakorlati hasznosításával kapcsolatos elképzeléseket tartalmazza.

A 3 fő fejezeten kívül természetesen része a disszertációnak a *Tartalomjegyzék*, *Bevezetés* címet viselő jelen fejezet, valamint a *Mellékletek*, amely a kutatáshoz használt eszközöket (kérdőíveket, kódlapokat, ... stb.) tartalmazza, továbbá a *Bibliográfia*, a *Táblázatok jegyzéke* és az *Ábrák jegyzéke*.

I. 4. Az értekezés forrásai és módszerei

Források:

1. A témával kapcsolatos legfontosabb publikációk a szakirodalomban.
2. Az 1987-ben a Bp. XIV. ker. szülők körében végzett kérdőíves felmérés dokumentumai.
3. Az 1991-92-ben a Bölcsődék Országos Módszertani Intézete bölcsődéjében végzett videos megfigyeléssorozat dokumentumai.
4. Az 1993-ban a Bp. XI. ker. gondozónők körében végzett kérdőíves felmérés dokumentumai.
5. A vizsgálati mintában szereplő 3 budapesti bölcsődében (Bölcsődék Országos Módszertani Intézet bölcsődéje, Bp. III: Arató Emil téri bölcsőde és Bp. XIV. Mályva téri bölcsőde) 1993-1995-ben végzett longitudinális videos megfigyeléssorozat dokumentumai.
6. A mintában szereplő gyermekek szülei körében végzett kérdőíves felmérés dokumentumai.
7. A mintában szereplő gondozónők körében végzett kérdőíves felmérés dokumentumai.
8. A gondozónőktől az egyes gyermekek képeskönyv-nézegetési, verselési, mesélési szokásaival kapcsolatban kapott információk (Ún. Gondozónői kérdések).

A kutatás során használt valamennyi kérdőívet, kérdéssort és a videofelvételek elemzéséhez alkalmazott változórendszereket (kódlapokat) magam dolgoztam ki.

Módszerek:

1. longitudinális megfigyelések video segítségével
2. kérdőíves vizsgálatok

Az adatok számítógépes feldolgozása, az eredmények elemzése-értékelése a pedagógiai kutatásokban alkalmazott matematikai-statisztikai eljárások felhasználásával. (Elsősorban alapstatisztikai számítások- többek között átlag, medián, módus, gyakoriság, ... stb. - eredményei és a korrelációs mátrix elemzése.)

Az értekezés célkitűzései és a saját szakmai kompetenciám a pedagógiai megközelítést teszik szükségessé, ill. lehetővé.

II. ELŐZMÉNYEK

II. 1. Az értekezés témája a szakirodalomban

Az értekezés témájához kapcsolódó szakirodalom meglehetősen gazdag, hiszen több tudományág is foglalkozik a mesével, verssel, képeskönyvvvel, ill. ezeknek a gyermek életében betöltött szerepével, többek között az irodalomtörténet, a néprajz, a pszichológia, a pedagógia, a szociológia.

Az értekezés témája és célkitűzései komplex-problémafelvető irodalomfeldolgozást kívánnak meg.

A jelen fejezetben azoknak az elképzeléseknek, kutatási eredményeknek az összefoglalását tartom fontosnak, amelyek segítettek szakmai álláspontom kialakításában és a jelenlegi kutatás által tisztázandó lényeges kérdések megfogalmazásában.

A téma megközelítésének főbb nézőpontjai:

1. A kisgyermekeknek szóló irodalmi alkotások jellemzői, hatásuk, a gyermek életében betöltött szerepük és a személyiségfejlődés kölcsönös összefüggései.
2. A felnőtt szerepe az élményszerzésben.

1. A kisgyermekeknek szóló irodalmi alkotások jellemzői, hatásuk, a gyermek életében betöltött szerepük és a személyiségfejlődés kölcsönös összefüggései

A kisgyermekeknek szóló irodalmi alkotások szinte valamennyi formáját a köznyelv mesének hívja. Mesekönyv a képeskönyv is, mese a képekről kitalált történet is, sőt, akkor is mesélünk, ha este családtagjainknak elmondjuk, hogyan telt a napunk.

Más felfogás szerint pedig csak a nagyobb gyermekeknek ajánlható varázs- vagy tündérmese tekinthető mesének.

Arany László 1867-ben akadémiai székfoglalójában így határozta meg a mesét: "A magyar nép mesének nevezi kizárólag az oly elbeszéléseket, amelyeket sem az elbeszélő, sem a közönsége igaznak nem tartanak, melyek sohasem megtörtént dologként, hanem mint költemények, gyönyörködtetésül járnak szájról szájra."⁶

Kovács Ágnes a *Magyar Néprajzi Lexikon*ban népi elbeszélés-csoport összefoglaló névvel határozza meg a mesét, mely több műfajt foglal magában: varázs-, novella-, állat-, térfás- és legendamesét.

A mese egyidős az emberiséggel. Az egyes történelmi korszakok mint geológiai rétegek őrződtek meg benne. Az őskori kannibalizmus emlékét őrzik pl. az emberevő sárkányok és óriások, az európai lovagkor tükröződik az ún. királykisasszonyos mesékben. Az újkori tudományos-technikai forradalom hatására új mesehősök jelentek meg a színen: az iparosok és a kereskedők, a fejlődéssel összhangban változtak a hősök életkörülményei, eszközei, használati tárgyai.

Nemcsak a történelmi korok, hanem a nemzeti sajátosságok, a nép történelme, életmódja, érzelem- és gondolatvilága is tükröződnek a mesében: Az Ezeregyéjszakából a mesés Keletet ismerhetjük meg, a Grimm-testvérek által összegyűjtött mesékből pedig a közép- és újkori Nyugat-Európát.

⁶ Idézi: *Petrolay Margit: Az emberiség emlékezete. Könyv a meséről. Magyar Pedagógiai Társaság Kisgyermeknevelési Szakosztálya 1990 70. old.*

Minden egyes nemzet mesekincsében sűrítve benne van a nép történelme, melynek legfontosabb eseményei kiemelve, sajátosan elfogadó érzelmi színezettel, átszöve szerepelnek. Többek között ez teszi a mesét oly fontossá és pótolhatatlanná a szocializáció folyamatában. Javasolt, hogy a gyermek először saját népének meséivel ismerkedjék meg, hiszen nyelvileg és tartalmilag ez áll legközelebb hozzá.

Többször feltámadt a vita a mese fontosságát illetően. Megfogalmazódtak olyan vélemények is, hogy a gyermekek fejlődését az igaz - tudományosan bizonyított tényeken alapuló - történetek segítik csupán. Úgy gondolom, hogy ez nem így van: a mesék nagyon sok - máshonnan nem megszerezhető - ismerettel segítik az értelmi fejlődést is, arról nem is beszélve, hogy érzelmileg mindenképpen sivárabb lesz annak az embernek a személyisége, akinek az életében a mese nem játszott szerepet.

Hiba a mesét az igaz - nem igaz kategóriarendszerrel értékelni. A mese soha nem is akar igaznak tűnni, a mese más: világa a normák világa, melyben a logika törvényei nem érvényesülnek. Csodája nem azonos a legenda csodájával, amelyben az istenség egy időre felfüggeszti a természet törvényeit, hogy a csoda végbemehessen. A mese világában ezek a törvények eleve nem érvényesek.

Főszereplője mindig pozitív hős, aki a gonoszt legyőzve jut el a boldogsághoz. Ez kitartásra, optimizmusra nevel, erősíti az önbizalmat. A szereplők jellege mindig plasztikus: csak a történet szempontjából lényeges tulajdonságait ismerjük meg. Aki jó, az az egész cselekmény alatt az marad, és nem változik meg a rossz sem. Ez a jellemállandóság megkönnyíti a mesét hallgató gyermek számára a főhőssel való azonosulást.

A mese morálja nem objektív, mert a főszereplő szempontjából ítéli meg a történeteket.

Szerkezetére jellemző a polaritás, ami elsősorban a hősök jellemében jut kifejezésre: jó és rossz, szép és csúf, ... stb.

Egyedi a mese kezdete (Egyszer volt, hol nem volt, ...) és befejezése, (Boldogan éltek, míg meg nem haltak,.), mely utóbbi mindig túlmutat a mesén, kifejezi, hogy a hős győzelme, boldogsága hosszútávú. A csodálatos lények (tündérek, manók, boszorkányok és sárkányok) és eszközök, (varázssapka, varázspálca, ... stb.) segítik vagy hátráltatják a főhőst célja elérésében. Jellemzőek a helyszínek (az Üveghegyen innen, az Óperenciás tengeren túl - azaz: az Enns-völgyi Alpok tája) és az időszámítás, mely szerint pl. 3 nap egy esztendő.

A mese szerkezete is fokozza az érzelmi hatást: a bevezetésben bemutatott mesehős egyre kilátástalanabb helyzetbe kerül a bonyodalom során. A teljes reménytelenségben (tetőpont) nem várt megoldással minden jóra fordul. Ez a hallgatóból katharizist vált ki.

A mese az ember egész életében szerepet játszik. Egyrészt a felnőtt személyiséget meghatározzák a gyermekkori meseélmények is. Másrészt a felnőtt is igényli, szereti a mesét, bizonyos helyzetekben különösen hisz igazságában, mintegy erőt merít ebből. (Érdemes lenne megvizsgálni azt is, hogy a fantasztikum és a most oly divatos "New Age" Thinking milyen rokon vonásokat tartalmaz, és mennyiben tölt be a meséhez hasonló szerepet az ember életében, de ez nem tárgya a jelen értekezésnek).

A mesének a személyiségre gyakorolt jótékony hatását, a benne rejlő lehetőségeket a pszichoterápia is felismerte.

"Keleti országokban a történetek hosszú idők óta egyfajta lelki támasz szerepét töltik be, összekapcsolódva a szórakozással és az idő múlásával. ...

A történetek részei voltak a népi lélekorvoslásnak, amely jóval korábban felfigyelt a lelki konfliktusokra, mint hogy a pszichoterápia tudományos módszerré lett volna. ...

A legismertebb példa bizonyára az 1001 éjszaka mesegyűjteménye, melynek kerettörténete egy lelki beteg uralkodó mesékkel véghezvitt gyógyítását beszéli el,

A történetek, mesék, mítoszok, fabulák, példázatok, a szépírók művei, költemények, viccek és a többi - önmagukban vett, l' art pour l' art értékük mellett - eszközei és segédanyagai egyfajta "népi lélekorvoslásnak", "népi pedagógiának", melyekkel az emberek már jóval a pszichoterápia kialakulása előtt éltek."⁷

"A cselekvés síkján a játék, a szellem síkján a mese áll a gyermekhez a legközelebb."⁸

"Igaz, a mesék látszólag nem sokat mondanak a modern társadalom speciális életkörülményeiről, hiszen jóval régebben jöttek létre. De több segítséget nyújtanak az ember belső problémáinak megértéséhez és megoldásához, bármilyen társadalomban éljen is, mint a gyermekekhez szóló minden más egyéb irodalom."⁹

B. Bettelheim a következőket említi a gyermek érdeklődését felkeltő mese általános sajátosságaiként:

⁷ *Peseschkian, Nossrat: A tudós és a tevehajcsár. Keleti történetek - nyugati leleki bajok. Helikon Kiadó, Budapest, 1991 15-16. old.*

⁸ - *Irja Honti János A mese világa c. könyvében, idézi Büki Péter: A mese és a mentálhigiéne c. cikkében, megjelent: Új Pedagógiai Szemle, XLV. évf. 1995. 3. sz. 49. old.*

⁹ *Bettelheim, Bruno: A mese világa és a bontakozó gyermeki lélek. Gondolat, Bp. 1985 11. old.*

"A gyermek figyelmét az olyan történet köti le legjobban, amelyik szórakoztatja és felkelti a kíváncsiságát. De életét csak akkor gazdagítja, ha mozgásba hozza képzeletét, ha fejleszti intellektusát, ha eligazítja érzelmeiben, ha megbékíti félelmeivel és vágyaival, ha elismeri nehézségeit, és ugyanakkor megoldásokat is javasol kínzó problémáira. Röviden: ha egyszerre reagál személyiségének minden megnyilvánulására."¹⁰

Az, hogy éppen mi a legmegfelelőbb a gyermek számára, fejlettségétől és pillanatnyi hangulatától, érzelmi állapotától függ. Elsődlegesen a felnőtt választ mesét saját ízlése, hangulata, gyermekkori emlékei és a gyermekről alkotott elképzelései alapján. De a végső döntés a gyermeké, aki a neki nem tetsző mesét nem hallgatja végig. Ez olyan jelzés, amelyet a felnőttnek minden esetben el kell tudni fogadnia.

Megoszlanak a vélemények abban a kérdésben is, hogy életkor-függő-e a mese, vagy sem. Vannak, akik úgy gondolják, hogy bármelyik életszakaszban bármi mesélhető, a gyermek saját fejlettségétől függően érti meg a hallottakat. A szakemberek másik csoportjának véleménye szerint a varázsmesék megértésére és élvezésére a gyermek csak a mesetudat kialakulása után képes. A mesetudat lényege: a gyermek különbséget tud tenni a mese és a valóság között, így bármennyire beleéli magát a történetbe, a hős helyzetébe, pontosan tudja, hogy nem szereplője annak, így a valóság tudata "határok közé kényszeríti a beleélést, és így szabályozza az illúziót."¹¹

A kettős tudat esetén "nem két egymást nagyrészt kizáró rendszerről van szó, hanem az átélés kettősségéről. A gyermek tudja, hogy a szobában levő szőnyeg nem repül, hogy a szomszéd kutyája nem szólal meg, s ő semmiféle varázsszóra

¹⁰ Bettelheim, Bruno: I. m. 11. old.

¹¹ Mérei Ferenc - V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan. Gondolat, Bp. 1978 238. old.

nem változhat tündérré - mégis örül, hogy a repülő szőnyeg eljuttatja a hőst céljához ... ".¹²

A mesetudat kb. 5-6 éves korban alakul ki, bár az egyes szerzők különbözőképpen vélekednek erről is. A fejlődés folyamat-jellege és egyéni üteme miatt a gyermekek között különbségek vannak e tekintetben. A mesetudat kialakulását megelőző életszakaszra jellemző, hogy a valóság ellenőrző, szabályozó szerepe kisebb, az illúzióknak nagyobb a hangsúlya, a tapasztalatok labilisak, ezért a gyermek elképzelhetőnek tartja, hogy a mesében szereplő boszorka a fürdőszobában bújt el.

Úgy gondolom, hogy a varázsmesék nem csak a mesetudat hiánya miatt nem valók a bölcsődés korosztálynak. Ezek a mesék meglehetősen bonyolultak: a sok epizód láncolatából álló, többszereplős cselekménysor összetett szerkezettel és bonyolult nyelvezettel jár, és nehezen érthető a kisgyermek számára. Előfordulhat, hogy nincs is türelme végighallgatni a mesét, így a befejezés - minden jó elnyeri méltó jutalmát - katharzisa elmarad.

Vannak olyan vélemények is, melyek szerint a gyermektől távol kell tartani minden ijesztőt és szomorút, csak a kellemes dolgokat, az élet napos oldalát kell bemutatni neki. Véleményem szerint ez helytelen felfogás: a nehézségek, kudarcok, problémák - sőt, a tragédiák is - az élet természetes velejárói. A mese a gyermek szintjén ábrázolja a konfliktusokat, és a számára érthető módon közöl ezekre megoldást. A jó mindig győzedelmeskedik, a gonosz pedig elnyeri méltó büntetését. Ez optimizmusra és kitartásra buzdít: hiszen azt fejezi ki, hogy a küzdelem meghozza gyümölcsét. Előnyös, ha a gyermeknek a nehéz helyzetek megoldására vannak elképzelései úgy, hogy ezeket nem saját magának kellett

¹² Mérei F. V. Binét Á. I. m. 238. old.

kikísérleteznie. Bármennyire beleéli magát a mesébe, a mesetudat kialakulása után pontosan tudja, hogy a hallott történet "csak" mese. Nem minden gyermek kedveli a varázsmeséket a mesetudat kialakulása után sem. Ezért ezeket ezután is csak akkor lehet mesélni, ha a gyermek igényli és elfogadja. Nem tanácsos olyan mesét választani, amelynek a gyermek életében aktualitása van.

Az egyes szerzők különböző időszakokra teszik a mese-korszak kezdetét. Számomra *Sugárné Kádár Júlia* álláspontja fogadható el leginkább, aki a következőket írja erről: 1 éves kor körül "az aktív szókincs-gyarapodás szinte leáll, sőt, a gyerek az eddig elsajátítottakat is csak elvétve használja. Ezzel szemben egyre kiterjedtebb formában jelentkezik ... az "Ő"-zés: a gyerek "ö!" vagy "öö!" hangot hallatva rámutat a tárgyakra, amelyeket ezután névvel megjelölünk. ... ebben az időszakban ugrásszerűen növekszik a gyermek passzív szókincese. ... Elsősorban a felnőttől nyert, a tárgyakkal kapcsolatos információ igényét véljük abban is tükröződni, hogy a gyerek ebben a szakaszban kezdi igényelni a mesélést, a képeskönyvből olvasást és ennek nyomán (belső indítékból és nem felszólításra) maga is megjelöli a képeken látható tárgyakat, esetleg cselekvéseket."¹³

Egy éves kor körül kezdődik a mesemondás időszaka *Buda Béla* szerint is, aki így ír erről: "A második életévben a kisgyermekben már észlelhető a közvetlen biológiai szükségletektől független interakciós kedv, vagyis az, hogy szívesen figyelnek az ismerős felnőttekre, készségesen mosolyognak, élvezik, ha megfogják őket, tárgyakat adnak a kezükbe, ritmikus változással elvesznek és odaadnak nekik dolgokat stb. Már az első életév végén ez láthatóan kommunikációs kedvvé változik. ... Most kezdődik a mesemondás időszaka,

¹³ *Sugárné Kádár Júlia: A preverbális kommunikációs készség jellemzői. Magyar Pszichológiai Szemle 1977. 4. sz. 358. old.*

amikor még hosszú ideig teljesen mindegy, miről szól a mese, a tágra nyílt kis tekintetek főleg a deklamációt és a széles gesztusokat értékelik."¹⁴

Ezek a helyzetek a képeskönyvvel való ismerkedés, a könyvhöz való viszony alakulása és a mesélés mint kommunikációs helyzet hangulatának átélése szempontjából mindenképpen a kezdetet jelentik, akkor is, ha a tartalom műfaját tekintve nem tartozik a mesék közé.

A gyermek figyelmének, kommunikatív képességeinek, emlékezetének és képzeletének fejlődése következtében a képeskönyv-nézegetés helyzetei egyre hosszabbá és összetettebbé válnak, beszélgetésekké alakulnak, amelyekben nemcsak az illusztrációkon látottak, hanem az emlékek és a vágyak is megjelennek.

Kb. 2-2 1/2 éves kortól a mesélés új formáját jelentik a gyermek és a családtagok életének 1-1 epizódját felelevenítő igaz történetek, amelyeket a kisgyermek szívesen hallgat, újra és újra kér. A történetek hallgatása során ismét átéli a kellemes élményeket, magyarázatot kap a tisztázatlan - olykor feszítő - kérdésekre, emlékekre, oldódhat az ebből fakadó szorongás. A felnőtt mesélhet saját élményeiről, pl. a szülő elmesélheti, hogy mit csinált napközben a munkahelyén. Ez csökkentheti a gyermekben a szülő távolléte miatti rossz érzést. Megismerkedhet a történetekből a szülő azon tevékenységével, aminek ő maga nem részese. A felnőttnek módjában áll a történetet a gyermek fejlettségéhez, érdeklődéséhez, pillanatnyi érzelmi állapotához igazítani, és ez a gyermek hangulatát a megnyugvás és derű irányába befolyásolhatja. Hasonló funkciójuk van ezeknek a történeteknek, mint a szimbolikus játékoknak: az Énnek saját

¹⁴ Buda Béla: *A személyiségfejlődés és a nevelés szociálpszichológiája*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1986 85. old.

kívánság szerinti kielégítése a valóság transzformálása által. Sokat veszítenek ezek a helyzetek élményszerűségükből és pozitív hatásukból, ha laposak, nem elég izgalmasak, unottan elmeséltek vagy a tanmesék irányába csúsznak el.

Az "igazi" mese élvezetére J. Piaget szerint a gyermek 2 1/2 - 3 éves kortól válik képessé. Feltétel: a képzetek kialakulása, a szemléletes és a szimbolikus gondolkodás megindulása. "A mese hallgatásakor a gyermeknek "képzetrepertoárjából" keresnie kell olyan képzeteket, amelyek integrációjából vagy kombinációjából konstruálhat ilyenszerű lényeket. Ki kell emelnie emlékei tárából olyan viselkedésmódokat, ahogyan viselkednek azok, akikről az elbeszélésben szó van. Csak ilyen értelmi manipuláció alapján értheti meg a történetet, élheti bele magát e szereplők életébe, helyzetébe és érzelmi állapotaikba."¹⁵

Az első "igazi" mesék a láncmesék és az állatmesék a gyermek életében.

A láncmesékre (*A kesztyű, A répa, stb.*) jellemző az egyszerű cselekmény. A középpontban álló cselekvéssort valamennyi szereplő végrehajtja. A többszöri ismétlés lehetővé teszi az események pontos megértését, nyomon követését, érzelemfokozó hatású.

Az állatmeséknek több típusa létezik.

Egyik típusa a fabula (*Aesopus, LaFontaine, Heltai Gáspár meséi*). Ezekre jellemző az epizód-jelleg, azaz cselekményük egy mozzanatra van kiélezve. A konfliktus nem a cselekményben, hanem a benne szereplő állatok jellemében mutatkozik meg. Moráljuk nem a megvalósítandó igazság, hanem a társadalmi gyakorlat. A gyermek számára gyakran megközelíthetetlenek, félrevezetőek vagy

¹⁵ Dr. Kiss Tihamér: *A gyermekek értelmi fejlesztése az első hat életévben Piaget szellemében.* Debrecen, 1992 119. old.

pesszimisták. *Rousseau az Émile*-ben élesen bírálja ezt a mesetípust. A *holló és a róka* c. mesét elemezve a következőket írja: "Szeretném tudni, vajon *hatesztendős* gyermekeknek kell-e megtanulni, hogy vannak emberek, akik haszonélvezésből hízelegnek és hazudnak".¹⁶ Ezek a mesék semmiféleképpen nem valók az iskoláskor előtti korosztálynak. Veszélyes lehet az is, hogy a gyermek könnyen azonosul a negatív hőssel, ha az nyer.

Az állatmesék másik csoportját alkotják azok a mesék, amelyekben az állatok az emberekhez hasonlóan élnek, gondolkodnak, cselekednek. Ezek nagyon kedvesek a gyermekek számára. Vannak közöttük rövidebb, egyszerűbb szerkezetű mesék (pl. *Szutyjev: Vidám mesék*), és vannak összetettebbek, bonyolultabbak, (pl.: *A Kacor király*).

Az állatmesék legjobbjai vezetnek el a különös, nagyszabású, igazi mesealakokhoz.

A legkisebbeknek szóló történetekkel és mesékkel kapcsolatban érdemes megemlíteni a gyermeki gondolkodás egyik sajátosságát, az animizmust, mely szerint minden valamilyen élettel és küldetéssel felruházott. Ez azonban nem antropomorfizmus: az állatok, az erdőben száguldozó Tomi vonat nem úgy élnek, gondolkodnak a gyermek szemében, mint az emberek, csak hasonlóan.

A másik nagy irodalmi műfaj a líra: a mondókák és a versek. A verses mondóka az első irodalmi műfaj, amivel a kisgyermek találkozik. A csecsemőben az anya ringatása és kedves hangon való éneklése, mondókázása kellemes érzéseket kelt.

¹⁶ Idézi: W. Petrolay Margit: *Az élőszótól - az eleven betűig*. In: *Átmenetek iskolás korig*. MPT, 1990 77 old.

Ezekben kell keresni az esztétikai élmény gyökerét. Ennek az élménynek nélkülözhetetlen összetevője a mozgás, melynek fontos eleme a ritmus. Egy vers hangzásának, ritmusának átélésére, élvezésére az képes, aki őrzi valahol emlékeiben a mondókák öröm-élményeit.

Míg a mese a cselekménye, azaz a tartalma révén ragadja meg a gyermeket, a vers hatása zeneiségében rejlik. "A kisgyermeknek a vers iránti fogékonysága azon alapszik, hogy a ritmus és a hangzás, amely megragadja, ugyanahhoz az érzékletes, érzelmekkel átszőtt, élményközel sémához tartozik, mint a mozgás, amelyet helyettesít, és a hangulat, amelyet kifejez."¹⁷

A zeneiség mint legfontosabb jellemző, élménykeltő tényező mellett a versek tartalma az érzelmi hatás kialakulása szempontjából másodlagos (de nem mellékes). Ezzel függ össze, hogy a kisgyermek szereti és hamar meg is tanulja az értelmetlen halandzsaverseket is.

A gyermeklíra jellemző témakörei: a természet, az évszakok, az állatok, az ünnepnapok köszöntése, az élet derűs pillanatai: a játék, a kirándulás, az utazás, a cirkusz. Sok szép vers szól az édesanyáról is. Hangzásuk, dallamuk, ritmusuk teszik kedvessé a nyelvtörőket. A humorérzék nyilvánul meg a groteszk kedvelésében. A gyermekversekben a tragikum teljességgel kizárt.

A versek nyújtotta élményt fokozza a hozzájuk kapcsolódó mozgás is.

¹⁷ Mérei Ferenc - V: Binét Ágnes: *Gyermeklélektan*. Gondolat, Bp. 1978. 236. old.

*Dankó Ervinné dr.*¹⁸ részletesen leírja az irodalmi élményszerzés pszichológiai feltételeit és mechanizmusát.

A pszichológiai feltételek között elsőként említi meg a gyermek életkori- és egyéni sajátosságait, pillanatnyi állapotát, hangulatát.

A mesének a tartalma, a versnek a zeneisége az érzelmeken keresztül hat a személyiségre.

A mesék és a versek élményfoszlányokat, átélt érzelmeket, hangulatokat idéznek fel. Az irodalmi művek hatására ezek 1-1 új képbe, sémába rendeződnek, ezzel is gazdagítva a tudást és a tapasztalatokat. Az a gyermek tudja igazán beleélni magát a mese cselekményébe, a versek érzelmi hangulatába, akinek az élete élménygazdag.

A mesék, versek kedvezően befolyásolják a produktív és a reprodukív képzelet fejlődését.

A mese válasz a gyermek problémáira, elősegíti számára önmaga és a világ megértését.

Az átváltozás-motívum oldja a kisgyermekben a kiszolgáltatottság-érzést és az ebből származó feszültséget.

Hasonló hatású az elégtétel-motívum is. Az ellentétek motívuma, a szélsőségesen ellentétes meseelemek segítik a gyermeket abban, hogy a környezetében lévő tárgyak eltérő vonásait jobban meg tudja ragadni.

¹⁸ *Dankó Ervinné dr.: Az óvodai irodalmi nevelés kérdései korunkban. Dinasztia Kiadó, Budapest, 1993*

Az animizmus, az artificializmus és a mágikus gondolkodás megkönnyítik a mese csodáinak befogadását. A kicsiség miatti tehetetlenség-érzést jól kompenzálja a veszély-menekülés motívum.

A minden minden lehet motívuma összecseng a gyermek gondolkodásával, játékával.

A mese, vers pozitív hatásának létrejöttében nagy szerepe van annak, hogy milyen formában és hogyan találkozik a gyermek ezekkel az alkotásokkal.

A mesének a gyermek fejlődésére gyakorolt hatásának jellemzéséhez, a meseválasztással és a meséléssel, verseléssel, mondókázással, képeskönyvnézegetéssel kapcsolatos módszertani kérdések tárgyalásához kiindulópontként szolgálhat a kognitív folyamatok fejlődése, különös tekintettel az első 3-4 életévre, hiszen a mese, vers, képeskönyv csupán akkor tölt be pozitív szerepet a kisgyermek személyiségének fejlődésében, ha a felnőtt a választásnál és a helyzetekben figyelembe veszi a megismerő folyamatok pillanatnyi fejlettségét, valamint a gyermek érdeklődését és hangulatát.

A kognitív folyamatok két - egymással szoros összefüggésben fejlődő - síkja a perceptuális sík és a konceptuális sík. Elsődleges a percepció: egyrészt fejlődése megelőzi és megalapozza a konceptuális fejlődést, másrészt pedig a gondolkodás fejlődésében is meghatározó szerepe van, (természetesen sok más egyéb dolog mellett).

A percepció fejlődésével kapcsolatosan számos elmélet született. *L. Sz. Vigotszkij* szerint a percepcióra kezdetektől fogva jellemző a strukturális és egészes jelleg, azaz: az egész észlelése elsődleges a részek észleléséhez képest.¹⁹

¹⁹ *L. Sz. . Vigotszkij: A magasabb pszichikus funkciók fejlődése. Gondolat, Bp. 1971.*

Természetesen az egész lehet vizuális percepció esetén pl. a látványnak egy része is a maga totalitásában.

A látás talán a legfontosabb valamennyi percepció közül, hiszen a világról való információk több, mint 80 %-a a vizuális eredetű.

A kutatások eredményei szerint *Fantz* újszülöttek és csecsemők körében végzett kutatásai pl.,²⁰ a néhány hetes újszülött nagyobb figyelmet szentel az összetettebb vizuális ingereknek, mint az egyszerűeknek. A színes, a mintás és a komplexebb ábra nagyobb tetszést vált ki. Természetesen az életkor előrehaladtával ez egyre inkább így érvényesül. Érdekes kérdést vet fel ez a kutatási eredmény a képeskönyv-illusztrációk szempontjából, mégpedig a képek ideális összetettségének kérdését.

A jelenlegi bölcsődei nevelési gyakorlatban a 0-2 éves korcsoport számára ajánlott könyvek illusztrációinak bonyolultsága lényegében *Stern* elméletét követi, mely szerint " A gyermek ... kezdetben a képet, a világot tárgyak bizonyos halmazának észleli, később úgy kezdi észlelni, mint működő és mozgó tárgyak összességét, majd a működő és mozgó tárgyaknak ezt az összességét minőségekkel és tulajdonságokkal kezdi gazdagítani, és végül eljut egy egészes kép felfogásához, ... "²¹

Ez sokkal inkább megfelel az aktív beszéd - *Gósy Mária* szóhasználatával élve beszédprodukció, mint a vizuális percepció fejlődésének. A jelen kutatás választ adhat arra, hogy milyen könyveket nézegetnek szívesen a gyermekek. Talán érdemes lenne a másik oldalról feltenni a kérdést: Mi az az optimális ingergazdagság és összetettség az illusztrációk esetében, amit a gyermek még

²⁰ idézi: *Turner, Johanna: Az értelmi fejlődés. Gondolat, Bp. 1981*

²¹ *L. Sz. Vigotszkij: A magasabb pszichikus funkciók fejlődése. Gondolat, Bp. 1971 298. old.*

biztonságosan kezelni tud ? (Ahelyett, hogy kizárólag a "mi az, amit biztosan megért" - aspektusából közelítenénk).

A gyermekek szívesen nézegetik a képeket, beszélnek, kérdezgetnek róluk. Bölcsődés korban a mesélés helyzetei gyakran olyan képeskönyv-nézegetések, melyek során a felnőtt mesél a képekről, vagy válaszol a gyermeknek a képpel kapcsolatban feltett kérdéseire, beszélgetnek a kép által felidézett élményeikről.

A szép illusztráció figyelemfelhívó mind a szülők, mind a gyermekek számára.

Amikor már a könyvben szereplő szöveg is fontossá válik, megváltozik az illusztráció szerepe. Szükségességéről megoszlanak a vélemények: "... növelik a versek és olvasmányok esztétikai hatását az illusztrációk, különösen a színesek, nemcsak azért, mert a képek világosabbá teszik az olvasás közben támadt képzeteket, hanem mert az érzékszerveket élénken foglalkoztatják."²²

... "az illusztrációk az egész óvodáskor folyamán, de legnyilvánvalóbban a kisóvodásoknál - pozitív hatást gyakorolnak a megértésre... , a gyermekek összefüggőbben, kifejezőbben, szemléletesebben mondták el az illusztrációkkal ellátott mesét."²³

A mese cselekményét követő illusztráció sokat segít a mese szövegének megértésében.

²² Nagy László: *A gyermek érdeklődésének lélektana*. Tankönyvkiadó, Bp. 1982. 75. old.

²³ Reök György: *Vizualitás és verbalitás*. In.: *Beszéd és kommunikáció az óvodás - és kisiskoláskorban*. szerk.: Sugárné Kádár Júlia. Akadémiai Kiadó, Bp. 1985 86. old.

Másképp vélekedik erről *B. Bettelheim*, aki szerint az illusztrált mesekönyvek nem szolgálják igazán a gyermek érdekeit. "Az illusztrált ábécés könyvekkel végzett kutatások azt mutatják, hogy a képek nem serkentik a tanulási folyamatot, hanem inkább lassítják, mert nem bízzák a gyermek képzeletére, hogy ő maga hogyan élné át a történetet. Az illusztrált történet elveszti személyes jelentésének tekintélyes részét, mindazt, amit akkor nyújthatna a gyermeknek, ha az a saját (és nem az illusztrátor) vizuális asszociációival követhetné a történetet."²⁴

Az óvodai módszertani elképzeléseket megfogalmazó szakemberek között sincs teljes egyetértés a kérdésben: "Ennek a korosztálynak nagy a képigénye. Mégse rakjunk ki képeket, amikor mesélünk. A belső képteremtést zavarjuk meg vele."²⁵ Egy másik helyen így ír erről : ... " a népi mesemondók nem használtak semmiféle segédeszközt. Nem készítettek rajzokat, nem használtak előre elkészített síkbábokat, csupán a szavak erejével érték el a kívánt hatást mind a gyerek, mind a felnőtt hallgatóság körében."²⁶

Dankó Ervinné dr. viszont a szemléletesség szükségességére hívja fel a figyelmet. "Az óvodás korú gyermek ismeretszerzési folyamatában nagy jelentősége van az észlelésnek, érzékelésnek. ... az absztrakció még csak csírájában található, és ha mi nem segítjük át az analízis, szintetizálás első nehézségein a gyermeket, tulajdonképpen magára hagyjuk éppen akkor, amikor a legnagyobb segítségre szorulna. Egyértelmű tehát, hogy az irodalmi nevelésben az eleven szemlélet biztosítása mellett szükséges különböző szemléltetőeszközök bemutatása, a szemléltetés módszerének alkalmazása is. ... Az irodalomhallgatáskor

²⁴ *Bettelheim, Bruno: I. M. 82. old.*

²⁵ *Zilahi Józsefné: Nevelés az óvodában verssel, mesével. Magyar Pedagógiai Társaság Kisgyermeknevelési Szakosztály, 1989 53. old.*

²⁶ *Zilahiné, I. m. 19. old.*

felhasználható szemléltetőeszközök lehetnek a könyv, a könyv illusztrációi, a képek különböző fajtái, bábok, játékszerek, diaképek, különböző tárgyak, használati eszközök és főként természetes anyagok..."²⁷

Véleményem szerint módot kell adni a gyermeknek arra, hogy saját igénye szerint éljen az illusztráció-nézegetés lehetőségével, ugyanis csak így érvényesülhet az illusztrációnak élményfokozó, a belső kép kialakítását segítő szerepe. Úgy gondolom, hogy a fantázia működéséhez is szükség van valamilyen kiindulóponton és időnként segítőkre, serkentőkre, de a direkt magyarázó szemléltetés kerülendő. Természetesen nem közömbös, hogy milyen az illusztráció. Jó, ha összhangban van a tartalommal (magas, deli szőke legény ne köpcös barnának legyen ábrázolva), felismerhető, de nem fényképszerű, színes, színeiben és stílusában a mese hangulatához igazodó. Az óvodás korú gyermek szereti és érti a humort (sokszor a groteszket is). Így - ha a mese tartalma megengedi - a rajzoló karikatúraszzerű illusztrációt is készíthet. Függ az illusztráció minősége a felhasználástól is: más a mesekönyvben szereplő rajz és más a történet felidézését segítő képsor.

Célszerű figyelembe venni a percepció sajátosságait is.

Az iskoláskor előtti életszakaszban a gyermekek azokat a képeket nézegetik szívesen, amelyek lényegre törőek, nem túl aprólékosak, de nem is túl elnagyoltak, megfelelő terjedelműek és élményközeliek. Nagy jelentősége van a cselekvésábrázolásnak. Nem közömbös a kép megkomponálása sem, melynél - a tartalom által meghatározott kötöttségen belül - ajánlatos figyelembe venni, hogy a szélső elemek jobban felismerhetőek. Lényeges a kép egészének érzelmi

²⁷ Dankó Ervinné dr. I. m. 86-87. old.

hangulata, amit a tartalmon kívül a stílus és a színek is nagy mértékben befolyásolnak.

A mesetartalom megjelenítésének más módja a bábozás, amely nagyon népszerű a kisgyermek körében. Pozitívumait, személyiségfejlődésre gyakorolt kedvező hatását a következők magyarázzák:

"-Érzelmeket mozgósít (az óvodás az érzelmek uralma alatt él).

- Képszerű (látásmódja, gondolkodásának szintjei, a cselekvő szemlélet, a szemléletes kép belső alapot adnak a felfogásához, megértéséhez).

- Mozgásra, tevékenységre építve fejezi ki a gondolati, érzelmi tartalmat.

- Drámai játék (érzelmek sarkítottan, konfliktusokba csúcsosodva - majd feloldva jelentkeznek).

- Kontaktusteremtő ereje nagy (a gyermekekből azonosulási készséget kiváltva segítségadásra, bátorításra, együttjátszásra ösztönöz).

- A művészet eszközeivel hat (komplex művészi hatást gyakorol a gyermekre - képzőművészet, tánc, mozgás, zene, beszéd)".²⁸

Hermann Alice szerint a báb annak köszönheti rendkívüli hatását, hogy egyesül benne a gyermekélet két legközpontibb örömforrása, a játék és a mese: a báb tulajdonképpen cselekvésben megjelenített mese.

"A mese - sok egyéb hatása mellett - a gyermeket túlsegíti kicsinységének, tehetetlenségének érzésén. ... A mesében semmi sem lehetetlen - és a bábjátékban (különösen a már felszereltebb bábszínpadon) a lehetetlen a gyermek szeme előtt válik valósággá. ... A báb a maga stilizáltságában jelzi valóságon kívüli létét, a gyermek ugyanolyan mesetudattal gyönyörködhet benne, mint a felnőtt a lelket

²⁸ *Csertő Aranka - Ecsédi András - Nagy József - Pupp József: Iskolaelőkészítő kompenzálás. Tankönyvkiadó, Bp. 1984 110. old.*

felforgató, kathartikus hatású drámában." ... A bábfigura stilizáltsága, jelzésszerűsége "sokkal nagyobb teret enged a gyerek fantáziájának, mint a valóságismeret szempontjából persze nélkülözhetetlen naturalisztikus játékszer. ... A bábfigura tipizáltsága ugyanakkor lehetőséget ad egy jelenség számára, amelyet a pszichológia diagnosztizáló és gyógyító célból bőven ki is használ: ez a projekció, a kivetítés jelensége." ²⁹

Az óvodás gyermek életében a báb többféle módon, formában előfordul: az óvónő bábozással illusztrálja a mesét, a báb játékszer is, a mesedramatizálás segítője, és a korosztály számára rendkívüli élményt jelentenek a bábszínház előadásai is.

A bölcsődések számára a báb elsősorban játékszer. A jelen kutatás választ adhat arra, hogy a mesélés helyzeteiben mi lehet a szerepe a bábnak a legkisebbek esetében.

A technika fejlődésével egyre bővül az információhordozók köre. Ezek közül a legelterjedtebbek a tv és a video.

Az utóbbi évtizedekben számtalan tudományos és népszerűsítő publikáció látott napvilágot arról, hogy milyen szerepet játszik a tv (és később a video) a gyermekek életében, hogyan befolyásolja fejlődésüket. A szerzők közül egyesek úgy vélekedtek, hogy minél kevesebbet néznek tv-t a gyermekek, annál jobb. Néhány szélsőséges elképzelés szerint az lenne ideális, ha egyáltalán nem

²⁹ Hermann Alice: *A gyermekben érlelődik a jövő. MNOT, Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1979* 341-342. old.

néznének tv-t, videot. Mások - pl. Nagy Andor³⁰ - a tv pozitív hatásait emelik ki, esetenként túlértékelve azokat.

Úgy gondolom, hogy a műholdas tv-adások és a video térhódításának korában már réges-régen nem az a kérdés, hogy nézzen-e a gyermek tv-t, videot egyáltalán, hanem az, hogy mit és hogyan nézzen meg a programok közül.

A tv-nek és a videonak pozitívumaik is vannak: olyan információkat (a szó legtagabb értelmében) közvetítenek, amelyeknek megszerzésére az egyénnek nincs másképp lehetősége, fejlesztik a vizuális kultúrát, ... stb.

Ugyanakkor ismertek hátrányaik is. Reálisan és körültekintően fogalmazza meg ezeket a *Vetró Ágnes - Csapó Ágnes*³¹ szerzőpáros.

A gyermekek általában túl sok időt töltenek tv-nézéssel, videozással, és ezt az időt más, jó közérzetük és fejlődésük szempontjából fontos tevékenységtől veszik el: kevesebbet játszanak, kevesebb időt töltenek a szabadban, ... stb.

A tv-zés, videozás hátrányosan befolyásolhatja a szociális és a kommunikatív képességek fejlődését, ami nehézséget okozhat a társas kapcsolatokban.

Több gyermekműsort - főleg a rajzfilmeket - a "cselekményesség, gyors iram, sajátos nem-emberi hangok, speciális vizuális és auditív effektusok, a kevés dialógus jellemzi. ... Úgy tűnik, hogy az ilyen műsorok készítői feltételezik, hogy a gyermeknéző figyelmét gyors cselekmény, változatosság, zaj és nyers erőszak segítségével kell rabul ejteni és megtartani."³²

Ezekben a rajzfilmekben a grafikailag bűbájos figurák követhetetlen tempóban, véget nem érően kergetik egymást, nehezen megállapítható okból kifolyólag és

³⁰ Nagy Andor :*Médiapedagógia. Televízió a családban és az iskolában. Halász és Fiai Kiadása Pécs Seneca Kiadó 1993.*

³¹ *Vetró Ágnes - Csapó Ágnes : A televízió és a gyermek. Bp. 1991.*

³² *Vetró Ágnes - Csapó Ágnes : l.m. 12-13 old.*

kevés céllal, és ha véletlenül összetalálkoznak az egymás kergetése - egymás előli menekülés állandó körforgásában, akkor bosszantják és / vagy fizikailag bántják egymást. Az egyes képsorok követhetetlenek és érthetetlenek a kisgyermek számára, arról nem is beszélve, hogy az önmagáért való agresszió, az ennek révén való érvényesülés igénylése nem kívánatos életfilozófia.

A műsorok standard információközlési tempójához a gyermeknek nem mindig sikerül alkalmazkodnia, így kétséges, hogy mit és mennyit ért meg azokból. Nehezíti a helyzetet, hogy a gyermekek többsége rendszerint egyedül néz tv-t, a szülő addig mással foglalkozik, a tv gyermekfelügyelő szerepet tölt be sok családban. Így a szülő utólag sem tud segíteni a látottak feldolgozásában, a gyermek magára marad esetleges félelmeivel, kétségeivel, szorongásaival.

Negatívan befolyásolhatja a tv a családtagok egymással való kapcsolatát is. Több kutató megfigyelte, hogy minél több időt töltenek a családtagok a tv és a video előtt, annál problematikusabb egymáshoz való viszonyuk, azaz a túl sok tv-zés, videozás jelzésértékű: felhívhatja a figyelmet a család életében és kapcsolatrendszerében kialakult nehézségekre.

Külön kérdéskör az agresszió hatása a tv-t néző gyermek viselkedésére.

"A gyakori, túlzott televíziózás, különösen az izgalmas, sokszor agresszív jelentekkel tarkított műsorok nézése fokozott izgalmi állapotot eredményez a nézőkben, ami a műsornézés utáni állapotukban, különböző élethelyzetekben befolyásolni képes a viselkedésüket, reakcióikat."³³

"... feltételezhetjük, hogy a perceptuálisan nagyon ingerlő, és így hosszabb ideig a nézés után is felfokozott izgalmi állapotot okozó műsortípusok a gyermekek

³³ *Vetró Ágnes - Csapó Ágnes: I. m. 15. old.*

társas viselkedésében kedvezőtlen megnyilvánulások részbeni okozóinak tekinthetők, még akkor is, ha a műsor tartalma közvetlenül nem szolgáltat mintákat a nyílt, támadó agresszív megnyilvánulásokra”.³⁴

"Tannenbaum vizsgálatai arra is engednek következtetni, hogy az arousal fokozódását leginkább a fizikai erőszak látványa váltja ki, utána következik a verbális agresszió, és az erőszakmentes rosszindulat látványa az utolsó."³⁵

A gyermekeknek szóló filmekben az agressziót gyakran humorosan ábrázolják, ami csökkenti annak súlyát. A jelenetek hangulata azt az érzést kelti, mintha az erőszak a világ legtermészetesebb dolga lenne. A főhős, akivel a gyermek azonosul, ennek révén eredményeket ér el: az agresszió mint a megoldás szempontjából célravezető eszköz jelenik meg.

A tv-beli erőszak nemcsak a néző agresszivitásának szintjét növeli, hanem deszenzitizálja is őt a való élet agressziójával szemben.

Természetesen ez az összefüggés "csak" tendenciózusan igaz: a gyermek emocionális állapotát, agresszióval kapcsolatos attitűdjét döntően befolyásolja az, hogy a családtagok hogyan viszonyulnak a tv-műsorban látott és a mindennapi életben tapasztalt erőszakhoz, hogyan jelentkezik ez a saját életükben, viselkedésükben.

A gyermekeknek szóló irodalmi művek (mesék, versek, mesejátékok) meselemezen, kazettán is kaphatók, és egyre népszerűbbek. Úgy gondolom, ezek nem a bölcsődés korosztálynak valók: a szituációk személytelenek, a mesét

³⁴ Vetró Ágnes - Csapó Ágnes : I. m. 16. old.

³⁵ Vetró Á. - Csapó Á. : I. m. 47. old.

hallgató gyermek csak a szóbeli közlést hallja, a mesélő non-verbális kommunikációja nem segít a megértésben.

Egyre bővül a gyermekeknek szóló újságok köre. Az újságok tartalmában sok a kommersz elem. Nehézséget jelent az is, hogy - nyilván üzletpolitikai okokból - széles korcsoportnak kívánnak szólni, kérdéses, hogy melyik korcsoport érzi őket igazán magáénak. (Az egyik legelterjedtebb a Buci Maci, amely a 3-9 évesek lapjának vallja magát, a Walt Disney által kiadott Dumbó a 2-8 éveseknek szól, stb.). Borsos árak is sokakat visszatart megvásárlásuktól.

2. A felnőtt szerepe a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiben

A mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiben a felnőttnek kiemelkedően fontos szerepe van; ezen szituációk élményszerűsége, a gyermek személyiségfejlődésére gyakorolt hatása elsősorban tőle függ.

Alapvetően a felnőtt általános kommunikációs stílusa a meghatározó, a specifikumok pedig a mesélés-verselés módjától foglaltaktól függenek. (A két kommunikációs sík egymáshoz való viszonya az általános és a különös viszonya).

A pedagógiai koncepciók egyik alapkérdése - és a nevelő kommunikációs stílusát leginkább befolyásoló tényező - a függőségi- és tekintélyviszonyok megoldásának módszere és minősége, az, hogy a felnőtt hogyan, milyen mértékben és milyen módon szabályozza a gyermek életét.

Véleményem szerint a bölcsődei nevelési koncepció a *laissez faire* irányába csúszott el. Az elképzelések szerint a gondozónőnek elsősorban a gyermekek harmonikus személyiségfejlődése feltételeinek megteremtésében van szerepe a

gyermekek játéktevékenységét illetően, a gyermekek játékában való részvétele korlátozott, szinte csak a gyermek kérésére elfogadható, attól tartván, hogy az együttjátás során a gondozónő átveszi az irányítást, felnőtt - mivolta miatt dominánssá válik, és ezzel csökken a gyermekek szabad öntevékenységének és kreativitásának lehetősége.

Hasonló helyzetet, gondolatokat fogalmaz meg *Zilahiné* is az óvodai nevelésre vonatkozóan: " Jóllehet a kudarcok egyik oka az is, hogy nevelési gyakorlatunk még mindig a túlírányítás és a magára hagyás végleteiben működik. Ha a gyerekeket nem szabad vezényszavakkal közös cselekvésekre kényszeríteni, akkor a pedagógiai érzék megzavarodik s a kötetlenség látszata miatt az óvónő még akkor sem mer közös programokat szervezni, ha maga a tartalom kívánná azt."³⁶

Véleményem szerint a demokratikus nevelési stílus az optimális, melynek jellemzői többek között a következők:

- A gyermek szeretete, elfogadása, személyiségének tisztelete, kompetenciájának elismerése és számára ideális mértékű önállóság biztosítása, azaz a felnőtt-gyermek kapcsolat partneri, de nem szimmetrikus (az aszimmetria a felnőtt tudás- és tapasztalat-többletéből fakad).
- A felnőtt minden helyzetben annyi önállóságot biztosít a gyermeknek, amennyit a gyermek kompetenciája, a helyzetben való viselkedni tudása indokol.
- Az önállóság soha nem jelenti a gyermek magára hagyását. A gyermek minden helyzetben érzi a felnőtt támogató odafigyelését, tudja, hogy bármikor segítségre van szüksége, számíthat arra.

³⁶ *Zilahi Józsefné: Nevelés az óvodában verssel, mesével. Magyar Pedagógiai Társaság Kisgyermeknevelési Szakosztály, Bp. 1989 87. old.*

- Az önállóság nem öncélú elvárás: a felnőtt tudja és elfogadja, hogy a gyermek önállóság-igénye érzelmi - és/vagy fizikai állapotától függően változik.
- A felnőtt nyújtotta érzelmi biztonság megerősítő és motiváló egyben.
- A felnőtt tisztában van azzal, hogy a gyermek az egyes területeken eltérő mértékben kompetens (pl. lehet, hogy egyedül eszik, de segítséggel öltözik) - és viselkedését eszerint alakítja.
- A nevelés módszerei közül a támogatás - megerősítés - elismerés módszerei vannak túlsúlyban, a pozitívumokra támaszkodás és a belátásra építés elősegítik a viselkedés belső szabályozó mechanizmusainak kialakulását.

Ez a nevelési stílus a gyermek egyéniségének, személyiségének tisztelete, a szabad tevékenység lehetőségének biztosítása mellett figyelembe veszi a kompetenciahatárokat, így kicsi a veszélye annak, hogy a gyermek olyan helyzetben is magára marad a szabadság miatt, amelyben még a felnőtt támogatására van szüksége.

A felnőtt jól érzi magát a gyermek társaságában, az együttjátszás, a mesélés, a közösen alakított együttes tevékenység mindkettőjük számára örömforrás. A felnőtt odafigyelése, elismerése, esetenkénti ötletadása, a közös tevékenység során nyújtott viselkedési- és helyzetmegoldási minták a fejlődés fontos katalizátorai. A támogató odafigyelés, a gyermek pillanatnyi állapotához, igényéhez való igazodás közvetíti a gyermek számára azt, hogy tevékenységét a felnőtt fontosnak tartja. Ez pozitívan befolyásolja a fejlődést. Az elfogadó, demokratikus attitűdű felnőtt nem erőlteti rá saját elképzeléseit a gyermekre, nem veszi el tőle az öntevékenység és a kreativitás lehetőségét.

A gyermeki szabadság túlhangsúlyozása egyes esetekben ráhagyó, ún. *laissez faire* neveléshez vezet, melynek hátránya abban rejlik, hogy a gyermeknek

sokszor olyan helyzetekben is helyt kell állnia, amelyek meghaladják kompetenciáját (ebben végső soron burkoltan komoly teljesítményelvárás rejlik). Ez szorongást okozhat. A felnőttnek a gyermek életében való kisebb súlyú részvétele és az ezzel járó korlátnélküliség és viselkedési minta - hiány hátráltatják az értékrend és a belső szabályozó mechanizmusok kialakulását, ami a későbbiekben konfliktusokhoz vezethet. A ritkább interakció kevesebb alkalmat teremt a gyermek számára ahhoz, hogy az eredményes szocializáció szempontjából fontos tudást (a szó legtagabb értelmében) megszerezze.

Az engedékenységek-korlátozás módja és mértéke erősen személyiségfüggő, nehezen tanulható komponense a nevelői magatartásnak. A tanultak természetesen befolyásolják - erősítik vagy gyengítik az attitűdöket, melyek intenzitása, jellege amúgy sem állandó: az egyén élete alakulásának, pillanatnyi körülményeinek, érzelmi állapotának függvényei.

A demokratikus nevelési stílusnak sokféle megjelenési módja van.

Fontos szemléleti kérdésnek tartom, hogy bizonyos határok között nagyon sokféle jó megoldása lehet 1-1 nevelési helyzetnek, azaz nincs "királyi út".

A demokratikus nevelési stílus kommunikációs modelljeként leginkább a humanisztikus pszichológiából kinőtt, *Carl Rogers* nevével fémjelzett személyközpontú irányzat által felállított modell alkalmazható, melynek részletes bemutatása olvasható Tringer Lászlónál.³⁷

A sikeres kommunikáció legfőbb jellemzői *C. Rogers* szerint

- az empátia,
- a feltétel nélküli elfogadás és

³⁷ Tringer László *A gyógyító beszélgetés. Magyar Viselkedéstanulmányi és Kognitív Terápiás Egyesület, Bp., 1991.*

- a kongruencia (hitelesség),

mely ismerveket a gondozónő-gyermek kapcsolat esetében a gyermekszeretettel egészíteném ki.

A legismertebb fogalom az empátia, a másik emberre való érzelmi ráhangolódás, beleérzőképesség, mely segít a partner megismerésében és megértésében. *Redmond* szerint "az empátia az interperszonális és kommunikációs képesség alapvető dimenziója, amely hozzásegít mások jobb megértéséhez, és képessé tesz viselkedésük nagy valószínűségű előrejelzésére."³⁸

Kevésbé elterjedt - és sokszor félreértelmezett - fogalom a feltétel nélküli elfogadás, ami Rogers és követői szerint a segítő kapcsolatok eredményességét leginkább meghatározza. Lényege, hogy az ember pozitív értéket lát a másik emberben, függetlenül attól, hogy az illető hogyan viselkedik, mit tesz adott helyzetben. Talán a kereszténység "agape" fogalmához áll legközelebb.

A feltétel nélküli elfogadás összetevői:

- a pozitív érzelmi odafordulás,
- a non-direktivitás,
- a feltétel nélküliség.

A gondozónő-gyermek kapcsolatra "lefordítva":

- a gyermek iránti pozitív attitűd, nyitottság, érdeklődés, amely a gyermekszeretet alapja,
- non-direktivitás

Önmagában nem létezik tiszta direktivitás vagy tiszta non-direktivitás, csak a kétfajta irányításmódnak valamilyen arányú ötvözete.

³⁸ *Zrinszky László: Bevezetés a pedagógiai kommunikáció elméletébe. PSzM Projekt. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1993 56. old.*

"Ez az irány sem veszi - nem veheti - semmibe a nyílt és közvetlen hatásmódokat, de nem bízza magát egyedül rájuk: a nevelés hangsúlyát a nehezebben irányítható, ámde erőteljesebb, a személyiség mélyrétegeibe és szükségleteinek hierarchiájába hatoló ágensekre helyezi át, a szociális és tárgyi környezet alakítására, a szavak mögött, a viselkedés mögött megbúvó üzenetek interaktív kódolására-dekódolására."³⁹

- a gyermek kompetenciájának elismerése és tiszteletben tartása,
- nem függvénye a gyermek valamilyen cselekedetének, tulajdonságának,
- nem feltétele a viszonzosság,
- nem jelenti azt, hogy a gyermek bármit tehet, bárhogya viselkedhet, minden úgy jó, ahogy van,
- benne van a fejlődésbe vetett hit is.

A hitelesség a gondozónő kommunikációjának őszintesége, a kommunikatív és metakommunikatív megnyilvánulások szinkronja. Az emberi pszichikum működésére jellemző, hogy ha a kommunikatív és a metakommunikatív megnyilvánulások nincsenek szinkronban egymással, a partner a metakommunikatív jelzésekre reagál. Ezért nem eredményes a nevelésben pl. a gépies, mechanikus dicséret (Ügyes vagy!, Szép.), a nem elég határozott figyelmeztetés, tiltás, az érdeklődés mímelése és a műmosoly.

Tágabb értelemben ez megfeleltethető a nevelés- indirekt nevelés egymáshoz való viszonyának. Ha a szándékolt nevelés olyan célok megvalósítására törekszik, amelyek nem szerves részei a felnőtt életének, a "tanítással" ellentétben szinte mindig a valós normáknak megfelelő viselkedés alakul ki a gyermekben.

³⁹ Zrinszky László: *Bevezetés a pedagógiai kommunikáció elméletébe*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1993 36. old.

A gondozónő kommunikációja akkor jó, ha:

- személyre szóló,
- a helyzet tartalmának megfelelő,
- támogató, megerősítő, pozitív irányba továbbvivő,
- a verbális és a non-verbális jelzések összhangban vannak,
- az elmondottak a gyermek számára érthetően megfogalmazottak.

Jó, ha a gondozónő kommunikációja megerősítő, az interakció és a tevékenység szempontjából továbbvivő, minden helyzetben válasz- (reakció-)váró. Negatív helyzetekben (figyelmeztetés, tiltás, konfliktushelyzet) is tárgyilagos, nyugodt, indokló, nem fenyegető, a gyermek figyelmét, érdeklődését más, (elfogadható viselkedés) irányába befolyásoló. A negatív megnyilvánulások verbális (pl. gúnyolódás, ijesztgetés, megszegényítés, fenyegetés) és non-verbális (pl. dühös tekintet, a gyermek erősebb megfogása, megrántása, ... stb.) formái minden esetben kerülendők.

A non-verbális csatornákon folyó kommunikáció.: a szemkontaktus, a testi közelség, a testkontaktus, az arckifejezés, a testtartás, a simogatás, stb. szerepe jelentős. Ezek tájékoztatják a kisgyermeket arról, hogyan viszonyul hozzájuk és az adott helyzethez a gondozónő, megkönnyíti a szóban közöltek megértését.

A non-verbális kommunikáció speciális formája az értő figyelem (*T. Gordon*), azaz a gyermek odaforduló meghallgatása. A gondozónő elfogadja, hogy a gyermekek egyéniségüktől és a helyzettől, pillanatnyi hangulatuktól és a gondozónővel való kapcsolatuktól függően eltérő módon és mértékben igénylik a testi kontaktust.

A gyermekek magasságában történő kommunikáció esetén könnyebb beszélgetni, valószínűleg teljesebb a gondozónő gyermek felé fordulása, gyermekre figyelése.

A felnőtt és a gyermek közelebb van egymáshoz, az érdeklődés, az érzelmek (szeretet, nem-tetszés, ...) jobban érzékelhetők. A gondozónő és a gyermek egymáshoz viszonyított testhelyzete partneri viszonyt tükröz.

A helyzetek élményszerűsége kedvezően befolyásolja a gyermek beszélő kedvét, beszélgetés iránti vágyát és ezen keresztül a külvilág felé való nyitottságát, kapcsolatteremtési kedvét is. A gyermek kérdéseire lehetőség szerint minden esetben válaszolni kell. Jó, ha a gondozónő válaszai élményszerűek, és megcsillan bennük a téma más nézőpontból történő megközelítése, a helyzet továbbgondolása, továbbvitele. Ez elsősorban tartalmi bővítést jelent, nem bővített/összetett mondatokban való beszélést. (Bár bizonyos fokú összefüggés kétségtelenül van a kettő között, hiszen a bonyolultabb tartalmat általában bonyolultabb nyelvi megfogalmazásban lehet kifejezni). A gondozónő ilyen jellegű válaszai segítik a nyelvtani szerkezetek elsajátítását is. Természetesen a válasz komplexitását mindig az adott helyzet dönti el. A mindenáron való bővítés, beszélgetés-erőltetés negatív hatású.

A gondozónő elősegítheti a gyermekek egymás iránti érdeklődésének felkeltését is, ha beszélget velük arról, hogy a többiek mit és miért csinálnak, ill. ha kérdéseikkel ösztönzik őket, hogy beszélgessenek társaikkal a velük történekről. Így nem csak fontos ismeretekhez juthatnak a gyermekek, hanem kialakul bennük a másik tevékenységének tiszteletben tartása, a társhoz való pozitív odafordulás, a párbeszédre való képesség, és ezek segítik a társas kapcsolatok alakulását.

Úgy gondolom, természetes - bár a gyakorlatban nem mindig teljesülő - alapkövetelmény az, hogy a gondozónő beszéde beszédtechnikailag, nyelvtanilag és stilisztikailag kifogástalan legyen.

Régen vitatott kérdés a gondozónő beszédének tartalmi-nyelvi összetettsége. *Kálló Éva és munkatársai*⁴⁰ helytelenítik gyermekkel való interakció során használt leegyszerűsített beszédmodot, ami legtöbbször abban nyilvánul meg, hogy a felnőtt akkor is gyűjtőnevet használ, amikor egy bizonyos dologról van szó - a rigó, a galamb, a veréb és a bagoly mind madár, a rózsza, a tulipán, a pitypang mind virág, stb. Ez hátráltatja, hogy a gyermek az egyesből kiindulva, azok különböző és azonos jegyeit összehasonlítva jusson el a madár vagy a virág fogalmához, nehezíti az összefüggések meglátását és sokszor hamis tájékoztatást ad. Unalmas a kisgyermek számára, csökkentheti a kommunikációs kedvet.

Zsolnai József úgy fogalmaz, hogy a pedagógus beszédének egyszerre kell adaptívnek és fejlesztőnek lennie, hiszen csak a gyermek fejlettségéhez igazodó kommunikáció lehet sikeres, segítheti elő a személyiség fejlődését.

Hasonlót ír *Hermann Alice* is: "... ha a gyermekhez beszélünk, nagyon óvatosan, körültekintően kell megválogatnunk kifejezéseinket. Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy teljesen a gyermeki síkra kell leereszkednünk, a gyermek szókincsén belül kell maradnunk és a gyermek szófűzését kell utánoznunk. Ha ezt tennénk, nem vinnénk előre a gyermek beszédbeli, gondolkodásbeli fejlődését, nem gyarapítanánk ismereteit. Azt viszont tudnunk kell, hogy a gyermek világa a konkrét, általa is érzékelhető, tapasztalható világ."⁴¹

⁴⁰ *Kálló Éva - Kenéz Márta - Dr. Lőrinczy Erzsébet: A kisgyermekkor c. könyvében (HNF Kossuth, 1980 61-62. old.*

⁴¹ *Hermann Alice: A gyermekben érlelődik a jövő. MNOT, Kossuth Könyvkiadó, 1979 254. old.*

Figyelemreméltó Réger Zita⁴² megközelítése, aki kiemeli, hogy a felnőtt-gyermek beszédkapcsolat az adott kultúra része. A társadalmi környezet különbségei eltérő interakciós módokat eredményeznek, amelyek "eltérő tanulási stratégiákat tesznek lehetővé a kisgyermek számára a nyelv elsajátításában."⁴³ Schieffelinre és Ochsra hivatkozva a kommunikáció két alaptípusát különbözteti meg:

a./ "A gyermekközpontú változatban a felnőtt (vagy a kisbabával, kisgyermekkel kommunikáló idősebb gyermek) témaválasztásban, beszédmódban és a beszédmegértési stratégiák megválasztásában egyaránt a gyermekhez alkalmazkodik, .."⁴⁴

b./ "...a helyzetközpontú kommunikáció esetében a gyermektől várják el, hogy az éppen felmerülő beszédhelyzet kívánalmaihoz alkalmazkodjék, s ebben a közösség által elvárt módon nyilatkozzék meg."⁴⁵

A kommunikációs módot a gyermekhez való viszonytal kapcsolatos társadalmi hagyományok határozzák meg elsősorban, de hatással van rá a felnőtt személyisége, nevelői attitűdje, a gyermekkel való kapcsolata, a pillanatnyi helyzet valamennyi jellemzője is. A gyermekközpontúság és a helyzetközpontúság dominancia-jelleggel érvényesülő kategória.

Fentiek alapján nyilvánvaló, hogy a gyermekhez való beszéd során alkalmazott egyszerűbb nyelvhasználat kulturálisan-tradicionálisan meghatározott jelenség, amely egy elfogadó, a gyermekre odafigyelő magatartással jár együtt. Ez a nevelői magatartás mindenképpen segíti a gyermek fejlődését.

"...a fejlődés meghatározott pontján, a kisgyermek nyelvi tudásának gyarapodásával, a gyermekközpontú kommunikáció természetes módon vált át helyzetközpontúra."⁴⁶

⁴² Réger Zita: *Utak a nyelvhez. Nyelvi szocializáció - nyelvi hátrány.* Akadémiai Kiadó, Bp. 1990.

⁴³ Réger Zita: I. m. 82. old.

⁴⁴ Réger Zita: I. m. 83. old.

⁴⁵ Réger Zita: I. m. 83. old.

⁴⁶ Réger Zita: I. m. 84. old.

Nyilvánvalóan nehézséget okozhat és lassíthatja a fejlődést, ha a felnőtt a gyermek kommunikatív képességeinek fejlődésével nem változtat a saját kommunikációs módján, azaz a fordulat elmarad vagy az indokoltnál később következik be.

A kisgyermek számára a környezettel való kommunikáció életének első percétől kezdve alapvető szükséglet. Ezen interakciók során zajlik a kommunikációs képességek fejlődése is, amely egyrészt magában foglalja a saját kommunikatív megnyilvánulások egyre differenciáltabbá és pontosabbá válását, másrészt pedig mások kommunikatív jelzéseinek egyre pontosabb megértését, továbbá a társas helyzetben való viselkedésmódok elsajátítását is.

A szakirodalomban elég általános, hogy a vizsgálatok, elemzések a beszédfejlődést, elsősorban a verbalitást - *Gósy Mária* szóhasználatával élve a beszédprodukción - helyezik a középpontba. Kisebb hangsúly esik a beszédmegértés fejlődésére, melynek folyamatát *Gósy Mária*⁴⁷ írja le részletesen. Konceptiójában kiemeli, hogy a beszédmegértés folyamata globális jellegű: a csecsemő már a kezdetektől a maga komplexitásában érzékeli az emberi beszédet, a gyermek kezdetől fogva az egész kommunikációs helyzetet érti meg, elsősorban annak érzelmi töltését. Pszichológiai megfigyelések szerint a fogalom jeltartalmának megértése előtt kialakul egy beleérzés a helyzet összértelmébe és hangulati tartalmába.

Hasonlóképpen globális jellegű a - *Gósy Mária* szavaival élve - beszédprodukción is. Ezt bizonyítják pl. az 1 éves kor körül használt szómondatok is, amelyek a verbálisan megfogalmazottnál jóval többet jelentenek. "Maci".- mondja a

⁴⁷ *Gósy Mária: A beszédészlelés és a beszédmegértés folyamata Bárczy Gusztáv Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola, Bp. 1992.*

kisgyermek, és ez szituációtól függően jelentheti azt, hogy: "Ott van a maci", "Kérem a macit", "Szeretem a macit."... stb.

A beszédmegértés és a beszédprodukció egymással szoros összefüggésben, egymást kölcsönösen meghatározva fejlődik, bármelyikük zavara hátrányosan befolyásolja a másik fejlődését. Elsődleges a beszédmegértés, mely megelőzi a beszédprodukció fejlődését, és egyik alapjául szolgál annak. Terjedelme is jóval nagyobb a beszédprodukció terjedelménél: különösen így van ez a kisgyermekkorban. A fejlődéssel párhuzamosan a közöttük lévő különbség egyre csökken, de az élet folyamán mindvégig megmarad.

A "beszédmegértés" és a "beszédprodukció" szóhasználat a verbalitást hangsúlyozza, kicsit háttérbe szorítja az egyéb kommunikációs jeleket, habár a verbális csatornán folyó kommunikáció felnőtt ember esetében az összes kommunikatív megnyilvánulásoknak csupán a 9 %-át teszi ki, kisgyermekek esetében a szóban megfogalmazottak aránya nyilvánvalóan még kisebb.

Fontos szemléleti kérdés a nem verbális jelek jelenlétének hangsúlyozása is.

(És akkor még mindig csak a közvetlen emberi kommunikáció bizonyos fajtáiról esett szó.).

Komplex módon történő megközelítés érződik a következőkből:

"Az emberi kommunikációnak, a kommunikatív képességeknek három egymásba fonódó rendszere alakult ki: a szenzoros, a verbális és a formális (szimbolikus) kommunikáció rendszerei. A szenzoros kommunikáción belül az auditív és a vizuális kommunikáció rendszerei, képességei emelkedtek ki és fejlődnek ma is meglehetősen gyors ütemben. Az auditív kommunikáción belül a zenei kommunikáció vált részletesen kidolgozott hatalmas rendszerré. A vizuális

kommunikációnak pedig rendszerek sora áll szolgálatában: az ábrázoló geometriától a legkülönbözőbb műszaki rajzon keresztül a vizuális információs technikáig, a legkülönbözőbb jellegű művészetekig."⁴⁸ A verbális kommunikatív képességek közé tartozik a beszédértésen és a beszédprodukción túl az írás- és az olvasásképesség is. A formális (szimbolikus) kommunikáció alapformája a matematika.

A fentiek magukban foglalják mind a közvetlen, mind a közvetett kommunikációt. A közvetett kommunikációhoz szükséges képességek is a közvetlen kommunikációban fejlődnek.

Az interakciók érzelmi töltése, tartalma, gyakorisága, élményszerűsége, ... stb. nagy mértékben meghatározza a fejlődés irányát és ütemét.

A fejlődés folyamatának elősegítése szempontjából rendkívül fontos, hogy a gondozónő a csecsemőhöz is rendszeresen beszéljen, a kedveskedésen, éneklésen, mondókázáson túlmenően a gyermek számára lényeges történeteket is fogalmazza meg.

Ebben a fejlődési folyamatban egyedülálló, mással nem pótolható helyzet-típusnak minősíthető a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzetei.

A mesélés (ami a bölcsődések esetében elsősorban az illusztrációról való mesélést és beszélgetést jelent) helyzeteinek élményszerűsége nagy mértékben függ attól, hogy a felnőtt mennyire érdekesen beszél. Az érdekes beszéd feltételez bizonyos stilisztikai árnyaltságot és nyelvi összetettséget is. Úgy gondolom, hogy a felnőttek beszéde gyakran a gyermek beszédprodukciójának és nem

⁴⁸ Nagy József: *A tudástechnológia elméleti alapjai*. OOK 1985 34. old.

beszédértésének fejlettségéhez igazodik ezekben a helyzetekben. Emiatt a beszéd gyakran túl egyszerű, esetenként unalmas, a "mese" kimerül a képen látottak leltározásában: "Ott a maci. Madár, látod?" stb. Az élet első éveiben a beszédértés fejlettsége óriási mértékben megelőzi a beszédprodukciónak fejlődését (egyébként ez az egész élet folyamán így van, csak a különbség mértéke csökken jelentősen). A vizuális percepció fejlettsége is magasabb szintű. Így elképzelhető, hogy az egyszerű megfogalmazásokkal a gondozónál alacsonyabb szinten verbalizálja a látottakat, mint ami élményszerű lenne a gyermeknek.

A beszélgetés partnereket feltételez, így jó, ha a gondozónál is sokat kérdez a gyermekektől. Kedvező, ha nyitott kérdéseket tesz fel, amelyek lehetővé teszik, hogy a gyermek elgondolkodjon saját tapasztalatain, és olyan jó hangulatú, érdekes beszélgetések kialakulását segítik, amelyek pozitívan befolyásolják az értelmi- (ezen belül a beszéd-, gondolkodás-, emlékezet- és képzelet), az érzelmi - és a szociális fejlődést, erősítik a gondozónál-gyermek kapcsolat partner-jellegét.

Nem szerencsés, ha a gondozónál csupán azt kérdezzeti a gyermek(ek)től, hogy mit lát(nak) a képen. Ez a vizsgáztatás-jellegű helyzet hamar unalmassá válik a gyermek(ek) számára.

A gyermeki gondolkodás sajátossága a centralizáció-decentralizáció, azaz az egy aspektusból történő megközelítést az óvodáskor vége felé fokozatosan átveszi a több oldalról történő megközelítés. Ez ugyan későbbi életszakasz fejlődési sajátossága, de segítheti a folyamat alakulását, ha már a 2-3 éves korban hallgatott történetek is árnyaltabban, többféle oldalról közelítve megfogalmazottak.

A képekről való beszélgetés, mesélés mellett 3 éves kor körül fokozatosan megjelenik az elmondott mese is, a gyermekek életkori sajátosságaihoz, egyéni fejlettségéhez és pillanatnyi hangulatához igazodva. A témával foglalkozó szerzők, többek között Dankó Ervinné dr., Gósy Mária és Zilahi Józsefné fontosnak tartják, hogy az óvónőnek legyen saját repertoárja. Úgy gondolom, ez a gondozónők esetében is kívánatos lenne. (Véleményem szerint igazán élményszerűen a kedvenc meséket lehet előadni).

A felolvasást csak a nagycsoportosok körében tartják elfogadhatónak, ott is csak ritkán, esetlegesen fordulhat elő. Gósy Mária⁴⁹ több okot is említ a felolvasás ellen. Kisgyermekes esetében nagyon fontos, hogy lehetőség szerint minél több csatornán folyjék a kommunikáció. A könyvbe temetkező felnőttnek a gyermekek csak a hangját hallják. A mesélő óvónő a gyermekek fejlettségéhez igazítja szóhasználatát, a megfogalmazás bonyolultságát. A felolvasáskor a szókincs adott, módosítására nincs lehetőség.

A felolvasás előbb-utóbb monotonná válhat, az érzelmi hangsúlyozás ellaposodhat, így a mese sokat veszíthet élményszerűségéből. Felolvasáskor gyorsabb a beszéd, amit a kisgyermek nehezebben ért meg. Az emlékezet és a képzelet viszonylagos fejletlensége miatt a hallottak feldolgozása nehezebb.

Bármennyire körülbeköti a meseválasztásban a felnőtt, elképzelhető, hogy a mese valamely kifejezése, fogalma ismeretlen a gyermek számára, ez felveti a magyarázat szükségességének kérdését: Kell-e magyarázni a mesét, és ha igen, mikor? E tekintetben eléggé megoszlanak a vélemények. Vannak, akik a mesemondás előtt jóval (esetleg napokkal) már megismertetnék a gyermeket az ismeretlen fogalmak jelentésével, mások a mese utáni (esetleg közbeni)

⁴⁹ Gósy Mária : *Beszéd és beszédviselkedés az óvodában. Tanszer-Tár BT. Bp. 1993*

magyarázatot javasolják. A mese előtti magyarázattal kapcsolatban fenntartásaim vannak, hiszen ez feltételezéseken alapul, nem biztos, hogy a gyermek számára tényleg ismeretlen fogalmakra vonatkozik. Ráadásul csökkenti a mese okozta élményt, figyelmen kívül hagyja azt, hogy a mese elsősorban érzelmeken keresztül hat, és így sok minden érthető a hangulatból és a cselekménysor összefüggéseiből. A mese utáni magyarázatnak is csupán akkor van szerintem létjogosultsága, ha az a gyermek kérdéseire adott válasz tulajdonképpen. Úgy gondolom, hogy a gyermeket ismerő és szerető felnőtt (szülő, gondozónő, óvónő egyaránt) a gyermekek számára érdekes és érthető meséket választ. Az így kiválasztott mese pozitívan befolyásolja a személyiség fejlődését akkor is, ha 1-1 szavát a gyermek nem érti. A tetsző mesékről a gyermek szívesen beszélget, a mese egyes elemei megjelenhetnek rajzaiban és játékaiban, újra és újra kérheti, hogy a felnőtt mesélje el ismét azokat. Ezek is mélyítik a megértést.

A mesélés intim kommunikációs helyzet: a gyermek attól a felnőttől kéri és fogadja szívesen a képeskönyv-nézegetést és a mesét, aki érzelmileg közel áll hozzá. Erre hívja fel a figyelmet *Zilahi Józsefné*, amikor azt írja, hogy a óvodai kiscsoportban a fokozatosság betartása javasolt. A beszélgetés és képnézegetés helyzetei mellett az ismerkedés első nehézségein túljutva megjelenhetnek a mondókák. "A mondókajáték csak akkor jóízű, ha a felnőtt már ismerős, reakciói kiszámíthatók."⁵⁰ A mondókák és a versek után kb. decembertől jelenhet meg a mese.

A megértés szempontjából és a mesélés félbeszakításának elkerülése végett lényeges a mese terjedelmének figyelembe vétele is.

⁵⁰ *Zilahi Józsefné: Nevelés az óvodában verssel, mesével, Magyar Pedagógiai Társaság Kisgyermeknevelési Szakosztály. 1989. 25. old.*

A gondozónő beszédével kapcsolatos retorikai-, beszédtechnikai követelmények igen nagy jelentőségűek a mesélés, verselés helyzeteiben: az irodalmi alkotások művészi szintű előadása fokozza az általuk nyújtott élményt, így pozitívan befolyásolja a könyvekhez, meséhez, vershez való viszony alakulását.

Dankó Ervinné dr.⁵¹ összegyűjti az irodalmat közvetítő óvónő legfontosabb személyiségvonásait. Ezek: megértő, együttműködő, aktív, a gyermeket fejleszteni akaró, pedagógiaileg kulturált, érdeklik a gyermek iránt, következetes, rugalmas, szituációérzékeny, szuggesztív, fejlett közlőképességgel és beszédképességgel rendelkezik, szereti a gyermekeket, vizálisan és akusztikailag képzeletgazdag, jó szervező, igényes, érzelmi gazdagság és empátia jellemzi, jártas a felnőtt- és a gyermekirodalomban, szereti a művészetet, irodalomkritikai elemző készséggel rendelkezik.

Ezek a gondozónő esetében is fontosak.

⁵¹ Dankó Ervinné dr. I. m. 78-78. old.

II. 2. Kérdőíves felmérés a Bp. XIV. ker. szülők körében

(módszerkipróbáló elővizsgálat)

1987. májusában felmérést végeztem a Bp. XIV. ker. -i nagycsoportos bölcsődés gyermekek szülei körében. A kérdések a család szocio-ökonómiai státusára, a szülők olvasási szokásaira, a gyermekek képeskönyv-és meseszeretetére, a szülők mesélési szokásaira és meséhez, képeskönyvhöz való viszonyára vonatkoztak.

A 632 nagycsoportos gyermekből véletlen mintavétellel 100 gyermeket választottam ki. 81 kérdőív érkezett vissza értékelhetően.

A felmérésről önálló tanulmány készült,⁵² melynek közlésétől helyszűke miatt eltekintek.

A felmérés tanúsága szerint a kérdőív - némi átdolgozással - alkalmas arra, hogy a családi nevelés sajátosságait e vonatkozásban vizsgálja.

A jelen kutatásban a kérdőívet jelentős mértékben lerövidítettem. Szinte teljes egészében kimaradtak a család szocio-ökonómiai státusára és a szülők olvasási szokásaira vonatkozó kérdéscsoportok. Ennek több oka van:

1. Ha túl hosszú a kérdőív, megterhelő a kitöltése, megnő a valószínűsége a nem eléggé átgondolt, kevésbé árnyalt válaszok előfordulásának.
2. Ezek a kérdések meglehetősen intímek és emiatt a semlegesség irányába terelhetik a válaszokat, kedvezőtlenül befolyásolva ezzel a kutatás eredményeit.
3. Tendenciózan nyilván van összefüggés a család anyagi-társadalmi helyzete, a szülők olvasási szokásai és a gyermek könyvhöz, meséhez való viszonyulásának alakulása között. Ez azonban olyan többtényezős összefüggésrendszer, amely

⁵² Nyitrai Ágnes: *A bölcsődés gyermekek és szülei képeskönyvhöz, meséhez való viszonya otthon. Kézirat. Bp. 1987.*

kérdőíves vizsgálattal nem tárható fel: a jelen kérdőív csak a tendencia meglétének megerősítésére lenne alkalmas, ez azonban nem szorul bizonyításra.

Érdekes különbségek lehetnek a válaszok tekintetében a szülők iskolai végzettsége, foglalkozása és a családszerkezet alapján. Ezért ezt a 3 kérdést megtartottam, némiképpen átalakítva. Az átdolgozáshoz felhasznált irodalom:⁵³

A gyermekek meséhez, könyvhöz való viszonyára, a szülők mesélési szokásaira vonatkozó kérdések változtatás nélkül kerültek be a jelen kutatás során használt kérdőívbe.

⁵³ Dr. Nagy József: *Prefer. Preventív fejlettségvizsgáló rendszer 4-7 éves gyermekek számára.* Akadémiai Kiadó, Bp. 1986.

II. 3. Videos megfigyeléssorozat a Bölcsődék Országos Módszertani Intézetének (a továbbiakban: BOMI) bölcsődéjében 1991-92-ben
(Módszerkipróbáló elővizsgálat)

1991-92-ben videos megfigyeléssorozatot végeztem a BOMI bölcsődéjének 6 csoportjában, melynek célja volt egyrészt a video alkalmazhatóságának kipróbálása, másrészt pedig a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzetait jellemzők megállapítása.

Bölcsődében természetes helyzetben, a gyermekcsoportban végzünk megfigyeléseket, lehetőség szerint úgy, hogy ne zavarjuk meg a gyermekek életét, tevékenységét. Korszerű típusbölcsődékben detektívüveges megfigyelő helyiségek kapcsolódnak a csoportszobákhoz, így a megfigyelést végző nem bolygatja meg a csoport életét (a gondozónő természetesen tud jelenlétéről). Ha nincs ilyen lehetőség, vagy ha a megfigyelés módja / eszközei megkívánják, a csoportszobában végezzük a megfigyeléseket. Annak érdekében, hogy reális képet kapjunk a csoport tevékenységéről, ajánlatos megismerkednünk a gyermekekkel, hozzászoktatni őket jelenlétünkhöz és az általunk használt eszközökhöz. Igen lényeges ez a videózás előtt, hiszen a kamera és a lámpák vonzzák a gyermekek figyelmét, így tevékenységükről kevésbé reális képet kapunk. A gondozónő viselkedése is gyakran veszít természetességéből a kameraláz miatt. A videofelvételeket készítő technikus kolléganőmmel úgy gondoltuk, hogy néhányszor próbafelvételeket készítünk, melyek száma mindig az adott csoporttól függött. (Volt rá példa, hogy egyetlen próbafelvétel is elégnek bizonyult).

Régóta vitatott kérdés szakmai körökben, hogy milyen mértékben lehet tájékoztatni a gondozónőket a megfigyelés tárgyáról és céljáról.

A szakemberek egyik csoportja úgy vélekedik, hogy a kutatás programjának ismeretében megváltoznak a gondozónők, igyekeznek megfelelni a vélt elvárásoknak, a kutatás témájába tartozó tevékenységeket és viselkedésmódokat túlzottan hangsúlyozzák, ezért a megfigyelő irreális képet kap.

A szakemberek másik csoportja szerint - magam is ebbe tartozom - a megfigyelés témájáról és céljáról mindenképpen tájékoztatni kell a gondozónőt. Igaz ugyan, hogy ez viselkedésváltozást idéz elő, de ez csupán a személyiség, a nevelői attitűdök által meghatározott kereteken belül lehetséges. A megfigyelés témájába tartozó tevékenységformák előtérbe helyezése, túlzott motiválása is nehezen valósítható meg, mert a gyermekek a szokott módon viselkednek, tevékenykednek, nem partnerek a megváltozott helyzetben.

A kutatás eredményessége szempontjából is fontos a korrekt tájékoztatás: a beavatott gondozónő támogató viselkedése, együttműködése segítheti a kutatást.

Végül - de nem utolsó sorban - etikai szempontok is említendők: a gondozónőnek joga van tudni, hogy mi a megfigyelés témája, célja, az eredmények milyen módon kerülnek bemutatásra, felhasználásra.

A gondozónőket tájékoztattam arról, hogy szeretnék tapasztalatokat gyűjteni a meséhez, képeskönyvhöz, való viszonyról, érdekel, hogyan viselkednek a gyermekek ezekben a helyzetekben, mely könyvek a kedvenceik, ... stb. Úgy tapasztaltam, hogy a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteinek az összes megfigyelési időhöz viszonyított gyakorisága jelentősen nőtt a más megfigyelések, kutatások során tapasztaltakhoz képest. A gondozónők indirekt módon igyekeztek úgy befolyásolni a gyermekek érdeklődését, tevékenységét,

hogy előtérbe kerüljön a könyv, a mese. Ez azonban előnyös volt a gyermekek számára. A meséléshez, verseléshez, képeskönyv-nézegetéshez mind a gondozónő, mind a gyermekek részéről érzelmi ráhangoltság szükséges. Ennek meglétében a szituációk élményt adók mindannyiuk számára, gazdagítják személyiségüket, pozitív hatással vannak a gyermekek fejlődésére. Az érzelmi ráhangoltság hiányában a gyermekek kilépnek a helyzetből, a gondozónő hiába próbálkozik indirekt vagy direkt módon fenntartani azt.

Fontosnak tartottam hangsúlyozni, hogy mind a gyermekek mind a gondozónők tevékenységét és viselkedését tájékoztató szándékkal elemzem. Úgy éreztem, ezzel sikerült oldanom a gondozónők megfigyelésekkel és videoval szembeni szorongását.

Eredetileg 20-25 perces megfigyeléseket terveztem, ez azonban rövidnek bizonyult. Nem volt módomban megfigyelni azt, hogy a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiből az egyes gyermekek hogyan lépnek ki, mit kezdenek játszani, megjelennek-e a későbbiek során játéktevékenységükben a mesélési szituáció elemei, pl. mesélnek-e babájuknak.

Egy-egy bölcsődei csoportban 12 gyermek van. Azt tapasztaltam, ha sok a hiányzó, teljesen megváltozik a csoport élete, tevékenysége.

A csoportba járó gyermekeket elosztják a csoportban dolgozó 2 gondozónő között, "így minden gondozónő fokozottan felelős a csoport egy részéért, és minden gyermeknek van "saját" gondozónője. ... A gondozónő az ún. ölelkezési időben - az az időszak, amikor mindkét gondozónő jelen van - (ez általában a 10-14 óra közötti intervallum, a szerző megj.) idejét elsősorban a "saját" gyermekei

gondozására, nevelésére fordítja. A saját gondozónő-rendszerben a gondozónő több figyelmet szentel a hozzá tartozó gyermekeknek, jobban számon tartja tulajdonságaikat, elsősorban ő segíti át őket a bölcsődei élet során adódó nehézségeken. Amikor egyedül van a csoportban, természetesen minden gyermeket ellát. A gondozónők a csoportjukba járó valamennyi gyermeket jól ismerik. ⁵⁴

A mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés intim kommunikációs helyzet: ha a gyermeknek választási lehetősége van, attól a felnőttől kéri a mesét, aki érzelmileg a legközelebb áll hozzá. Ez az esetek döntő többségében a "saját" gondozónő. Érdemes megfigyelni és összehasonlítani az egyes gyermekek mesélési-, verselési-, képeskönyv-nézegetési helyzetekben való részvételét: mi jellemzi ezeket, ha csak a "saját" gondozónő vagy csak a társgondozónő van a csoportban, és mi akkor, ha mindketten jelen vannak. Ennek érdekében az egyes megfigyelések időpontját - a kutatás egyéb célkitűzéseinek, feltételeinek figyelembe vételével - javasolt úgy megválasztani, hogy mindegyik helyzet előforduljon.

Úgy gondolom, hogy a módszerkipróbáló elővizsgálat olyan értékes tapasztalatokkal szolgált, amelyeket mind a kutatás megtervezésénél, mind az adatok feldolgozásánál, az eredmények elemzésénél érdemes figyelembe venni. Az elővizsgálat eredményeinek tartalmi-módszertani szempontú bemutatásától eltekintek.

⁵⁴ *Bölcsődei szakmai és szervezési útmutató, BOMI, 1993.*

II. 4. Kérdőíves felmérés a XI. ker. gondozónők körében

(Módszerkipróbáló elővizsgálat)

A XI. ker. gondozónők közül 10-en vettek részt abban az elővizsgálatban, melynek célja a gondozónők meséléshez, képeskönyv-nézegetéshez való viszonyának jellemzőit vizsgáló kérdőív kipróbálása volt.

A kérdőív 41 kérdést tartalmazott, melyek közül az első 8 a gondozónők pályafutásának alakulására, az azzal való elégedettségükre, a többi 33 kérdés pedig a mesélési, képeskönyv-nézegetési szokásokra vonatkozott.

A gondozónőknek adott instrukciókban megfogalmaztuk, hogy segítséget kérünk tőlük ahhoz, hogy össze tudjunk állítani egy olyan kérdőívet, ami képet ad a meséléshez való viszonyról. Úgy gondolom, a segítségkérés pozitívan befolyásolta válaszolási kedvüket.

Feltételeztem azt, hogy a gondozónők pályaválasztási motívumai a pályafutásukkal való elégedettségük, további aspirációik is meghatározzák a képeskönyv-nézegetéshez, meséléshez való viszony alakulását. Ez tendenciózan valószínűleg igaz: a sikeresség érzése, az elégedettség bizonyára befolyásolja az érzelem- és motiváltságszint alakulását, és ez kedvezően hat a gyermekekkel való kapcsolatra, a velük együtt töltött idő alakulására is.

Nem találtam azonban közvetlen, egymással ok-okozati összefüggésben lévő mutatókat, így ezeket (1-8) kérdéseket elhagyhatónak tekintettem.

Megerősített ebben az is, hogy ezek meglehetősen intim kérdések, amelyek befolyásolhatják, a semleges középút irányába terelhetik a további válaszokat, és ez esetleg kedvezőtlenül hat a kutatás eredményeire.

Nem váltak be azok a kérdések sem, amelyek a bölcsődei tapasztalatok otthoni, saját gyermekkel kapcsolatos alkalmazhatósága ill. az otthoni tapasztalatok bölcsődei beválása felől érdeklődtek.

Az egyes interakciós helyzetekben való viselkedés erősen személyiségfüggő, így az otthoni és a bölcsődei viselkedés között alapvető különbségek előfordulása valószínűleg nem jellemző. Az egyes konkrét helyzetekkel kapcsolatos tapasztalatok átvitele spontán módon történik, így azok utólagos tudatosítása szinte lehetetlen. Nehezíti ezt, hogy a gondozónők saját gyermekei általában idősebbek a bölcsődéseknél, így az évekkel ezelőtti viselkedésmódok hatása még nehezebben tisztázható. Bár kétségtelenül a konkrét helyzetekben átélt tapasztalatok befolyásolják a későbbi viselkedést.

A válaszok tanúsága szerint nem volt félreértett kérdés, így a próbakérdőívek megmaradt, alkalmasnak talált 31 kérdése változtatás nélkül került be a kutatás során használt kérdőívbe.

III. A 2 ÉVES LONGITUDINÁLIS VIZSGÁLAT EREDMÉNYEI

III. 1. A vizsgálat leírása

A vizsgálat témaköre:

1992. őszén 2 éves longitudinális kutatást kezdtem 3 budapesti bölcsődében a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteinek a gyermekek életében és fejlődésében játszott szerepére vonatkozóan.

A vizsgálat hipotézise:

A mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés szituációi leírhatóak, jellemezhetőek, pedagógiai-módszertani szempontból elemezhetőek.

A gyermek meséhez, vershez, képeskönyvhöz való viszonyulását nagy mértékben befolyásolja a felnőttnek a gyermekekre és a helyzetre való ráhangoltsága, mely többek között attól is függ, hogy mennyire érzi magát kompetensnek az adott szituációban. Azokban az esetekben, ahol a kompetencia magas, a ráhangoltság megfelelő, a helyzetek élményszerűbbek és tartalmilag gazdagabbak.

A vizsgálat célja:

Információ-gyűjtés a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiről, mind a családi , mind a bölcsődei nevelés területén, a tapasztaltak pedagógiai szempontok szerinti elemzése és összehasonlítása, pedagógiai jellegű következtetések levonása.

Várható tudományos eredmény:

A kutatás eredményei alapján várhatóan lehetővé válik a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés szituációinak pedagógiai-módszertani elemzése, és a

felnőtt ezen helyzetekben való részvételével kapcsolatos módszertani koncepció kidolgozása.

A vizsgálati minta jellemzése:

A kutatás 3 budapesti bölcsőde (a Bölcsődék Országos Módszertani Intézetének bölcsődéje, a Budapest, XIV. ker. Mályva téri kerületi bázisbölcsőde és a Budapest, III. Pók u. lakótelep Arató E. téri bölcsőde) 2-2 csoportjában folyt 1992. ősze és 1994. tavasza között.

A bölcsődék kiválasztásában az elérhetőség, a korábbi jó munkakapcsolat és a téma iránti érdeklődés figyelembe vétele játszott szerepet.

A BOMI bölcsődéjében a férőhelyek felével a Honvédelmi Minisztérium, 10 %-ával a Népjóléti Minisztérium rendelkezik, 10 %-uk az Intézet dolgozói számára fentartott, a többi férőhely nyitott a lakosság felé.

A Mályva téri bölcsőde a XIV. kerület módszertani - a szakzsargonban használt kifejezés szerint bázisbölcsődéje, Zugló kertvárosi részében.

Az Arató Emil téri bölcsőde a III. ker. Pók utcai (másik nevén Római parti), Budapest legdrágább lakótelepének bölcsődéje.

A fentiek alapján valószínűsíthető, hogy mindhárom esetben a bölcsődébe járó gyermekek szülei a középosztály felsőbb rétegeibe tartoznak, anyagi helyzetük az átlagosnál jobb. Ez befolyásol(hat)ja a gyermeknevelést és a kultúrához való viszonyt is. Ezt a körülményt a kutatás eredményeinek elemzésénél bizonyos esetekben célszerű figyelembe venni.

Bölcsődénként 2-2 olyan gyermekcsoport került a mintába, ahol a gyermekek életkora a kutatás kezdetekor kb. 18 hónap, azaz a csoport többsége még 2 évig jár bölcsődébe. $N_{\text{befratott gyermekek}}=86$

A kutatás 2 éve alatt természetesen fluktuáció is volt a csoportokban: egyesek betöltötték 3. évüket és óvodába mentek, mások elköltöztek. A beíratott gyermekek kevesebb, mint 25 %-a hagyta el a bölcsődét a vizsgálat ideje alatt, helyettük újak jöttek.

Az egyik gondozónő szülési szabadságra ment, egy másik pedig pályát változtatott a kétéves periódus alatt.

A vizsgálati minta nem reprezentatív, így az adatokból leszűrhető tapasztalatok, következtetések a mintára, nem pedig a bölcsődei populáció egészére vonatkoztathatók. A bölcsődei nevelés egységes; emiatt az eredmények bizonyos tendenciákat jelezhetnek.

A vizsgálat jellege:

Nyomonkövetéses vizsgálat természetes élethelyzetben. Kérdőíves kiegészítő vizsgálatok.

A vizsgálat módszerei:

Csoportonként kb. kéthavonta - negyedévente 1 alkalommal videofelvételt készítettünk a gyermekek természetes életközegében, a csoportszobában kb. 40-50 perc időtartamban, játékidőben. A gondozónőknek adott tájékoztatóban elmondtam, hogy a játéktevékenység, ezen belül a gyermekek meséhez, képeskönyvhöz való viszonya érdekel leginkább. Kértem őket, hogy ne változtassanak nevelési szokásaikon, a gyermekek játéktevékenységében való részvételük módján. Annak érdekében, hogy a helyzetek minél inkább közelítsenek a természetes helyzetekhez, a kutatás megkezdése előtt próbafelvételeket készítettünk videotechnikus kolléganőmmel, melyek során a gyermekek és a gondozónők megismerkedtek velünk és a videokamerával, hozzászórtak jelenlétünkhöz.

A videofelvételeket általános jellemzőik, a gyermekek tevékenysége, továbbá a gondozónőknek a helyzetekben való részvétele, nevelői magatartása oldaláról elemzem., különböző szempontok alapján.

Kiegészítő vizsgálatok:

1. Kérdőíves felmérés a szülők körében az otthoni mesélési, verselési, képeskönyv-nézegetési szokásokra vonatkozóan.
2. Kérdőíves felmérés a gondozónők körében meséhez, képeskönyv-nézegetéshez, verseléshez való viszonyuk megismerése céljából.
3. Gondozónői kérdések. Ez a kérdéssor 7 olyan kérdést tartalmazott, amelyek az egyes gyermekek kedvenc meséjét, versét, könyvét, mondókáját, stb. tudakolta. Ezt minden gyermekről a saját gondozónője töltötte ki. Érdekesnek találtam annak összehasonlítását, mit tartanak a gyermek kedvenceinek a szülők, mit a gondozónők, és a megfigyelés helyzeteiben mit választ a gyermek valójában.
4. A bölcsődei dokumentáció (csoportnapló, fejlődési napló, fejlődési tábla) adatainak kiegészítő felhasználása.

Az eredmények feldolgozásának főbb módszerei:

Az adatok számítógépes feldolgozása a pedagógiai kutatásokban alkalmazott matematikai-statisztikai módszerek segítségével (alapstatisztikai számítások, ezen belül elsősorban gyakoriság, relatív gyakoriság, medián, módus, átlag, ... stb., továbbá a korrelációs mátrix elemzése). Valamennyi kérdőívet és változó rendszert magam dolgoztam ki, és kipróbálás után használtam fel a vizsgálatban. (Ezek a disszertáció 1-6. sz. Mellékleteiben olvashatók).

III. 2. A családi nevelés jellemzői

A szülők körében végzett kérdőíves felmérés eredményei

A mintáról:

53 gyermekről 51 szülő töltötte ki a kérdőívet (a mintában 2 testvérpár szerepelt).

1. sz. táblázat: A minta megoszlása bölcsődénként:

Bölcsőde	Lányok	Fiúk	Összes
BOMI	8	13	21
Mályva	6	5	21
Arató	11	10	21
	N=25	N=28	N=53*

A szülők válasz készsége:

Legnagyobb arányban válszoltak a család szerkezetére, szociológiai jellemzőire, a gyermek meseszeretetére, a saját- és a gyermek mesélési szokásaira vonatkozó kérdésekre. Legkevésbé válaszoltak az anya és az apa negatív választásai után érdeklődő kérdésekre.

A szülők válaszainak elemző bemutatása

A családok összetétele:

9 esetben az édesapa nem él együtt a családdal (közülük 1 elhunyt). Egy családban nevelőapa, 3 esetben nagyszülő segíti közvetlenül az édesanyát a gyermek(ek) nevelésében.

A kétszülős családok közül 4 él valamelyik nagyszülővel közös háztartásban.

A gyermekek száma (a vizsgálati mintában szereplő gyermekkel közös háztartásban élő gyermekek száma):

1 gyermeket nevelnek	23 családban	
2 „ „	19 „	
3 „ „	9 „	N=51

* N=53 a gyermekekre vonatkozó kérdések esetében

N=51 a szülőkre vonatkozó kérdések esetében

A vizsgálati mintában szereplő gyermekek életkora miatt valószínűsíthető, hogy az idősebb testvérek vannak többségben.

A kutatásban 2 testvérpár szerepel: egyikük ikerpár, a másik testvérpár pedig a közöttük lévő csekély korkülönbség miatt került egy csoportba.

Nem magyar anyanyelvű szülők:

- az egy csoportba járó testvérpár édesanyja vietnami,
- egy kisfiú édesanyja lengyel,
- egy kislány édesapja perui.

Az anyák iskolai végzettsége:

2.sz. táblázat: Az anyák iskolai végzettsége

bölcsőde	főisk. egyetem	középiskola	szakm.	összesen
	végz.	végz.	végz.	
BOMI	12(60%)	6(30%)	2(10%)	20
Arató	7(33,3%)	13(61,9%)	1(4,7%)	21
Mályva	7(70%)	2(20%)	1(10%)	10
	26	21	4	N=51
	(50,9%)	(41,1%)	(7,8%)	

Az apák iskolai végzettsége:

Az apák adatai közül csak azokat dolgoztam fel, ahol az apa a vizsgálati mintában szereplő gyermekkel közös háztartásban él.

3.sz. táblázat: Az apák iskolai végzettsége

bölcsőde	főisk. egyetem	középiskola	szakm.	összesen
	végz.	végz.	végz.	
BOMI	12(66,6%)	3(16,6%)	3(16,6%)	18
Arató	5(33,3%)	5(33,3%)	5(33,3%)	15
Mályva	6(66,6%)	2(22,2%)	1(11,1%)	9
	23	10	9	N=42
	(54,7%)	(23,8%)	(21,4%)	

A felsőfokú végzettséggel rendelkező anyák és apák aránya közel azonos.

Az anyák körében közel 2-szer annyi a középiskolát végzettek aránya, mint az apák körében.

A szakmunkások aránya az apák körében 2-3 -szorosa az anyákhoz viszonyítva.

Szakképzetlen sem az anyák, sem az apák között nem volt.

A vizsgálati mintában szereplő szülők körében a felső- és a középiskolai végzettségűek felül-, a szakiskolai és általános iskolai végzettségűk alulreprezentáltak az össztársadalmi arányokhoz képest.

A foglalkozás és a végzett munka jellege felől is tájékozódtam.

A végzett munka jellege, beosztás anyagi helyzet - és életforma-meghatározó, így módon befolyásolja a gyermek képeskönyvhöz, meséléshez, verseléshez való viszonyának alakulását is, bár a nemzetközi kutatások eredményei szerint a gyermek fejlődését befolyásoló szociokulturális körülmények elsősorban a szülők iskolázottságától és nem a jövedelemtől függenek. A tapasztalatok értékelésénél figyelembe veendő, hogy a betöltött munkakör manapság nem csupán az iskolai végzettségtől és a szakképzettségtől függ, hanem a piaci lehetőségektől és az egyén anyagi aspirációitól is. A munkakör szerinti rétegbesorolás bizonyos kategóriái nem elég informatívak a szülők iskolázottságát, a családok szociokulturális jellemzőit tekintve, hiszen vállalkozó lehet valaki pl. csupán általános iskolai végzettséggel, vagy több szakképzettséggel, több diplomával is.

A fentiek figyelembe vétele mellett is bizonyos tendenciák kirajzolódnak a szülők foglalkozásbeli réteg-hovatáratározását illetően, ezek:

A válaszoló apák és anyák között az alkalmazottak aránya közel azonos.

Az apák közül 3-szor annyian vállalkoznak, mint az anyák körében.

Jóval több anya végez szellemi munkát, mint apa, ugyanakkor a vezető beosztásban dolgozó apák aránya több, mint 3-szorosa a vezető beosztásban dolgozó anyákénak.

Más megközelítésben: a szellemi munkakörben dolgozó anyáknak 1/7-e, az apáknak közel a fele dolgozik vezetőként.

Több, mint 4-szer annyi anya dolgozik ügyviteli munkakörben, mint apa.

Több, mint 3-szor annyi apa végez fizikai munkát, mint anya, valamennyien szakmunkások.

Milyen életkorban kapta a gyermek az első képeskönyvet?

4. sz. táblázat: Milyen életkorban kapta a gyermek első könyvét?

Kor	BOMI		Arató		Mályva		össz.
	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	
születéskor	1	3	2	4	1	1	12
2-6 hónapos	4	6	3	2	4	3	22
7-12 hónapos	3	4	3	3	1		14
13 hónaposnál idősebb			1				1
	8	13	9	9	6	4	

N=49

12 gyermeknek már a születése idején volt képeskönyve. Közülük 6 gyermeknek van valószínűsíthetően idősebb - testvére. Előfordulhat az is, hogy a szülő néhány gyermekkori kedvencét megőrizte gyermeke számára.

Fentiek arra engednek következtetni, hogy a szülők a könyveket az élet természetes tartozékainak tekintik, szeretik azokat és nagy jelentőséget tulajdonítanak nekik a személyiség fejlődésében.

Mennyire szereti a gyermek a könyvet?

A szülők egy 7-fokú skála segítségével válaszolhattak a kérdésre, melynek 2 végpontja: egyáltalán nem szereti(1) - nagyon szereti(7).

5. sz. táblázat: A gyermekek könyvszeretete

	BOMI		Arató		Mályva		Össz.		Össz.
	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	
7	7	11	9	2	4	1	20(80%)	14(50%)	34(64,1%)
6			1	2	1	4	2(8%)	6(21,4%)	8(15%)
5			1	3	1		2(8%)	3(10,7%)	5(9,4%)
4	1	2		1			1(4%)	3(10,7%)	4(7,5%)
3				2				2(7,1%)	2(3,7%)
	21		21		11		25	28	N=53

A lányok jobban szeretik a képes-, ill. meséskönyveket, mint a fiúk: ezt tükrözi egyrészt a 7-es válaszok lényegesen nagyobb gyakorisága, másrészt pedig az, hogy a lányoknál nincs a negatív tartományba (3-1 skálafok) eső válasz.

A gyermekek képeskönyvvel kapcsolatos tevékenysége:

A kérdéshez a szülők 7 általam megadott tevékenységfajta közül választhattak, ill. 1 további „egyéb” kategóriába tartozót nevezhettek meg.

Egyikük sem élt valamennyi válaszlehetőséggel. Feltételezhetően a komplexebb, inkább fejlettségtől függőeket jelölték.

A legnagyobb gyakoriságot azok a tevékenységfajták érték el, amelyek a felnőttel való interakciók során nyilvánulnak meg: a gyermek mesél a képekről (38), mutogat a képekre (32), kérdezet (38). A szülőknek ezekről nyilvánvalóan sokkal inkább van tudomásuk, mint a gyermek által egyedül folytatott tevékenységekről. Viszonylag ritkábban fordul elő, hogy a gyermek kéri a szülőt, hogy meséljen (26) vagy pedig elmondja a könyvben szereplő mesét, verset,

mondókát (21). Ez utóbbiak kétségkívül a leginkább fejlettségi szint-függő tevékenységfajták.

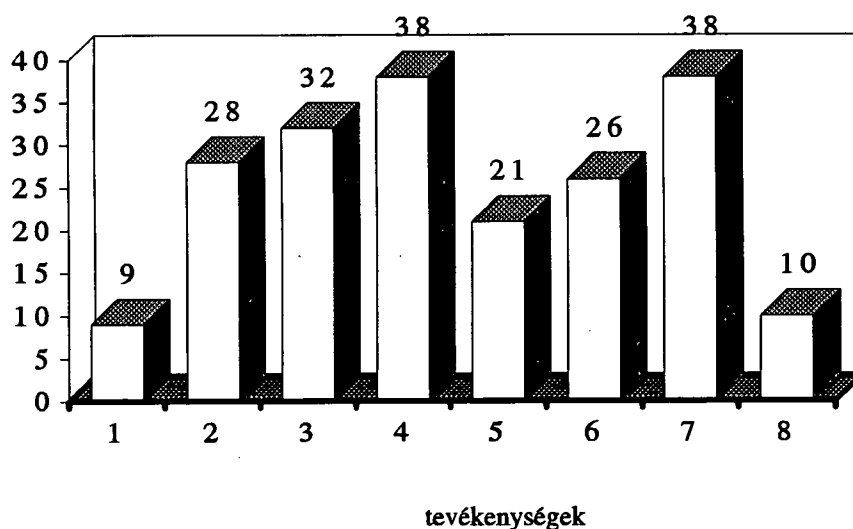
6 gyermek esetében soroltak fel a szülők egyéb tevékenységfajtákat. Ezek:

- a gyermek tépi, dobálja a könyveket.
- betűket mutogat benne
- aludni is magával viszi
- kedvenc könyve esetében tudja, hogy melyik oldalon milyen szöveg következik
- úgy tesz, mintha ő is olvasna
- mesefigurákat fest, rajzol, gyurmából elkészíti őket.

Az egyes tevékenységfajták gyakorisági hisztogramja:

1. sz. ábra: A gyermekek képeskönyvvel kapcsolatos tevékenységei a szülők szerint

N=53
előfordulás

(jelmagyarázat: 1: épít; 2.: nézegeti, lapozgatja; 3.: mutogat benne, megnevez; 4.: mesél a képről; 5.: elmondja a mondókát, verset 6.: kéri a szülőt, hogy meséljen ; 7.: kérdezget; 8.: egyéb)

A gyermekek kedvencei

A kérdésre válaszképpen a gyermek 5 kedvenc meséjének, könyvének cím szerinti felsorolását kértem, az információhordozó megjelölésével.

48 gyermekre ($N_{\text{lányok}}=23$; $N_{\text{fiúk}}=25$) vonatkozóan összesen 252 kedvencet soroltak fel a szülők, közöttük 34 címként nem elfogadható kategória (pl. állatos könyv, stb.).

6. sz. táblázat: A gyermekek kedvencei információhordozó szerint - a szülők szerint

	BOMI		Arató		Mályva		Össz.		Össz.
	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	
könyv	22	44	35	23	14	17	71	84	155
tv, video	8	20	16	11	6	3	30	34	64
lemez, kazetta	1	6	4	8	3	-	8	14	22
báb	-	-	-	-	1	-	1	-	1
újság	-	1	1	-	-	-	1	1	2
dia	-	4	-	2	-	-	-	6	6
egyéb	1	-	-	-	1	-	2	-	2
	107		100		45		113	139	N=252

Az összes kedvenc 61,1 %-a könyv, ami kultúránk erős könyvhöz kötöttségét bizonyítja.

A tv- és videoműsorok közül választott kedvencek gyakorisága 25 %.

Ezek a gyakoriságok hasonlóak mindhárom bölcsődében:

	<i>BOMI</i>	<i>Arató</i>	<i>Mályva</i>
könyv	61,7 %	58 %	68,8 %
tv, video	26,1 %	27 %	20 %
	87,8 %	85 %	88,8 %

Nemek szerint sincs említésre méltó különbség a kedvencek információhordozó szerinti megoszlásának tekintetében:

	<i>lányok</i>	<i>fiúk</i>
könyv	62,8 %	60,4 %
tv, video	26,5 %	24,4 %
	89,4 %	84,8 %

Csak könyvek közül kerülnek ki a kedvencei 4 gyermeknek (3 lánynak és 1 fiúnak).

2 gyermeknek (testvérek) valamennyi kedvence tv-műsor. (Csupán az ő esetükben nincs egyetlen könyvcím sem a felsorolásban. Ennek oka feltételezésem szerint az, hogy az édesanya vietnami: magyarul nem olvas, az anyanyelvén megjelenő könyvekhez viszont nehezen jut hozzá).

Az ismétlődéseket figyelembe véve a szülők összesen 143 címet soroltak fel, ezek feldolgozása két megközelítésben történt.

A súlyozott lista figyelembe veszi, hogy az 5 kedvenc között hányadikként sorolták fel a szóban forgó művet, mondván, hogy a sorrend feltételezhetően rangsorolás is: az 1. helyen említett kedvesebb, mint az 5.

A súlyozatlan listánál mindegyik választás azonos értékű, mivel a szülő sorolja fel a gyermek kedvenceit, így a rangsornak tekintett lista nem a gyermek, hanem a szülő rangsora. (Ráadásul a címek felidézésének sorrendje véletlenszerű , aktualitásoktól befolyásolt is lehet).

Úgy gondolom, hogy mindkét megközelítésnek van létjogosultsága, így azokat célszerű együttesen alkalmazni.

Első pillantásra is szembeszökő a két lista nagyfokú, az első 20 tagra vonatkozóan 80 %-os egyezése.(A súlyozatlan lista első 20 tagja olyan cím, ami legalább 3 válaszban szerepel.) A kedvencek listáját ld. a 7. sz. Mellékletben.

Az első 20 kedvenc megoszlása műfajok szerint:

könyv	13
tv, video	6
lemez, kazetta	1

A listát a *Mondókáskönyv* vezeti, melynek a kérdőív kitöltésének idején az 1. és a 2. kötete jelent meg.

A felsorolásban szerepel *Füzesi Zsuzsa Csodaország* c . könyve is, amely elsősorban az óvodás korosztálynak szóló foglalkoztató könyv ugyan, de a kisebbek figyelmét is felkeltik a hangulatos illusztrációk.

Füzesi Zsuzsa kedves illusztrációi rendkívül népszerűek a szülők körében, sokan az esztétikus, valóságghű ábrázolásmód egyik példájaként emlegetik ezeket a könyveket. A rajzok színesek, vidámak - sokszor túlságosan is. A figurák arckifejezése csupán pozitív érzelmeket tükröz, ezért esetenként kevésbé életszerűek. A képek nem mindig elég dinamikusak. (Ugyankor - és ez szerintem nagyon fontos - nem túl zsúfoltak, még kezelhető mennyiségű információt tartalmaznak). Sok a hasonló jellegű, színdinamikájú rajz, az illusztrációk nem elég jellegzetesek (sokszor az az ember érzése, hogy „Ezt már láttam valahol”).

Napjainkban a *Walt Disney*-művek népszerűségük csúcsán vannak. Ezt megerősítik a jelen kutatás eredményei is. Ebben nagy szerepet játszik a médiák horizontális és vertikális bővülése: egyre több információhordozó jelenik meg a technikai fejlődés következtében, és az emberek egyre nagyobb hányada számára egyre többféle érhető el közülük. A fogyasztói társadalom egyik fő - már említett - jellegzetessége az ember életének minél több szférájába való betörés. *Walt*

Disney kedves figurái a gyermekek valamennyi használati tárgyán megjelennek, így nincs olyan gyermek, aki ne ismerné - és ne kedvelné -őket.

Úgy gondolom, hogy *Walt Disney* génius volt a maga műfájában, akit sokan próbáltak utánozni, több-kevesebb - de sosem teljes - sikerrel. Arról azonban már korántsem vagyok meggyőződve, hogy ez a korábban sosem tapasztalt *Walt Disney*-dömping valóban jó-e, nem túlzott-e, nem szorulnak-e miatta érdemtelenül háttérbe más remekművek. Sajnálatosnak tartom, hogy a más stílusú versenytársak hiányoznak a kínálatból - sokan éppen *Walt Disney*-t próbálják utánozni a nagy népszerűség láttán, helyett, hogy eredeti stílust alakítanának ki -. Az ízlésformálás szempontjából nagyon fontos lenne a stílusbeli sokszínűség.

A szülők felsorolásában szerepel a *101 kiskutya*, a *Hófehérke és a hét törpe*, a *Micimackó* (ez utóbbi könyv változatban), valamint gyűjtő megnevezésként a tv-ben vetített *Walt Disney* filmek. Kérdéses, hogy ezek közül mennyi szól igazán a legkisebb korosztálynak.

Sok gyermek szereti a *Tesz-vesz várost*, *R. Scarry* kiváló, dinamikus, a valós életet a kisgyermekeknek szólóan bemutató könyvét és a londoni Dorling Kiadó *Első pillantásra* c. ismeretterjesztő sorozatának kötetait, melyek szintén a legkisebbeknek szólnak.

A magyar költők közül *Weöres Sándor* a legkedveltebb, a felsorolásban 2 verseskötete szerepel: a *Bóbita* és a *Ha a világ rigó lenne*.

A *Cini-cini muzsikában* is sok olyan vers van, amely gyermekeknek és felnőtteknek egyaránt kedves.

A tv-mesék közül az *Égből pottyant esti mesék* c. sorozat részeit szeretik legjobban a gyermekek. Ez az utóbbi évek leggyermekközelibb esti meséje a televízióban.

Halász Judit lemezei és kazettái is sok kellemes percet szereznek a legkisebbeknek is akkor, ha a felnőttel közös élményt jelent a meghallgatásuk.

A további kedvenceket nézve megállapítható, hogy:

a./ a könyvek aránya közöttük is kb. 2/3-os;

b./ a feltételezhetően nem a gyermekek életkorának, fejlettségének megfelelő művek aránya is hasonló az első 20 tagú listában tapasztaltakéhoz (kb. 1/5).

Érdeklődésben, fejlettségben nagy egyéni különbségek vannak az egyes gyermekek között, hasonló életkor esetén is. Az idősebb testvér is gyorsítja a kisebb fejlődését. Ezért a „fejlettségnek megfelelő” óvatosan kezelendő kategória.

Mindemellett komoly kétségeim vannak a tekintetben, hogy *a Kisfilmek a nagyvilágból* c. tv-sorozat, *A két Lotti*, *Andersen meséi*, *a Diótörő*, *a Dr. Bubó*, *a G. I. Joe kommandó*, *Grimm meséi*, az *Óz*, a *Tom és Jerry* avagy *Vangelis* (egyébként kitűnő) zenéje való-e a bölcsődéseknek, mennyire értik ezeket, milyen élményt nyújthatnak számukra ezek az alkotások.

A kedvencek nemek és a bölcsődék szerinti összehasonlítása meghaladja jelen disszertáció célkitűzéseit és kereteit.

A kedvenc könyvek között alig-alig fordul elő leporelló, a gyermekek választásaikban előnyben részesítik a komplexebb műveket.

A szülők viszonya a gyermek kedvenceihez

A szülők direkt és indirekt hatása a gyermekek ízlésére nyilvánvaló. Egyrészt ők választják, veszik a gyermekek könyveinek többségét, (saját ízlésük, érdeklődésük, emlékeik által is befolyásoltan), a gyermekek életének, napirendjének alakításával lehetőséget teremtenek a könyvnézegetésre,

mesehallgatásra, (nevelési elveik és életvitelük is meghatározóak ebben). Sok esetben a szülő is partnere gyermekének a szituációban, így az érzései, a műről alkotott véleménye közvetlenül is hat a gyermek ízlésének alakulására. Ha a szülő a mesélő, a neki tetsző művet biztosan élményszerűbben tudja tolmácsolni a gyermeknek. Ez a hangulati/érzelmi többlet a gyermek érdeklődését az adott mű irányába tereli.

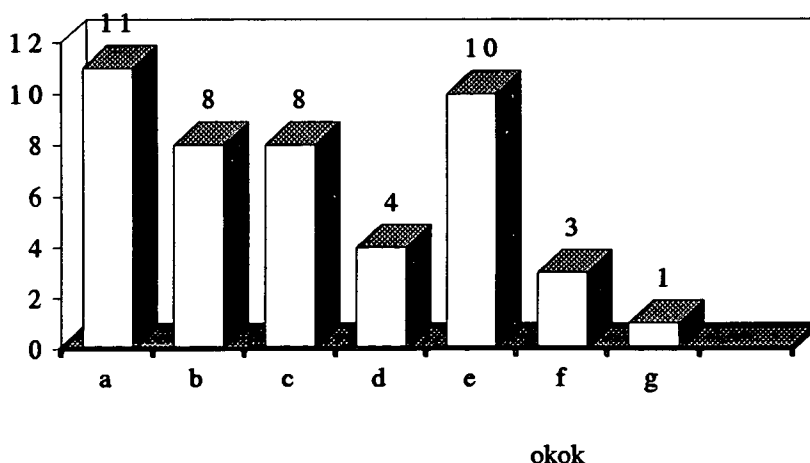
A következő főbb szempont-típusok játszottak szerepet a gyermekek kedvenceihez való viszony alakulásában:

- a./ csak a mű oldaláról közelít (az illusztrációk és vagy a tartalom szépségét emeli ki)
- b./ csak a befogadó oldaláról közelít (milyen élményt nyújt az adott mű a gyermeknek vagy a szülőnek saját magának)
- c./ csak a személyiségfejlődésre gyakorolt hatás oldaláról közelít (mennyire ismeretbővítő, képességfejlesztő)
- d./ a mű és a befogadó oldaláról együttesen közelít
- e./ a mű és annak személyiségfejlődésre gyakorolt hatása felől együttesen közelít
- f./ a befogadó és a mű személyiségfejlődésre gyakorolt hatása felől együttesen közelít
- g./ egyéb

2.sz. ábra: Miért kedvelik az anyák gyermekük kedvence(i)t?

Anyák száma

N=47

A legtöbb indoklás a mű esztétikai és tartami sajátosságaival függött össze (25 esetben). Elsősorban az illusztrációk szépségét említették.

A személyiségfejlődésre gyakorolt pozitív hatás fontos szempont az anyák számára. Ez derül ki 21 válaszból. A kedvelt művet ismeretbővítőnek, nevelő hatásúnak tartják, kiemelik általános képességfejlesztő hatását, továbbá azt, hogy a gyermek könnyen meg tudja tanulni a tartalmát.

A befogadó (akár a gyermek, akár a felnőtt) számára történő élménynyújtás összesen 17 válaszban szerepel indokként. Ezen belül elsősorban a gyermek számára nyújtott öröm az anyák adott mű iránti rokonszenvének a forrása.

Az anyák néhány kedvence (a cím után zárójelben a választások száma áll):

Mondókáskönyv (11)

Miki Manó (100 Folk Celsius) (5)

Halász Judit lemezei és kazettái (5)

Vuk (video) (4)

Bóbita (3)

Cini-cini muzsika (3)

TV-maci (könyv) (3)

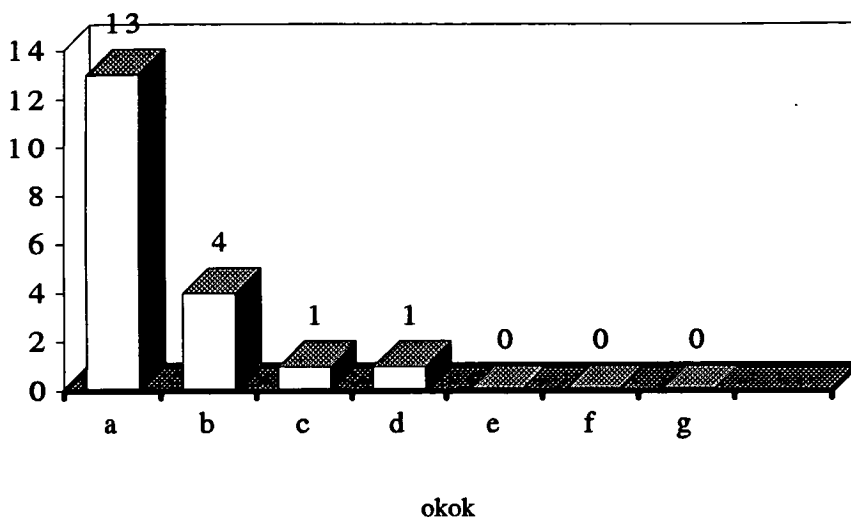
Tesz-vesz város (3)

Walt Disney filmjei (globálisan is és néhány cím szerint is).

3sz. ábra: Miért nem kedvelik az anyák gyermekük kedvence(i)t?

Anyák száma

N=19

Akárcsak a kedvecek megkedvelését, a negatív választásokat is leginkább a mű oldaláról közelítve indokolták meg. Elsősorban az illusztrációk félelmetes voltát vagy az általa megjelenített agressziót emelték ki. Hivatkoztak arra is, hogy az adott mű szerintük nem a bölcsődés korosztálynak való.

A pozitív választásokkal ellentétben itt nem játszott szerepet a személyiségfejlődésre gyakorolt hatás. Mindössze 1 anya említette, hogy az adott mű nem segíti a képzelet fejlődését.

Az anyák által nem szeretett kedvencek listája:

Walt Disney filmek (2)

Múmin (3)

Piroska és a farkas (könyv) (2)

Álomba ringató esti mesék

Keménykalap (video)

A kelekótya kiskakas

tv-beli esti mese

Tom és Jerry

Flinstones

Kedvenc gyermekslágerek (kazetta)

Hóc, hóc, katona

101 kiskutya (video)

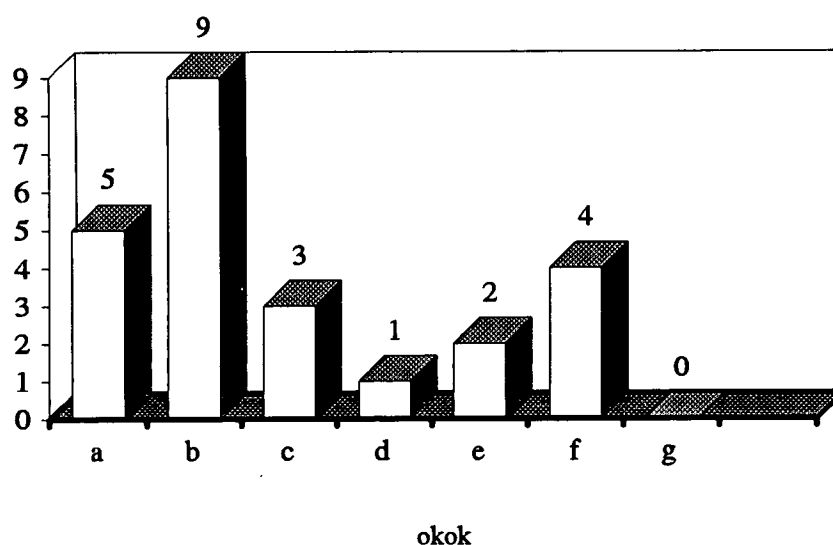
A kis hableány (video)

G. I. Joe kommandó

A felsorolásban mindössze 4 könyv és 1 hangkazetta szerepel, a többi mind tv- ill. videoműsor, melyek többsége véleményem szerint nem a bölcsődés korosztálynak való.

4sz. ábra: Miért kedvelik az apák gyermekük kedvence(i)t?

Apák száma N=24

Az apák elsősorban azokat a műveket kedvelik, amelyek élményt nyújtanak számukra.

Fontosnak tartják a mű esztétikai és /vagy tartalmi szépségét is.

Csekélyebb gyakorisággal indokolták választásukat azzal, hogy a gyermek számára élményforrás a mű és kedvezően befolyásolja a személyiség fejlődését.

Közöttük jóval nagyobb volt a több aspektusból közelítve indoklók aránya.

Az apák néhány kedvence (a cím utáni zárójelben a választások száma áll):

Mondókáskönyv (6)

Miki Manó (100 Folk Celsius) (4)

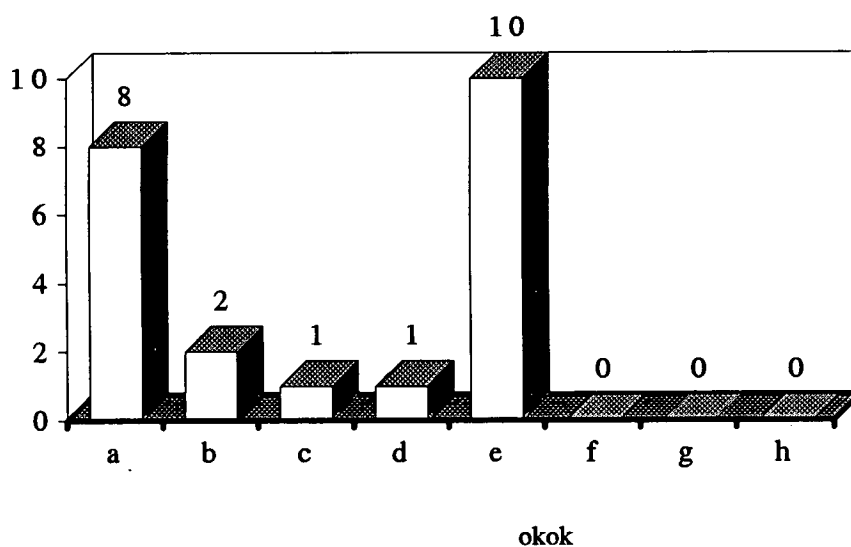
Bóbita (3)

Az igazi kedvencek viszont *Walt Disney* filmjei: globálisan 5, cím szerinti felsorolással még további 4 választással.

A kedvencek listája az anyák és az apák jelentősen eltérő indoklása ellenére figyelemre méltó egyezést mutat, az okok feltárása meghaladja a disszertáció lehetőségeit, kereteit.

5sz. ábra: Miért nem kedvelik az apák gyermekük kedvence(i)t?

Apák száma N=12

Az apák is elsősorban a mű oldaláról közelítettek negatív választásaik indoklásánál, ezen belül is elsősorban az illusztráció esztétikai hiányosságait említették, de szerepelt az indokok között a mű által megjelenített agresszió és az is, hogy az illető könyv, film, ... stb. nem a bölcsődés korosztálynak való.

Vannak a befogadó és mű személyiségfejlődésre gyakorolt hatása felőli közelítések is, de a fentihez képest igen csekély gyakorisággal.

Amíg a kedvencé válásban a legfontosabb szempont az, hogy az apáknak mennyi élményt nyújtott az adott mű, ez a szempont a negatív választásban soha nem szerepelt indokként.

Az anyák és az apák indoklása a negatív válaszok vonatkozásában sokkal inkább megegyezik, mint a pozitív választások esetében.

A nem kedvencek listáját tekintve is jóval nagyobb az egyezés az anyák és az apák között, mint a kedvencek tekintetében.

Az apák által nem szeretett művek:

Álomba ringató esti mesék

Walt Disney-filmek

video

Keménykalap és krumpliorr (video)

videofilmek

Múmin

esti mesék (tv)

Piroska és a farkas

Lassie

Grimm-mesék

101 kiskutya (video)

A kis hableány (video)

G. I. Joe kommandó

Pingu

Milyen szempontok szerint vásárolnak a szülők könyvet gyermekeiknek?

A nyitott kérdésre 50 szülő válaszolt, sokan több szempontot is említettek.

A szülők könyvvásárláskor a valóságű, szép, élvezhető tartalmat és illusztrációt tartják a legfontosabbnak (36 válasz).

A gyakorisági rangsorban ezt a gyermek életkorának, érdeklődésének való megfelelés követi (25 válasz).

A tartóssággal és megfelelő árral kapcsolatos elvárásokat 7 szülő fogalmazta meg. 5-en aszerint is válogatnak, hogy a könyv mennyire nevelő, személyiségfejlesztő, ismeretbővítő hatású.

2 szülő a klasszikusokat részesíti előnyben.

Érdekes, hogy amíg a gyermek kedvencének anyák általi megszeretésében a tartalmi és esztétikai szépséggel közel azonos súlyú szempont a mű személyiségfejlődésre gyakorolt pozitív hatása, addig a könyvvásárlásnál ezt a szempontot nem említették.

Úgy gondolom, jó, ha alkalmanként a gyermekek is választhatnak a könyvvásárlásnál. Egyetlen szülő sem említette, hogy gyermekének erre lehetőséget nyújt.

Előfordulhat, hogy a szülő valamelyik gyermekorri kedvencét fedezi fel a kínálatban. Ez sem szerepelt választási szempontként.

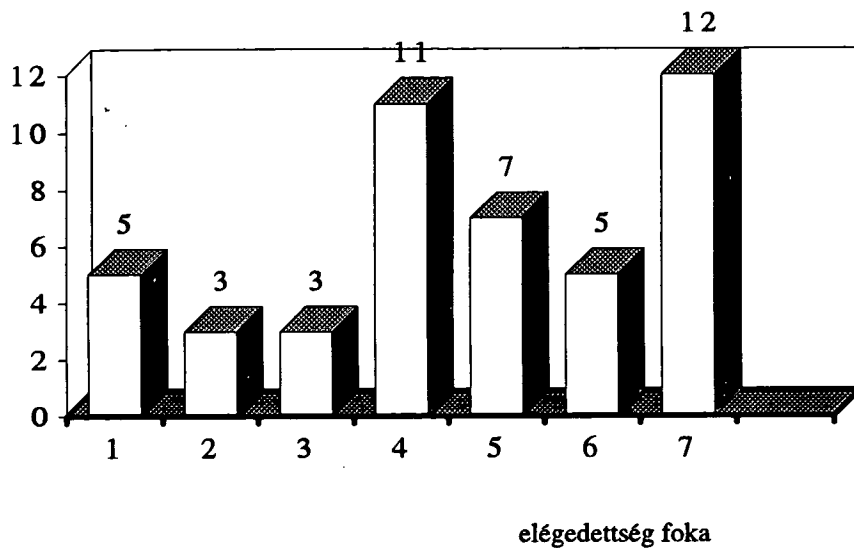
A szülők véleménye a könyvválasztékról

A szülők egy olyan 7-fokú skála segítségével válaszolhattak a kérdésre, melynek 2 végpontja: egyáltalán nem elégedett a választékkal(1) - teljes mértékben elégedett a választékkal(7)

6.sz. ábra: A szülők könyvválasztékkal való elégedettsége

szülők száma

N=46

A szülőknek csupán alig több, mint fele elégedett a gyermekkönyvek választékával, teljes mértékben pedig csupán alig több, mint negyede.

40-en bővítenék a választékot, vannak, akik többfajta gyermekkönyvet is hiányolnak, ill. kevesellnek.

Nem tartják kielégítőnek a piaci kínálatot:

- klasszikus mesékből (13 válaszoló)
- olcsóbb és tartósabb könyvekből (9 válaszoló)
- verses, mondókás kötetekből (7 válaszoló)
- egyszerűbb, a kisgyermekeknek való történeteket tartalmazó könyvekből (7 válaszoló)
- ismeret- és szókincsbővítő, tevékenykedtető könyvekből (7 válaszoló)
- leporellókból (3 válaszoló)
- szépen illusztrált könyvekből (3 válaszoló).

A könyvnézegetés, mesehallgatás gyakorisága

7 sz. táblázat: A könyvnézegetés, mesehallgatás gyakorisága otthon

	BOMI		Arató		Mályva		Össz.		Össz.
	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	
naponta többször	4	7	7	3	5	3	16	13	29
naponta	4	6	2	5	-	1	6	12	18
hetente 2-3 alk.	-	-	1	1	1	-	2	1	3
hetente	-	-	-	1	-	-	-	1	1
ritkábban	-	-	-	-	-	1	-	1	1
	21		20		11		24	28	N=52

A fenti táblázatból kiderül, hogy a lányok 91,6 %-ának és a fiúk 89,2 %-ának mindennapos élménye a könyvnézegetés és a mesehallgatás.

Nemenként és bölcsődénként nincs említésre méltó különbség e tekintetben.

A tv-mese nézésének gyakorisága

8sz. táblázat: A tv-mese nézettségének gyakorisága otthon

	BOMI		Arató		Mályva		Össz.		Össz.
	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	
naponta	4	9	6	4	4	4	14	17	31
hetente többször	2	2	2	1	1	1	5	4	9
hetente	1	-	1	4	-	-	2	4	6
ritkábban	1	1	1	-	1	-	3	1	4
soha	-	1	1	1	-	-	1	2	3
	21		21		11		25	28	N=53

31 gyermek (a minta 58,4 %-a) nézi rendszeresen a tv-mesét.

A nemek között nincs lényeges különbség e tekintetben: a lányoknál 56 % a minden nap tv-mesét nézőkaránya, fiúk körében pedig ez 60,7 %.

Érdekes különbségeket tapasztaltam viszont az egyes bölcsődék között:

A minden nap tv-mesét néző gyermekek aránya

- a BOMI-ban 61,9 %
- az Aratóban 47,6 %
- a Mályvában 72,7 %.

Nehéz erre magyarázatot találni, hiszen sem a családok szociokulturális körülményeiben, sem a gyermekek életkorában nincs olyan különbség, ami ezt indokolná.

A meselemez / mesekazetta hallgatás gyakorisága

9.sz. táblázat: A meselemez/ mesekazetta hallgatás gyakorisága otthon

	BOMI		Arató		Mályva		Össz.		Össz.
	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	
naponta többször	-	-	2	1	-	-	2	1	3
naponta	1	-	1	-	-	-	2	-	2
hetente 2-3 alk.	1	1	2	3	2	1	5	5	10
hetente	4	1	2	-	-	-	6	1	7
ritkábban	-	3	1	3	2	1	3	7	10
soha	2	7	2	3	1	3	5	13	18
	20		20		10		23	27	N=50

A gyermekek 36 %-a sosem hallgat meselemezt/ kazettát.

Kiemelkedően magas ez az arány a BOMI bölcsődéjébe járó gyermekeknél: 45 %.

(A mintában szereplő másik 2 bölcsődében 25 %).

Nagy különbségek vannak e tekintetben nemenként is: a lányok körében 21,7 % a kazettát/ lemezt sosem hallgatók aránya, a fiúknál pedig ennek több, mint 2-szerese: 48,1 %

A diafilmek nézésének gyakorisága

10.sz. táblázat: A diafilm-nézés gyakorisága otthon

	BOMI		Arató		Mályva		Össz.		Össz.
	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	
naponta többször	-	-	-	-	-	-	-	-	-
naponta	-	-	-	1	-	-	-	1	1
hetente 2-3 alk.	1	1	-	1	-	-	1	2	3
hetente	-	1	1	-	-	-	1	1	2
ritkábban	1	4	3	4	2	1	6	9	15
soha	6	6	4	5	2	2	12	13	25
	20		19		7		20	26	N=46

A gyermekek 54,3 %-a soha, további 32,6 %-uk pedig ritkán néz diafilmet. A műholdas tv-adások és a video elterjedése kiszorították a diafilmeket, melyek között sok gyenge színvonalú ugyan, vagy nem a bölcsődés korosztálynak való, de a diavetítésnek a tv-vel és a videoval szemben 2 nagy előnye van szerintem:

a./ a diafilmnézés a felnőttel közös tevékenység (hiszen a felnőtt vetít), így a gyermek az élményszerzés folyamatában nem marad magára;

b./ a vetítés többször leállítható, tempója a gyermek befogadóképességéhez igazítható, a gyermek közben is választ kaphat kérdéseire.

c./ az együtteség önmagában is örömforrás szülőknek és gyermeknek egyaránt.

A videofilmek nézésének gyakorisága

11.sz. táblázat: A videofilm-nézés gyakorisága otthon

	BOMI		Arató		Mályva		Össz.		Össz.
	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	leány	fiú	
naponta többször	-	-	-	-	1	1	1	1	2
naponta	-	1	1	1	-	-	1	2	3
hetente 2-3 alk.	-	3	2	1	1	-	3	4	7
hetente	1	1	2	1	1	-	4	2	6
ritkábban	1	2	1	3	1	1	3	6	9
soha	6	6	3	4	2	3	11	13	24
	21		19		11		23	28	N=51

A gyermekek közel fele (47%) sosem néz videót.

Említésre méltó különbségek vannak bölcsődénként

a BOMI : 57,1 %,

az Arató Emil tér: 36,8 %,

a Mályva tér: 45,4 %.

A fiúk és a lányok között nincs említésre méltó különbség ebben a tekintetben.

Rendszeres video-nézőknek (akik min. heti 2-3 alkalommal néznek videót) a mintában szereplő gyermekek 23,5 %-a mondható.

Más tv-műsorok megnézésének gyakorisága

38 gyermek néz meg más műsor(oka)t is a tv-ben a mesén kívül. .

A szülők által említett műsorfajták és gyakoriságuk: (N= 49)

mesefilmeket, bábfilmeket, rajzfilmeket néz	19	gyermek	(38,7 %)
természetfilmeket, ismeretterjesztő filmeket néz	13	„	(26,5 %)
egyéb gyermekműsorokat néz	9	„	(18,3 %)
(Micimackó klub, Kacagóra, stb.)			
reklámokat néz	9	„	(18,3 %)
felnőtteknek szóló szórakoztató műsorokat	6	„	(12,2%)
sorozatok néz (Dallas, Szomszédok, stb.)			
zenés szórakoztató műsorokat, cirkuszt néz	3	„	(6,1 %)
sportműsorokat néz	2	„	(4 %)

Úgy gondolom, hogy sok gyermek néz rendszeresen tv-t, ami nem túl szerencsés.

A válaszokból kitűnik, hogy a tv-nézés megengedésén belül a szülők valamelyest szabályozzák azt, hogy gyermekük mit nézhet meg a televízió programjai közül: a mesefilmek, bábfilmek, más gyermekműsorok és a természetfilmek nézésének gyakorisága lényegesen nagyobb a felnőtteknek szóló sorozatok, sportműsorok nézettségénél.

A heti 2-3 -szori gyakoriság már arra enged következtetni, hogy az adott információhordozónak, műfajnak, tevékenységnek a gyermek életében, személyiségfejlődésében fontos szerepe van.

Ezt figyelembe véve az egyes információhordozók, tevékenységfajták gyakorisági rangsora nemek szerint: (a %-os arány azt fejezi ki, hogy a gyermekek hány %-a kerül az adott információhordozóval min. hetente 2-3 alkalommal kapcsolatba):

<i>tev.</i>	<i>leányok</i>	<i>fiúk</i>	<i>össz.</i>
1. Mesehallgatás, könyvnézegetés	100 %	92,8 %	96,1 %
2. tv-mese	76 %	75%	75,4 %
3. meselemez/ kazetta	39,1 %	22,2 %	30 %
4. video	21,7 %	25 %	23,5 %
5. diafilm	5 %	11,5 %	8,69 %

A gyermekek partnere a képeskönyv-nézegetés, tv-mese nézés során

Ha tehetik, a szülők szívesen nézegetnek képeskönyvet, vagy nézik együtt a tv-mesét , ... stb. gyermekeikkel.

Az anyák inkább társak ezekben a helyzetekben, mint az apák: az anyák 94,3 %-a, az apáknak „csupán” 80,9 %-a nézeget rendszeresen képeskönyvet gyermekével, ill. mesél neki vagy nézi vele együtt a tv-mesét, ... stb. Ez nyilván a manapság jellemző családi munkamegosztással indokolható elsősorban: az apák jelentős túlmunkával próbálják megteremteni az infláció miatti egyre magasabb megélhetési költségeket.

A szülők részvétele általában vagylagos, ritka, hogy mind a két szülő részt vesz a helyzetekben.

A szülők mesélési szokásai

Valamennyi családban rendszeresen mesélnek a szülők a gyermeknek.

A válaszokból nyilvánvaló a könyvek dominanciája: a szituációk többségében való jelenléte.

A minta megoszlása ebben a vonatkozásban:

- elsősorban könyvből mesél	17	szülő (32 %)
- inkább könyvtől függetlenül mesél	2	„ (3,7 %)
- mind a két típus kb. azonos arányban	34	„ (64,1 %).

A könyvből mesélés lehet felolvasás, képekről való mesélés, beszélgetés, stb.

Figyelemre méltó a könyv nélküli mesélés jóval kisebb gyakorisága. Ez összefügghet:

a./ a gyermek oldaláról a szemléletes-konkrét gondolkodással, az emlékezet és a képzelet relatív fejletlenségével;

b./ a könyv nélküli mesélés jóval nehezebb voltával.

A gyermek igényei a képeskönyv-nézegetés helyzeteiben

- a képekről mesélést igényli elsősorban 27 gyermek (50,9%),
- főleg a szöveg felolvasását kedveli 2 „ (3,7 %)
- mind a kettő közel azonos gyakorisággal fordul elő 24 „ (45,2 %).

Ez felhívja a szerzők, kiadók, vásárlók, szülők és gondozónők figyelmét arra, hogy a kisgyermek számára is fontos lehet a szöveg.

A képeskönyv-nézegetés, könyvből való mesélés helyzeteinek jellemzői

A nyitott kérdésre adott válaszban 47 szülő írta le azt, hogy gyermekük mit csinál, milyen tevékenységfajtákat kedvel a képeskönyv-nézegetés helyzeteiben.

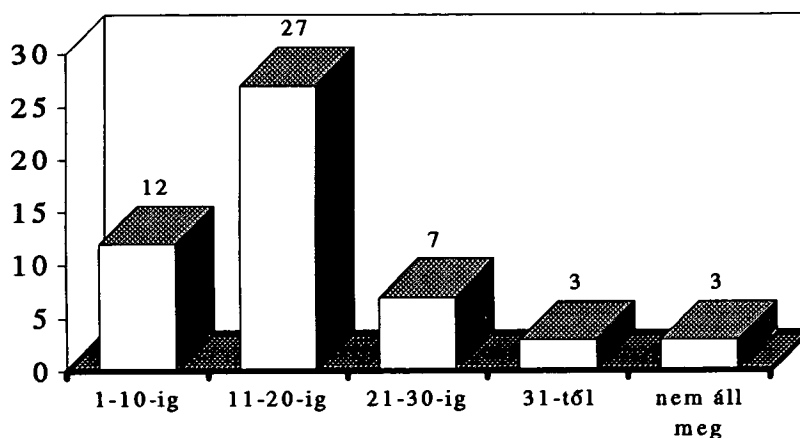
A gyermek

- (a képek alapján) kiválasztja, hogy
mit meséljen a szülő 25 (54,3 %)
 - a képekről beszélgetnek, kérdezget, a képről vár
kitalált mesét 23 (50%)
 - a szöveg felolvasásához is ragaszkodik 22 (47,8%)
 - belekérdezget a mesélésbe 18 (39,1 %)
 - mesél a képről 8 (17,3 %)
 - megismétli a felnőtt meséjét 8 (17,3 %)
- N= 47

A jellemző időtartamok gyakorisági hisztogramja:

7.sz. ábra: A képeskönyv-nézegetés, könyvből mesélés helyzeteinek átlagos időtartama otthon

gyermek száma N=52

időtartamok (percben)

A könyv nélkül való mesélés helyzeteinek jellemzői

A gyermekek 17,5 %-áról (7 gyermek) a szülők ennél a kérdéscsoportnál is kihangsúlyozták, hogy gyermekük a könyvből való mesélést sokkal jobban szereti.

Miről hallgatnak szívesen mesét a könyv nélküli mesélést is kedvelő gyermekek?

- saját magáról szóló mesét hallgat szívesen 9 gyermek (22,5 %)

- ismert mesét hallgat szívesen 8 „ (20 %)

N= 40

A gyermek jellemző tevékenysége a szituációkban:

belekérdező 12 gyermek (30 %) folytatja

az elkezdett mesét 3 „ (7,5 %)

inkább beszélgetés 2 „ (5 %)

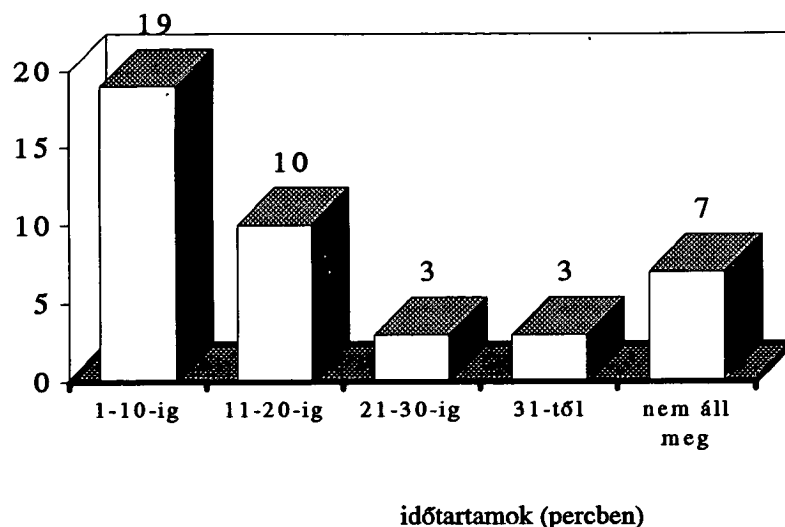
- ő is mesél 1 „ (2,5 %)

N= 40

A jellemző időtartamok gyakorisági hisztogramja:

8.sz. ábra: A könyv nélkül való mesélés helyzeteinek átlagos időtartama otthon

gyermek száma N=42

A fenti adatokból kiderül, hogy a könyvnézegetési, könyvből való mesélési helyzetek kedveltebbek a gyermekek körében, mint a könyv nélküli mesélés szituációi:

1. A szülők a könyvnézegetéssel, könyvből való meséléssel kapcsolatos kérdésekre nagyobb arányban válaszoltak, melynek egyik oka a sok közül feltételezhetően az, hogy ez többször előfordul, kellemesebb, élményszerűbb, stb.

2. Az egyes szituációk időtartamát elemezve is igazoltnak látszik ez a feltevés:

a./ Amíg azoknak a szituációknak, melyekben könyv is szerepel, csupán 23 %-a, addig a könyv nélküli helyzeteknek a 45,2 %-a befejeződik az első 10 percben.

b./ A 11-20 percig tartó szituációk gyakorisága a könyv nélküli helyzetekben a képeskönyv-nézegetési helyzetek gyakoriságához képest megközelítőleg a felére csökken.

c./ Hasonló tendencia érvényesül a 21 - 30 percig tartó szituációk gyakoriságát illetően is.

Ez a különbség feltételesen kezelendő és számos tényezőre vezethető vissza.

Szerepe lehet ebben

- a gyermekek konkrét-szemléletes gondolkodásának, melyet segítenek a képeskönyvek illusztrációi;
- a felnőtteknek a helyzetethez való viszonyának, amely az élményszerűséget döntően befolyásolja;
- annak, hogy a felnőttek többsége ismert (klasszikus) mesét tud igazán könyv nélkül elmesélni, a gyermekek pedig ebben az életkorban ezeknek a meséknek a befogadására még nem igazán érettek, emiatt talán nem is igénylik azokat ... stb.

Visszatérnek-e a gyermekek napokkal később valmelyik élményükre?

Az élményekre való visszatérés valamennyi formája az emlékezet és a képzelet fejlettségének bizonyos szintjét, az élmény erősségét, valamint a szülő odafordulását, a felidézést segítő, támogató magatartását kívánja meg, mely utóbbinak megnyilvánulási formája lehet az, hogy a szülő válaszol a gyermek kérdéseire, beszélget, hajlandó sokadszorra is elmesélni valamit, ... stb.

Az élmény felidézése (akár pozitív, akár negatív élményről van szó) annak erősségét jelenti.

Mire és hogyan térnek vissza a gyermekek?

újra elmeséltet	13 gyermek	(33,3 %)
részleteket elmesél	10 „	(25,6 %)
- saját tevékenységénél felidéz	6 „	(15,3 %)
- arra tér vissza, amitől fél	4 „	(10,2 %)
valamilyen kapcsolatos eseménynél felidéz	4 „	(10,2 %)
- játékába bizonyos elemeket belesző	3 „	(7,6 %)
- beszélgetni akar róla	3 „	(7,6 %)
- kérdez vele kapcsolatban	3 „	(7,6 %)
- nem tér vissza	4 „	(10,2 %)

N= 39

Mesék, könyvek, ... stb., melyeket a gyermekek nem szeretnek

Mindössze 23 szülő válaszolt a kérdésre, közülük is 10 azt fogalmazta meg, hogy nincs ilyen könyv, mese, ... ill. ő nem tud ilyenről. A nem kedves mese, könyv, ... stb. léte csak akkor válik nyilvánvalóvá a szülő számára, ha viszonylag heves érzelmi hatást vált ki a vele való találkozás (pl. a gyermek fél, kéri, hogy tegye el a szülő a könyvet, kapcsolja ki a tv-t, ... stb.). Az „egyszerű” nem-tetszés érdeklődéshiányban, más mű felé fordulásban nyilvánul meg elsősorban, így gyakran rejtve marad.

13 szülő összesen 25 címet sorolt fel, ezeket ld. a 11.sz. Mellékletben.

A szülők viszonya a gyermekek által nem kedvelt művekhez

Akár a kedvencek esetében, a nem kedvelt művek vonatkozásában is feltételezhető a szülők hatása a gyermek ízlésének alakulására.

A válaszok csekély száma miatt azonban a feldolgozásuktól eltekintek, mert az eredmények esetlegességük miatt még tendenciózan is hamis, belemagyarázásnak tűnő következtetésekhez vezethetnek.

A szülők véleménye a tv-mesékről

48 szülő válaszolt a kérdésre, közülük 4 (8,33 %) írta azt, hogy nem nézi a tv-mesét. Öröndetes, hogy a szülők több, mint 90,5%-a nézi az esti mesét, így a gyermekek nincsenek egyedül ezekben a számukra nem mindig érthető, követhető helyzetekben.

A szülők véleménye:

- a mesék többségét nem tartja a bölcsődés korosztály

számára szólónak	12 szülő	(25 %)
- jókat is, rosszakat is talál köztük	12 „	(25 %)
- sok mesében erőszakos elemet talál	7 „	(14,5 %)
- primitívnek, butácskának tartja őket	5 „	(10,4 %)
- a régebbi meséket kedvesebbnek tartja	4 „	(8,33 %)
- nyílon jónak találja őket, szívesen nézi	3 „	(6,25 %)
- sok mesét érthetetlennek, elvontnak tart	1 „	(2 %)

A szülők igen rossz véleménnyel vannak a tv-mesékről, mindössze 3-an fogalmaznak meg egyértelműen pozitív véleményt.

A gyermekek reakciói a tv-mese alatt

A nyitott kérdésre adott válaszokat kategóriákba sorolva 2 fő csoport alakítható ki: (N= 44)

a./ a mesenézés során jelentkező viselkedés

- szereti végignézi	15 gyermek	(34 %)
- beleéli magát, együtt örül és szomorkodik a szereplőkkel	14 „	(31,8 %)
- mesétől függő a reakció	8 „	(18,1 %)
-csak a maci (a szignál) érdekli	6 „	(13,6 %)

b./ a mesenézés utáni viselkedés:

- kérdez a látottakkal kapcsolatban	6 gyermek	(13,6 %)
- elmeséli a látottakat	3 „	(6,8 %)
-utánozza a látottakat, bizonyos részeket eljátszik belőle	3 „	(6,8 %)

A válaszok tanúsága szerint:

1. Ez a válaszcsoporth is megerősíti azt, hogy a szülők többsége együtt nézi gyermekével a tv-mesét, vagy legalábbis a mese idején látó- és hallótávolságban

van, így a gyermek bármikor kérdezhet, elmondhatja érzéseit a látottakkal kapcsolatban.

2. A mesénzés során jelentkező megnyilvánulások gyakoribbak. Ennek oka abban keresendő, hogy az utólagos felidézés bármely fajtájához az emlékezet és a képzelet bizonyos fejlettsége, az élmény erőssége, valamint a szülő odafigyelése, a felidézést támogató magatartása szükséges.

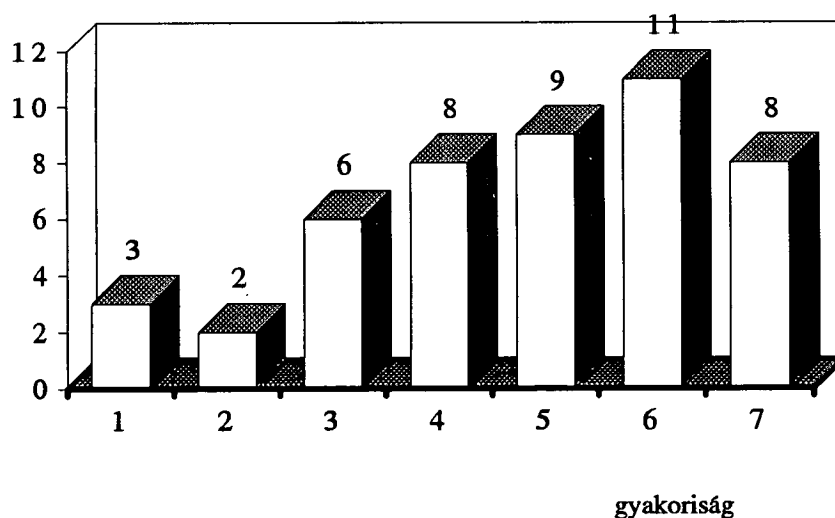
Megbeszéljük-e a tv-mesében, videokazettán, meselemezen,... stb. látottakat, hallottakat?

Az élményfeldolgozást segítő beszélgetések gyakoriságát 7-fokú skála segítségével jellemezhetjük a szülők, melynek 2 végpontja: soha(1) - mindig(7)

Az élménymegbeszélések gyakorisági hisztogramja:

9.sz.ábra: A tv-mesével videon látottakkal, meselemezen hallottakkal kapcsolatos élmények megbeszélésének gyakorisága otthon

gyermekek száma N=47

a./ a gyermek kezdeményezi ezeket a beszélgetéseket:

- kérdez 28 gyermek
- elmeséli 6 „
- elmeséltet 3 „

N=37

b./ a szülő kezdeményez:

- elmagyaráz 6 gyermek esetében
 - elmeséltet 4 „
 - kérdez 3 „
- N=13

c./ a gyermek is, szülő is kezdeményez:

- beszélgetnek 5 gyermek
- N=5

A gyermeki kezdeményezések aránya közel 3-szorosa a szülői kezdeményezéseknek, ami arra enged következtetni, hogy a szülők a gyermek igényeitől függően vesznek részt ezekben a helyzetekben.

A gyermekek leginkább a látottakkal, hallottakkal kapcsolatos kérdéseik megfogalmazásával kezdeményeznek. Ennek oka nem csak az, hogy a kérdezés mint kommunikatív megnyilvánulás rendkívül gyakori ebben az életszakaszban, hanem az is, hogy ez a szülők figyelmét leginkább felkeltő módja a kommunikációnak.

A kérdezés magas gyakorisága a szülők jó válaszkészségének egyik bizonyítékeként is értékelhető, hiszen csak az a gyermek kérdez, akinek a kérdéseire válaszolnak.

A szülő általi kezdeményezések direkter-indirekter módon a megértést segítik, ellenőrzik. Úgy gondolom, hogy az érzelmi élménybe többnyire nem szerencsés értelmi síkon beavatkozni. Jó, hogy ezek aránya jóval kisebb a gyermek által kezdeményezett megbeszélési módoknál. A jó szándékú, segítő célzatú kérdés vagy magyarázat is okozhat problémákat: előfordulhat, hogy az érzelmi síkon

átélt és megértett élményt a szülő értelmi síkon teljesen új, a gyermek számára nehezen megfogható aspektusból közelíti meg, ezzel bizonytalanságot okozva.

Az idősebb testvér szerepére és a mesének, tv-mesének, ... jutalmazási és büntetési eszközként való alkalmazására vonatkozó kérdéseket olyan kevesen válaszolták meg, hogy a válaszok elemzésétől eltekintek.

Összefüggések, összefoglaló megállapítások, következtetések

1. A vizsgálati mintában szereplő szülők körében a felsőfokú- és a középfokú iskolai végzettségűek felül-, a szakiskolát és az általános iskolát végzettek alulreprezentáltak az össztársadalmi arányokhoz képest. Mivel a gyermek fejlődését jelentősen befolyásoló szociokulturális tényezők elsősorban a szülők iskolai végzettségétől függenek, a vizsgálati mintában szereplő gyermekek e tekintetben előnyös helyzetben vannak.

2. Erős szignifikáns összefüggés tapasztalható ($r=0.50$) az anyák és az apák iskolai végzettsége között, amely azt igazolja, hogy az iskolai végzettség által meghatározott szociokulturális jellemzők hasonlósága a párválasztást befolyásoló fontos tényező. Ez a gyermeknevelésben is bizonyos tendenciák erősödéséhez vezethet.

3. A gyermekek 97,9 %-a már első életévében kapcsolatba kerül gyermekkönyvvel. Ez részben kultúránk erős könyvhöz kötöttségét bizonyítja, részben pedig arra enged következtetni, hogy a szülők fontos szerepet szánnak gyermekük életében, fejlődésében a könyvnek.

4. A lányok jobban szeretik a könyveket, mint a fiúk: erre utal egyrészt a 7-es (nagyon szereti) válaszok nagyobb gyakorisága, másrészt pedig az, hogy nincs a skála negatív véleményt kifejező tartományába eső válasz.

5. Amíg a gyermekek könyvszeretete és az anya iskolai végzettsége között szignifikáns összefüggés van ($r=0.34$), addig az apák iskolai végzettsége a gyermek könyvszeretét alig befolyásolja ($r=0.06$).

6. A kedvenc könyvek között kevés a leporello. A gyermekek jobban kedvelik a dinamikusabb, komplexebb illusztrációjú és tartalmú könyveket.

7. A kedvencek 2/3-a könyv, további 1/4-e tv-- és videoműsor. E tekintetben nemenként és bölcsődénként nincs különbség. Amíg a gyermekek ~ 90 %-ának mindennapos élménye a könyvnézegetés és a mesehallgatás, 58 %-uk rendszeresen nézi a tv-mesét, esetenként más műsort is, közel 25 %-uk rendszeres video-néző, a meselemezek/kazetták jóval kisebb szerepet játszanak életükben. Ez részint a családi életforma jellemzőivel, a család lehetőségeivel, részint pedig a vizualitásnak a gyermek életében játszott kiemelkedő jelentőségével magyarázható.

8. A szülők gyermekük kedvencei közül sok művet kedvelnek. Ez többek között a következőkkel magyarázható:

- a. a szülők választásaikkal, az egyes művekhez való érzelmi viszonyulásukkal direkt és indirekt módon befolyásolják gyermekük választását;
- b. a gyermek választása is hat a szülő egyes művekről alkotott véleményére (pl. a gyermek pozitív választása érdeklődés-felkeltő és pozitív beállítódást kialakító);
- c. az adott mű értékeivel.

Az anyák és az apák listája figyelemreméltó egyezést mutat, választásaikat azonban különböző nézőpontokból közelítve indokolták: az anyák esetében a kedvencé válásban döntő szempont a mű tartalmi- és / vagy esztétikai szépsége, továbbá személyiségfejlődésre gyakorolt pozitív hatása. Az apák elsősorban azokat a műveket szeretik gyermekeik kedvencei közül, amelyek számukra élményt nyújtanak.

9. Az anyák és az apák negatív választásainak listája és a választások indoklása nagyobb fokú egyezést mutat, mint a pozitív választások esetében. Az indoklásban a pozitív választásoknál az anyák esetében oly fontos szempont, a személyiségfejlődésre való kedvező hatás, nem játszott szerepet.

10. A szülők alig több, mint a fele elégedett a gyermekkönyvek választékával.

Nincs szignifikáns összefüggés a szülők iskolai végzettsége és a gyermekkönyvek választékával való elégedettségük között: anyák esetében $r=0.09$, apák esetében $r=0.03$ a két változó közötti kapcsolat.

11. A gyermek kedvenceinek megszeretésében oly fontos szempont, a személyiségfejlődésre gyakorolt pozitív hatás a könyvvásárláskor nagyon csekély szerepet játszik. Ez arra enged következtetni, hogy vásárláskor elsősorban a pillanatnyi élmények, érzések hatására, nem pedig valamiféle prekoncepció figyelembevételével döntenek a szülők.

12. A gyermek nem választ vásárláskor, bár a kutatás idején az utcai könyvárúsítás fénykorát élte, és ez a könyvvásárlást, a könyvekkel való rendszeres találkozást mindenképpen megkönnyítette.

13. Öröndetes, hogy a képeskönyv-nézegetés, tv-nézés, ... stb. valamelyik (esetenként mindkét) szülővel közös tevékenység. A felnőtt jelenléte egyrészt tartalmilag gazdagítja a helyzetet, fokozza annak élményszerűségét, másrészt segíti az élmények, információk feldolgozását.

14. Amíg az anyáknak a könyvnézegetési, mesélési, tv-és videonézési, ... stb. helyzetekben való részvétele, jelenléte nem függ iskolai végzettségüktől ($r=0.16$),

addig az apák iskolai végzettsége és ezen szituációkban való részvétele között szignifikáns összefüggés van ($r=0.46$), azaz a magasabban iskolázott apák inkább partnerei gyermeküknek ezekben a tevékenységekben. Ez az anyák inkább érzelmi, az apák inkább intellektuális magatartására utal.

15. A mesélés helyzetei dominánsan könyvhöz kötöttek: a képeskönyv-nézegetési, könyvből mesélési szituációk gyakorisága és átlagos időtartama jóval meghaladja a könyv nélküli helyzetek e vonatkozású jellemzőit.

16. A könyvvel kapcsolatos tevékenységek közül a felnőttel való interakció során megnyilvánuló tevékenységfajták gyakorisága jóval nagyobb az egyedül is folytatható tevékenységfajták gyakoriságánál.

17. A gyermekek kb. 1/2-1/2 arányban igénylik a könyvben szereplő szöveg felolvasását is. Ez nyilván a szülők mesélési szokásaival magyarázható.

A könyv szövegének az otthoni mesélésben betöltött szerepét bizonyítja az is, hogy a szülőknél a könyvválasztásban/vásárlásban fontos szempont a mű tartalmi szépsége. Emiatt a szerzőknek, szerkesztőknek, kiadóknak nagyobb figyelmet kellene szentelniük a gyermekkönyvekben megjelenő szövegeknek.

18. Minél kvalifikáltabbak a szülők, a gyermek annál inkább kérdezget képeskönyv-nézegetési helyzetekben (Anyák esetében $r=0.29$, apák esetében $r=0.41$: mindkét összefüggés szignifikáns ugyan, de az apák vonatkozásában erősebb). Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy a magasabb végzettségű szülők válaszkészsége jobb, a gyermek érdeklődését inkább ébren tartó.

19. Minél jobban szereti a gyermek a könyvet, annál gyakrabban mesél ő is a képeskönyv-nézegetés helyeteiben ($r=0.30$, szignifikáns.)

20. A szülők tv-meséről alkotott véleménye igen rossz, mindössze 3-an fogalmaztak meg egyértelműen pozitív véleményt, mégis a gyermekek többsége rendszeres tv-néző.

A tv a családok életének szerves része.

21. A gyermekek sok időt töltenek tv-nézéssel: 77, 5 %-uk a mesén kívül más műsort is megnéz, elsősorban rajzfilmeket, más gyermekműsorokat.

Ez 2 szempontból is elgondolkodtató:

a./ a tv műfaji sajátosságai miatt nem való a bölcsődés korosztálynak még az esti mese sem (gyorsan váltakozó, nem a gyermek felfogóképességével azonos tempóban pergő képsorok, sok olyan információ, amit a bölcsődés korú nem ért, ... stb.);

b./ a sok tv-nézés más, kellemes, élményt adó és a személyiségfejlődést kedvezően befolyásoló tevékenységtől veszi el az időt.

22. Az, hogy a gyermekek a rajzfilmeket, más gyermekműsorokat nagyobb gyakorisággal nézik, mint pl. a felnőtt szórakoztató műsorokat, a szülő szabályozó tevékenységére utal.

23. A gyermek tv-nézési szokásai (nézi-e a tv-mesét vagy néz-s valamilyen más tv-műsort), teljesen független a család szerkezetétől, a családban élő felnőttek számától ($r=0$).

24. Az élményfeldolgozást segítő beszélgetések 58 %-ban gyakorinak, jellemzőnek mondhatók. Ezeket dominánsan a gyermek kezdeményezi (3:1 arányban), a szülők a gyermek igényeihez igazodnak, ami jónak mondható. A szülői kezdeményezések elsősorban a megértés ellenőrzését szolgálják. Az érzelmi élmények racionalizálása nem szerencsés.

25. Az élmények megbeszélésének gyakoriságát a szülők iskolai végzettsége alig befolyásolja.

26. Ha az anya is részt vesz a képeskönyv-nézegetés, mesélés, tv- és videonézés, ... stb. helyzeteiben, a gyermek gyakrabban visszatér valamilyen, ezen szituációkban szerzett élményére. (A két változó közötti összefüggés nem szignifikáns ugyan, de mindenképpen figyelemre méltó: $r = 0.23$). Annál is inkább érdemes kiemelni ezt a jelenséget, mert az apák esetében ez az összefüggés mindössze $r = 0.06$, testvér jelenlétekor pedig $r = 0$. A nagyszülőnek az anyához hasonló hatása van ebben a vonatkozásban: $r = 0.22$.

27. A magasabb iskolai végzettségű anyák gyermekei inkább visszatérnek beszélgetés vagy játék során valamelyik képeskönyvvel, mesével, tv-mesével, meselemezzel, ... stb. kapcsolatos élményükre ($r = 0.35$, szignifikáns), mint a kevésbé kvalifikált anyák gyermekei. Az apák esetében a két változó közötti kapcsolat mindössze: $r = 0.10$. Az élményekre való visszatérés erősen életkor- és fejlettség-függő is, az emlékezet és a képzelet bizonyos fejlettségét kívánja meg. Emiatt az összefüggés elemzésekor figyelembe veendő a minta életkor szerinti erős heterogenitása.

III. 3. A bölcsődei nevelés jellemzői

III. 3.1. A gondozónők körében végzett kérdőíves felmérés eredményei

A mintáról

A mintában szereplő 14 gondozónő közül 13-an töltötték ki a képeskönyv-nézegetéshez, verseléshez, meséléshez való saját viszonyuk jellemzőinek feltárása céljából összeállított kérdőívet.

Az adatok bölcsődénkénti összehasonlításától eltekintek, részben a minta csekély száma miatt, részben a gondozónők anonimitásának biztosítása érdekében.

A gondozónők válaszkészsége:

Mindössze egyetlen gondozónő válaszolt valamennyi kérdésre.

10-nél több kérdésre nem válaszolt: 1 fő (18 megválaszolatlan kérdés)

Nagy arányban - sok esetben mindannyian - válaszoltak a pozitív választásokkal kapcsolatos kérdésekre, legkevésbé válaszoltak a negatív választások iránt tudakozódó kérdésekre.

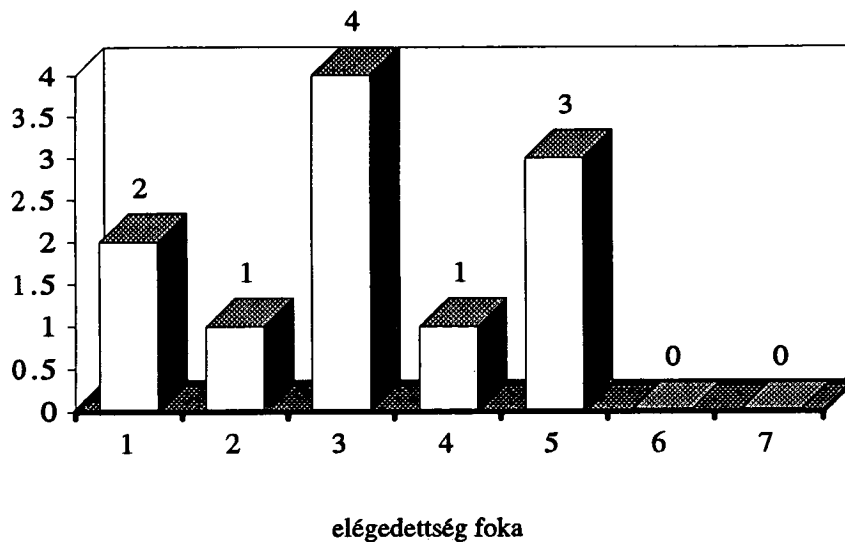
A gondozónők válaszainak elemző bemutatása:

Vélemények a könyvválasztékról:

A válaszolók 7-fokú skála segítségével jellemezheték a könyvválasztékkal való elégedettségüket, melynek 2 végpontja: nem kielégítő (1)- nagyon jó (7)

10.sz.ábra: A gondozónők véleménye a gyermekkönyvek választékáról

gondozónők száma N=11

A válaszokban kifejeződik az évek óta többször megfogalmazott vélemény: a gyermekkönyv-piacon látszat-választékot találunk. Sokkal több könyv jelenik meg ugyan, mint az elmúlt évtizedekben, de ha a vásárló minőségi igényekkel keresgél, akkor nincs könnyű dolga, főleg, ha a 0-3 éves korosztálynak válogat. Viszonylag kevés könyv felel meg a legkisebbek fejlettségének, érdeklődésének, és ezek jó része megfizethetetlen.

A gondozónők elsősorban lemosható és kemény lapú, egyalakos képeket tartalmazó lapozókkal és leporellókkal, és verses, mondókás kötetekkel bővítenék a választékot. Több kolléga örülne annak, ha a szép, felismerhető rajzokkal illusztrált könyvekből is nagyobb lenne a kínálat. Egyesek az egyszerűbb történeteket tartalmazó kötetekből, mások a hangsúlyozottabban ismeretbővítő, foglalkoztató könyvekből is szívesen látnának többet a könyvesboltok polcain.

Kedvenc gyermekkönyvek

A gondozónők összesen 34 könyvet, mesét soroltak fel kedvenceiként. Elsősorban a bölcsődéseknek szóló könyvek közül válogattak, bár a kérdés

megfogalmazása alapján gondolhattak volna saját gyermekkori kedvenceikre is. Mindössze 6 olyan cím szerepel a felsorolásban, ami nagyobb gyermekeknek szóló könyveket, meséket takar (*Magyar népmesék, Piroska és a farkas, Grimm legszebb meséi, Hamupipőke, Hófehérke, Kisgyermek nagy mesekönyve*).

A kedvenc könyvek listáját ld. a 18. sz. Mellékletben.

A *Mondókáskönyv* a kutatás időszakának nagy könyvslágere volt. A *Bóbita és a Vidám mesék* számos kiadást megért kedvencek. Többen kedvelik az *Első pillantásra* sorozatot, mely a londoni *Dorling* Kiadó kicsiknek készült ismeretterjesztő sorozata, a *Meseboltot*, amely *Gazdag Erzsi* szintén több kiadást megért nagyon kedves verseskötete, *A part alatt* c. leporellót, az *Altatót* és az *Időjárás* c. mesekönyvet. Ez utóbbi teljesen újszerű: az egyes lapokon fólialap is van, melyen más - a lapon szereplő illusztrációt kiegészítő és /vagy megváltoztató - illusztráció szerepel.

A gondozónők kedvenceinek alig több, mint 50 %-a található meg saját bölcsődei csoportjukban. A gyakorlat szerint ugyanis a bölcsődevezető és /vagy a helyettese vásárolnak, akik a rendelkezésükre álló egyre szűkösebb anyagi keret felhasználásával a fent jellemzett kínálatból válogatnak saját ízlésük szerint. Érdeemes lenne elgondolkodni azon, hogy nem kellene-e jobban kikérni a gondozónők véleményét könyvvásárlás előtt, vagy rájuk bízni a vásárlást. Így valószínűleg nagyobb lenne a kedvenc könyvek aránya. Figyelembe véve azt, hogy a gondozónő abból a könyvből tud élményszerűen mesélni, amit maga is szeret, a könyvvásárlásban való közvetlen vagy közvetett részvétel is hozzájárulna a mesélés, képeskönyv-nézegetés helyzeteinek kellemesebbé, élményt adóbbá tételéhez.

A kedvenccé válásban főleg a képi és a tartalmi szépség játszik szerepet. Hasonlóképpen többen indokolták választásukat azzal, hogy a könyv a gyermekeknek élményt ad, érthető, élvezetes, a tartalom kapcsolható a gyermekek saját életéhez, élményeihez.

Az ismeretbővítő, nevelő hatás, a tartalom könnyű megtanulhatósága csekély szerepet játszik a kedvenccé válásban. Ez alátámasztja a szakirodalomban megfogalmazott álláspontot, mely szerint az irodalmi alkotások minden életszakaszban elsősorban az érzelmeken keresztül hatnak a személyiségre.

Milyen könyveket, meséket nem szeretnek a gondozónők?

A gondozónők által nem kedvelt mesék listáját ld. a 19. sz. Mellékletben. Legkevésbé szeretik az *Egyszer egy királyfi* c. leporellót, a *Tesz-vesz várost*, valamint a *Gólya bácsi, gólya* c. leporellót. A *Tesz-vesz város* említése meglepetés volt számomra, hiszen ez a valós élet egyes helyzeteit és eseményeit (levélfeladás a postán, vásárlás, házépítés, ... stb.) állatszereplőkkel, kedves rajzokkal, kevés szöveggel mutatja be, így mind tartalma, mind illusztrációi alapján kiválóan alkalmas a bölcsődés korosztálynak is véleményem szerint.

A 16 választásból 13 a válaszoló gondozónők csoportjában is megtalálható, ami igen magas arány.

Választásukat mindössze 5-en indokolták meg. Leggyakrabban az esztétikumot, az illusztrációk szépségét hiányolták, esetenként a képek félelmetes voltát említették. 2 esetben a könyv nem a bölcsődés korosztálynak való (ez egyik esetben a *Tesz-vesz városra* vonatkozott).

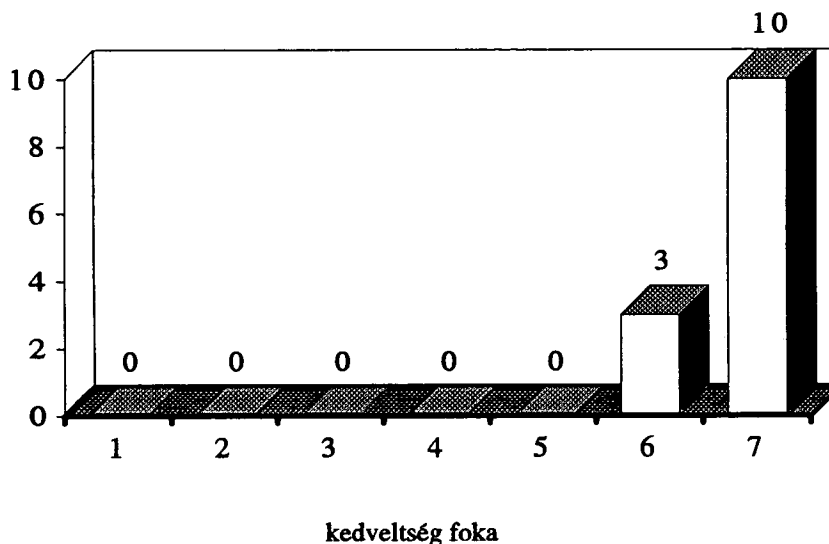
Egy olyan könyv is van, amely egyaránt szerepel a kedvencek és a nemkedvencek listáján: *Szutyjev: Vidám mesék*.

A meséhez, meséléshez való viszony

A gondozónők 7-fokú skálán jelölték be, hogy mennyire szeretnek mesélni, képeskönyvet nézegetni, melynek végpontjai: egyáltalán nem(1) - nagyon(7).

11.sz.ábra: A gondozónők meséléséhez, képeskönyv-nézegetéshez való viszonya

gondozónők száma N=13

A mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiben az érzelmi hatás az elsődleges: a gondozónők szeretnek mesélni, mert érdekesnek, élményszerűeknek, hangulatosaknak tartják ezeket a helyzeteket, úgy érzik, hogy ezek kedvezően befolyásolják gyermekekkel való kapcsolatukat. A gyermekek öröme maga is örömforrás a számukra.

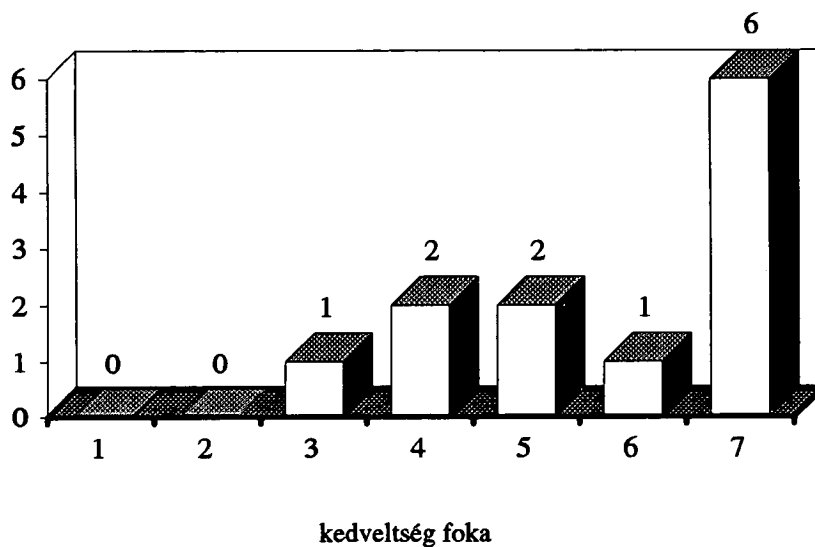
Hangulatosabbá tudnák tenni ezeket a szituációkat, ha bővíthetnék a mesekönyv-készletet (6-an gondolják így), ha szemléletesebb illusztrációk lennének (3 kolléga szerint), bábok segítségével (3 -an hiányolják a bábokat), és ha több idő állna rendelkezésre.

A versekhez, versmondáshoz való viszony

A gondozónők 7-fokú skála segítségével nyilatkoztak arról, hogy mennyire szívesen mondanak verset a gyermekeknek. A skála 2 végpontja ebben az esetben is: egyáltalán nem(1) - nagyon(7).

12.sz.ábra: A gondozónők versekhez, versmondáshoz való viszonya

gondozónők száma N=12

A versmondás nem annyira kedvelt, mint a mesélés, képesőnyv-nézegetés.

Ezekben a helyzetekben is elsősorban az érzelmi hatást tartották fontosnak, mindössze 1 kolléga említette azt, hogy a versek kedvezően befolyásolják az értelmi fejlődést. Többen írták, hogy ők maguk is szeretik a verseket, így a versmondást is.

A kedvenc versek után érdeklődő kérdésre 11-en válaszoltak, és 40 választásban összesen 28 verset soroltak fel (ld. 20. sz. Melléklet). A két legkedvesebb közülük:

József Attila: Altató

Weöres Sándor: Bóbita

A 28 versből több, mint 10-et *Weöres Sándor* írt, (*Suttog a fenyves, Birkaiskola, Kutya-tár, Haragosi, Tekereg a szél, Száncsengő...* stb), a többi a már említett *József Attila* versen kívül *Zelk Zoltán* (*A három nyúl*), *Gazdag Erzs*i (*Mesebolt, A csavargó füstgyerek*), *Petőfi Sándor* (*Anyám tyúkja*), *Móra Ferenc* (*Mártonka levele*) versei. Valamennyi a magyar gyermekköltészet rangos és népszerű klasszikusa.

Kilenc kolléga indokolta választását. Leginkább a ritmusosság, dallamosság játszott szerepet a vers megkedvelésében (5 válasz szerint), de fontos szempont a játékoság, vidámság, a szépség és az élményt-nyújtó jelleg is. A vers lírai műfaj, fő szerepe a jó hangulat megteremtése és az érzelmgazdagítás . Ez tükröződik a választásokhoz fűzött indoklásokból is, az értelemre, értelmi fejlődésre gyakorolt hatás egyik válaszban sem szerepel.

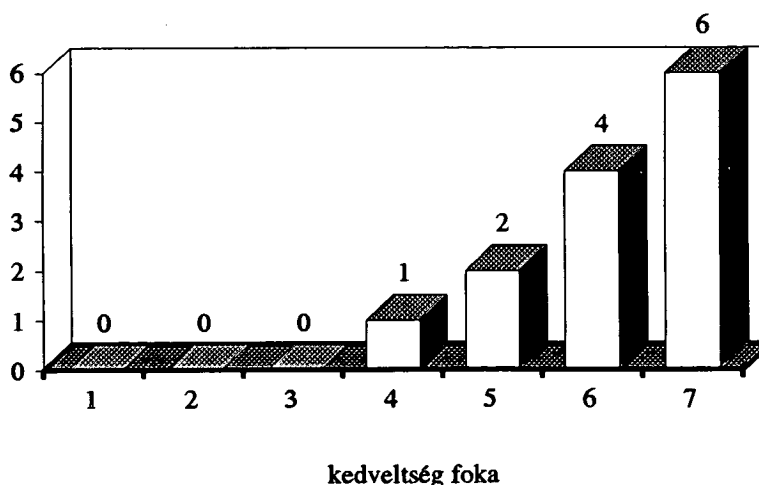
Olyan verset nem említettek, amit nem szeretnek.

A képekről való meséléshez, beszélgetéshez való viszony:

A 7-fokú skála (végpontjai: egyáltalán nem(1) - nagyon(7)) segítségével kapott adatokból kitűnik, hogy minden gondozónő szeret képekről mesélni, beszélgetni a gyermekekkel.

13.sz.ábra: A gondozónők viszonya a képekről való meséléshez

gondozónők száma N=13

Különböző indokokat sorolta fel ezzel kapcsolatban, néhány ezek közül:

A képekről való mesélés örömet okoznak gyermeknek és felnőttnek egyaránt.

Sokmindenről lehet beszélgetni, a helyzetek ismeretbővítő és képzeletfejlesztő hatása jelentős.

Többen említették, hogy szeretik hallgatni a gyermekek által kitalált fantáziadús történeteket is.

A gondozónő a beszélgetések során információkat szerezhet a gyermekek fejlettségéről, melyek segítik őt a velük való kapcsolatban, bánásmódban, a gondozás-nevelés más helyzeteiben is.

Legszívesebben az állatokat és a mindennapi élet eseményeit ábrázoló képekről mesélnek. Fontosnak tartják, hogy az illusztráció élethű, szép, színes legyen, felkeltse a gyermekek érdeklődését és bővítse ismereteiket. Két kolléga szerint lényeges, hogy a kép témája teremtsen jó lehetőséget a beszélgetésre.

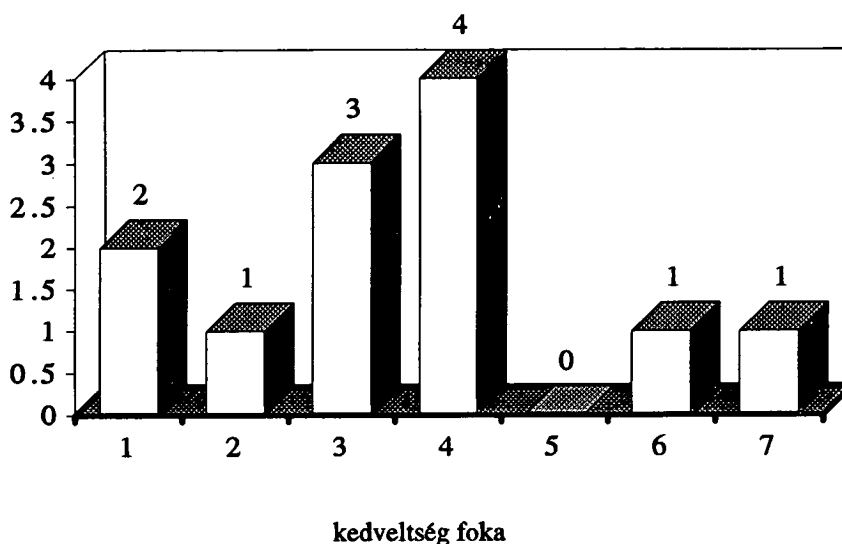
Legkevésbé kedvelik a nehezen felismerhető, absztrakt képeket. Hárman a komor, ijesztő, esetenként agressziót bemutató képet nem nézegetik szívesen. Egy válasz a nem reális ábrázolásmódot említi. A vélemények szerint ezek a nem kedvelt típusú illusztrációk nincsenek pozitív hatással a gyermekek fejlődésére, nem bővítik ismereteiket, adott esetben ijesztőek lehetnek számukra. Nem keltik fel érdeklődésüket, nehéz hangulatos, kellemes helyzetet teremteni a róluk való beszélgetés során.

A történetek kitalálásához, könyv nélküli meséléshez való viszony:

Ennek alakulását 7-fokú skálával mértem, melynek 2 végpontja: egyáltalán nem(1) - nagyon(7).

14.sz.ábra: A gondozónők viszonya a könyv nélküli meséléshez

gondozónők száma N=12

A gondozónők sokkal kevésbé szeretnek könyv nélkül, kitalált történetet mondani, mint könyvből mesélni, képeskönyveket nézegetni a gyermekekkel.

Vannak, akik attól tartanak, hogy nincs elég fantáziájuk a történetek kitalálásához.

Az egyik kolléga attól fél, hogy a gyermekek esetleg nem értik meg, hogy mire gondol, a képeskönyv-nézegetés során viszont az illusztráció segít ebben. Többük szerint a gyermekek is jobban szeretik a könyvből való mesélést.

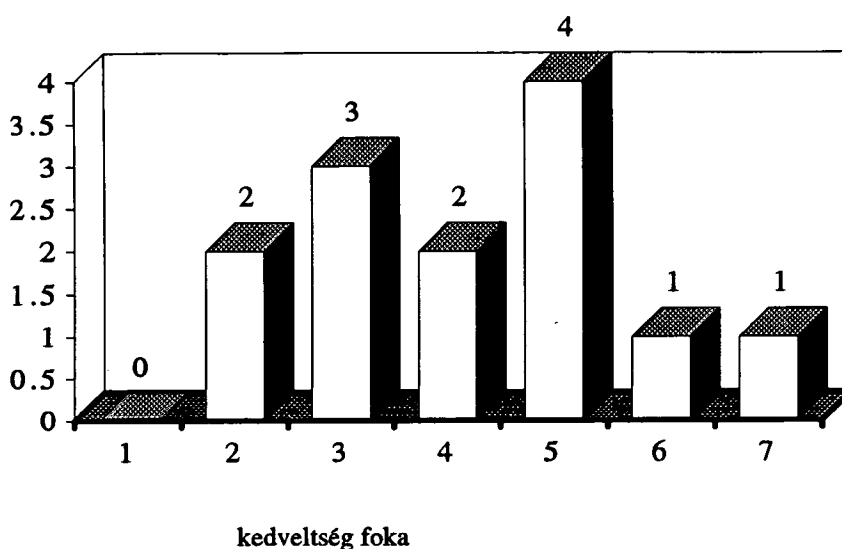
A helyzetet kedvelők szerint jó beszélgetések alakulhatnak ki, amelyek mind számukra, mind a gyermekek számára élményt jelentenek.

Ismert mese, történet mesélése könyv nélkül:

A kérdést 7-fokú skála segítségével válaszolhatták meg a gondozónők, melynek végpontjai szintén: egyáltalán nem(1) - nagyon(7).

15.sz.ábra: A gondozónők viszonya ismert mese, történet könyv nélkül való meséléséhez

gondozónők száma N=13

Ezek a helyzetek sokkal kedveltebbek, mint az előző pontban említettek.

A pozitív válaszok indoklása nagyon sokféle: előnynek tartják, hogy a saját fantáziát is bele lehet szőni, a helyzet jobban a gyermekek fejlettségéhez, érdeklődéséhez igazítható, mint pl. a felolvasás, a gyermekek jobban megértik, könnyebben feldolgozzák a hallottakat.

A helyzetet nem kedvelő kollégák válaszaiból az derül ki, hogy nem igazán szoktak így mesélni, tapasztalataik szerint nem igénylik ezt a gyermekek sem, azaz a helyzethez fűződő pozitív élmények, emlékek hiánya csökkenti a szituációk szeretetét.

Az egyik kolléga szerint ez nem a bölcsődés korosztálynak való mesélési forma. (Az illető valószínűleg csak a klasszikus tündérmesékre gondolt).

A gyermekek különleges szokásai a képeskönyv-nézegetés helyzeteiben:

Mindössze ketten válaszoltak erre a kérdésre, és csupán az egyik válasz értékelhető. A kolléga egy olyan gyermeket említ, aki csak választani szeret (pl. könyvet a többieknek), a szituáció további alakulása már nem érdekli.

A kevés válasznak több oka lehet:

a./ a bölcsődei nevelés nem normatív, így a gyermekek közötti egyéni különbségek természetesek a gondozónők számára, emiatt sokkal kevesebb magatartásmód tartozik a „különleges” kategóriába;

b./ valószínű, hogy a kérdés megfogalmazása nem szerencsés.

Kérnek-e a szülők segítséget, tanácsot a gondozónőtől a meséléssel kapcsolatban?

A válaszok tanúsága szerint nagyon ritkán.

2 kollégától könyvajánlatot kérnek, 6 válasz szerint pedig a bölcsődében mondott versek, dalok szövege, lelőhelye után érdeklődnek, hogy a gyermekek kívánságára otthon is el tudják mondani vagy énekelni azokat.

Feltételezem, hogy a szülők kompetensebbnek vélik magukat ezekben a szituációkban mint pl. az evés, alvás vonatkozásában, ezért ritkábban kérnek tanácsot, ötletet a gondozónőktől ebben a kérdéskörben, mint pl. a gyermek evési vagy alvási szokásaival kapcsolatban.

Vélemények a tv-meséről:

Többek szerint a tv-mesék nem a bölcsődés korosztálynak valók. Egyesek hangsúlyozzák, hogy sok közöttük az erőszakos tartalmú, agresszivitásra nevelő. Jó néhány mese érthetetlen, elvont. Vannak, akik a régieket aranyosabbnak tartják, jobban örülnének neki, ha azokat (pl. a *Mazsolát*) ismételné a tv.

Az egyetlen, pozitívumot is megfogalmazó vélemény is meglehetősen középutas: „vannak jók is közöttük”.

Vélemények a rajzfilmekről:

Hasonló véleményeket fogalmaztak meg a rajzfilmekről, mint a tv-meséről: több gondozónő említette, hogy ezek nem a bölcsődés korosztálynak szólnak, sok bennük az agresszió. Mindössze 1 kolléga szerint aranyosak, kedvesek a rajzfilmek.

Vélemények a meselemezekről/ kazettákról:

E tekintetben megoszlanak a vélemények: néhányan megfogalmazták, hogy ezek nem a bölcsődéseknek valók, igazából a 0-3 éves korosztály nem is érdeklődik irántuk, sokkal közvetlenebb a szóban elmondott mese.

Mások kedvelik, hasznosnak tartják a meselemezeket/ kazettákat, főleg azokat, amelyeken gyermekdalok vannak.

Vélemények a diafilmről:

A diafilmeket elsősorban óvodás kortól tartják jónak. Többen említik a vetítések kellemes, meghitt hangulatát, van, aki a mesének és a vetítés tempójának a gyermekhez igazíthatósága és az együttesség élménye miatt sokkal jobbnak, ajánlhatóbbnak tartja őket a bölcsődés korosztály számára, mint a rajzfilmeket. A

csoporthelyzetben való vetítés azonban nem kívánatos, hiszen a gyermekeknek nincs igazából választási lehetősége abban, hogy részt vegyenek-e a vetítésen vagy mást játsszanak.

Összefüggések, összefoglaló megállapítások, következtetések

1./ A gondozónők legnagyobb arányban a pozitív választásokra, érzelmekre, a legkevésbé pedig a negatív választások indoklására vonatkozó kérdésekre válaszoltak.

2./ A könyvválasztékot nem tartják megfelelőnek, véleményük egybevág a könyvpiac hiányosságairól már több szakterület által megfogalmazott véleményekkel.

3. / A kedves könyvek választását elsősorban érzelmi, ill. érzelmekre ható tényezőkkel indokolták, az intellektuális hatás ezekhez képest másodlagos, jóval csekélyebb gyakorisággal.

4. / A gondozónők kedvenceinek alig fele található meg a bölcsődei csoportjukban. Ezek arányát mindenképpen növelni kell, hiszen abból a könyvből tudnak igazán élményszerűen mesélni, amit maguk is szeretnek. A kedves könyvek nagyobb aránya valószínűleg növelné a helyzetek élményszerűségét. Ennek érdekében a gondozónőknek a jelenlegi gyakorlathoz képest nagyobb tevőleges szerepet kellene kapniuk a könyv-választásban, vásárlásban.

5./ A nem kedvelt 16 könyv közül 13 található meg a gondozónők bölcsődei csoportjában. Ezt a magas arányt csökkentené az, ha a gondozónők részt vennének a könyvválasztásban, vásárlásban.

6./ A gondozónők szeretik a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzetét, az egyes tevékenységfajták népszerűsége azonban nem egyforma, kedveltségi rangsoruk:

1. képeskönyv-nézegetés, mesélés
2. képekről való mesélés, beszélgetés
3. versmondás
4. ismert mese könyv nélküli elmesélése
5. könyv nélküli mesélés, mesekitalálás

A fenti rangsorból nyilvánvaló a könyv, az illusztráció fontos segítő szerepe, amit többször meg is fogalmaznak. Az ismert mese könyv nélkül történő elmondásához és a mese kitalálásához kell a legtöbb speciális képesség és szakmai felkészültség: ezek a mesélés legnehezebb módjai. Feltételezésem szerint a gondozónők itt érzik a leginkább a szakmai képzés hiányos voltát, kompetenciájuk veszélyeztetettségét.

7./ A tevékenységfajták kedveltsége tekintetében a legkisebb a szórás a képeskönyv-nézegetés, könyvből való mesélés tekintetében. A gondozónők álláspontja ennek a kedveltsége vonatkozásában a legegységesebb.

8./ A legnagyobb a szórás a versmondás kedvelését illetően: ebben különböznek leginkább a gondozónői vélemények.

9. / Az egyes tevékenységfajták kedvelése, valamint a tevékenységfajták kedvelése és a könyvválasztékkal való elégedettség között sehol nincs szignifikáns korreláció ugyan ($P = 0,05$ esetén ha $N=13$, akkor $r = 0,5139$), de néhány figyelemre méltó összefüggés igen.

Erős fordított arányú összefüggést ($r=-49$) aláltam a könyvválasztékkal való elégedettség és a képekről való beszélgetés, mesélés kedvelése között :azaz minél jobban szereti valaki ezt a tevékenységfajtát, annál kevésbé elégedett a választékkal. Nyilvánvalóan más szempontok szerint válogat, értékkel az, akinek nagyon fontos a könyv, ezért sokkal érzékenyebb a hiányosságok, kifogásolható jellemzők iránt.

Hasonló jellegű és hasonló okokra visszavezethető - bár gyengébb - kapcsolatot találtam ($r=-35$) az ismert mese könyv nélküli elmondásának kedvelése és a könyvválasztékkal való elégedettség között. Aki szereti az ismert meséket könyv nélkül mesélni, az valószínűleg szívesen és gyakran olvas mesét, gyermekkönyveket, így gyakran szemben találja magát a könyvpiac gyengeségeivel, és azokra sokkal érzékenyebben reagál.

A versmondás kedvelése és a kitalált történetek, mesék mondásának kedvelése és a könyvválasztékkal való elégedettség között igen csekély a kapcsolat. ($r=7$ és $r=-7$). Ez arra utal, hogy ezek a tevékenységek nem könyvek által inspiráltak.

A mesélés kedvelése leginkább a képekről való beszélgetés kedvelésével ($r=47$) és az ismert mesék elmondásának kedvelésével ($r=43$) függ össze.

Csekély fordított összefüggés van a mesélés és a versmondás kedvelése ($r=-10$) között. A vers zeneiségével, ritmusával, a mese pedig tartalmával hat az érzelmekre, így a 2 műfajhoz fűződő érzelmi viszony tekintetében jelentős különbségek lehetnek ugyanazon ember esetében is.

Ezt a feltételezésemet erősíti a versmondás kedvelése és az egyéb meséléssel kapcsolatos tevékenységek közötti nagyon csekély korreláció: a versmondás és a

képekről való beszélgetés között $r = 0,05$, a versmondás és az ismert mese elmondása között $r = 0,11$, a versmondás és a kitalált mese között $r = 0,16$.

A hatásmechanizmusok különbözősége miatt az előadáshoz is más-más kompetenciák szükségesek a próza és a líra esetében.

Jóval szorosabb összefüggés van az ismert mese elmondásának kedvelése és a kitalált történetek elmesélésének kedvelése között: $r = 0,2$.

10./ A válaszokból kiderül a könyvek, és - ezen belül az illusztrációk - kitüntetett szerepe az élmény-nyújtásban: a gondozónők a könyvek jelenlétét segítségnek élik meg a mesélés helyzeteiben.

11./ Meglepően kevés szülő kér segítséget, tanácsot a gondozónőktől meséléssel, képeskönyv-nézegetéssel, verseléssel kapcsolatban. (Szinte csak a bölcsődében hallott versek, mondókák, dalok szövegét kérik). Ez magyarázható azzal is, hogy a szülők kompetenciája erősebb ezekben a helyzetekben, mint pl. a gondozás vonatkozásában.

III. 3.2. Kérdések a gyermekekről

A kutatás folyamán összeállítottam egy, a gyermekek meséhez, vershez, képeskönyvhöz való viszonyára vonatkozó kérdéssort, melyet minden egyes gyermekről lehetőség szerint a „saját” gondozónője válaszolt meg (ld. 3. sz. Melléklet).

A kérdéssort több szempontból is fontosnak tartom:

1. Önmagában is informatív, hogy a gondozónő milyennek látja a gyermekek meséhez, vershez, képeskönyvhöz való viszonyát a bölcsődében. Ez ugyanis a szituációk alakulását is nagy mértékben befolyásolja.
2. A kérdéssor képet ad arról is, hogy mennyire ismeri a gondozónő a csoportjába járó gyermekeket e vonatkozásban.
3. Érdekes összehasonlítani a gondozónő válaszait a szülői kérdőívekben szereplő válaszokkal.

Elképzelhető, hogy van olyan gyermek, aki otthon nagyon szereti a mesét, a bölcsődében kevésbé igényli ezt (pl. a mesélés helyzete az esti lefekvés hangulatához és a mesélő szülőhöz kötődik elsősorban számára). Előfordulhat, hogy más a kedvenc otthon és más a bölcsődében (más a választék, más a mesélő személye, mások a helyzet jellemzői). Befolyásolja a kedvencé válást az is, hogy a szülő/ gondozónő mennyire szereti az adott verset, mesét, ...: amit a felnőtt jobban szeret, élményszerűbben tudja tolmácsolni a gyermeknek, így lehetséges, hogy jobban meg tudja azt kedveltetni a gyermekkel is.

4. A kérdések megválaszolása olyan gondolatokhoz, összefüggések meglátásához juttathatja a gondozónőt, amelyek a későbbiekben segíthetik a gyermekekkel való kapcsolatát, nevelői munkáját.

Kértem a kollégákat, hogy a kérdések megválaszolásánál csak a saját tapasztalataikra, élményeikre hagyatkozzanak.

A kérdéssort 61 gyermekről (31 lányról és 30 fiúról) választották meg.

12.sz. táblázat: A vizsgálati minta életkor szerinti megoszlása a gondozónői kérdések esetében:

18 - 24 hónapos		3 gyermek	
25 - 30	„	10	„
31 - 36	„	35	„
37 - 42	„	11	„
43 -	„	2	„

N= 61

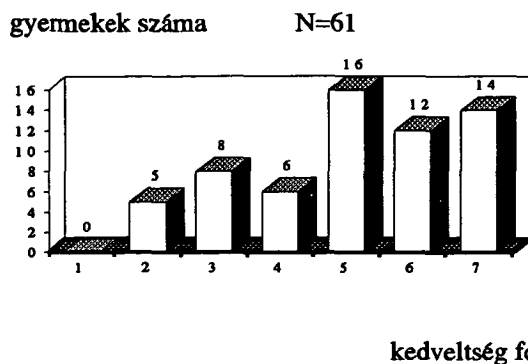
A gondozónők válaszkészsége:

A gondozónők átgondoltan válaszoltak a kérdésekre, a megválaszolatlan kérdések aránya csekély, mindössze a 7. kérdés esetében jelentős, 55,7 %. (Ez a kérdés a gyermek által nem kedvelt könyvek, mesék, versek, ... felsorolását kérte; 50 esetben (81,9 %) nincsen cím szerinti felsorolás.

A válaszok tartalmának elemzése:

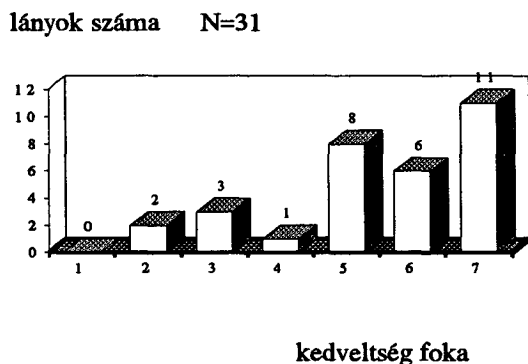
A gyermekek képeskönyv-nézegetéshez, meséhez, vershez való viszonyát , ezen helyzetek kedveltségi fokát 7 -fokú skála segítségével jellemezhetjük a gondozónők. A skála végpontjai: egyáltalán nem (1) - nagyon (7).

16.sz. ábra: A gyermekek képeskönyv-nézegetéshez, meséhez,, vershez való viszonya a gondozónők szerint

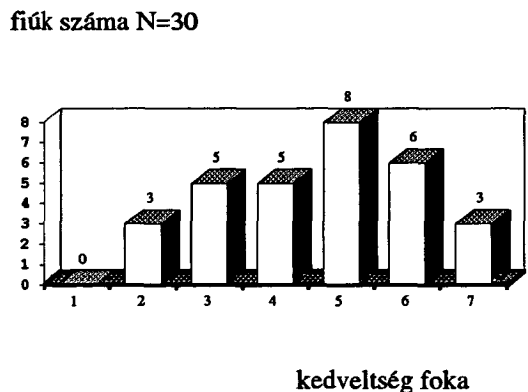

A lányok jobban szeretik a mesélést, verselést, képeskönyv-nézegetést, mint a fiúk.

17.sz. ábra: A lányok képeskönyv-nézegetéshez, meséhez, vershez való viszonya a gondozónők szerint

18.sz. ábra: A fiúk képeskönyv-nézegetéshez, meséhez, vershez való viszonya a gondozónők szerint

A gyermekek kedvenc könyveinek felsorolásánál a gondozónők 52 választásban 32 könyvcímet említettek. A többször választott kedvencek jelentik a felsorolás 59,6 %-át. Az egyszeri választások relatív magas aránya arra enged következtetni, hogy a gondozónők jól ismerik a gyermekeket e tekintetben. A kedvenc könyvek listáját ld. a 12. sz. *Mellékletben*.

Az *Ablak-zsiráf* a kisiskolások számára összeállított gyermeklexikon ugyan, viszont egyszerű, hangulatos, sokféle dolgot, a környező világot bemutató rajzait a bölcsődések is szívesen nézegetik.

Az *időjárás* c. könyv a *Venezia Kiadó* új sorozatának első kötete, a kutatás időszakának nagy könyvslágere volt a bölcsődében, mely nemcsak témája, hanem megoldása miatt is a könyvpiacra igazi újdonságnak számított. (A könyvlelapon lévő fólián is szerepelt illusztráció. A fólia fel- ill. lehajtásával a napsütésből esős időt, stb. lehetett „varázsolni”).

A *Bóbita* *Weöres Sándor* legkedvesebb gyermekverseit tartalmazza.

Szutyeyev Vidám mesék c. könyve nemcsak illusztrációit tekintve bűbájos, hanem a benne szereplő állatmesék - elsősorban láncmesék - is nagyon kedvesek, ajánlhatók a legkisebbeknek.

A *taníts engem!* sorozat könyvecskéi a valós életet mutatják be a legkisebbeknek, kedvesen, és számura érthető, feldolgozható módon.

A *Boribon és a 7 lufi* kedvesen illusztrált történet egy kismackóról.

A *Mondókáskönyvről*, a kutatás időszakának egyik nagy könyvslágeréről jelen disszertációban már többször szó esett.

A többszörös választásban mindössze egyetlen leporelló szerepel.

A gyermekek kedvenc meséinek, történeteinek cím szerinti felsorolásánál 38 választásból 16 esetben (42,1%) témakört (állatos, családról szóló, bármilyen, ... stb.)

soroltak fel. További 2 esetben gyermekújságban (*Buci Maci*) szereplő történeteket, 2 esetben pedig gyűjteményt (*Vidám mesék, Múmin*) említettek. Konkrét mese, történet címe 18 esetben szerepelt (47,3 %). A kedvenc mesék listáját ld. a 13. sz. *Mellékletben*.

A kedvenc versekre vonatkozó kérdésnél 32 választásban 20 címet soroltak fel, ezek listáját ld. a 14. sz. *Mellékletben*.

A legnépszerűbb költő *Weöres Sándor*, akinek 6 műve 13 választásban szerepel.

A kedvenc mondókák listáját ld. a 15. sz. *Mellékletben*.

A dalok nem képezik ugyan a jelen értekezés tárgyát, de mégis kértem a kedvenc dalok címének a felsorolását is, hiszen a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzeteiben gyakran énekel a gondozónő, kér dalt vagy énekel a gyermek.

A kedvenc dalok listáját ld. a 16. sz. *Mellékletben*.

Az utolsó kérdésben a gyermekek által nem kedvelt könyvek, mesék, versek címe után érdeklődtem (ld. 17. sz. *Melléklet*). Mindössze 11 esetben kaptam értékelhető választ. Ezek közül 4 alkalommal a mű nem kedvelt tulajdonságát említették a gondozónők. Eszerint 3 gyermek a hosszú meséket, történeteket nem kedveli, 1 pedig azokat, amelyekben valami agresszió, brutalitás van.

A negatív választásokhoz fűzött indoklások mindegyike egyéni, a gyermek ismeretét tükrözi. Van gyermek, aki a nem szép, felismerhetetlen rajzokkal illusztrált könyvet nem szereti, más gyermek a nagymozgásos mondókákat nem kedveli, van, aki éppen ezt hiányolja más mondóka esetében.

Többször előfordul, hogy a kedvenc könyvben szereplő (esetenként címadó) mese a kedvenc mese, vers, ... stb.

Van példa a téma szerinti választásra is. Az egyik kisfiúnak a cica a kedvenc állata. Kedvenc könyvei, a *Vidám mesék* és a *Sicc kalandjai is* cicákról szólnak. Kedvenc meséje a *Vidám mesékből A három kiscica*. Kedvenc mondókája: *Ha én cica volnék*. Kedvenc dala: *Cirmos cica, haj*.

Néhány esetben a gondozónők azzal indokolták, hogy nem tudják a kedvenc mese, könyv, vers, ... stb. címét, hogy a gyermek a kérdések megválaszolása idején szokott be a bölcsődébe, és még nem ismerik őt annyira, hogy tudják a kedvenceit. Ez is azt bizonyítja, hogy a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés szituációi intim kommunikációs helyzetek, melyek létrejöttéhez egymás ismerete és elfogadása, bizonyos erősségű érzelmi kapcsolat szükséges.

Összefoglalás:

1. A gondozónők megfontoltan, a gyermekeket ismerve választották meg a kérdéseket.
2. A mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés intim kommunikációs voltát bizonyítja, hogy az új gyermekeket a gondozónők válaszaik tanúsága szerint nem ismerik eléggé ebben a vonatkozásban.
3. A lányok jobban szeretik a képeskönyv-nézegetést, mint a fiúk.
4. A gondozónők a gyermekek kedvencei között mindössze egyetlenegy leprellot említettek, tapasztalataik szerint a gyermekek jobban kedvelik az összetettebb illusztrációjú és tartalmú könyveket.

5. A kedvenceket felsoroló válaszok gyakorisága műfajonként:

dal	91,8 %
könyv	88,5 %
mondóka	78,6 %
mese, történet	72,1 %
vers	57,3 %

Úgy gondolom, hogy ez a rangsor egyben arra is, hogy a gyermekek milyen mértékben kedvelik az egyes műfajokat.

6. Az egyes műfajokon belül többször választott kedvencek magas gyakorisága általános kedvencek létére utal.

III. 3. 3. A videos megfigyelések

III. 3.3.1. Bevezető

1992. ősze és 1994. tavasza között a mintában szereplő 3 budapesti bölcsőde 2-2 csoportjában összesen 33 videofelvételt készítettünk videotechnikus kolleganőmmel a délelőtti órákban, játékidőben.

A videofelvételek természetes élethelyzetben a bölcsődei csoportszobában készültek. A kisgyermek életében kiemelten fontos szerepe van a tárgyi- és a személyi környezet állandóságának, melybe a hangulati elemek, a hasonló formában végzett tevékenységek lehetősége is beletartoznak. A korosztály életkori sajátosságai miatt nem képzelhetők el kísérleti helyzetek: a megszokottól eltérő formában végzett tevékenységek kezdeményezése, továbbá a másfajta viselkedésre vonatkozó instrukciók adása sem. Így a természetes élethelyzetben végzett megfigyelések bizonyos szempontok szerinti elemzése, feldolgozása jelenti a bölcsődés korúak viselkedése, tevékenysége megismerésének módját.

A természetes csoporthelyzetben folytatott videos megfigyelések mind a gondozónők, mind a gyermekek viselkedését tekintve makroelemzésekre alkalmasak, melyekből a mintára vonatkozóan főbb jellemzők, bizonyos tendenciák állapíthatók meg.

A gondozónőknek elmondtam, hogy a gyermekek játéktevékenységéről, ezen belül a képeskönyv-nézegetésről, meséhez, vershez való viszonyuk alakulásáról szeretnék tájékozódni. Úgy gondolom, hogy sok tisztázatlan módszertani kérdés merül fel a témakörrel kapcsolatosan, melyek megoldásához a szituációk jellemzőinek alaposabb ismerete szükséges. Ezt teszi lehetővé a természetes

helyzetben készített videofelvételek elemzése. Kértem őket, hogy a reális kép kialakítása érdekében lehetőleg ne változtassanak viselkedésükön.

A gyermekek az ismeretlen személyek jelenlétére megváltozott viselkedéssel reagálnak: egyesek félnek az idegenektől, játszás helyett gyanakvóan méregetik őket a gondozónő közeléből, mások élénk érdeklődést tanúsítanak, barátkozni kezdenek a „vendégekkel”. A gondozónők számára is pszichésen megterhelő, hogy megfigyelik őket. Jelen esetben ezt a stresszt még a kamera is fokozta. Mindezek irreális tapasztalatokhoz, kutatási eredményekhez vezethetnek. Ennek elkerülése érdekében valamennyi csoportban próbamegfigyeléseket végeztünk.

A szülőket is tájékoztattuk a kutatás céljáról és menetéről. Hozzájárulásukat kértük ahhoz, hogy gyermekeikről videofelvételeket készíthessünk. Kihangsúlyozzuk, hogy nem a gyermekek fejlettségének a megállapítása, normákhoz viszonyítása - és e szerinti”minősítése” - a célunk, hanem azt szeretnénk megismerni, hogyan viselkednek a gyermekek a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzeteiben, mit szeretnek, mi az, ami élményt okoz számukra ezekben a szituációkban. Feltételezhetően ezen információk segítségével a bölcsődei nevelési gyakorlat tovább gazdagítható.

A videofelvételek a délelőtti órákban, a reggeli utáni és az udvarra való kimenetel közötti időszakban készültek. 1-1 felvétel időtartamát - a szituációtól függően - 30-50 percben határoztam meg: ez elég hosszú idő ahhoz, hogy előforduljon mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés a csoportban, esetleg az is látható, hogy a gyermekek játékában hogyan jelenik meg a mese (mesél-e valaki a babájának pl.), de mind a gyermekek, mind a gondozónő számára még tolerálható a jelenlétünk. A 30-50 perces megfigyelések feltételezésem szerint kezelhető,

ugyanakkor a helyzet jellemzéséhez, következtetések levonásához elégséges adatmennyiséget szolgáltatnak.

Egy-egy bölcsődei csoportban 12 gyermek van. Ha kevesen vannak bent, megváltozik a gyermekek viselkedése. Igyekeztünk úgy időzíteni a felvételeket, hogy min. 6 gyermek legyen bent a csoportban minden alkalommal. Ez a 33 alkalomból 27 esetben sikerült is.

III. 3.3.2. Általános jellemzők

13. sz. táblázat: Az összes megfigyelési idő (továbbiakban: ÖMI) alakulása:

<i>bölcsőde</i>	<i>ÖMI</i>	<i>ebből meséléssel töltött</i>	
BOMI	391 perc	254 perc	64 %
Arató	440 perc	430 perc	97 %
Mályva	409 perc	328 perc	80%
Összesen:	1230 perc	1012 perc	82 %

A leghosszabb megfigyelés 49, a legrövidebb 19 perc volt.

A meséléssel, verseléssel, képeskönyv-nézegetéssel töltött legtöbb idő 45 perc, a legrövidebb 6 perc volt.

14 megfigyelésen a gondozónő a megfigyelés teljes időtartamában mesélt, képeskönyvet nézegetett néhány gyermekkel (időnként valamennyivel).

A gondozónők indirekt módon igyekeztek felhívni a gyermekek figyelmét a könyvekre, a szokásosnál jóval többet meséltek, mondtak verset. A bölcsődés gyermekek azonban minden helyzetben csak érdeklődésük, kedvük szerint vesznek részt. Különösen igaz ez a mesélésre, verselésre, képeskönyv-nézegetésre, amely mind a gondozónő, mind a gyermekek részéről különleges érzelmi ráhangoltságot kíván: a szituáció csak addig él, amíg ez a hangulat tart. Pusztán a külső feltételek megléte nem elégséges a létrejöttéhez ill. fennmaradásához. Így a gondozónők nem egyszerűen többet meséltek, nézegettek képeskönyvet a gyermekekkel, hanem többször teremtettek mesehangulatot, ami mind a gyermekek számára, mind számukra kellemes élményt jelentett, és ez mindenképpen pozitív.

1986. áprilisa - 1987. novembere között 3 budapesti bölcsődében összesen 6 fős mintával longitudinális megfigyeléssorozatot folytattam a gyermekek játéktevékenységének jellemzőire vonatkozóan. A kutatásra a berlini Institut für Hygiene des Kindes- und Jugendalters-sel való együttműködés keretében került sor. A vizsgálat kezdetekor a gyermekek életkora 18 hónap +- 14 nap volt. A megfigyeléseket a 3. életévük betöltéséig havi gyakorisággal végeztük csoporthelyzetben, jegyzőkönyvezéssel ill. videoval. Mivel ebben a kutatásban a gondozónők azt a tájékoztatást kapták, hogy a gyermekek játéktevékenységét figyeljük, nem terelték a gyermekek érdeklődését a képeskönyvek, a mese irányába. Úgy gondolom, hogy a mesélés helyzeteinek gyakorisága ebben a kutatásban jobban közelít az általános bölcsődei életben tapasztalhatóhoz:

18-24 hónaposok:

A képeskönyv-nézegetés, mesélés volt az egyetlen olyan tevékenységforma, amely a mintában szereplő valamennyi gyermeknél előfordult. A 3 legkedvesebb tevékenység: az ügyességi-logikai játékokkal való játszás, a nagymozgásos játékok és a már említett mesélés voltak, mindegyik 15-16 %-os gyakorisággal fordult elő.

25-30 hónaposok:

A legkedvesebbek az utánzó- és szerepjátékok voltak (18,72 %-os gyakoriság), ezeket követte a képeskönyv-nézegetés, mesélés 15,9 %-os gyakorisággal.

31-36 hónaposok :

Körükben a képeskönyv-nézegetés, mesélés volt a legnépszerűbb, 31,34 %-os gyakorisággal. (A 2. legkedvesebb rajzolással, mozaik-alkotással a gyermekek az összes megfigyelési időnek 12,53 %-át töltötték.).

Ezek az eredmények alátámasztják az, hogy a gyermekek szeretik a képeskönyvet, mesét, ezek a helyzetek fontos szerepet játszanak életükben. A gyakoriság ugrásszerű növekedése azzal is összefügghet, hogy a kommunikatív

képességek, továbbá az emlékezet és a képzelet fejlődésével párhuzamosan egyre összetettebbek a szituációk.⁵⁵

Visszatérve a jelen kutatásra:

A 33 esetben 19-szer csak az egyik gondozónő volt bent a csoportban. 10 esetben mindkét gondozónő jelen volt az összes megfigyelési idő min. 1/2-ében, 4 alkalommal pedig a társgondozónő a megfigyelés második felében érkezett meg.

A csoportokban található könyvekről

A könyvvállomány tükrözi a könyvpiac azon hiányosságait, melyeket gondossággal és szaktudással sem lehet kiküszöbölni (pl: elvétve fordul elő olyan könyv, ami a kisgyermek számára érthetően mutatja be a mindennapi életet, ... stb.).

A mintában szereplő bölcsődék összesített adatai szerint a 2 év alatt a csoportokban 144-féle könyv fordult elő, közülük 69 db mindössze egyetlen megfigyelésen. Ezek többsége feltételezhetően a gyermekek otthonról behozott kedvencei, melyek jelenléte könyvszeretetre utal, és fokozhatja a helyzetek élményszerűségét.(A csoportokban található könyvek listáját ld. 21.sz. Melléklet).

Fontos szakmai-módszertani elv, hogy valamennyi játékot és könyvet nyitott polcokon, a gyermekek által jól látható és elérhető helyen kell tárolni, ezzel is ösztönözve-támogatva a szabad eszköz- és tevékenységválasztást. Ez a gyermekek kompetencia-érzését is fokozza, hiszen nem kell minden esetben a felnőtt segítségét kérni és várni a kiszemelt játék megszerzéséhez. Természetesen vannak olyan játékok is (pl. a Montessori vagy bizonyos különleges, egyedi

⁵⁵ In: Nyitrai Ágnes: *Játéktevékenység a bölcsődében. Spieltätigkeit in den Kinderkrippen. BOMI 1992. Kézirat.*

képeskönyvek), melyek használata a gondozónő fokozott figyelmét kívánja meg. Ezeket általában a gyermekek által jól látható, de nem elérhető helyen tárolják, így a gyermekek bármikor kérhetik őket.

Ebben a tekintetben is valamennyi gondozónő valamennyi megfigyelés alatt betartotta a szakmai elveket.

A jelenlegi gyakorlat a játékkészlet mennyiségi összeállításának szempontjait követi: 1-1 könyvből kb. fele annyi van, ahány gyermek jár a csoportba. Az utóbbi években rendkívüli módon megemelkedett könyvárak miatt ezért gyakran kevés - a kívánatosnál kevesebb - féle könyvet tudnak vásárolni a bölcsődék.

Fontos, hogy bizonyos ünnepek, jeles alkalmak előtti időszakban legyen a csoportokban az alkalomhoz kapcsolódó könyv (pl. Mikulás előtt télapós, Húsvét előtt nyuszis, ... stb. A mintában szereplő valamennyi bölcsődei csoport eleget tett ennek a szakmai elvárásnak.

A bölcsődei gondozás-nevelési elvek szigorú követelményeket támasztanak a játékok és a képeskönyvek állapotával kapcsolatban: nem adható be a gyermekcsoportba hibás játék, szakadt, összegyűrt lapú könyv.

A gondozónők és a gyermekek kedvencei nagyobb arányban képviseltethetnék magukat a csoportokban.

A gyermekek gondozónők által felsorolt kedvencei közül

- a./ valamennyi bölcsődében /csoportban megvolt:
Ablak-zsiráf (a 33 megfigyelés közül 27 során)
Az időjárás (33 megfigyelés közül 18 során)
- b./ 2 bölcsődében /csoportban megvolt:
Bóbita (14 megfigyelés során)
Vidám mesék (13 megfigyelés során)

- c./ 1 bölcsődében /csoportban megvolt:
Boribon és a 7 lufi (2 megfigyelés során)
Mondókáskönyv (4 megfigyelés során).

A szülők által a gyermekek kedvenceiként felsorolt könyvek közül (az első 20 választást figyelembe véve, ld. jelen disszertáció 7. sz. Melléklet) a következők találhatók meg a csoportokban:

- Mondókáskönyv* (6 megfigyelés során)
Tesz-vesz város (1 megfigyelés során)
Álomba ringató esti mesék (3 megfigyelés során)
Csodaország (4 megfigyelés során)
Első pillantásra sorozat kötetei (15 megfigyelés során)
Sicc (1 megfigyelés során)
Bóbita (14 megfigyelés során)
Vidám mesék (15 megfigyelés során)

Sok olyan eszköz van, amely a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteit sokszínűbbé, élménydúsabbá teheti, ill. amelynek használata mesélési helyzetekhez vezethet, (pl.: báb, gyermekújság, kártya, ... stb.).

Ezek közül egyedül a báb volt jelen a csoportokban valamennyi megfigyelés idején.

Két megfigyelés kivételével valamennyi esetben volt puzzle is a szobában, elsősorban a fából készült pozitív-negatív formakirakó.

Gyermekújság is csak az egyik bölcsődei csoportban fordult elő említésre méltó gyakorisággal.

A bölcsődei foglalkozások - ún. tevékenységre serkentés - idején (kb. 20 évvel ezelőtt) oly népszerű filctáblák szinte teljességgel kiszorultak a bölcsődéből, pedig pusztán illusztrációként is hangulatosak, az általuk ábrázoltakról pedig nem csupán az óvodai foglalkozásokhoz hasonlóan lehet beszélgetni. (Mindössze egyetlen megfigyelésen láttam ilyen táblát a szobában).

Nagyon ritka a kártya is, mondván, a bölcsődés korúak esetében szabályjátékról mint társasjátékfajtáról nem beszélhetünk, elsősorban a gyermekek életkori sajátosságai, másrészt pedig a nevelési koncepció miatt. Úgy gondolom, hogy a gyermekkártyák illusztrációinak nézegetése, a kártyák rendezgetése sok mesébe torkolló beszélgetés kiindulópontjául szolgálhat. (Többféle mesekártya is van!). Mindössze egyetlen bölcsődében volt a megfigyelések idején kártya a szobában, összesen 8 alkalommal.

Ezen kívül előfordultak még a gondozónők által készített rajzok, illusztrációk, képes lottó, kifestőkönyv, stb is.

Ritkán fordult elő azonban, hogy valamelyik eszköz szerepelt volna a mesélés helyzeteiben, vagy az, hogy valamilyen más játékkal való tevékenység beszélgetésbe, mesélésbe torkollott volna.

Összefüggések, összefoglaló megállapítások, következtetések

1. A mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteinek gyakorisága jóval magasabb volt a más megfigyelések alapján jellemzőnek tarthatónál, ez azonban csak pozitívumokkal járt a jelen kutatás szempontjából.
2. A csoportokban található könyvválaszték tükrözi a könyvpiac hiányosságait: kevés a természeti- és a társadalmi környezetet, a mindennapi életet a kisgyermekek nyelvén bemutató könyv.
3. Szerencsés lenne, ha a csoportokban lévő könyvek között nagyobb arányban szerepelnének a gondozónők és a gyermekek kedvencei.
4. Sok a csoportszobákban található leporello.
5. A könyvek állaga, aktualitása és tárolása kifogástalan, és ez hozzájárul ahhoz, hogy a gyermekek életében, tevékenységei között a képeskönyv-nézegetés, mesélés jelentős szerepet játsszon.

6. Kevesebb féle könyvből fajtánként több példány legyen vagy többféle könyvből fajtánként kevesebb példány? A jelen disszertáció adatai alapján válasz adható erre a kérdésre.
7. Továbbgondolásra érdemes, hogy mi lehet az oka annak, hogy a mesélés, verselés szituációiban könyvön kívül szinte nem fordul elő más eszköz, és ezen a helyzeten hogyan lehet és javasolt változtatni.
8. Szignifikáns összefüggés van ($r=0.39$) a gyermekek által behozott könyvek előfordulásának gyakorisága és a mesével töltött idő mértéke között.
9. Minél jobb állapotban vannak a bölcsődei csoportban lévő könyvek, annál több a meséléssel, képeskönyv-nézegetéssel töltött idő ($r=0.49$, szignifikáns korreláció).
10. A könyvek hozzáférhetősége is a növekedés irányába befolyásolja a könyvnézegetéssel, meséléssel töltött időt ($r=0.50$, szignifikáns korreláció).
11. A csoportlétszám szinte elhanyagolható mértékben ($r=0.04$) befolyásolja a meséléssel töltött időt.

III. 3. 3. 3. A gondozónők tevékenysége és viselkedése a képeskönyv-nézegetés, verselés, mesélés szituációiban a videos megfigyeléssorozat tapasztalatainak alapján

A disszertáció jelen fejezetében a gondozónők mesélési, képeskönyv-nézegetési szituációkban való tevékenységét és viselkedését, kommunikációját jellemzem és elemzem a videos megfigyeléssorozat alapján.

A mintáról:

A mintában szereplő 14 gondozónő közül 12-ről készült videofelvétel.

A gondozónőket - anonimitásuk biztosítása érdekében - sorszámmal jelölöm. Az adatok elemzése globálisan történik: a bölcsődénkénti összehasonlítás etikailag kifogásolható, azon kívül a vizsgálat szempontjából irreleváns.

Az adatok elemzésének főbb szempontjai és az alkalmazott változók definiálása

A gondozónő tevékenységének, viselkedésének a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzeteiben való, a jelen kutatás szempontjából fontos jellemzői 2 nagy csoportot alkotnak:

A./ általános attitűdöktől, szakmai felkészültségtől meghatározottak

1. kezdeményezések
2. eszközhasználat
3. a gondozónő hangulata

B./ az adott szituáció specifikumaitól is erősen meghatározottak

1. a gondozónő tevékenysége
2. a gondozónő kommunikációja
 - verbális
 - non-verbális
3. a gondozónő-gyermek interakciók ált. érzelmi-hangulati jellemzői:
 - a szituációk élményszerűsége
 - a gyermekhez igazodás

Előzetes megfigyeléseim tapasztalatai szerint a gondozónők viselkedésében jelentős különbségek lehetnek aszerint, hogy a szituációban egy vagy több gyermek vesz részt és jelen van-e könyv avagy nincs. Ennek megfelelően a B. pontban felsorolt változókat a következő négyféle helyzet-típusra dolgoztam ki:

1. egy gyermek vesz részt a helyzetben és könyv is van;
2. több gyermek vesz részt a helyzetben, és könyv is van;
3. egy gyermek vesz részt a helyzetben és könyv nélkül;
4. több gyermek vesz részt a helyzetben és könyv nélkül.

Az egyes változók definiálása:

A GONDOZÓNŐ TEVÉKENYSÉGE ,

A:/ HA A SZITUÁCIÓKBAN KÖNYV (ESZKÖZ) IS SZEREPEL:

1. megnevezi, amit a képen lát, közöl valamit a képről

A gondozónő 1 egységnyi információt mond az adott képről: ez lehet a képen látható dolog neve, valamelyik tevékenységének, tulajdonságának megnevezése, pl.: (Ez egy) maci. Ott a baba. Alszik a baba az ágyban. Nyelvi struktúráját tekintve a közlés bonyolultsága az egy szótól az egyszerű bővített mondatig terjedhet.

2. mesél a képről (saját maga által kitalált történetet)

Min. 2 - az 1. pontban definiált közlésfajta összekapcsolása oly módon, hogy az 1. és a 2. között tartalmi-logikai, nyelvi megfogalmazásban is tükröződő összefüggés van. Pl.: Ott labdáznak a gyermekek. Szép pöttyös labdájuk van.

3. mesél a képpel kapcsolatban valamit, ami a gyermek életéhez, élményeihez kapcsolható 2, egyenként 1-1 egységnyi információt tartalmazó, egymással összefüggő közlés, melynek inspirálója az illusztráció, és min. egyik eleme a

gyermek élményeihez kapcsolódik, azokra utal, pl.: De szép vitorlás hajó! Te is ilyennel hajókáztál nyáron a Balatonon.

4. mesél a képpel kapcsolatban valamit, ami a saját életéhez, élményeihez kapcsolható

Hasonló összetételű, struktúrájú a 3. pontban definiált közlésformához, azzal a különbséggel, hogy a gondozónő a saját élményét említi, pl.: De szép vitorlás! Én is ilyennel hajókáztam nyáron a Balatonon.

5. saját szavaival elmeséli a könyvben szereplő történetet

Min. 2, egyenként 1-1 egységből álló, egymással összefüggő közlés, melyben a könyvben szereplő mese, történet vagy annak valamely mozzanata fogalmazódik meg.

6. felolvassa a könyvben szereplő mesét

A könyvben szereplő mesének, történetnek, vagy egy részletének felolvasása. A végigolvasás nem kritérium.

7. énekel

Valamilyen dal eléneklése a könyvben szereplő mese, illusztráció hatására, ahhoz kapcsolódóan. A végigéneklés nem kritérium.

8. verset mond

Valamilyen verset elmond a könyvben szereplő mese, illusztráció hatására, ahhoz kapcsolódóan. A végigmondás nem kritérium.

9. mondókázik (el is játsszák)

Valamilyen mondókát elmond (eljátsszik) a gyermekkel a könyvben szereplő mese, illusztráció hatására, ahhoz kapcsolódóan. A végigmondás, végigjátászás nem kritérium.

10. kérdezzgeti a gyermek(ek)et arról, hogy mi van a képen

Min. 2, tartalmilag és logikailag egymást követő kérdést tesz fel az illusztrációra vonatkozóan.

11. beszélgetnek a képen látottakról

Mind a gondozónő, mind a gyermek részéről min. 1, egységnyi információt tartalmazó, egymáshoz kapcsolódó közlés hangzik el az illusztráción látottakkal kapcsolatban. (Lehet 1 kérdés, 1 válasz is).

12. egyéb

Bármilyen, az 1-11 kategóriák egyikébe sem sorolható tevékenység.

B./ A SZITUÁCIÓKBAN NEM SZEREPEL KÖNYV (ESZKÖZ):

1. valamilyen kitalált történetet mesél, melynek főszereplője a gyermek

Olan min. 2, egymással összefüggő, egyenként 1-1 egységnyi információt tartalmazó közlés, mely a gyermekről szól.

2. Valamilyen kitalált állattörténetet mesél

Olyan, min. 2, egymással összefüggő, egyenként 1-1 egységnyi információt tartalmazó közlés, amely valamilyen állatról szól.

3. Ismerős mesét mesél

Olyan min. 2, egymással összefüggő, egyenként 1-1 egységnyi információt tartalmazó közlés, amelyben valamilyen ismert mese, történet, vagy annak valamely mozzanata fogalmazódik meg.

4. valamilyen élményét elmeséli

Olyan min. 2, egymással összefüggő, egyenként 1-1 egységnyi információt tartalmazó közlés, melyben a gondozónő valamilyen saját élménye, ill. annak valamely mozzanata, részlete fogalmazódik meg.

5. kéri a gyermeket, hogy valamilyen élményét mesélje el

Olyan min. 1, egységnyi információt tartalmazó kérdés, mellyel a gondozónő a gyermek valamilyen élménye felől érdeklődik, ill. annak elmesélésére kéri a gyermeket.

6. énekel

Valamilyen dal éneklése akár saját kezdeményezésből, akár a gyermek kérésére.

A végigéneklés nem kritérium.

7. verset mond

Valamilyen vers elmondása akár saját kezdeményezésből, akár a gyermek kérésére.

A végigmondás nem kritérium.

8. mondókáznak (el is játsszák)

Valamilyen mondókát elmond (eljátszanak) akár saját kezdeményezésből, akár a gyermek kérésére. A végigjátás nem kritérium.

9. egyéb

Bármilyen, az 1-8. kategóriák egyikébe sem sorolható tevékenység.

A gyermekek életkori sajátosságait, a helyzetek alakításában való aktív részvételüket és a bölcsődei nevelési elveket figyelembe véve valamennyi kategória esetén a tevékenység látható, egyértelműen azonosítható módon történő elkezdése elégséges feltétele az előfordulás regisztrálásának.

A GONDOZÓNŐ KOMMUNIKÁCIÓJA

A kommunikációra vonatkozó változórendszer minden helyzetttípus vonatkozásában azonos.

A. / VERBÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ

1. szókincs

A gondozónő beszédének elsősorban mennyiségi jellemzői a szavak szintjén.

2. stílus

A gondozónő beszédének minőségi jellemzői a struktúrák szintjén (egyszerűség-bonyolultság kérdésköre, élményszerűség, világosság, hangulati megfelelés, ... stb.).

3. tartalom

Mennyire érthető a gondozónő beszéde a gyermek számára (konkréttság, nincs benne olyan szó/kifejezés, ami a gyermek számára nem érthető, elvont, ijesztő, félrevezető).

4. hangszín

A beszéd technikai jellemzői közül a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteinek élményszerűségét leginkább meghatározó és kifejező, nagy metakommunikatív jelzésértékkel bíró komponens: tükrözi a beszélő hangulatát és a szituációhoz való viszonyát is.

A verbális kommunikáció fentiekben definiált jellemzőit 5-fokú skála segítségével értékeltem, melynek végpontjai: nem megfelelő (1) - nagyon jó (5)

B./ NON-VERBÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ:

A non-verbális kommunikáció formái közül az alábbi - a gondozónő-gyermek kapcsolatban legjellemzőbb, és az elővizsgálatok tanúsága szerint a mesélés,

verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiben legfontosabb - megnyilvánulások előfordulásának gyakoriságát vizsgáltam.

1. ölébe ülteti (valamelyik) gyermeket
2. megsimogatja
3. érinti
4. rámosolyog
5. szinte folyamatosan szemkontaktust tart vele
6. arckifejezése érzelemgazdag, a helyzetnek megfelelő

Az egyes kategóriák egyértelműsége miatt a részletes definiálástól eltekintek.

A GONDOZÓNŐ-GYERMEK INTERAKCIÓ ÁLTALÁNOS ÉRZELMI-HANGULATI JELLEMZŐI

1. a szituációk élményszerűsége

5-fokú skála segítségével mértem, melynek végpontjai: (1) egyáltalán nem - (5) nagyon.

2. a gyermek(ek) igényeihez igazodás sikeressége

5-fokú skála segítségével mértem, melynek végpontjai: egyáltalán nem(1) - teljes mértékben(5).

Az adatok elemző bemutatása

ÁLTALÁNOS JELLEMZŐK

A kezdeményezésekről

A felnőtt kezdeményezésének lehetséges módjai a bölcsődei nevelés egyik legvitatottabb kérdéskörét jelentik. A jelenleg érvényben lévő - de bizonyos vonatkozásokban módosítás alatt álló - szakmai-módszertani koncepció ellenzi a felnőtt kezdeményezését, mondván, hogy ez sérti a gyermek önállóságát, szabad tevékenység-választását, kompetencia-érzését. A gondozónő szinte csak a vigasztalási- és a konfliktus-helyzetekben kezdeményezhet interakciót a

gyermekkel, vagy esetleg a szemmel láthatólag unatkozó gyermeknek ajánlhat valamilyen játékot.

Úgy gondolom, hogy minden partneri viszony alapvető jellemzője, hogy a felek szabadon kezdeményezhessenek interakciót egymással. A felnőtt-gyermek kapcsolat minden esetben (demokratikus partneri viszony esetén is) aszimmetrikus a felnőtt tudás- és tapasztalat többlete miatt. Ez fokozza a kisgyermek biztonságérzetét. A kezdeményezések tudatos kerülése zavaró lehet, hiszen a gondozónak sajátos kiszolgáló szerepet kap a gyermek életében, ami ellentmond a tapasztalat-többlet miatti bizonyos értelemben vezető pozíciójának. A gyermek felé nyitott, odaforduló felnőtt nem is tudja megállni azt, hogy bizonyos helyzetekben ne kezdeményezzen.

Sokféle formája van a kezdeményezésnek (pl. a játékok és a könyvek biztosítása, kínálása, tevékenységek ajánlása, közös játék során valamilyen új lehetőség megcsillantása, ... stb.), és 1-1 formának is számtalan változata van a kommunikáció sajátosságainak megfelelően. Nem a kezdeményezés önmagában, hanem a nem megfelelő helyzetben és módon történő kezdeményezés gátolja a gyermek szabad aktivitását. Kíváncsi, hogy a gondozónak ismerje a gyermeket és a helyzetet, ő maga kedvelje azt, amit kezdeményez, hiszen csak az iránt tudja felkelteni a gyermek érdeklődését, amit ő maga szívesen csinál. Ne elmélyült játékot zavarjon meg. A kezdeményezés nem lehet légből kapott: a feltételek, - eszközök, idő, ... stb. - legyenek biztosítottak. Fontos, hogy a gyermek érezze: a felnőtt ötletét, javaslatát vissza is utasíthatja. Az ilyen módon történő kezdeményezés pozitívan befolyásolja a gondozónak-gyermek kapcsolatot, a gyermek személyiségfejlődését, bővíti ismereteit, gazdagítja tevékenységét.

Előzetes megfigyeléseim tapasztalatai alapján definiáltam a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzeteiben legnagyobb valószínűséggel előforduló

kezdeményezési formákat, melyek a következők: A gondozónő

1. könyvet mutat/ kínál a gyermeknek;
2. javasolja, hogy nézzenek meg közösen valamilyen könyvet, újságot, ...;
3. felajánlja az unatkozó/szomorú gyermeknek, hogy mesél;
4. a gyermek tevékenységéhez kapcsolódóan egy konkrét mesét, verset, mondókat ajánl;
5. egyéb.

14.sz. táblázat: A kezdeményezések egyes formáinak előfordulása az egyes gondozónőknél:

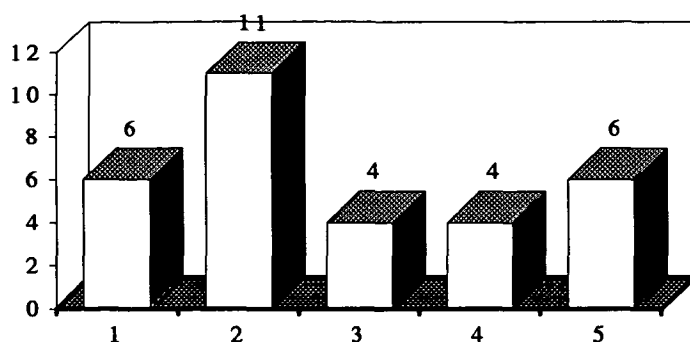
<i>kezdeményezés</i>	<i>gondozónő</i>												
	<i>módja</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>
1.				X	X			X	X	X			
2.			X	X			X	X	X		X		X
3.				X		X			X		X		
4.				X								X	
5.				X				X	X		X		X
$\Sigma=$		-	1	5	1	1	1	3	4	1	3	1	2

A fenti adatok szerint jelentős különbségek vannak az egyes gondozónők között a kezdeményezések gyakoriságát és módját illetően, mely differenciák oka nem csupán a gondozónők személyiségében és nevelői magatartásában, hanem a helyzetekben, az azok által nyújtott lehetőségekben is keresendők.

Mindössze egy olyan gondozónő van a mintában, akinél valamennyi kezdeményezési módot megfigyeltem. Úgy gondolom, hogy ez nem csupán a helyzetek nyújtotta lehetőségekkel függ össze, hanem az illető magas fokú szakmai-módszertani kulturáltságáról is tanubizonyságot tesz.

19.sz. ábra: Az egyes kezdeményezés-formák összesített gyakorisági hisztogramja

gondozónők száma

kezdeményezési formák $N_{\text{összes megfigyelés}}=47^{56}$

Eszközök alkalmazása a szituációkban

A képeskönyv-nézegetés, verselés, mesélés helyzetét gazdagabbá, élménydúsabbá tevő eszközök közül valamennyi megfigyelés során (ha 1-1 megfigyelésen nem is minden szituációban) szerepe volt a könyveknek. Az egyéb eszközök közül mindössze a báb és a gyermekújság szerepelt 1-1 alkalommal.

Véleményem szerint ezek használatával kapcsolatban még nagyobb az egész témakörrel kapcsolatban jelentkező szakmai bizonytalanság: részben azért, mert ezek alkalmazásának lehetséges módjairól a szakmai-módszertani előírások említést sem tesznek, részben pedig azért, mert ezekben a helyzetekben a felnőtt szerepe jóval nagyobb, mint amit a jelenlegi szakmai felfogás elfogadhatónak tart. Ezért úgy gondolom, hogy megfigyelések alkalmával a gondozónők igyekeznek kerülni ezek használatát.

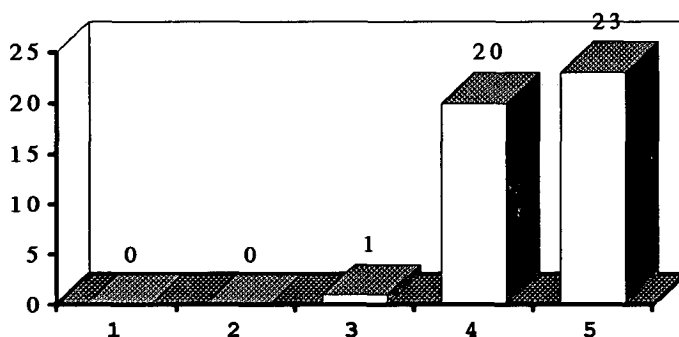
⁵⁶ A 33 megfigyelés során néhány alkalommal mindkét gondozónő a csoportban volt, ezért ezeket a megfigyeléseket kétszer számoltam minden esetben, amikor a gondozónő tevékenysége, viselkedése volt az elemzés tárgya.

A gondozónők hangulata a megfigyeléseken

A gondozónők hangulata befolyásolja a csoportléggkört, a gyermekek aktivitását és tevékenységválasztását, a helyzetek élményszerűségét és tartalmi gazdagságát, hozzájárul a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzeteinek kedveltségéhez. Ezt 5-fokú skála segítségével értékeltem, melynek végpontjai: rossz (1) - nagyon jó (5). A minta jellemzői e tekintetben:

20.sz. ábra: A gondozónők hangulata a megfigyeléseken

gondozónők száma

a hangulat foka N=44

A hisztogram adatai igazolni látszanak azt, hogy:

- a./ a gondozónők szeretnek mesélni, képeskönyvet nézegetni a gyermekekkel;
- b./ ezek a szituációk erős érzelmi-hangulati töltésűek, és erős érzelmi ráhangoltságot igényelnek; ennek hiánya vagy nem megfelelő volta esetén nem jönnek létre.

HELYZET - SPECIFIKUS JELLEMZŐK

Azon szituációk jellemzői, melyekben könyvek is jelen vannak

A. Egy gyermekkel vesz részt ezekben a helyzetekben a gondozónő:

A mintában szereplő 12 gondozónő közül 8-nál fordult elő ez a helyzet-típus (66,6 %).

A 47 megfigyelés közül mindössze 11 esetre korlátozódott ezen szituációk előfordulása (23,1 %).

I. A gondozónő tevékenysége:

1. megnevezi, amit a képen lát, közöl valamit a képről
2. mesél a képről (saját maga által kitalált történetet)
3. mesél a képpel kapcsolatban valamit, ami a gyermek életéhez, élményeihez kapcsolható
4. mesél a képpel kapcsolatban valamit, ami a saját életéhez, élményeihez kapcsolható
5. saját szavaival elmeséli a könyvben szereplő történetet
6. felolvassa a könyvben szereplő mesét
7. énekel
8. verset mond
9. mondókázik (el is játsszák)
10. kérdegeti a gyermek(ek)et arról, hogy mi van a képen
11. beszélgetnek a képen látottakról
12. egyéb

15.sz. táblázat: Az egyes tevékenységfajták előfordulása a gondozónők viselkedésében (a gondozónő egy gyermekkel vesz részt a szituációkban)

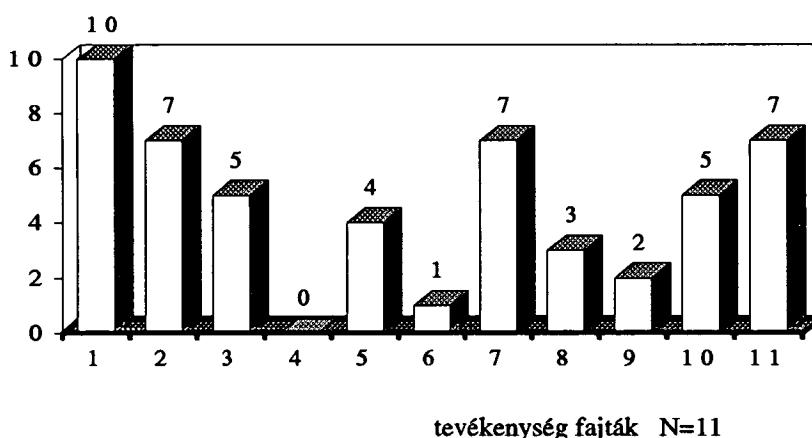
tevékenység fajta	gondozónő												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1.					X	X	X	X	X	X	X		X
2.					X			X	X	X	X		
3.					X					X			X
4.													
5.													X
6.													X
7.					X			X		X	X		X
8.											X		X
9.													X
10.									X	X	X		
11.					X				X	X	X		X
12.													
Σ=	-	-	-	-	5	1	1	3	4	6	6	-	8

Az egyes tevékenységfajták előfordulása több tényezőtől függ: a gyermekek igényeitől, a helyzet alakulásától, a gondozónő beállítódásaitól (milyen tevékenységformákat kedvel) és szakmai-módszertani kultúráltságától.

21.sz. ábra: Az egyes tevékenységfajták összesített gyakorisági hisztogramja

(a gondozónő egy gyermekkel vesz részt a szituációkban)

megfigyelések száma

Várakozásomnak megfelelően a legnagyobb gyakorisággal a képeken látottak megnevezése (1. kat.) fordult elő. Ha ez dominál a szituációban, gyakran unalmas, nem viszi tovább a helyzetet, a beszélgetést, leltározássá válik, sem érzelmileg, sem értelmileg nem nyújt sokat a gyermeknek.

Gyakoriságát tekintve ezt követi a képekről kitalált történet elmesélése (2. kat.). Ez a bölcsődei nevelési elképzelések, szakmai elvek által leginkább javasolt módja a kisgyermeknek történő mesélésnek, helyességét, fontosságát a gondozónő-képzés különböző szintjein is megemlíti anélkül, hogy a gyakorlati megvalósításra felkészítenék a gondozónőket. (Az erre való képességet, felkészültséget adottnak veszik).

Kevesebbszer fordul elő a történetnek a gyermek életéhez, élményeihez kapcsolása. (3. kat.)

A képeskönyv-nézegetés gyakran válik jóízű beszélgetéssé (11. kat.).

A gondozónők relatíve gyakran kérdezzetik a gyermeket a képen látottakkal kapcsolatban (10. kat.). Ennek nagy veszélye, - egyoldalú kérdezz-felelek esetén - hogy a mesélés, képekről való beszélgetés helyzetei a „vizsgáztatás” irányába csúsznak el, ami a szituáció élményszerűségét csökkenti.

Színessé teszik a képeskönyv-nézegetés helyzetait az éneklések, mondókázások, verselések, melyek közül főleg az éneklés (7. kat.) fordul elő gyakran.

Rendkívül ritka a könyvben szereplő történet, mese saját szavakkal való elmondása (5. kat.). Ez a forma kissé háttérbe szorult, mert a szakmai-módszertani elképzelések elsősorban a képekről mesélést és a gyermek életének egyes epizódjait felelevenítő „meséket” javasolják, pedig a vizsgálat eredményei alapján úgy gondolom, hogy a gyermekek szívesen hallgatnák ezeket a meséket is. Nagy előnye ennek a mesélési módnak, hogy a történet - az alaphangulat és eseményváz meghagyásával - a gyermekek életkorához, fejlettségéhez, érdeklődéséhez, pillanatnyi hangulatához igazítható, a gondozónő egyénisége is beleszőhető. Ez fokozza a helyzetek élményszerűségét és segíti a befogadást, a megértést is. Ez speciális felkészültséget igényelő, nagyon nehéz „feladat”, amire a gondozónők - főleg megfigyelési helyzetekben - nem vállalkoznak szívesen.

Ez a mesélési mód megkívánja, hogy minden gondozónőnek kedvenc meséiből összeállított saját repertoárja legyen: legkedvesebb meséit az eredeti

cselekményváz és stílus meghagyásával művészi szinten, élményszerűn elő tudja adni.

Hasonlóan ritka a felolvasás (6. kat.) is, ami tulajdonképpen csak nagycsoportos óvodások esetében javasolt (ott is csak kiegészítő mesélési formaként), az elméleti-szakirodalmi összefoglalásban már említett - és általam is elfogadott - indokok miatt.

Úgy vélem, hogy egy erős érzelmi töltésű kapcsolatban természetes, hogy a partnerek mesélnek egymásnak saját élményeikről, utalnak azokra bizonyos helyzetekben. Éppen ezért tartom sajnálatosnak, hogy egyik gondozónő sem szötte bele saját élményeit a mesékbe (4. kat.), pedig ez fokozta volna a helyzetek személyességét, érzelmi telítettségét, élményszerűségét.

Egyetlenegy olyan tevékenység sem fordult elő, ami az „egyéb” kategóriába tartozna.

A mesélési módok sokfélesége részben a gondozónő szakmai felkészültségétől, módszertani kulturáltságától és meséléshez, képeskönyv-nézegetéshez való pozitív viszonyától is függ. Úgy gondolom, nem pusztán a helyzetek alakulásával magyarázható az, hogy csupán egy gondozónőnél figyeltem meg a lehetséges tevékenységfajták több, mint a felét. Feltételezem, hogy a gondozónőkben sok a bizonytalanság a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés módszertani kérdéseit illetően, ezért módszertani szempontból bonyolultabb, szakmai szempontból nem egyértelműen támogatott mesélési módokat ritkán alkalmaznak, főleg akkor kerülnek ezeket, ha megfigyelés van.

II. A gondozónő kommunikációja:

a. / verbális megnyilvánulások:

16.sz. táblázat: Az egyes gondozónők verbális kommunikációjának jellemzői

(a gondozónő egy gyermekkel vesz részt a szituációkban)

<i>gondozónő</i>	<i>szókincs</i>	<i>stílus</i>	<i>tartalom</i>	<i>hangszín</i>
5.	5	5	5	5
6.	5	5	5	4
7.	4	3	5	4
8.	4	4	5	4
9.	4	4	5	4
10.	5,5,5	5,4,5	5,5,5	4,4,5
11.	4	4	5	4
13.	5,5	5,5	5,5	5,5

A verbális kommunikáció terén csak a tartalom kapott minden esetben nagyon jó minősítést.

A szókincs gazdag vagy jó, ugyanakkor - ahogyan ezt a fenti táblázat adatai is tükrözik - ez szükséges, de nem elégséges feltétele az élményszerű mesélésnek, hiszen a lényegesen összetettebb, több komponens által meghatározott stílusnak a megfelelő szókincs csak az egyik determinánsa. A szókincs hiányosságai legszembetűnőbben a rokon értelmű szavak és az árnyalatok alkalmazása terén jelentkeznek.

A stílusban éreztetik hatásukat a szókincs hiányosságai is, de a struktúrák vonatkozásában is van kifogásolnivaló. Az optimálisnál egyszerűbb, laposabb megfogalmazás negatívan befolyásolja a helyzetek élményszerűségét. Ezekben az esetekben a gondozónő beszéde a gyermekek beszédprodukciójához igazodik, és nem a beszédértéshez. A hiányosságok visszavezethetők részben arra is, hogy a

megfigyelés ténye zavaróan hat a gondozónőre, ezért kevésbé tudja beleélni magát a szituációba.

Úgy gondolom, mindenképpen figyelmet érdemel, hogy a stílus mindössze az esetek alig több, mint felében (54 %) problémamentes.

A beszédtechnikai jellemzők közül az élményszerűséget leginkább meghatározó és kifejező, globálisan talán leginkább értékelhető hangszín jól tükrözi a beszélő érzelmi állapotát, szituációhoz való viszonyát. A hangszín terén a megfigyelések 63 %-ában tapasztaltam hiányosságokat; leginkább a monoton, halk beszéd fordul elő. Ez véleményem szerint gyakran az érzelmi ráhangolódás hiányára vezethető vissza, ami nem csupán a bizonytalanság, hanem a megfigyelés okozta lámpaláz miatt is jelentkezhethet.

b./ A gondozónő non-verbális megnyilvánulásai

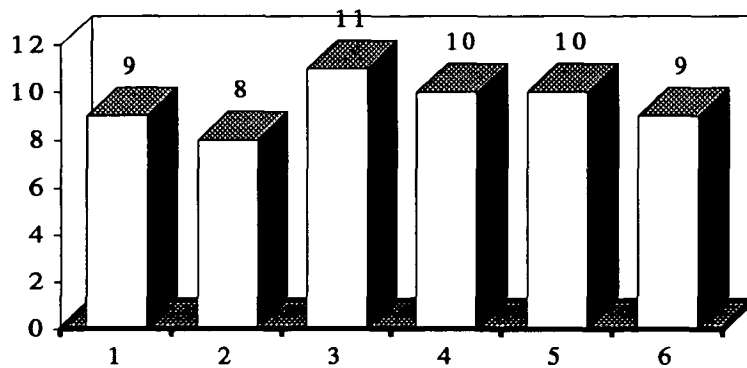
17.sz. táblázat: Az egyes non-verbális megnyilvánulások előfordulása az egyes

gondozónőknél, egy gyermek részvétele esetén N=11

<i>tevékenység</i>	<i>gondozónő</i>							
	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>13</i>
1. ölébe ültet		X		X	X	X	X	X
2. megsimogat		X	X	X	X	X	X	X
3. érinti	X	X	X	X	X	X	X	X
4. rámosolyog	X	X		X	X	X	X	X
5. szemkontaktus	X	X		X	X	X	X	X
6.érzelemgazdag arckifejezés	X	X		X		X	X	X
$\Sigma=$	<i>4</i>	<i>6</i>	<i>2</i>	<i>6</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>6</i>	<i>6</i>

22.sz. ábra: Az egyes non-verbális megnyilvánulások összesített gyakorisági hisztogramja (a gondozónő egy gyermekkel vesz részt a szituációkban)

megfigyelések száma

non-verbális megnyilv. formák N=11

A gondozónők non-verbális kommunikációja igen gazdag, az esetek többségében több csatornán folyó. Jól ismerik a kisgyermek fokozott testi kontaktus-igényét, és ennek megfelelően alakítják a szituációt: általános a testi kontaktus, sok a mosoly, szinte állandó a szemkontaktus, arckifejezésük érzelemgazdag.

Valamennyi non-verbális kommunikációs forma gyakorisága magas, ami arra enged következtetni, hogy egyidejűleg több csatornán folyik kommunikáció. Ez jó gondozónő-gyermek kapcsolatra, meleg érzelmi töltésre utal.

III. A gondozónő-gyermek interakció általános érzelmi-hangulati jellemzői

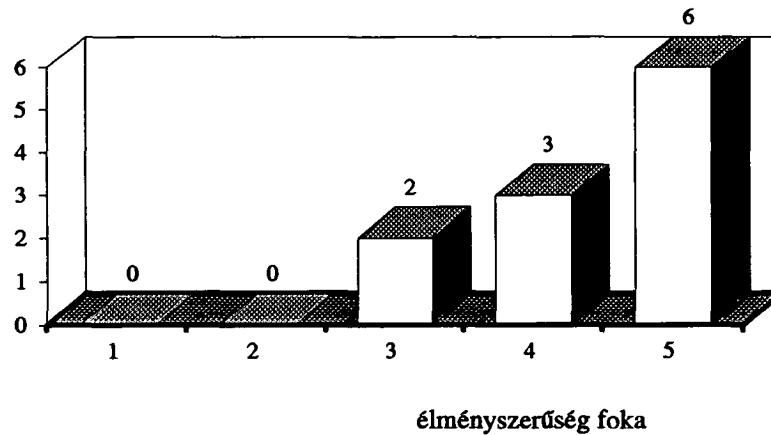
a./ a helyzetek élményszerűsége

Ezt 5-fokú skála segítségével mértem, melynek végpontjai: nem megfelelő(1) - nagyon jó(5)

23. sz. ábra: A helyzetek élményszerűsége (a gondozónő egy gyermekkel vesz részt a szituációkban)

N=11

megfigyelések száma

A helyzetek élményszerűségét elsősorban a stílusbeli hiányosságok és a hangszín jellemzői rontják.

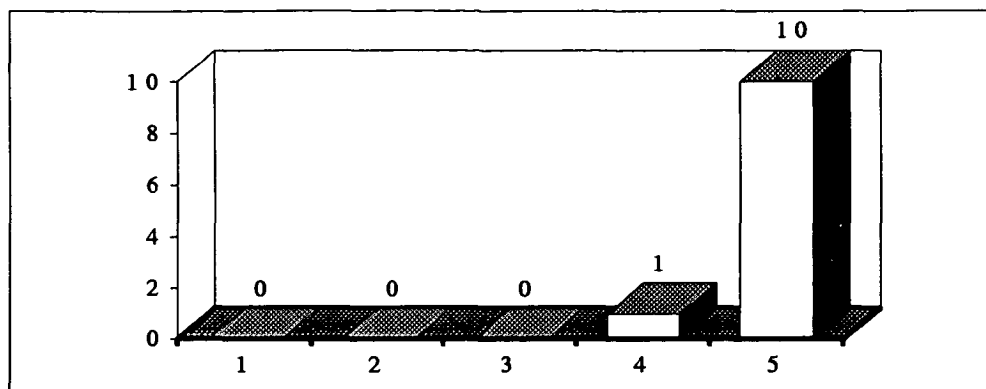
A fenti hisztogramból azonban az is kiderül, hogy a gondozónők szeretik ezeket a helyzeteket, valamint az is valószínűsíthető, hogy a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzeteinek létrejöttéhez bizonyos fokú élményszerűség (és az e mögött meghúzódó érzelmi töltés) szükséges.

b./ a gyermek igényeihez igazodás

A képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzetei csak akkor hatnak pozitívan a személyiség fejlődésére, ha a gyermek érzelmileg nagyon jól érzi magát ezekben a szituációkban. Ennek egyik feltétele, hogy ezek az igényei szerint alakuljanak. A gyermek igényeihez igazodás sikerességét 5-fokú skálával értékeltem, melynek végpontjai: egyáltalán nem(1) - teljes mértékben(5)

24.sz. ábra: A gyermek igényeihez igazodás (a gondozónő egy gyermekkel vesz részt a szituációkban)

megfigyelések száma N=11

az igényekhez igazodás foka

A szituációk alapvetően a gyermek igényeihez igazodtak, és ez - akár a non-verbális kommunikáció intenzív volta is - a jó gondozónő-gyermek kapcsolatot, a gondozónő gyermek iránti empátiáját, a gyermek elfogadását tükrözi. A tartalom, a megoldás azonban - ahogyan ez a verbális kommunikáció jellemzéséből is kitűnik - az esetek egy részében kívánnivalót hagy maga után, melynek okai elsősorban a képzés hiányosságaiban keresendők.

B. A gondozónő több gyermekkel vesz részt ezekben a helyzetekben

A több gyermek részvételével zajló helyzetek gyakorisága jóval nagyobb az egy gyermek részvételével zajlók gyakoriságánál: 89,3 %.

I. A gondozónő tevékenysége

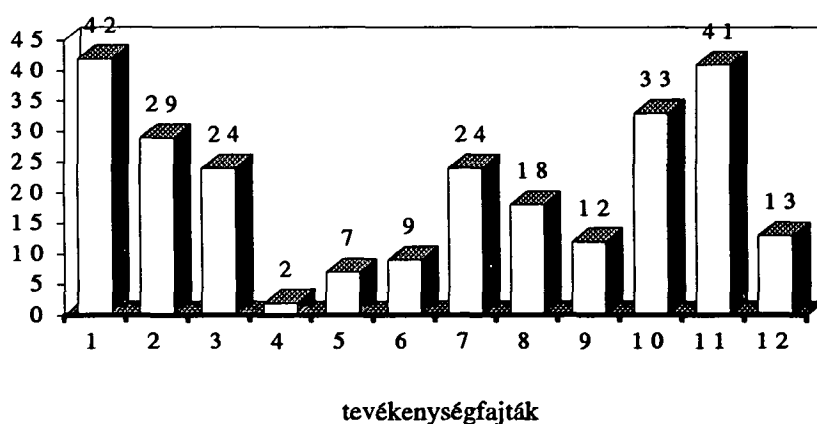
18. sz. táblázat: Az egyes tevékenységfajták előfordulása az egyes gondozónők viselkedésében, ha a gondozónő több gyermekkel vesz részt a szituációban.

<i>tevékenység</i>	<i>gondozónő</i>											
<i>fajta</i> ⁵⁷	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>
1.		X		X	X	X	X	X	X	X	X	X
2.			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
3.		X	X	X		X	X	X	X	X		X
4.			X									X
5.				X		X	X		X			X
6.						X		X		X	X	X
7.			X	X	X	X	X		X	X	X	X
8.			X		X	X	X	X		X	X	X
9.			X	X	X	X	X				X	X
10.		X	X	X		X	X	X	X	X	X	X
11.		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
12.		X	X			X	X	X	X		X	X
Σ=	-	5	9	8	6	11	10	8	8	8	9	12

25. sz. ábra: Az egyes tevékenységfajták összesített gyakorisági hisztogramja, ha

a gondozónő több gyermekkel vesz részt a szituációban.

gondozónők száma N=42

A legnagyobb gyakorisággal a képen látottak megnevezése, a képről való közlés (1. kat.) és beszélgetés (11. kat.) fordult elő.

⁵⁷ Az egyes számok által jelölt tevékenységfajták listáját ld. a 150. oldalon.

Nagyon sokszor kérdegeti a gondozónő a gyermekeket arról (10. kat.), hogy mit látnak a képen. Ennek veszélye, hogy a helyzet „vizsgáztatássá” válhat.

Viszonylag gyakori, hogy a gondozónő olyasvalamit mesél a képről, ami a gyermek életéhez, élményeihez kapcsolható (3. kat.), ugyanakkor szinte alig (mindössze 2 alkalommal) fordul elő, hogy a képről mondottakat a saját élményeivel hozza összefüggésbe (4. kat.).

Csekély gyakoriságú a könyvben szereplő történet saját szavakkal történő elmondása (5. kat.) vagy felolvasása is (6. kat.).

A könyvnézegetés viszonylag ritkán torkollik mondókázásba (9. kat.).

Magas az „egyéb” kategória gyakorisága: 13 alkalommal fordult elő ide tartozó tevékenység, megnyilvánulás. Ezek:

- saját élményekről beszélgetnek
- a gondozónő kérdegeti a gyermekeket élményeikről
- a gondozónő válaszol a gyermekek kérdéseire
- közösen eléneklik a könyv dalait
- megismerkedik a képen láttakkal (fagyit kínál, virágot szagoltat, ... stb.).

A két helyzet-típus összehasonlítás tevékenységek szerint:

19.sz. táblázat: A gondozónők egyes tevékenységeinek gyakoriság szerinti rangsora, a képeskönyv-nézegetés, könyvből mesélés helyzeteiben.

<i>Egy gyermek részvétele esetén</i>				<i>Több gyermek részvétele esetén</i>			
<i>tev.⁵⁸</i>	<i>hányszor</i>	<i>N=47</i>	<i>N=11</i>	<i>tev.</i>	<i>hányszor</i>	<i>N=47</i>	<i>N=42</i>
1.	10	21,2 %	90,9 %	1.	42	89,3 %	100 %
2.				11.	41	87,2 %	97,6 %
7.	7	14,8 %	63,6 %	10.	33	70,2 %	78,5 %
11.				2.	29	61,7 %	69 %
3.	5	10,6 %	45,4 %	3.	24	51 %	57,1 %
10.				7.			
8.	3	6,3 %	27,2 %	8.	18	38,2 %	42,8 %
9.	2	4,2 %	18,1 %	12.	13	27,6 %	30,9 %
5.	1	2,1 %	9 %	9.	12	25,5 %	28,5 %
6.				6.	9	19,1 %	21,4 %
4.	0			5.	7	14,8 %	16,6 %
12.	0			4.	2	4,2 %	4,7 %

⁵⁸ Az egyes számok által jelölt tevékenységfajták listáját ld. a 150. oldalon.

Magyarázat: N=47: az összes lehetséges előfordulás

N=11 az összes eset, melyben a gondozónő egy gyermekkel
nézegetett könyvet

N=42 az összes eset, melyben a gondozónő több gyermekkel
nézegetett könyvet.

Mindkét helyzet-típusban a gondozónők leginkább megnevezték, amit a képen láttak, az illusztrációval kapcsolatban közöltek valamit.

A képekről való beszélgetés a 2. leggyakrabban előforduló tevékenységfajta mindkét esetben, relatív gyakoriságuk között azonban jelentős különbség van (egy gyermek részvételével zajló szituációkban 63,6 %, több gyermek jelenléte esetén 97,6 %).

A képekről való mesélés rangsorban elfoglalt helye és relatív gyakorisága tekintetében csekély különbség van a két helyzet -típus között.

Az éneklés rangsorban elfoglalt helye különböző ugyan, de gyakoriság tekintetében csekély a különbség (egy gyermek részvétele esetén 63,6 %, több gyermek esetén 57,1 %).

A gyermekek kérdezgetése lényegesen nagyobb gyakorisággal fordul elő, ha többen vesznek részt a szituációban (egy gyermek esetén: 45,4 %, több gyermek esetén : 78,5 %).

Ugyanez mondható el a gyermek életéhez kapcsolódó mesélésről (45,4 % — 57,1 %), a versmondásról (27,2 % — 42,8 %) és az eljátszott mondókázásról (18,1 % — 30,9 %).

Mindkét helyzet-típusban a legalacsonyabb gyakoriságú a könyvben szereplő mese, történet saját szavakkal való elmesélése, a könyv szövegének felolvasása és a saját élmények beleszövése a képen látottakról való mesélésbe.

A több gyermek részvétele komplexebb kommunikációs helyzetet eredményez:

a./ az egyes helyzet-típusok relatív gyakorisága minden esetben magasabb, mint amikor egy gyermekkel nézeget képeskönyvet a gondozónő, azaz a felnőtt tevékenységrepertoárja bővül;

b./ az „egyéb” kategóriába az egy gyermekkel történő könyvnézegetés során egyetlenegy tevékenység sem tartozott, míg több gyermek részvétele esetén 13.

II. A gondozónő kommunikációja

a./ verbális megnyilvánulások

20.sz. táblázat: Az egyes gondozónők verbális kommunikációjának jellemzői, ha a gondozónő több gyermekkel vesz részt a szituációban

<i>gondozónő</i>	<i>szókincs</i>	<i>stílus</i>	<i>tartalom</i>	<i>hangszín</i>
2.	4	4	5	3
4.	4, 3, 4	4, 3, 4	3, 4, 5	4, 3, 4
5.	4,5,4,4	4,5,4,4	5,5,5,5	5,4,4,4
6.	4,4,5,4	4,4,5,4	5,5,5,5	4,4,5,4
7.	5,5,5,4,5	5,5,5,4,4	5,5,5,5,5	5,5,4,4,4
8.	4,4,4,4,3	4,4,4,4,3	5,5,5,5,4	5,4,4,4,4
9.	4,4,4,4,5,4	4,4,4,4,5,4	5,5,4,5,5,5	4,4,4,5,5,5
10.	5,5,5,4,5	5,4,5,4,5	5,5,5,5,5	4,4,5,5,5
11.	4,4	4,3	5,5	4,4
12.	5,4,4,4,4	5,4,4,4,4	5,4,5,5,5	5,4,5,4,4
13.	5,5	5,5	5,5	5,5

A fenti táblázat szerint a verbális kommunikáció összes általam vizsgált jellemzőjének a vonatkozásában kevesebb a kifogástalan helyzetek gyakorisága.

Az értékelő elemzéshez célszerű összehasonlítani a több gyermekkel zajló helyzeteket az egy gyermek részvételével zajló helyzetekkel.

21. sz. táblázat: A kifogástalan verbális megnyilvánulások aránya egy és több gyermek részvétele esetén

	Egy gyermek részvétele esetén				Több gyermek részvétele esetén			
	szókincs	stílus	tartalom	hangszín	szókincs	stílus	tartalom	hangszín
5	7 63,6%	6 54,5%	11 100%	4 36,3%	14 33,3%	12 28,5%	37 88%	15 35,7%
4	4 36,3%	4 36,3%	-	7 63,6%	26 61,9%	27 64,8%	4 3,5%	25 59,9%
3	-	1 9%	-	-	2 4,7%	3 7,1%	1 2,3%	2 4,7%
2	-	-	-	-	-	-	-	-
1	-	-	-	-	-	-	-	-
	N=11				N=42			

A verbális kommunikáció tartalmi- és strukturális mutatói: a szókincs és a stílus kevésbé megfelelőek azokban a szituációkban, melyekben a gondozónő több gyermekkel nézeget képeskönyvet. A többféle tevékenység, megnyilvánulás, a komplexebb kommunikációs helyzet, verbálisan nehezebb feladatot jelent.

Bizonyára a nehezített kommunikációs helyzettel magyarázható az is, hogy amíg a tartalom kifogástalan volt akkor, ha egy gyermeknek mesélt a gondozónő, több gyermek részvétele esetén elhangzottak nem egyértelmű, kifogásolható információk is.

Ugyanakkor a gondozónő beszédét technikailag jellemző és a gondozónő érzelmi állapotát tükröző hangszín nem változik jelentős mértékben a gyermeklétszámtól függően.

b./ non-verbális megnyilvánulások

22.sz. táblázat: Az egyes non-verbális megnyilvánulások gyakorisága az egyes gondozónőknél, több gyermek részvétele esetén

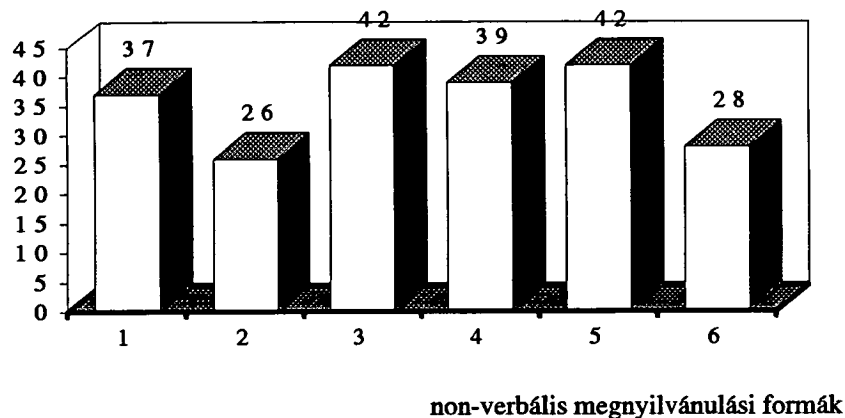
megnyilvánulás	gondozónő												
	1	2	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
1. ölébe ülteti		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
2. simogat			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
3. érinti		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
4. rámosolyog		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
5. szemkontaktus		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
6. érzelemgazdag arckifejezés			X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	

N=42

26. sz. ábra: Az egyes non-verbális megnyilvánulások összesített gyakorisági hisztogramja

(a gondozónő több gyermekkel vesz részt a szituációkban)

megfigyelések száma N=42

A gondozónők non-verbális kommunikációja több gyermek részvétele esetén is gazdag, az egyes szituációkban több csatornán folyó. Állandó szemkontaktust tartanak a gyermekekkel, gyakran rájuk mosolyognak, sok a testi kontaktus. Ez jó gondozónő-gyermek kapcsolatról tanuskodik.

Az érzelemgazdag arckifejezés esetenkénti hiánya feltételezhetően a gondozónőnek a helyzetekben való bizonytalanságát és az ebből fakadó feszültségét tükrözi.

23.sz. táblázat: Az egyes non-verbális megnyilvánulások gyakorisága egy- és több gyermek részvétele esetén

<i>megnyilvánulás</i>	<i>egy gyermek</i>		<i>több gyermek</i>	
ölbe ültet	9	81,8 %	37	88 %
simogat	8	72,7 %	26	61,9 %
érinti	11	100 %	42	100 %
rámosolyog	10	90,9 %	39	92,8 %
szemkontaktus	10	90,9 %	42	100 %
érzelemgazdag arckifejezés	9	81,8 %	28	66,6 %
	N=11		N=42	

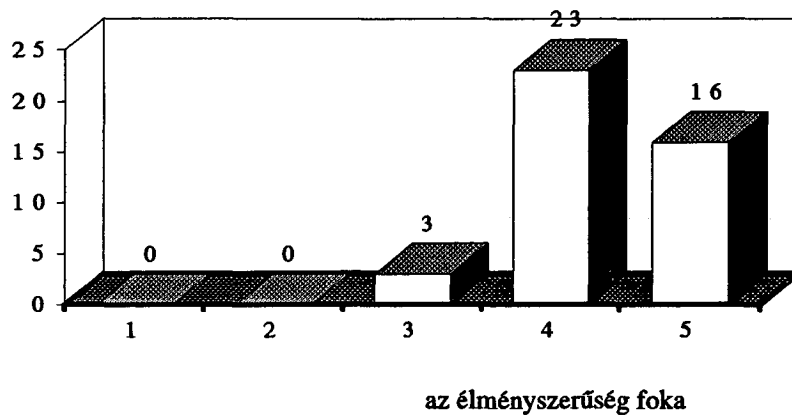
III. A gondozónő-gyermek interakció általános érzelmi-hangulati jellemzői

a./ a helyzetek élményszerűsége

Az 5-fokú skála végpontjai egyáltalán nem (1) - nagyon (5):

27.sz. ábra: A helyzetek élményszerűsége több gyermek részvétele esetén

megfigyelések száma N=42

A fenti hisztogramból kitűnik, hogy amíg az egy gyermek részvételével zajló szituációknak 54,5 %-a igazán élményszerű, a több gyermekkel zajló szituációk esetében ez az arány mindössze 38%. Úgy tűnik, hogy a több gyermek igényeihez igazodás nehezebb, és ez valamelyest negatívan befolyásolja a helyzetek élményszerűségét.

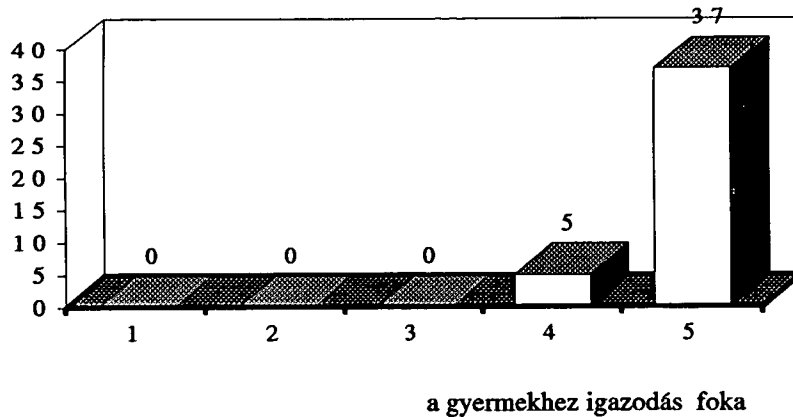
A 3-as skálafok alacsony gyakorisága viszont igazolni látszik a hangulat szituáció-teremtő és fenntartó hatásáról korábban leírtakat.

b./ a gyermekek igényeihez igazodás

Az 5-fokú skála végpontjai: egyáltalán nem (1) - teljes mértékben (5)

28.sz. ábra: A gyermekek igényeihez igazodás, ha a gondozónő több gyermekkel vesz részt a szituációkban.

megfigyelések száma N=42

A gondozónők gyermekekhez igazodása több gyermek részvétele esetén is nagyon jónak mondható, amiben gyermekszeretetük, a gyermekek iránti elfogadó, pozitív attitűdjük nyilvánul meg.

Eszköz nélküli szituációk

A./ Egy gyermek részvételével zajló szituációk

Csekély számuk (N=4) miatt ezek elemzésétől eltekintek.

B./ Több gyermek részvételével zajló szituációk

I. Az egyes tevékenységfajták gyakorisága az egyes gondozónőknél

tevékenységfajták:

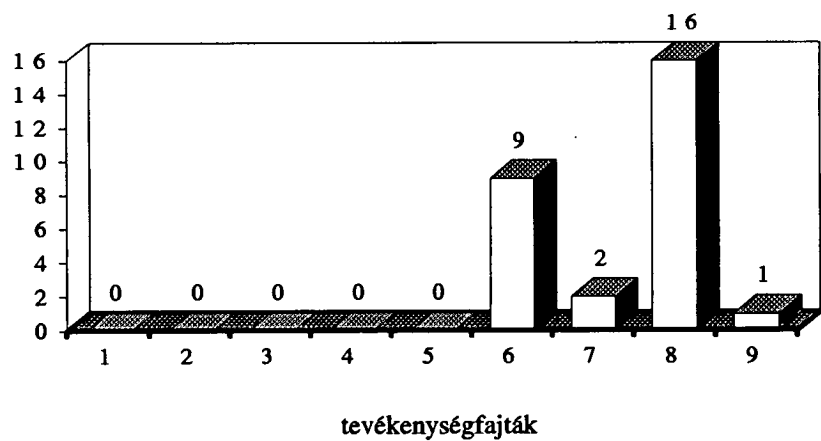
1. valamilyen kitalált történetet mesél, melynek főszereplője a gyermek
2. valamilyen kitalált állattörténetet mesél
3. ismerős mesét mesél
4. valamilyen élményét elmeséli
5. kéri a gyermeket, hogy valamilyen élményét mesélje el
6. énekel

- 7. verset mond
- 8. mondókáznak (el is játsszák)
- 9. egyéb

24.sz. táblázat: Az egyes tevékenységfajták előfordulása ha a gondozónő több gyermekkel, könyv nélkül vesz részt a helyzetben.

<i>tevékenység</i> <i>fajta</i>	<i>gondozónő</i>												
	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>	<i>9</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>	
1.													
2.													
3.													
4.													
5.													
6.					X	X					X	X	
7.						X							
8.			X		X	X				X	X	X	
9.			X										
Σ=	.	.	2	.	2	3	.	.	.	1	2	2	

29.sz. ábra: Az egyes tevékenységfajták összesített gyakorisági hisztogramja, ha a gondozónő több gyermekkel, könyv nélkül vesz részt a helyzetben.
megfigyelések száma N=16

A képeskönyv-nézegetéshez képest csekély gyakoriságú könyv nélküli helyzetekben csupán néhány tevékenységfajta fordult elő. Valamennyi szituációban mondókáztak, 9 alkalommal (56,7 %) énekelt a gondozónő, 2 alkalommal (12,5 %) pedig verset mondott. Prózaí beszélgetés, mesélés nem fordult elő.

II. A gondozónő kommunikációja

a./ verbális kommunikáció

25.sz. táblázat: A gondozónők verbális kommunikációjának jellemzői, ha több gyermekkel könyv nélkül vesznek részt a helyzetekben.

<i>gondozónő</i>	<i>szókincs</i>	<i>stílus</i>	<i>tartalom</i>	<i>hangszín</i>
4.	5,5,5	5,5,5	5,5,5	5,5,4
6.	4,5	4,5	5,5	4,5
7.	5,5,5,4	5,5,5,4	5,5,5,5	5,5,5,4
11.	5,5	5,5	5,5	5,5
12.	5,5,5	5,5,5	5,5,5	5,5,5
13.	5,5	5,5	5,5	5,5

N=16

A verbális kommunikáció egyértelműen sikeresnek mondható. Ez lényeges különbség a képeskönyv-nézegetés helyzeteihez képest. Az éneklésnél, versmondásnál, mondókázásnál a szöveg adott, emiatt a szókincssel, stílussal, tartalommal nem lehet probléma. A hangszín problémamentessége azzal is magyarázható, hogy az éneklés, mondókázás szerepel a gondozónő-képzésben (bár a szakemberek szerint nem kellő súllyal), a gondozónő felkészültebb - így magabiztosabb és önfeledtebb ezekben a helyzetekben.

B/ non-verbális megnyilvánulások

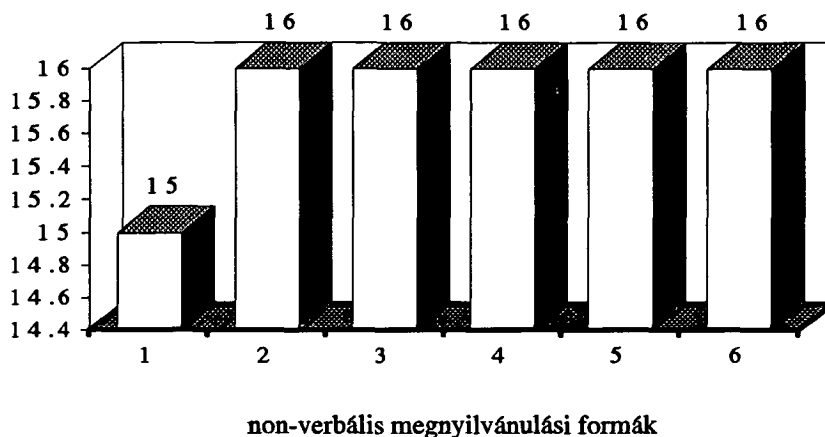
26.sz. táblázat: A gondozónők non-verbális kommunikációjának jellemzői, ha több gyermekkel könyv nélkül vesznek részt a helyzetekben.

<i>megnyilvánulás</i>	<i>gondozónő</i>						
	<i>4</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>10</i>	<i>11</i>	<i>12</i>	<i>13</i>
1. ölébe ülteti	X	X	X	X	X	X	X
2. simogat	X	X	X	X	X	X	X
3. érinti	X	X	X	X	X	X	X
4. rámosolyog	X	X	X	X	X	X	X
5. szemkontaktus	X	X	X	X	X	X	X
6. érzelemgazdag arckifejezés	X	X	X	X	X	X	X

N=16

30.sz. ábra: Az egyes non-verbális megnyilvánulások összesített gyakorisági hisztogramja, ha több gyermekkel könyv nélkül vesznek részt a helyzetekben.

megfigyelések száma N=16

Valamennyi helyzetre jellemző a non-verbális megnyilvánulások gazdagsága. A mondókák, dalok nagyon sok testi kontaktusra adnak lehetőséget, amivel a gondozónők élnek is. A gondozónők szeretik ezeket a helyzeteket.

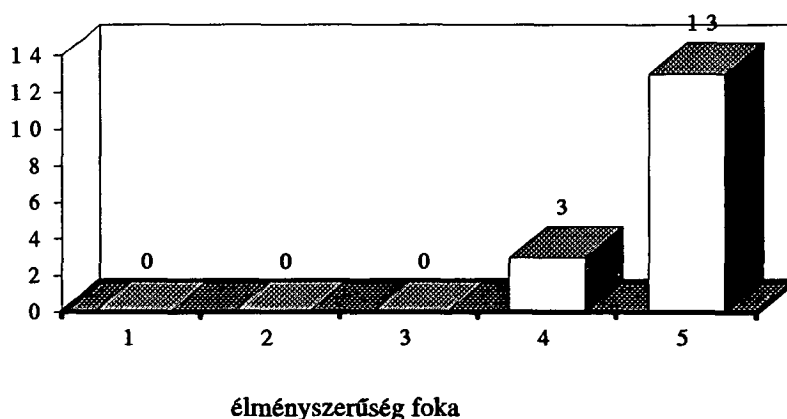
III. A gondozónő-gyermek interakció általános érzelmi-hangulati jellemzői

a./ a helyzetek élményszerűsége

Az 5-fokú skála végpontjai: egyáltalán nem (1) - nagyon jó (5)

31.sz. ábra: A helyzetek élményszerűsége ha a gondozónő több gyermekkel könyv nélkül vesz részt a helyzetekben.

megfigyelések száma N=16

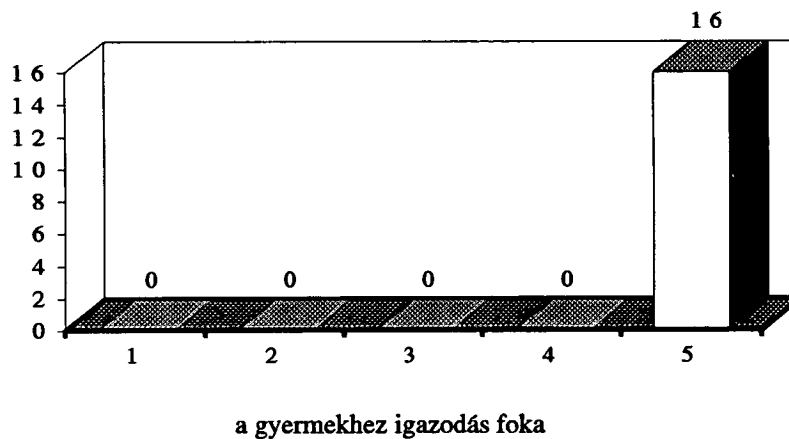
Ezen helyzetek a legélményszerűbbek, ami a kommunikációnál leírtakat erősíti meg.

b./ igazodás a gyermekek igényeihez

Az 5-fokú skála végpontjai: egyáltalán nem (1) - teljes mértékben (5)

32.ábra A gyermekek igényeihez igazodás, ha a gondozónő több gyermekkel könyv nélkül vesz részt a helyzetekben.

megfigyelések száma N=16

Valamennyi helyzetben a gondozónők teljes mértékben a gyermekek igényeihez igazodtak.

Összefüggések, összefoglaló megállapítások, következtetések

1. Megfigyelhető azoknak a helyzeteknek a dominanciája, amelyekben a képeskönyveknek szerepe van.

Ennek okai között feltételezhetően szerepel:

- kultúránk erős könyvhöz kötöttsége;
- a könyvek erős figyelemfelhívó, érdeklődést felkeltő jellege;
- a gyermekek gondolkodásának konkrét-szemléletes volta és az illusztráció szerepe ebben;
- a gondozónők jobban szeretnek könyvből mesélni, a könyv jelenlétét segítségnek élik meg.

27.sz. táblázat: Az eszközzel és az eszköz nélkül zajló helyzetek gyakorisága

<i>Eszköz szerepel a helyzetben</i>				<i>Eszköz nem szerepel a helyzetben</i>			
<i>egy gyermek</i>		<i>több gyermek</i>		<i>egy gyermek</i>		<i>több gyermek</i>	
<i>eset gyak.</i>	<i>hány gnő</i>	<i>eset gyak.</i>	<i>hány gnő</i>	<i>eset gyak.</i>	<i>hány gnő</i>	<i>eset gyak.</i>	<i>hány gnő</i>
11	8	42	11	4	4	16	6
23,4 %	66,6 %	89,3 %	91,6 %	8,5 %	33,3 %	34 %	50 %

$N_{\text{eset}}=47$

$N_{\text{gnő}}=12$

2. Akár a könyvnézegetési, akár a könyv nélküli szituációk döntő többségében a gondozónő több gyermekkel vesz részt. A helyzeteknek erős figyelemfelkeltő hatása van.

3. A jelenlegi bölcsődei nevelési koncepció az egy gyermekkel való interakciókat preferálja, a csoporthelyzeteket kerülendőnek tartja, az egyéni bánásmód és a személyre szólóság érdekében. Így a gondozónőnek a csoporthelyzetek kezelése nehézséget okozhat.

4. A több gyermek részvételével zajló képeskönyv-nézegetés komplexebb kommunikációs helyzet: a gondozónők tevékenységrepertoárja nőtt. Ugyanakkor ez a helyzettípus nehezebb, a csoporthelyzet kezelése, a több gyermekre való egyszerre figyelés, az igényeikhez való igazodás nehezebb szakmai feladatot jelent a gondozónőknek.

5. A könyv nélkül zajló helyzetek : éneklés, mondókázás, versmondás. Egyetlen prózai tevékenységforma sem fordul elő. Ennek oka feltételezhetően az, hogy könyv nélkül nehéz mesét, történetet kitalálni, sokkal nehezebb, mint azokban az esetekben, amelyekben a könyv illusztrációja segít ebben. A gondozónők szakmai-képzésbeli hiányosságai ezekben a helyzetekben sokkal inkább érvényesülhetnek, a bizonytalanság fokozódhat, ami a szituáció kerülését

motiválhatja. Ugyanakkor az éneklésre, mondókázásra való felkészítés a gondozónői képzés minden szintjén szerepel a tananyagban. Ennek hatása érződik, tükröződik abban, hogy a gondozónők kompetenciája nagyobb ezekben a helyzetekben.

6. A könyvnézegetések során elsősorban a könyv illusztrációjához kötött tevékenységek, hangsúlyozottan a képen látottak megnevezése, a képről mesélés, beszélgetés fordulnak elő. A könyvben szereplő történet saját szavakkal való elmondása, vagy felolvasása csekély gyakoriságú.

7. A gondozónők gyermekekkel szembeni attitűdje, a gyermekek elfogadása, az érzelmi ráhangolódás, a gyermekek igényeinek tiszteletben tartása erős. Ez gyermekszeretetüket, a gyermekek iránti pozitív, elfogadó beállítódásukat tükrözi.

8. A helyzetek tartalmi megoldása - ahogyan ezt a verbális kommunikáció, elsősorban a stílus jellemzői tükrözik - nem mindig sikeres. Ez elsősorban a gondozónő-képzés már korábban említett hiányosságaira vezethető vissza.

9. A gondozónők rendkívül csekély gyakorisággal alkalmaztak a könyvön kívül más eszközt a mesélés, verselés helyzeteiben.

10. A gondozónők hangulata a szituációban mindig jó, kiváló (mindössze egyetlen esetben közepes). Ez azt jelenti, hogy:

a./ a gondozónők szeretnek mesélni, képeskönyvet nézegetni, mondókázni a gyermekekkel;

b./ ezen helyzetek csak bizonyos érzelmi telítettség esetén jönnek létre.

11. A jelenlegi bölcsődei nevelési koncepció a felnőttnek a gyermek tevékenységében való részvételét és a kezdeményezést döntően kerülendőnek tartja, csak bizonyos helyzetekben fogadja el. Ez ellentmond a felnőttnek képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzeteiben való aktív szerepének. Az ellentmondás esetenként bizonytalanságot okoz.

12. Figyelemre méltó összefüggés van a gondozónőknek a helyzetekben való hangulata és a helyzetek verbális jellemzői között:

- egy gyermekkel való könyvnézegetés esetén közel szignifikáns;
- több gyermekkel való könyvnézegetés esetén erősen szignifikáns;
- több gyermekkel eszköz nélküli helyzetekben szignifikáns a korreláció.

Csekélyebb ez az összefüggés a non-verbális kommunikáció komponensei vonatkozásában.

Ez arra enged következtetni, hogy a verbális kommunikáció inkább helyzetfüggő, míg a non-verbális a gondozónő gyermek iránti attitűdjét és érzéseit tükrözi.

13. A korrelációs mátrix adatai szerint az egy helyzet-típusban való sikeresség nem valószínűsíti a más helyzet-típusban való sikerességet. Ennek magyarázata lehetnek többek között:

- a helyzetek specifikumai közötti lényeges különbségek, melyek a gondozónők felkészültségével kapcsolatos elvárásokban is éreztetik hatásukat;
- az egyes területekre vonatkozó szakmai-módszertani elvek kidolgozottsága közötti különbségek;
- a gondozónők egyéni érdeklődése, a különböző helyzetek iránti attitűdök különbözősége.

III. 3. 3. 4. A gyermekek tevékenysége, viselkedése a képeskönyv-nézegetés, verselés, mesélés szituációiban a videos megfigyeléssorozat tapasztalatainak alapján

A disszertáció jelen fejezetében a gyermekek (részint az egyes gyermekek, részint az egyes korcsoportok) képeskönyv-nézegetési, verselési, mesélési szituációkban folytatott tevékenységét és viselkedését, ezeknek az életkor függvényében történő változásait jellemzem és elemzem a videos megfigyeléssorozat alapján.

A mintáról:

A 80 fős mintában 39 lány és 41 fiú szerepel, közülük 60 gyermekről: 33 lányról és 27 fiúról több megfigyelés készült.

28. sz. táblázat: A gyermekek életkora a megfigyelések idején

<i>korcsoport</i>	<i>leányok</i>	<i>fiúk</i>	<i>össz.</i>
0-12 hó	2	2	4
13-18 hó	8	1	9
25-30 hó	17	8	25
25-30 hó	27	29	56
31-36 hó	30	29	58
37-42 hó	26	33	59
43-	9	7	16
Összesen:	119	109	N=228

29.sz. táblázat: A gyermekcsoportok korhatárai az egyes megfigyeléseken (a bent lévő gyermekekre vonatkozóan):

<i>Csoport</i>	<i>megfigyelések</i>					
	1.	2.	3.	4.	5.	6.
1.	23-29	26-32	29-35	26-41	36-46	37-47
2.	14-18	17-29	18-29	27-36	31-39	33-41
3.	24-34	24-31	25-33	34-49	36-51	39-45
4.	-	21-26	22-29	24-37	26-39	38-41
5.	24-37	27-37	32-40	33-45	-	41-49
6.	11-22	14-25	08-28	32-36	-	29-40

A fenti táblázat pedagógiai-módszertani szempontból 2 jelentős dologra hívja fel a figyelmet:

1. Magas a 3 éven felüli gyermekek aránya a bölcsődékben.

A bölcsődei gondozás-nevelés egyes kérdésköreivel kapcsolatos szakmai-módszertani elképzelések a 0-3 éves korosztályra vonatkozóan kidolgozottak. Az 1993. évi III. tv. a szociális igazgatásról és szociális ellátásról a 3 évnél fiatalabb gyermekek napközbeni ellátását, gondozását, nevelését végző egészségügyi és szociális alapellátást nyújtó intézményként határozza meg a bölcsődét, megjegyezve azt, hogy egyéni elbírálás alapján 3 évesnél idősebb gyermek is gondozható, nevelhető bölcsődében.

Az óvoda csak évente egy alkalommal, szeptember elején fogadja az új -3. évüket már betöltött - gyermekeket, így már az őszi születésűek is a bölcsődébe maradnak további 1 évig, azaz közel 4 éves korukig.

A kutatás 2. évében februárban a mintában szereplő 6 csoport közül mindegyikben volt 36 hónapos vagy annál idősebb gyermek. A májusi-júniusi megfigyelés során 4 csoportban valamennyi bentlévő gyermek elmúlt már 3 éves.

A bölcsődések körében magas az óvodás korú gyermekek aránya. Ezt alátámasztják egy másik kutatás eredményei is: *A Magyar Pedagógiai Társaság Kisgyermeknevelési Szakosztálya felmérést végzett „2-4 éves korú gyermekek a bölcsődében és az óvodában”* címmel, annak megismerése céljából, hogy mit nyújt az óvoda a 3 évesnél fiatalabb- és mit nyújt a bölcsőde a 3 évesnél idősebb gyermekek számára. A bölcsődések 10 %-ára kiterjedő, nem reprezentatív felmérés szerint a 3242 bölcsődés közül 1505 (46,4 %) a 3-4 év közötti gyermek. Közülük 797 (24,6 %) gyermek már december 31-ig betölti a 3. évét, azaz közel 4 évesen kerül óvodába.⁵⁹

Úgy gondolom, hogy a szakmai-módszertani elképzelések, elvek kidolgozásánál ezt az általánosnak nevezhető jelenséget a jelenlegi gyakorlathoz képest lényegesen nagyobb mértékben kellene figyelembe venni.

Különösen érvényes ez a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés vonatkozásában. Ezekben a helyzetekben ugyanis a felnőttnek más jellegű, sokkal aktívabb, közvetlenebb szerepe van, mint a játéktevékenység egyes fajtáiban. Amíg pl. a konstruálás, a szerepjáték a feltételek biztosítása és a felnőtt alkalomszerű - a gyermek igényeihez, kívánságaihoz igazodó együttjátéka, ötletadása, segítsége révén a gyermek által gazdagodik, addig a mesélés, képeskönyv-nézegetés, verselés helyzeteit a gondozónő gazdagítja, a gyermekek életkorát és fejlettségét figyelembe vevő, ahhoz igazodó tartalmi többlet adásával.

2. A bölcsődei csoportok életkor szerinti heterogenitása

A bölcsődei gondozás-nevelés módszertana életkor szerint homogén csoportokra kidolgozott. (Csak a csecsemő-tipegő csoport vonatkozásában deklarált a

⁵⁹ *2-4 éves korú gyermekek a bölcsődében és az óvodában. Magyar Pedagógiai Társaság Kisgyermeknevelési Szakosztálya, Bölcsődék Országos Módszertani Intézete. témavezetők: Korintus Mihályné, Rózsa Judit. megjelenés alatt.*

heterogenitás). Lényeges szakmai elv az, hogy az egy csoportba felvett gyermekek esetében a legfiatalabb és a legidősebb közötti korkülönbség lehetőség szerint ne legyen több 6-8 hónapnál. A jelen kutatás adatai azonban más mutatnak: a mintában szereplő valamennyi csoportban ezt meghaladó korkülönbséget tapasztaltam.

A 33 megfigyelés közül 17 esetben fordult elő, hogy a csoportban bent lévő gyermekek között a korkülönbség min. 10 hónap volt. (A beíratott gyermekekre vonatkozóan ez több lehet)! Úgy gondolom, hogy ez a legkisebbek esetében nagy fejlettségbeli különbségeket jelenthet - bizonyos vonatkozásokban nagyobbakat, mint a későbbi életszakaszokban. A pedagógiai szakirodalomban jól ismert, hogy az életkor szerinti homogén csoportokban az életkori sajátosságok hangsúlyozása - esetenként túlhangsúlyozása - miatt nagyobb a veszélye annak, hogy a nevelők nem kellő súllyal veszik figyelembe a gyermekek közötti egyéni különbségeket. A bölcsődei nevelés egyik legfontosabb alapelve, az egyéni bánásmód elve erősíti az ezen különbségekre való figyelmet, ellensúlyozza ezzel a homogenitás esetleges veszélyeit, ugyanakkor nem készíti fel a gondozónőket elegendő mértékben arra, hogy ezeket a különbségeket csoporthelyzetben is kezelni tudják.

Különösen igaz ez a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiben, melyekben a gondozónőnek folyamatosan aktív szerepe van, az egyes gyermekek fejlettségéhez, egyéniségéhez igazodás lényegesen nagyobb feladat a számára ezekben a szituációkban, mint pl. konstruálás közben. Nem csupán azzal kell tisztában lennie, hogy az egyik gyermek a képeskönyv illusztrációiról megfogalmazott 1-2 mondatos „mesét” igényli, a másik pedig már egy-egy rövidebb állatmesét is szívesen végighallgat, hanem ezt csoporthelyzetben is kezelni kell tudnia, tevékenységét ennek megfelelően kell alakítania.

Az adatok elemzésének főbb szempontjai és az alkalmazott változók definiálása

A megfigyelések tapasztalatait a következő - a jelen disszertáció szempontjából fontosnak tartott - szempontok szerint elemzem:

1. Részt vett-e a gyermek képeskönyv-nézegetési, verselési, mesélési helyzetben?
2. A gyermek partnere ezekben a szituációkban.
3. Eszközök a szituációban.
4. A mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés megjelenése a gyermek játékában.
5. A mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés során előforduló konfliktusok.
6. A gyermek kedvenc könyvei a bölcsődében.
7. A gyermek tevékenysége a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzetében.

iben. Az ezen szemponthoz kapcsolódó változók definiálása:

1. lapozgatja a könyvet, nézegeti a képeket, mutogat

Valamelyik könyv illusztrációját nézegeti, esetleg rámutat a képre, annak valamelyik részletére a gondozónőnek.

2. kérdez(get)

Min. 1 kérdést tesz fel a gondozónőnek a képen látottakkal kapcsolatban.

3. megnevezi, amit a képen lát

1 egységnyi információt mond a gondozónőnek az adott képről, : ez lehet az adott dolog neve, valamelyik tulajdonságának, tevékenységének megnevezése, pl.: (Ez egy) maci. Ott a baba. Alszik a baba az ágyban. Nyelvi strukturáját tekintve a közlés bonyolultsága az egy szótól az egyszerű bővített mondatig terjedhet.

4. hallgatja a gondozónő képről szóló meséjét

Hallgatja, amit a gondozónő a képről mesél (saját maga által kitalált történetet): min. 2. , egyenként 1 egységnyi információt tartalmazó közlésfajta fogalmaz meg a képen látottakról oly módon, hogy az 1. és a 2. között tartalmi-logikai, nyelvi

megfogalmazásban is tükröződő összefüggés is van. Pl.: Ott labdáznak a gyermekek. Szép pöttyös labdájuk van.

5. hallgatja a gondozónő által elmondott, könyvben szereplő mesét

Hallgatja a gondozónő meséjét, aki saját szavaival meséli el a könyvben szereplő történetet, azaz min. 2, egyenként 1-1 egységnyi információt tartalmazó, egymással összefüggő közlést mond, melyben a könyvben szereplő mese, történet vagy annak valamely mozzanata fogalmazódik meg.

6. dalt hallgat

Hallgatja a gondozónőt, aki valamilyen dalt vagy dalrészletet énekel a könyvben szereplő mese, illusztráció hatására, ahhoz kapcsolódóan. A végighallgatás nem kritérium.

7. verset hallgat

Hallgatja a gondozónőt, aki valamilyen verset vagy versrészletet mond el a könyvben szereplő mese, illusztráció hatására, ahhoz kapcsolódóan. A végighallgatás nem kritérium.

8. mondókát hallgat

Hallgatja a gondozónőt, aki valamilyen mondókát vagy részletet elmond (vagy egy másik gyermekkel eljátszik) a könyvben szereplő mese, illusztráció hatására, ahhoz kapcsolódóan. A végighallgatás nem kritérium.

9. beszélgetnek a gondozónővel a képen látottakról

Mind a gyermek, mind a gondozónő részéről min. 1-1, egységnyi információt tartalmazó, egymáshoz kapcsolódó közlés hangzik el az illusztráción látottakkal kapcsolatban. (Lehet 1 kérdés- 1 válasz is).

10. mesél a gondozónőnek a képről

Min. 2, egyenként egységnyi információt tartalmazó közlés a gondozónő felé a képen látottakról. Az 1. és a 2. közlés között tartalmi-logikai és nyelvi megfogalmazásban is tükröződő összefüggés van.

11. énekel

Valamilyen dal eléneklése a könyvben szereplő mese, illusztráció hatására, ahhoz kapcsolódóan. A végigéneklés nem kritérium.

12. verset mond

Valamilyen verset elmond a könyvben szereplő mese, illusztráció hatására, ahhoz kapcsolódóan. A végigmondás nem kritérium.

13. mondókázik

Valamilyen mondókát elmond (eljátsszik) a könyvben szereplő mese, illusztráció hatására, ahhoz kapcsolódóan. A végigmondás (játzás) nem kritérium.

14. elmeséli a könyvben szereplő mesét, történetet

Min. 2, egyenként egységnyi információt tartalmazó, egymással összefüggő közlés, melyben a könyvben szereplő mese, történet vagy annak valamely mozzanata fogalmazódik meg.

15. elmeséli a kép által felidézett élményét

2, egyenként egységnyi információt tartalmazó, egymással összefüggő közlés, melynek inspirálója az illusztráció, és min. egyik eleme a gyermek élményeihez kapcsolódik.

16. megismétli a gondozónő meséjét, énekét, versét, ...

Megismételi a gondozónő énekét, versét, meséjét vagy annak min. 1, egységnyi részletét.

17. mondókáznak (el is játsszák)

A gondozónővel valamilyen mondókát mondanak (játsszanak) közösen. A végigmondás, végigjátzás nem kritérium.

18. társakra figyel: (mit mondanak, mit csinálnak, stb.)

A társak képeskönyv-nézegetési, mesélési, verselési helyzetben való tevékenységének figyelemmel kísérése.

19. társsal, társakkal (is) beszélget

Társsal, társakkal is kapcsolatba lép, a kommunikáció tartalma a mesélés, képeskönyv-nézegetés, verselés helyzetéhez kapcsolódó (pl. társának mond valamit a képről, arra reagál, amit társa mond a képről, társa élményéhez kapcsolódóan saját élményt felidéz, beszélgetnek a képen látottakról, ... stb.

20. társsal, társakkal (is) mondókáznak (el is játsszák)

Társsal, társakkal valamilyen mondókát mondanak, eljátsszanak. A végigmondás, végigjátzás nem kritérium.

21. Hallgatja társa meséjét, mondókázását, éneklését, verselését

A végighallgatás nem kritérium.

22. Társnak mesél, mondókázik, énekel, versel

A végighallgatás nem kritérium.

23. Társsal, társakkal közösen, gondozónő nélkül mesélnek, könyvet nézegetnek, mondókáznak, énekelnek, verset mondanak

Minden olyan társas helyzet ebbe a kategóriába tartozik, melynek tartalma a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés, mondókázás, éneklés, és a szituációban a gondozónő nincs jelen.

24. egyedül könyvet nézeget, stb.

egyedül könyvet nézeget, énekel, stb.

25. egyéb

Minden olyan helyzet- tevékenységforma, aminek tartalma a képeskönyv-nézegetéssel, verseléssel, meséléssel összefügg, és az 1-24. kategóriák egyikébe sem sorolható be.

(A változórendszert tartalmazó kódlapot ld.a 6. sz. Mellékletben).

A gyermekek részvétele

A gondozónők indirekt módon erősen motiválták a képeskönyv-nézegetési, mesélési, verselési helyzeteket: ez tükröződik a szituációknak és az egyes gyermekek azokban való részvételének rendkívül magas gyakoriságából egyaránt. Mindössze 3 gyermek (3 kisfiú) nem vett részt mesélési, képeskönyv-nézegetési helyzetben.

A gyermek partnerei a szituációkban

helyzettípusok:

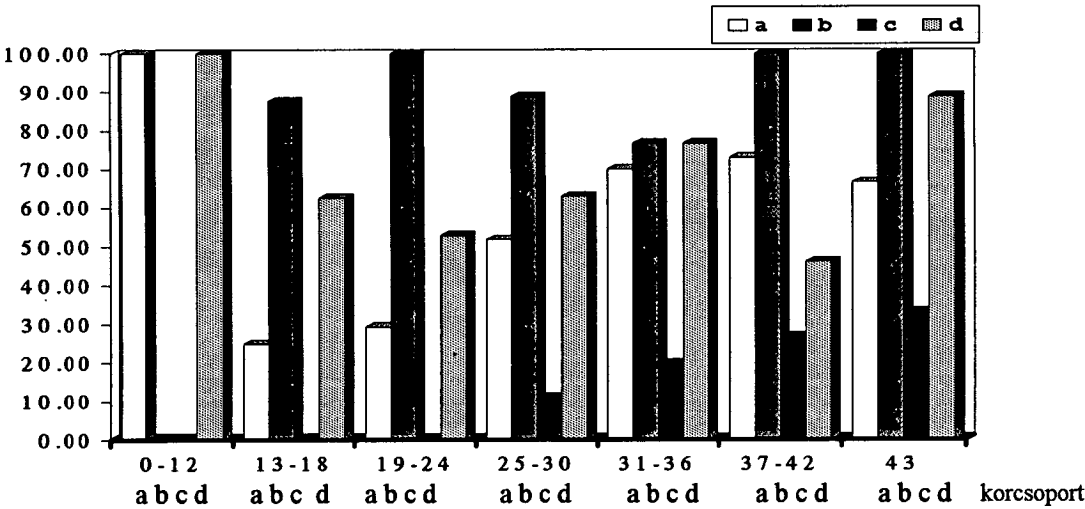
- a./ gondozónővel
- b./ gondozónővel és társsal, társakkal
- c./ társsal, társakkal
- d./ egyedül

30. sz. táblázat: Az egyes helyzet típusok relatív gyakorisága a lányoknál és a fiúknál

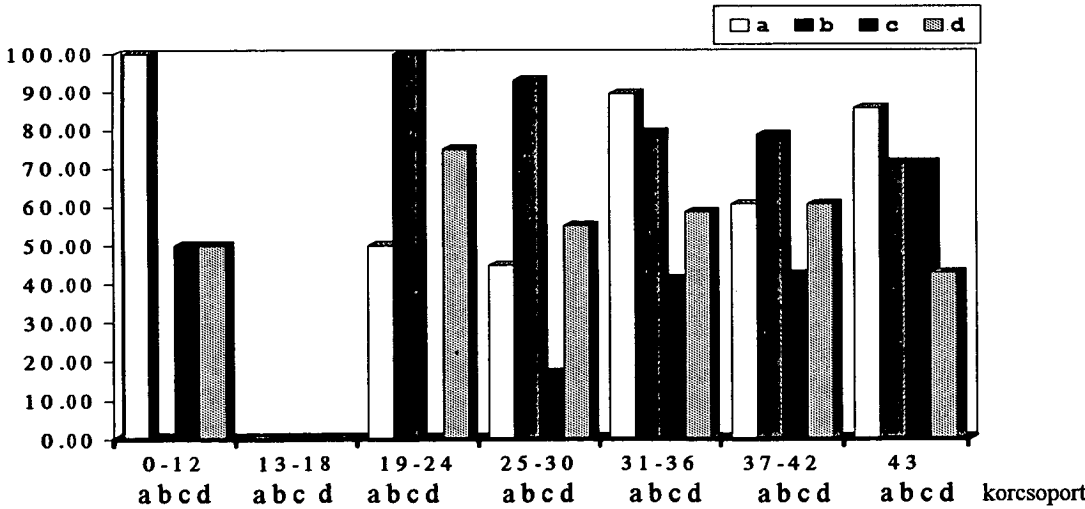
korcsoport	leányok				N	fiúk			
	a	b	c	d		a	b	c	d
0-12	100	-	-	100	2	100	-	50	50
13-18	25	87,5	-	62,5	8	-	-	-	-
19-24	29,4	100	-	52,9	17	50	100	-	75
25-30	51,8	88,8	11,1	62,9	27	44,8	93,1	17,2	55,1
31-36	70	76,6	20	76,6	30	89,6	79,3	41,3	58,6
37-42	73	100	26,9	46,1	26	60,6	78,7	42,4	60,6
43-	66,6	100	33,3	88,8	9	85,7	71,4	71,4	42,8

$N_{\text{lányok}}=119$
 $N_{\text{fiúk}}=109$

33. sz. ábra: Az egyes helyzet típusok összesített gyakorisági hisztogramja:(lányok) N=119
előfordulás %

34. sz. ábra: Az egyes helyzet típusok összesített gyakorisági hisztogramja: (fiúk)
N=109
előfordulás %

Mindkét nemnél mindegyik korcsoportban megfigyelhető volt azon helyzetek abszolút túlsúlya, melyekben a gondozónő is jelen volt (ezek közül nagyobb gyakorisággal fordultak elő a gondozónővel és társsal, társakkal közös szituációk). Ez is bizonyítja, hogy a gondozónőnek kiemelt szerepe van a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiben.

Mivel a gondozónő bizonyos - meglehetősen ritka - esetben és akkor is csupán 1 gyermek felé kezdeményezhet egyidejűleg, a gondozónővel és társakkal való helyzetek kiemelkedően magas gyakorisága azt bizonyítja, hogy a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés erősen figyelemfelkeltő jellegű, szinte vonzza a gyermekeket.

Mindkét nemnél a 25-30 hónapos periódusban kezdődnek, és a későbbi életkorokban növekvő gyakorisággal fordulnak elő a csak társakkal való közös helyzetek. Ez a társas kapcsolatok erős életkor-függőségét bizonyítja.

(Csak az „igazi” társas helyzetek regisztráltak, amikor a gyermekek interakcióba léptek egymással, az egymás mellettséget nem).

Minden korcsoportnál mindkét nemnél ez volt a legkisebb gyakoriságú helyzet-típus.

A lányok kevésbé kedvelik a társakkal való képeskönyv-nézegetést, mesélést, verselést, mint a fiúk: a lányok 57,6 %-a vett részt ilyen helyzetekben, míg a fiúk körében ez az arány 81,5 %.

Minden korcsoportnál magas volt (min. 40 %) az egyedül történő képeskönyv-nézegetés aránya, ami a tevékenység kedveltségét bizonyítja.

Eszközök

Akár a gondozónők vonatkozásában, a gyermekek körében is a könyv az egyetlen említésre méltó gyakoriságot elért eszköz-fajta, a csak társsal, társakkal való vagy egyedüli helyzetekben sem jellemző, hogy előveszik a bábót, ... stb.

Ez arra utal, hogy az egyéb eszközök jelenléte, alkalmazása a mesélés, verselés helyzeteiben általában nem jellemző, így a gyermekek számára nem is kapcsolódnak a tevékenységhez.

31. sz. táblázat: Könyvek előfordulása az egyes megfigyelések során

	<i>lányok</i>		<i>fiúk</i>	
	<i>gyak.</i>	<i>relativ gyak. (%)</i>	<i>gyak.</i>	<i>relativ gyak. (%)</i>
0-12 hó	2	100	2	100
13-18 hó	5	62,5	1	100
19-24 hó	14	82,2	7	87,5
25-30 hó	24	88,8	25	86,2
31-36 hó	28	93,3	27	93,1
37-42 hó	24	92,3	31	93,9
43-	9	100	7	100
	$N_{\text{lányok}}=119$		$N_{\text{fiúk}}=109$	

A többször megfigyelt gyermekek esetében a könyv valamennyi megfigyelés során előfordult 23 lánynál (69,6 %) és 18 fiúnál (66.6 %).

Mindkét nem esetében valamennyi korcsoportnál megfigyelhető a képeskönyv-nézegetés helyzeteinek rendkívül magas gyakorisága.(A nemek között nincs különbség e tekintetben). Ennek az általam lehetségesnek tartott okait a jelen disszertáció különböző részeiben már többször említettem.

Konfliktusok

Konfliktushelyzetnek minősültek azok a szituációk, melyekben a valamelyik gyermek viselkedése, reagálása a konfliktust erősítette, fenntartotta (ilyen értelemben nem minősült konfliktusnak az, ha pl. A el akarta venni B-től a könyvet, és B odaadta).

32. sz. táblázat: A konfliktusok gyakorisága:

<i>korcsoport</i>	<i>lányok</i>	<i>fiúk</i>
0-12 hó	-	-
13-18 hó	3 (37,5%)	-
19-24 hó	3 (17,6 %)	3 (17,6 %)
25-30 hó	3 (11,1 %)	2 (6,8 %)
31-36 hó	2 (6,6 %)	2 (6,8 %)
37-42 hó	3 (11,5 %)	3 (9,0 %)
43-	-	1 (14,2 %)
Összes:	$N_{lányok}=14$ (11,7 %)	$N_{fiúk}=11$ (10,0 %)

Többször volt konfliktushelyzete 3 lánynak és 2 fiúnak.

A helyzetek okai:

Leggyakoribb volt a könyv miatti konfliktus: 10 alkalommal fordult elő, hogy valamelyik gyermek nem akarta társának odaadni, társával nézegetni a nála lévő könyvet. Ezekben az esetekben nem segítette a helyzet megoldását az, ha a gondozónő felajánlott pl. egy másik ugyanolyan könyvet annak a gyermeknek, aki társától akarta a nála lévő könyvet elvenni: neki az, és nem ugyanolyan kellett.

Előfordult néhány sajátos tartalmú konfliktus is:

- A gyermekek osztozni akartak a képen látottakon, de nem tudtak.
- Nem sikerült megegyezniük abban, hogy ki lapozzon.
- Az egyik gyermek kifejezte nem-tetszését társa éneklésével, mondókázásával kapcsolatban, stb.

Ebben az életszakaszban a szociális kompetencia viszonylagos fejletlensége és az én, az akarati megnyilvánulások fejlettsége közötti ellentmondás vezet konfliktushelyzethez a gyermekek között. Ezt a típusú konfliktushelyzetet csak részben oldja, teszi elkerülhetővé, ha 1-1 könyvből több áll rendelkezésre, azaz a

gondozónő a társától a könyvet elvenni szándékozó gyermeknek másik ugyanolyan könyvet tud felajánlani.

Hogyan jelenik meg a mese, a mondóka, ... stb. a gyermekek játékában, más tevékenységében?

Az előzetes tapasztalatok alapján az alábbiak előfordulását regisztráltam:

a./ a gyermek valamilyen tevékenység közben mesét, mondókát, ... stb. hallgat

1. a gyermek valamilyen tevékenység közben (pl. rajzolás, puzzle-kirakás, ... stb.) mesét, mondókát, verset, ... stb. hallgat (elsősorban a gondozónőtől)
2. társa játék közben könyvből mesél, verset mond,... neki
3. társa játék közben könyv nélkül mesél, verset mond,... neki

b./ a gyermek valamilyen tevékenység közben mesél, verset mond ,...

4. könyvből mesél, verset mond,babának, állatfigurának
5. könyv nélkül mesél, verset mond,babának, állatfigurának
6. könyvből mesél, verset mond,...társnak
7. könyv nélkül mesél, verset mond ... társnak
8. tevékenység közben énekelget, mondókázgat.. stb.

33.sz táblázat: Az egyes tevékenységfajták előfordulása az egyes korcsoportokban: (lányok)

<i>korcsoport</i>	<i>tevékenységfajta</i>							
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
0-12 hó	-	-	-	-	-	-	-	-
13-18 hó	1	-	-	-	-	-	-	-
19-24 hó	1	-	-	-	-	1	-	-
25-30 hó	1	-	-	-	-	-	-	-
31-36 hó	1	-	-	-	-	-	-	-
37-42 hó	1	-	-	-	-	-	-	-
43-	-	-	-	-	-	-	-	-

34.sz. táblázat: Az egyes tevékenységfajták előfordulásának gyakorisága : (fiúk)

<i>korcsoport</i>	<i>tevékenységfajta</i>							
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
0-12 hó	1	-	-	-	-	-	-	-
13-18 hó	-	-	-	-	-	-	-	-
19-24 hó	2	1	1	-	-	2	-	-
25-30 hó	-	-	-	-	-	2	-	-
31-36 hó	2	-	-	-	-	1	-	-
37-42 hó	-	-	-	-	-	2	-	-
43-	-	-	-	-	-	1	-	-

2 lánynál és 2 fiúnál fordult elő több helyzet-típus.

A fiúknál 13,7 %-os, a lányoknál pedig 6,7 %-os gyakorisággal fordult elő, hogy tevékenységükben, játékukban megjelent a mese.

Különösen figyelemre méltó ez a különbség az a./ és a b./ pontban definiált tevékenységek esetében: ill. ezek egymáshoz való arányában.

Az a./ csoportba tartozó tevékenységek közül kizárólag olyanokat regisztráltam, melyeket a gondozónő kezdeményezett, motivált. A lányoknál ezek voltak túlsúlyban: a 8 esetből 7 ilyen volt. Fiúknál a 15 eset 1/3-a, azaz 5 eset tartozott ebbe a kategóriába.

A b./ csoportba tartozó tevékenységek közül döntően azok fordultak elő, amikor a gyermek játék közben énekelt.

Együttjátás során sosem fordult elő társnak mesélés, verselés.

Ezen szempont elemzésénél fontos figyelembe veendő tényező, hogy a mesélés, képeskönyv-nézegetés helyzeteinek kiemelkedően magas gyakorisága miatt más játéokra, ill. a mesének, könyvnek a gyermekek játékában való megjelenésére igen korlátozott lehetőség volt.

Kedvenc könyvek a bölcsődében

A gyermekek „könyvhasználatát” a következő szempontok szerint elemzem:

1. Az egyes gyermekek hány könyvet nézegettek az egyes megfigyeléseken?
2. Kedvencek a bölcsődében.
3. Mely könyveket nem nézegették soha?
4. Életkor szerinti változások.

35.sz. táblázat: Hány könyvet nézegettek az egyes gyermekek 1-1 megfigyelés alkalmával?

<i>könyvek száma</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>	<i>7</i>	<i>8</i>
lányok	39	29	22	5	6	3	-	1
N=119	32,7 %	24,5 %	17,7 %	4,2 %	5 %	2,5 %	-	0,8 %
fiúk	36	27	16	9	6	3	-	-
N=109	33 %	24,9 %	14,6 %	8,2 %	5,5 %	2,7 %	-	-

A fenti adatok alapján megállapítható, hogy a gyermekek általában több könyvet nézegettek 1-1 megfigyelés alkalmával. E tekintetben nincs említésre méltó különbség a lányok és a fiúk között.

A többször megfigyelt gyermekek adatai szerint fordított összefüggés mutatható ki az életkor és az egy megfigyelésen nézegetett könyvek száma között: azaz az idősebb gyermekek kevesebb könyvet lapozgattak 1-1 megfigyelés alkalmával a kisebbeknél. Feltételezhetően ez a kognitív folyamatok és a kommunikációs képességek fejlődésével függ össze: a fejlődéssel párhuzamosan a helyzetek egyre összetettebbekké, időben is egyre hosszabbakká válnak.

Kedvencek a bölcsődében

(A bölcsődei csoportokban található és az egyes megfigyeléseken nézegetett könyvek listáját ld. a 22. sz. Mellékletben).

A kedvencek összehasonlítását bölcsődénként és nemenként egyaránt célszerűnek tartom elvégezni.

Arató:

A 11 megfigyelés során összesen 51 fajta könyv volt a csoportban, ezek közül a gyermekek cím szerint azonosíthatóan 37-et nézegettek.

Kedvencek:

<i>a könyv címe</i>	<i>nézegetettség</i>
<i>Csodaország</i>	22
<i>A mackók kalandjai</i>	15
<i>Ablak-zsiráf</i>	11
<i>Hóember</i>	11
<i>Első pillantásra : színek</i>	10

BOMI:

A csoportokban összesen 39 fajta könyv volt a megfigyelések során, ezek közül a gyermekek cím szerint azonosíthatóan 17-et nézegettek.

Kedvencek:

<i>könyv címe</i>	<i>nézegetettség</i>
<i>Ablak-zsiráf</i>	23
<i>Az időjárás</i>	19

A Mályva téri bölcsődében összesen 77-féle könyv volt a csoportban, melyek közül a gyermekek cím szerint azonosíthatóan 46-ot nézegettek.

Kedvencek:

<i>könyv címe</i>	<i>nézegetettség</i>
<i>Vidám mesék</i>	19
<i>Mondókáskönyv</i>	12

A kedvencek összesített listája:

<i>könyv címe</i>	<i>nézegetettség</i>
<i>Ablak-zsiráf</i>	34
<i>Az időjárás</i>	31
<i>Vidám mesék</i>	27
<i>Csodaország</i>	22
<i>A mackók kalandjai</i>	15
<i>Mondókáskönyv</i>	13
<i>Első pillantásra: színek</i>	13
<i>Hóember</i>	11
<i>Bóbita</i>	10

Az igazi kedvencek megállapításához , továbbá annak eldöntéséhez, hogy van-e nemek szerinti különbség a kedvencek között, azon gyermekek adatait elemzem, akikről több megfigyelés készült.

Lányok:

A 33 többször megfigyelt kislány közül 11-en nézegettek bizonyos könyve(ke)t több megfigyelésen (33,3%).

<i>könyv címe</i>	<i>nézegetettség</i> (hány gyermek nézegette többször)	
<i>Az időjárás</i>	3	gyermek
<i>Csodaország</i>	2	„
<i>Ablak-Zsiráf</i>	2	„
<i>Hóember</i>	2	„
<i>Első pillantásra: színek</i>	1	„
<i>Grimm</i>	1	„
<i>Erdő-mező állatai</i>	1	„
<i>A mackók kalandjai</i>	1	„
<i>Vidám mesék</i>	1	„

Fiúk:

A 27 többször megfigyelt fiú közül 14-en nézegettek egyes könyveket több megfigyelés alkalmával (51,8%).

<i>könyv címe</i>	<i>nézegetettség</i> (hány gyermek nézegette többször)	
<i>Vidám mesék</i>	5	gyermek
<i>Ablak-zsiráf</i>	4	„
<i>Csodaország</i>	3	„
<i>Az időjárás</i>	3	„
<i>A mackók kalandjai</i>	3	„
<i>Első pillantásra: színek</i>	1	„
<i>Bóbita</i>	1	„
<i>Göögös gúnár Gedeon</i>	1	„
<i>Boribon és a 7 lufi</i>	1	„
<i>Mondókáskönyv</i>	1	„

A két lista nagyfokú egyezése arra utal, hogy a nemek között nincs említésre méltó különbség a kedvenceket illetően.

(Nagyon ritkán - és szinte kizárólag rövid ideig tartó helyzetekben - előfordult, hogy - a természetes élethelyzetben végzett megfigyelés sajátosságai miatt - nem lehetett pontosan azonosítani cím szerint a gyermeknél lévő könyvet).

Azok a könyvek, amelyeket soha, ill. a fentiek értelmében szinte soha nem nézegettek a gyermekek: (Csak azokat a könyveket vettem ennél a listánál számításba, amelyek min. 3 megfigyelésen a csoportban voltak. Mivel ez az egyes csoportokban végzett megfigyelések 50 %-át jelenti, nem tekinthető véletlennek, hogy a gyermekek nem vették kézbe őket.)

Arató:

<i>a könyv címe:</i>	<i>hány alkalommal volt bent</i>
<i>Régi autók</i>	9
<i>Mi van a házban?</i>	5
<i>Kis állatkert</i>	3
<i>Meseóra</i>	3
<i>Moja skolka</i>	3
<i>Pom pom</i>	3

BOMI:

<i>Mi van a házban?</i>	12
<i>Mártonka levele</i>	12
<i>Daloló állatok</i>	11
<i>Séta az állatkertben</i>	11
<i>Hápi mami</i>	10
<i>Hóember</i>	10

<i>Reggeltől estig</i>	9
<i>Ki lesz a húsvéti nyúl?</i>	6
<i>Betlehemi királyok</i>	4
<i>Ábécéország</i>	4
<i>Csupor és a bátor mackó</i>	3
<i>Csupor és a táncóra</i>	3

Mályva:

<i>Ablak-zsiráf</i>	4
<i>Mit látunk az utcán?</i>	4
<i>Vakond és társai a városban</i>	3

A gyermekek szabadon választhattak a csoportban lévő könyvek közül, hiszen:

- a./ a könyvek nyitott polcon voltak, számukra jól láthatóan és elérhetően;
- b./ a bölcsődei nevelés a gyermek öntevékenységet helyezi a középpontba: (a gyermek arról is maga dönt, hogy csatlakozik-e a könyvet nézegetőkhöz, és mennyi ideig vesz részt a helyzetben).

Így a pozitív és negatív választások egyaránt a gyermekek választásai.

A gyermekek jobban kedvelik az összetettebb illusztrációjú könyveket.

A kedvencek között szinte alig van leprorello ill. kemény lapú lapozó, míg a soha nem nézegettek között ezek aránya magas.

Ennek több oka van:

1. Az egy képes leporellók és lapozók valóban a legkisebbeknek szólnak (pl. a *Régi autók*, *Add ide!*, stb.).
2. A leporellók és a lapozók között szép számmal vannak olyanok, amelyek valamilyen vonatkozásban kifogásolhatók:
 - a./ Nem szerencsés ötlet egyes versek leporello-formájú feldolgozása. A versek a zeneiségükkel hatnak az érzelmekre, a sokszor szegényes illusztráció ezt az

élményt rontja, zavarja. Ha a szöveg nem játszik szerepet a helyzetben, akkor különösen erős ez a kontraszt egyes klasszikus versek esetében, melyek közül néhány nem is ennek a korosztálynak való (ilyen pl.: *Móra Ferenc: Mártonka levele, József Attila: Betlehemi királyok, ... stb.*).

b./ Nem igazán keltik fel a gyermekek figyelmét azok a - gyakran bugyuta - állattörténetek, kín-versek sem, amelyeket egyes leporellók tartalmaznak, sokszor nem túl szép illusztrációval.

Életkor és könyvválasztás:

12 olyan megfigyelés volt a vizsgálat során, amelyeken valamennyi gyermek életkora min. 30 hónap volt. Ezek közül 6 megfigyelés során fordult elő leporelló és keménylapú lapozó nézegetése.

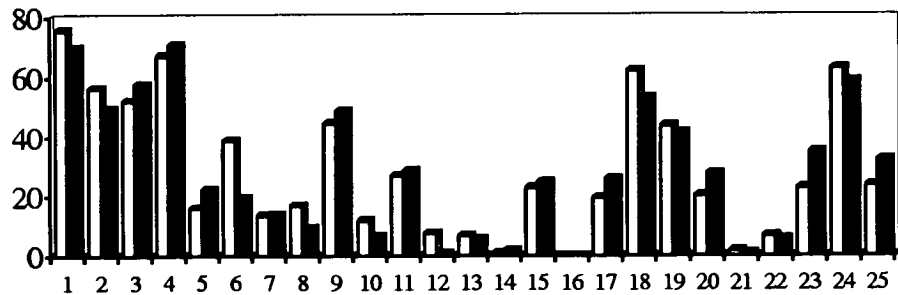
Ha a gyermekek létszámához viszonyítom ezt a gyakoriságot: 83 gyermekből 10 gyermek nézegetett leporellót és lapozót, közülük 6-an a *Billy bocsot*. Ez azonban stílusában, jellegében, komplexebb, dinamikus, eseményt ábrázoló illusztrációival nem tartozik a hagyományos leporellók közé.

A gyermekek tevékenysége a szituációkban

36. sz. táblázat: Az egyes tevékenységek gyakorisága N= 228 esetre vonatkoztatva:

sorsz	kategória	lányok N=119		fiúk N=109		Összesen	
		absz .szám	relativ gyak	absz .szám	relativ gyak	absz .szám	relativ gyak
1. könyvet nézeget		90	75,63 %	76	69,7 %	166	72,8 %
2. kérdezget a képről		67	56,3 %	54	49,5 %	121	53,0 %
3. megnevezi, amit a képen lát		62	52,1 %	63	57,7 %	125	54,8 %
4. képről mesét hallgat		80	67,2 %	77	70,6 %	157	68,8 %
5. a könyvben szereplő mesét hallgatja		19	15,9 %	24	22,0 %	43	18,8 %
6. dalt hallgat		46	38,6 %	21	19,2 %	67	29,3 %
7. verset hallgat		16	13,4 %	15	13,7 %	31	13,5 %
8. mondókát hallgat		20	16,8 %	10	9,1 %	30	13,1 %
9. képről beszélgetnek		53	44,5 %	53	48,6 %	106	46,4 %
10. képről mesél		14	11,7 %	7	6,4 %	27	8,4 %
11. énekel		32	26,8 %	31	28,4 %	63	27,6 %
12. verset mond		9	7,5 %	1	0,9 %	10	4,3 %
13. mondókázik		8	6,7 %	6	5,5 %	14	6,1 %
14. elmeséli a könyvben szereplő mesét		1	0,8 %	2	1,8 %	3	1,3 %
15. élményét elmeséli		27	22,6 %	27	24,7 %	54	23,6 %
16. megismétli a gondozónő meséjét		-	-	-	-	-	-
17. mondókáznak		23	19,3 %	28	25,6 %	51	22,3 %
18. társait figyeli		74	62,1 %	58	53,2 %	132	57,8 %
19. társsal (is) beszélget		52	43,6 %	45	41,2 %	97	42,5 %
20. társnak mesét mond		24	20,1 %	30	27,5 %	54	23,6 %
21. társát hallgatja		2	1,6 %	1	0,9 %	3	1,3 %
22. társnak énekel		8	6,7 %	6	5,5 %	14	6,1 %
23. társsal könyvet nézegetnek		27	22,6 %	38	34,8 %	65	28,5 %
24. egyedül		75	63,0 %	64	58,7 %	139	60,9 %
25. egyéb		28	23,5 %	35	32,1 %	63	27,6 %

35.sz. ábra. Az egyes tevékenységek relatív gyakoriságának hisztogramja
%

N_{lányok}=119

N_{fiúk}=109

fehér=lányok

fekete=fiúk

Legnagyobb gyakoriságúak azok a kategóriák, melyek a képnézegetéssel kapcsolatos tevékenységeket jelölik: a gyermek lapozgatja a könyvet, nézegeti a képeket, hallgatja a gondozónő képekről szóló meséjét, vagy egyedül képeskönyvet nézeget.

Ez azt bizonyítja, hogy a képnek, az illusztrációknak kiemelkedően fontos szerepe van ebben az életszakaszban, részben önmagukban is élményforrások, részben az élményszerzést segítik a szemléletes-konkrét gondolkodás, az emlékezet és a képzelet fejlődésének kezdeti stádiuma miatt.

A képeskönyv lapozgatása, a képnézegetés és a gondozónő képről szóló meséjének meghallgatása bizonyos értelemben egymást követő fejlődésbeli lépcsőfokot tükröznek, de egyidejűleg is gyakran előfordulnak, azaz a fejlettebb tevékenység megjelenése nem szünteti meg az előző fejlődési fokot képviselő tevékenységet.

Az egyedül való könyvnézegetés a tevékenység szeretetét, a könyv figyelemfelkeltő, érdeklődést kiváltó hatását bizonyítja elsősorban, de említendő a képeskönyv-nézegetés érzelmi hatása is, amely az élmény újbóli átélésének igényét ébreszti fel a kisgyermekben.

A gyermekek aktívak, tevékenyek a szituációkban: gyakran megnevezik, amit a képen látnak, és hasonló gyakorisággal érdeklődnek, kérdezgetnek a gondozónőtől a képen látottakkal kapcsolatban. Valamivel csekélyebb gyakoriságú a képekről való beszélgetés. Ennek oka elsősorban abban keresendő, hogy a beszélgetés komplexebb kommunikációs helyzet, melyhez szükséges:

- a gyermek kommunikációs képességeinek, ezen belül elsősorban a beszédprodukciójának magasabb fejlettségi szintje;
- több idő;

- a gondozónő jó kommunikációs partner legyen: úgy fogalmazzon, hogy a gyermek kommunikációs kedve megmaradjon, továbbvigye a helyzetet.

A képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzet-típusai közül a leggyakoribbak (?) a gondozónővel és társakkal közös szituációk. Ezekben a gyermekek figyelnek egymásra is: arra, hogy mit mond, tesz társuk. Gyakori közöttük az interakció is: beszélgetnek egymással, kérdeznek egymástól, mondanivalójuk megfogalmazásából tükröződik a társ megnyilvánulásának hatása, az arra való reagálás.

(A bölcsődei képeskönyv-nézegetés, mesélés nem klasszikus értelemben vett mesehallgatás). Ez fokozottan felhívja a figyelmet arra, hogy a gondozónőnek a csoporthelyzetet is kezelnie kell.

Az illusztráció nézegetése, a róla való beszélgetés gyakran juttat eszébe gyermeknek és / vagy gondozónőnek valamilyen dalt, verset, mondókát (legtöbbször dalt). Általában a gondozónő énekel, mond verset, és a gyermek hallgatja. Sokkal ritkábban fordul elő, hogy a gyermek mond verset, mondókát, vagy énekel. Még ritkábban (szinte említésre sem érdemes gyakorisággal) énekel, versel, mondókázik társnak, vagy kéri ezt társától.

Ez feltételezésem szerint több dologgal magyarázható:

1. Az emlékezet fejlettsége általában 2-2,5 éves kor után éri el azt a szintet, amely lehetővé teszi, hogy a gyermek valamilyen dal-, vers- mondókarészletet fel tudjon idézni.
2. A bölcsődei nevelésnek céljai között nem szerepel a direkt tanítás, így a szituáció, a gondozónő viselkedése nem ösztönöz ilyen „produkcióra”.

A mondókázás sokkal gyakoribb a képeskönyv nélküli helyzetekben: hiszen a mondóka lényege, a gyermekek számára kedves eleme a hozzá kapcsolódó játék.

Látszólag csekély gyakoriságú tevékenység az, hogy a gyermek a könyvben szereplő mese, történet elmondását kérje a gondozónőtől, mint ahogyan a szakmai-módszertani koncepció miatt ritkán nyílik alkalma ilyet hallgatni is. Ez az igény is feltételezésem szerint erősen fejlettség- és előzetes ismeret-függő:

- tudnia kell, hogy a könyvben mese, történet, vers van, és az micsoda;
- képesnek kell lennie a cselekmény követésére.

Ennek tükrében a közel 20 %-os gyakoriság nem alacsony: főleg, ha meggondoljuk, hogy a gondozónővel vagy a gondozónővel és társakkal való mondókázás gyakorisága alig magasabb ennél, pedig azok a bölcsődei élet természetes velejáróiként, a bölcsődei nevelési koncepció szerint javasolt helyzetekként tekinthetők.

Ez 2 dologra hívja fel a figyelmet:

1. a legkisebbeknek szánt könyvekben sem mellékes a szöveg, a tartalom;
2. a gondozónőnek ebben a vonatkozásban is szakmailag-módszertanilag felkészültnek kell lennie.

Egyetlen kategória, ami nem fordult sosem elő, az, hogy a gyermek megismételje a gondozónő meséjét, versét, ... stb.

Csekély gyakoriságúak a gyermek meseprodukciójára vonatkozó kategóriák is (mesél a képről, elmeséli a könyvben szereplő történetet, ... stb). Ennek okai között szerepel valószínűleg a már korábban említett fejlettségfüggőség és a helyzet jellege, (az, hogy nem ösztönöz erre valójában), továbbá egy - szerintem létező és lényeges - momentum: A beszélgetés-jellegű helyzetekben a gyermek örömmel tevékeny, aktív partner, de a művészi-irodalmi élményt a felnőttől várja.

Pl.: a kép által felidézett élményét szívesen elmeséli (23,6 %), a könyvben szereplő történetet elmesélése azonban csupán 1,3 %-os gyakoriságú.

Relatív magas az „egyéb” kategória gyakorisága, de az ebbe tartozó tevékenységek igen sokfélék, így egynek-egynek a gyakorisága néhány kivételtől eltekintve igen alacsony.

Két helyzet-típust emelek ki közülük:

1. a meséléshez, képeskönyv-nézegetéshez, verseléshez kapcsolódó tevékenységek csoportját, ill. az ebbe sorolható tevékenységeket:

- válaszolgat a gondozónő kérdéseire

lányok: 12 (8 %)

fiúk: 10 (9%)

- bábozik:

lányok: 1

fiúk: 1

- úgy tesz, mintha elfurulyázná a könyvben szereplő mesét, verset:

lányok: 1

fiúk: 1

Visszatérve a gondozónő kérdéseire való válaszolgatásra: Ez a tevékenységfajta gyakran megfigyelhető a bölcsődei életben. A gondozónő kérdegeti a gyermekeket, hogy mit látnak a képen, ill. beszélgetést kezdeményezve érdeklődik a gyermekek élményei. ... stb. iránt. A képekről való kérdezősködés gyakran vizsgáztatás-jellegű, esetenként unalmas, sietteti a szituáció befejeződését. A gyermek élményeiről való beszélgetés érzelmileg, hangulatilag és tartalmilag egyaránt gazdagítja a szituációt.

2. a könyv, a mese kapcsán megjelenik a játék:

Ez a kategória fordítottja a külön szempontként tárgyalt tevékenység-csokornak, (a gyermek játékában jelenik meg valamilyen formában a mese, vers, könyv). Itt a könyvnézegetés, mesélés vezet valamilyen játékhoz, alakul át más tevékenységgé:

- a gyermekek építenek a könyvekből, körülkerítik magukat, ... stb.

lányok 5

fiúk 8

(Csupán olyan helyzeteket soroltam ebbe a csoportba, amikor az építés a képeskönyv-nézegetés helyzetéből alakult ki).

- a könyvek rendezgetése, rakosgatása, könyvespolc-rendezés helyzetei:

lány 1

fiú 4

A csak társakkal közös helyzetek általában közös képeskönyv-nézegetések voltak.

A nemek között nincs említésre méltó különbség, kivéve:

1. a lányok 2-szer annyi esetben kérnek /hallgatnak szívesen dalt;
2. a fiúk körében magasabb a csak társakkal való könyvnézegetések aránya.

Úgy gondolom, hogy a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzetei a gyermekek tevékenysége felől megközelítve is sokféle tevékenységet magukba foglaló, komplex kommunikációs helyzetek, melyek kezelése, az abban való viselkedés komoly, sokoldalú felkészültséget igényel a gondozónőktől.

Összefoglaló megállapítások, összefüggések, következtetések

1. A gyermekek kedvelik a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzeteket.

Erre utal az, hogy

a./mindössze 3 gyermek nem vett részt ilyen szituációkban a megfigyelések során

b/magas az egyedül való képeskönyv-nézegetés gyakorisága.

2. A gondozónőknek ezekben a helyzetekben kiemelkedő szerepük van az élménynyújtást illetően.

Legnagyobb gyakoriságúak azok a helyzet-típusok, amikor a gyermek gondozónővel és gondozónővel és társsal, társakkal közösen vesz részt a helyzetekben.

3. A szituációkban szinte állandó szereplők a könyvek: az illusztrációk nézegetése, a róluk való beszélgetés, mesélés a legelterjedtebb módjai a mesélésnek. Ennek oka részint az, hogy az illusztrációk önmagukban is élményforrások a bölcsődés korú gyermekek számára, részint pedig az, hogy a gondolkodás szemléletes - konkrét volta miatt segítik a megértést.

4. A gyermekek kezdetől fogva előnyben részesítik a komplexebb, dinamikusabb illusztrációt tartalmazó könyveket. A kedvencek között alig szerepelt leporelló, a negatív választásokban viszont ezek aránya magas volt - közülük is az egyszűbb, esetenként egyalakos képeket tartalmazó könyvek voltak kevésbé kedveltek.

5. A lányok és a fiúk között nincs említésre méltó különbség a kedvenc könyvek tekintetében.

6. Mindhárom bölcsődében magas azoknak a könyveknek az aránya, amelyeket - bár min. 3 megfigyelésen a csoportszobában voltak, a gyermekek által látható és elérhető helyen - egyszer sem nézegettek a gyermekek. Emiatt kíváncsi lenne a képeskönyv-állomány más szempontok szerint, más módon történő kiválogatása.

7. A csak társsal, társakkal való képeskönyv-nézegetés, mesélés helyzetei először a 25-30 hónapos életkori periódusban fordultak elő. Ez a társas kapcsolatok életkor- és fejlettség- általi meghatározottságát támasztja alá.

8. A konfliktushelyzetek jellemzői arra engednek következtetni, hogy elkerülésükben és megoldásukban csak részben játszik szerepet az a bölcsődei gyakorlat, mely szerint az egyes könyvekből több - esetenként 5-6 - van a csoportban.

9. A képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzeteiben a könyvben szereplő szövegnek is jelentősége van, ezért

- a./ a szöveg tartalma, színvonala a könyvválasztás szempontjai között kell, hogy szerepeljen;
- b./ a gondozónőnek a szöveg előadása, esetenkénti felolvasása tekintetében felkészültnek kell lennie.

10. A bölcsődei csoportokban magas a 3 éven felüli gyermekek aránya: ez másfajta - tartalmát és struktúráját tekintve sokkal komplexebb, - mesélést, az irodalmi alkotások nagyobb arányú jelenlétét kívánja meg.

11. A megfigyelések több, mint 50 %-ában a legfiatalabb és a legidősebb gyermek közötti korkülönbség több, mint 10 hónap. (A beíratott gyermekek esetében ez az arány, ill. a legfiatalabb és a legidősebb gyermek közötti korkülönbség nagyobb lehet). A nevelési koncepcióban és a gondozónők szemléletében tudatosulnia kell annak, hogy ezek a csoportok pedagógiai szempontból életkor szerint heterogén csoportoknak tekintendők.

12. A mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés szinte kizárólagos eszközei a könyvek. Fontos tisztázandó az egyéb eszközök - elsősorban a báb - szerepe, alkalmazhatósága a bölcsődékben.

13. A gyermekek játékában szinte alig jelenik meg a mese, a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzetei viszont időnként játékká válnak.

14. Az életkor előrehaladtával, a kognitív folyamatok és a kommunikatív képességek fejlődésével párhuzamosan a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzetei egyre összetettebbek lesznek. Ez azonban elsősorban a képekről való beszélgetés irányába, ezen belül is hangsúlyozottan az interakciós partnerek körének bővülése felé, és nem az irodalmi élmények közvetítése ill. befogadása felé mutató folyamat, a jelenlegi bölcsődei nevelési gyakorlatban.

III. 4. A kutatás néhány fontosabb eredménye, tapasztalata - pedagógiai konzekvenciák

A bölcsődei nevelési koncepció a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés vonatkozásában szinte teljesen kidolgozatlan. Ez több tényezőre vezethető vissza:

1. az erősen gondozás-centrikus szemléletre;
2. a felnőttnek a játékban való részvételével kapcsolatos álláspontra;
3. a mesének életkorhoz és fejlettséghez, a mesetudat kialakulásához való kötöttségére (emiat ugyanis a meséket nem tartják a bölcsődés korosztálynak való műveknek).

Ennek következtében a gondozónő-képzés egyes szintjein a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzeteire való pedagógiai-módszertani felkészítés szinte teljességgel hányzik (kivéve az új, kísérleti jellegű, érettségire épülő 4+2 és 4+3 éves, nappali tagozatos képzési formákat).

A gondozónők a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés szituációinak módszertani megoldásait a következő forrásokból merítik:

- a./ A bölcsődei nevelési elveket próbálják adaptálni a mesélési, képeskönyv-nézegetési helyzetekre. Ezek - mivel nem alkotnak a szituációk specifikumaira épülő struktúrát - gyakran nem működőképesek.
- b./ A gondozónők saját tapasztalataikat, elképzeléseiket alkalmazzák ezekben a szituációkban, ez azonban nem minden esetben elegendő.
- c./ Az óvodai módszertan bizonyos részeit próbálják alkalmazni, de ez egyrészt nem mindig felel meg a bölcsődei nevelési koncepciónak, másrészt pedig egy

rendszer kiragadott részei egy másik rendszerben nehezen hoznak létre működőképes struktúrát.

A szakmai közvélemény a meséléssel, verseléssel, képeskönyv-nézegetéssel kapcsolatos szakmai-módszertani felkészültséget, az ezen helyzetekben szükséges tudás meglétét adottnak veszi.

A fentiek alapján nyilvánvaló etikai dilemma áll elő: az elvárt felkészültség megszerzésére a képzés és a továbbképzések keretében nincs mód. Ezt az egyes jellemzők értékelésénél figyelembe kell venni.

A jelen kutatás eredményei segítségével a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteinek főbb jellemzői megállapíthatók. Ezen tapasztalatok birtokában a bölcsődei nevelés elvei és gyakorlata kiegészíthető ill. megváltoztatható.

A gyermekek otthon is és a bölcsődében is kedvelik a képeskönyvet, mesét, verset. A lányok és a fiúk között különbség van e tekintetben: a szülők, a gondozónők elmondása, valamint a megfigyelések tapasztalatai szerint a fiúk kevésbé szeretik ezeket a helyzeteket. Ennek okára a jelen disszertáció adatai nem világítanak rá.

A családok és a bölcsőde egymásra hatása, egymást segítő kapcsolata a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés vonatkozásában csekélynek mondható. Nem jellemző, hogy a szülők a gondozónő segítségét, ötleteit, javaslatait kérik ebben a vonatkozásban (mindössze a bölcsődében hallott versek, mondókák szövege, ill. lelőhelye iránti érdeklődés figyelhető meg), és a bölcsőde is szinte csupán az

otthonról aktuálisan behozott kedvenc könyvek szívesen fogadásával kapcsolódik a családi szokásokhoz.

A kutatás eredményei alapján mind a családban, mind a bölcsődében kiemelt szerepe van a könyveknek a mesélés helyzeteiben. Ez több tényezővel magyarázható:

- kultúránk könyvhöz kötöttségével;
- a kisgyermek konkrét-szemléletes gondolkodásával;
- a mesélő felnőtt maga is segítségnek éli meg a könyv, a szöveg és/vagy az illusztrációk jelenlétét.

Az 1-1 megfigyelésen a csoportban lévő könyvek számát tekintve a minta szórása meglehetősen nagy:

10 - nél kevesebb könyv volt a csoportban	7 alkalommal
11-20 könyv volt a csoportban	20 alkalommal
21- nél több könyv volt a csoportban	6 alkalommal
<hr/>	
N=33	

A mennyiségi kínálat valamennyi esetben megfelelő volt, a jelen kutatás tapasztalatai azonban bizonyos változtatásokat tesznek szükségessé a bölcsődei csoportokban lévő könyvállomány összeállításában. Ezek a következők:

Sok a bölcsődei csoportokban a leporello - javasolt arányuk csökkentése. A jelen kutatás eredményei is megerősítik azokat a pszichológiai vizsgálatokat, melyek szerint a gyermekek a csecsemőkor végétől kezdve (a legfiatalabb megfigyelt gyermek 12 hónapos volt) előnyben részesítik a komplexebb, dinamikusabb illusztrációjú könyveket az egyszerűbb rajzú leporellokkal szemben.

A gyermekek gondozónők által felsorolt kedvencei között alig szerepelt a leporello.

A többször nézegetett könyvek között mindössze kettő leporello volt, míg a sosem nézegetett könyvek között arányuk 68,4 % .

Kíváncsi, hogy a gondozónők nagyobb szerepet játsszanak a csoportjukban lévő könyvek kiválasztásában. Feltételezésem szerint emelné a helyzetek élményszerűségét, ha döntően olyan könyvekből mesélhetnének, melyek kedvesek számukra.

A gyermekek nagyon szeretik az ismeretterjesztő könyveket. Bizonyítja ezt, hogy a csoportokban található ismeretterjesztő könyvek kivétel nélkül szerepelnek a kedvencek listáján. Ezért ajánlatos törekedni arra, hogy a könyvpiac kínálta lehetőségekhez képest arányuk növekedjék a csoportokban.

A szülők válaszai alapján a gyermekek kb. 1/2 - 1/2 arányban igényelik a képekről való beszélgetést, mesét, ill. a könyvben szereplő mese, történet felolvasását ill. elmondását. A bölcsődében a nevelési gyakorlat jellemzői miatt ez kisebb arányú ugyan, de a 20 %-os gyakoriság - ami a mondókázás gyakoriságával egyenlő mértékű - is megerősíti azt, hogy a könyvek kiválasztásában jelentős figyelmet kell szentelni a tartalomnak.

A könyvvállomány mennyiségi mutatói a játékkészlet összeállításának mennyiségi szempontjait tükrözik, azaz 1-1 könyvből több (esetenként 5-6) van a polcokon, a konfliktushelyzetek lehetőségének csökkentése érdekében. A megfigyelések

tapasztalatai alapján gyakori jelenség, hogy több gyermek nézeget 1 könyvet, nem keresnek a polcon másik ugyanolyat. A könyvek miatti konfliktushelyzetek gyakorisága jóval alacsonyabb, mint a társnál lévő játék megszerezni akarása miatti konfliktusok gyakorisága, és ezekben az esetekben nem segíti a megoldást az, ha a gondozónő másik ugyanolyan könyvet tud felajánlani a gyermeknek. Ezért úgy gondolom, hogy 1-1 fajta könyvből elegendő 2-3 példány 1 csoportban. Így a rendelkezésre álló egyre szűkösebb keretből többféle könyv vásárolható.

A báb, a filctábla, a gyermekújság, a puzzle, ... stb. , vagyis a mesélés, verselés helyzeteit gazdagítható eszközök szinte valamennyi megfigyelés során jelen voltak a csoportokban, az alkalmazásukat illetően jelentkező szakmai-módszertani bizonytalanság miatt azonban a megfigyeléseken csekély mértékben szerepeltek . Mivel ezek az eszközök élménydúsabbá tehetik a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteit, segíthetik a fantáziát és a megértést, átgondolandó témakör alkalmazásuk módszertana.

A jelenlegi bölcsődei nevelési koncepció elsősorban feltétel-megteremtő szerepet szán a felnőttek a gyermekek játéktevékenységében, az együttjátszást nem tartja kívánatosnak, mondván, hogy a felnőtt domináns, meghatározó szerepe gátolja a gyermekek szabad aktivitását, kreativitását. Az ezen elv által megalapozott szerepviselkedés a mesélés, verselés, helyzeteiben különösen nem elegendő, hiszen ezekben a szitációkban a felnőttnek kiemelkedően aktív, élményközvetítő szerepe van. A nevelési koncepció és a helyzetek kívánta aktivitás, részvételi mód közötti ellentmondások gyakran okoznak bizonytalanságot a gondozónőkben. A nevelési koncepció jelenleg átdolgozás alatt áll: az új elképzelés más, a jelenleginél

lényegesen nagyobb szerepet szán a felnőttnek a gyermekek játékában, hiszen az együttjátás önmagában is örömforrás, emellett a felnőtt odafigyelése, elismerése, esetenkénti ötletadása, a közös tevékenység során nyújtott viselkedési- és helyzetmegoldási minták a személyiségfejlődést pozitív irányba befolyásolják. Az új elképzelés megalapozza a gondozónőnek a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiben való kiemelkedően aktív részvételét. A felnőtt aktivitása, a gyermek tevékenységében való részvétele és a gyermek igényeihez igazodás, a gyermek öntevékenységének, kreativitásának tiszteletben tartása nem mondanak ellent egymásnak, hiszen nem önmagában a részvétel, hanem annak módja a meghatározó.

Az egyéni bánásmód elve alapján elsősorban a gondozónő-gyermek közötti kétszemélyes interakciók preferáltak a bölcsődei életben. Emiatt a csoporthelyzet kezelése önmagában is nehézséget okoz bizonyos tekintetben a gondozónők számára. Ezt a nehézséget fokozza, hogy az életkor szerint homogénnek deklarált csoportok jelentős része heterogénnek tekintendő, hiszen a legfiatalabb és a legidősebb gyermek közötti korkülönbség közel 1 év, ami az egyes gyermekek között nagy fejlettségbeli különbségeket jelenthet.

A megfigyeléseken tapasztaltak szerint a csoporthelyzetek sikeressége - a gondozónők tevékenységrepertoárjának bővülése ellenére - mindig alulmúlta a kétszemélyes helyzetek sikerességét.

A csoporthelyzet kezelésének a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteinek vonatkozásában több szempontból is jelentősége van:

1. A szituáció erősen figyelemfelkeltő hatású: gyakran előfordul, hogy a gondozónő egy gyermekkel kezd könyvet nézegetni, és több gyermek csatlakozik hozzájuk.

2. . Míg az egyes játéktevékenység során a gyermek a fejlettségének megfelelően alakítja a tevékenység menetét (pl. van, aki tornyot épít, van, aki már autót, házat, ... stb., van, aki takargatja a babát, más már öltözteti, vetkőzteti, pelenkázza, fürdeti, eteti, ... stb.), addig a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiben a gyermekek eltérő fejlettsége miatt különböző igényeit (van, aki a képen látott dolog nevére kíváncsi, van, aki a képről hallgat szívesen mesét, mást a szöveg érdekli) a gondozónőnek kell kielégíteni, az esetek többségében csoporthelyzetben.

A mese a tartalom révén, a vers zeneisége révén hat a személyiségre, elsősorban az érzelmekre, így más miatt kedvelt az egyik, más miatt a másik műfajcsoport, továbbá feltételezhetően előadásukhoz is bizonyos vonatkozásban egymástól eltérő kompetenciák szükségesek. A gondozónők személyiségétől, egyéni érdeklődésétől és felkészültségétől függ, hogy melyik műfajt mennyire élményszerűen tudják közvetíteni a gyermekeknek. Az eltérő kompetenciák létét és tanulással való fejleszthetőségét bizonyítják a következők:

- az egyik helyzettípusban való sikeresség nem jelent feltétlen sikerességet egy másik helyzettípusban (pl.: aki élvezetesen tud mesélni, az nem feltétlenül tud ugyanolyan élvezetesen verset mondani);
- a kutatás eredményei szerint az éneklés, mondókázás helyzetei (melyekre a képzés során felkészítik a gondozónőket) sokkal sikeresebbek voltak, mint a képekről való mesekitatalások.

Feltételezésem szerint az alapvető, minden egyes szituációban annak tartalmától függetlenül szerepet játszó kompetenciákra épülnek azok a kompetenciák, melyek az egyes helyzetek jellemzőitől meghatározottak.

A kutatás eredményei szerint a gondozónők jobban kedvelik azokat a helyzeteket, melyekben valamilyen segítségük van a helyzetek tartalmi megoldásához. Ilyen támogatást jelent számukra a könyvek, a versek, mesék szövege. Legkevésbé kedvelik a mesekitalálást.

A gyermekek életkorának növekedésével, személyiségfejlődésével párhuzamosan egyre komplexebbé válnak a kommunikációs helyzetek is. Ez a bővülés azonban szinte kizárólag a beszélgetések irányába mutat, az irodalmi élmények (főleg a prózai műfajt illetően) alig játszanak szerepet a szituációkban. Úgy gondolom, hogy - a beszélgetések megtartásával - ezt a területet fejleszteni kell. Célszerű átgondolni, milyen szempontok alapján választhatók ki azok a rangos gyermekirodalmi alkotások, melyek a legkisebbeknek is élményt jelentenek. Javasolt, hogy a gondozónőknek önálló repertoárja legyen, melynek kialakítása a mesélés-verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteire vonatkozó pedagógiai-módszertani felkészülés fontos része.

IV. A TOVÁBBLÉPÉS LEHETŐSÉGEI

A jelen kutatás nem reprezentatív minta körében végzett tájékoztató jellegű alapkutatás, melynek fő célja a bölcsődei nevelésben oly fontos, de módszertani szempontból kevésbé elemzett képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzeteinek megismerése volt. A rendelkezésre álló adatok a mintára vonatkozó megállapításokat tesznek lehetővé, melyek felhasználhatók

A./ TOVÁBBI KUTATÁSOK MEGTERVEZÉSÉHEZ:

Ezek vonatkozhatnak pl. az egyes irodalmi művek gyermekekre gyakorolt hatására, a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés helyzeteiben használható eszközök kipróbálására, alkalmazásuk módszertani kérdéseinek tisztázására (ilyen pl. a báb), ... stb. Megtervezésüknél fontos figyelembe veendők és az alkalmazható módszerek körét bizonyos fokig behatárolók a bölcsődés korosztály életkori sajátosságai.

B./ A BÖLCSŐDEI NEVELÉSI GYAKORLAT MÓDOSÍTÁSÁHOZ

a. / Módszertani koncepció kidolgozása

A bölcsődei nevelési koncepció része, így alapelvei megegyeznek annak alapelveivel. Egymáshoz való viszonyuk az általános és a különös egységeként képzelhető el.

A képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés jellemzőit figyelembe vevő struktúra.

Nem recepteket ad, hanem szemléletformáló jellegű.

Egyik leglényegesebb alapelve, hogy a gondozónő csak akkor tud élményt nyújtani ezekben a szituációkban, ha ő maga is szereti a mesét és a verset.

Hangsúlyozandó, hogy a felnőttek a helyzetekben betöltött kiemelkedően aktív szerepe a gyermekek igényeinek tiszteletben tartásán alapulva valósul meg, így nincs közöttük ellentmondás.

Az egyes gyermekek igényeihez igazodás gyakran a csoporthelyzetben kezelendő. Ebben nehezítő körülmény, hogy a bölcsődei csoportok jelentős része a gyermekek életkora szerint - a deklarálttal ellentétben - nem tekinthető homogénnek, hiszen a gyermekek között nemritkán 10-12 hónap korkülönbség van. Ez nagy fejlettségbeli különbségeket jelenthet az egyes gyermekek között, melyek a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiben kiemelten figyelembe veendők, egyrészt a választható mesék, versek különbözősége, másrészt pedig a gondozónőnek a helyzetben való viselkedése, a választott mesélési formák különbözősége miatt.

A bölcsődékben nagy a 3 éven felüli gyermekek aránya. Ezt elsősorban a mesék, versek, könyvek kiválasztásánál javasolt figyelembe venni.

A jelenlegi gyakorlat pozitívumainak megtartása és további finomítása mellett nagyobb szerepet kell kapnia az irodalmi alkotások nyújtotta élményeknek.

A módszertani koncepció részei:

1. elvi állásfoglalás, ajánlás

Főbb részei, kérdéskörei:

- a. / A mese, vers, képeskönyv szerepe a kisgyermek életében, személyiségfejlődésében.
- b./ Az egyes műfajok , eszközök jellemzői, pedagógiai értékelése (könyv, báb, film, diafilm, meselemez/ kazetta, gyermekújságok)
- c./ A konkrét mű kiválasztásának pedagógiai szempontjai.

- d./ A gondozónő tevékenysége, viselkedése a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés szituációiban , többek között:
- da./ A gondozónő kiemelten aktív szerepéről.
- db./ A gyermekek igényeinek, érdeklődésének megfelelő, élményt nyújtó, fejlettségüknek megfelelő művek kiválasztásának pedagógiai szempontjairól.
- dc./ Az egyes gyermekek igényeihez igazodásról és a csoporthelyzet kezeléséről.
- dd./ Eszközök alkalmazása a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés szituációiban:
- a mesélés, verselés eszközeiről (könyv, báb, újság, ... stb.) - kiválasztásuk szempontjai és alkalmazásuk módszertani vonatkozásai
 - más játékok alkalmazása a mesélés helyzeteiben (kártya, puzzle, stb.) kiválasztásuk szempontjai és alkalmazásuk módszertani vonatkozásai.
- de./ A mese, vers, képeskönyv a gyermek játéktevékenységében - a gondozónő viszonyulása ezekhez.
- df./ A gondozónő kommunikációja a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiben:
- élményszerű előadásmód - beszédtechnika,
 - a gyermek igényeihez, fejlettségéhez igazodó megfogalmazás: stílus, egyszerűség-bonyolultság kérdésköre, ... stb.
 - a non-verbális kommunikáció élményfokozó hatása,
- dg./ a szöveghűség, stílusmegőrzés és a gyermek igényeihez igazodás.

2. A helyzetek jellemzését, értékelését szolgáló megfigyelési szempontsor.

Ez a helyzetek legfontosabb mozzanataira épül. (Jó, ha a látottak rögzítése rögtön adatok formájában - pl. 5-fokú skálával - történik, mert így megtagarítható a feldolgozás, elemzés egy fázisa.

3. Ajánlott szakirodalom - bibliográfia.

4. Ajánlott gyermekkönyvek - bibliográfia.

b./ a gondozónők felkészítése a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiben való részvételre

Javasolt, hogy a gondozónő-képzés és továbbképzés egyes szintjein a kapjon szerepet a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiben való részvételre történő pedagógiai-módszertani felkészítés.

Cél, hogy a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés mind a gondozónő, mind a gyermekek számára örömforrás legyen.

Az érettségire épülő 3 éves gondozónőképzés kerettantervében a Gyermekeirodalom c. tantárgy célját a következőképpen határoztuk meg:

„A tantárgy járuljon hozzá, hogy a hallgatók konkrét elméleti és gyakorlati ismereteket, művészi élményeket szerezzenek a gyermekirodalom műfaji sajátosságairól, történetéről, az egyes alkotásokról, pedagógiai, pszichológiai vonatkozásairól, alkalmazásuk módszertanáról. Tegye képessé a tanulókat arra, hogy megteremtsék a gyermekek számára az irodalmi művek nyújtotta művészi élmény megszerzésének lehetőségét.”⁶⁰

A képzések és továbbképzések konkrét tartalmát az adott képzési forma határozza meg. A kompetencia-területek azonossága miatt azonban a képzések és a

⁶⁰ A csecsemő- és kisgyermekgondozó szakképesítés központi programja. Népjóléti Minisztérium, Bp. 1995 129. old.

továbbképzések curriculumai szemléletükben azonosak, strukturájukban és tartalmukban nagy mértékben hasonlóak.

1. kompetencia-területek

A fent említett kerettanterv a következő követelményeket állítja a hallgatóval szemben.⁶¹

- ismerje meg a gyermekirodalom jelentőségét, személyiségfejlesztő hatását;
- ismerje meg a gyermekirodalmi művek műfaji sajátosságait;
- legyen képes gyermekirodalmi művek elemzésére;
- legyen képes a gondjaira bízott gyermekek életkorának és érdeklődésének figyelembevételével válogatni a gyermekirodalmi művek között;
- legyen képes helyes kiejtéssel, hangképzéssel, ritmusérzéssel, játékosan, élményszerűen mondókázni és verset mondani;
- legyen képes helyes beszédtechnikával, választékosan, kifejezően, élményszerűen elbeszélést, mesét mondani;
- ismerjen meg és tudjon minél több gyermekirodalmi művet;
- legyen képes önálló alkotásra, történet - vagy mese kitalálásra, ... stb.

⁶¹ l.m. 129. és 132. old.

2. a felkészítés tartalmi összetevői

a./ elméleti tananyag

A gyermekirodalomnak, a pedagógiának, a pszichológiának a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés szempontjából releváns, egymáshoz szervesen kapcsolódó, strukturált témakörei.

b./ a kommunikációs térning programja

Az általános emberi kommunikáció helyzeteiből kiinduló, a képeskönyv-nézegetés, mesélés, verselés specifikumait figyelembe vételével kidolgozott program, melynek célja: a gondozónők ált. és helyzet-specifikus kommunikatív képességeinek fejlesztése (részei lehetnek pl.: mesefogalmazás képekről, a tartalomnak megfelelő beszédtechnikai előadásmód, történetkitalálás, történetelmesélés, ... stb.).

c./ esetelemző program

A mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés helyzeteinek, eseteinek elemzése a komplex értelmezés, az egyes komponensek egymásra gyakorolt hatásának vizsgálata révén, a pozitív attitűdformálódás segítése céljából.

d./ szöveggyűjtemény

Ez egy olyan válogatás, amely a legkisebbeknek szóló meséket és verseket tartalmazna, megkönnyítve ezzel a gondozónők munkáját, lehetőséget adna számukra az oly fontos önálló repertoár kialakításához.

Komplex oktatócsomagról lévén szó, az egyes alkotórészek magukba foglalják a tanulást-tanítást segítő különböző eszközöket, valamint az eredményesség mérésére szolgáló eszközöket is.

Bibliográfia

A csecsemő- és kisgyermek gondozó szakképesítés központi programja.

Népjóléti Minisztérium, Bp. 1995

A gondolkodás fejlődése és fejlesztése óvodás korban.

Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1989

Az óvodai nevelés programja

Budapest, 1989

Bábosik István-Mezei Gyula: Neveléstan

Telosz Kiadó, Bp. 1994

Bettelheim, Bruno: Az elég jó szülő

Gondolat, Bp. 1994

Bettelheim, Bruno: A mese világa és a bontakozó gyermeki lélek

Gondolat, Bp. 1985

Bourdieu, Pierre: A társadalmi egyenlőtlenségek újratermelődése

Gondolat, Bp. 1978

Bölcsődei szakmai és szervezési útmutató

Bölcsődék Országos Módszertani Intézete, Bp. 1993

Bruner, Jerome: Új utak a tanulás elméletéhez

Gondolat Kiadó, Bp. 1974

Buda Béla - László János: Beszéd a szavak mögött

Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Bp. 1981

Buda Béla: A közvetlen emberi kommunikáció szabályszerűségei

Tömegkommunikációs Kutatóközpont, Bp. 1988

Buda Béla: A személyiségfejlődés és a nevelés szociálpszichológiája

Tankönyvkiadó, Bp. 1986

Buda Béla: Az empátia - a beleélés lélektana

Gondolat, Bp. 1980

Büki Péter: A népmese és a mentálhigiene

Új Pedagógiai Szemle, XLV. évf. 1995. március 48-59. p.

Csertő Aranka - Ecsédi András - Nagy József - Puppi József:

Iskolaelőkészítő kompenzálás

Tankönyvkiadó, Bp. 1984

Dankó Ervinné dr.: Az óvodai irodalmi nevelés kérdései korunkban

Dinasztia, Bp. 1993.

Elek László: Adatok óvodás gyermekeink első irodalmi élményeiről

MOITK 1968

Forgas, Joseph P. : A társas érintkezés pszichológiája

Gondolat, Bp. 1989

Fraiberg, Shelma: Varázsos évek

Park Kiadó, 1990

Gordon, Thomas: P. E. T. A szülői eredményesség tanulása

Gondolat, Bp. 1990

Gordon, Thomas: T. E. T. A tanári hatékonyság fejlesztése

Gondolat, Bp. 1989

Gósy Mária: A beszédészlelés és a beszédmegértés folyamata

Bp. 1992

Gósy Mária: Beszéd és beszédviselkedés az óvodában

Tanszer - Tár Bt Bp. 1993

Harsányi Ernőné: Az óvodás korú gyermek fogalomalkotásának néhány kérdése

MOITK 1971

Hermann Alice: Emberré nevelés

Tankönyvkiadó, Bp. 1982

Hermannn Alice: A gyermekben érlelődik a jövő

Kossuth Bp. 1979

Hevesi Katalin - Kenéz Márta - Püspöky Gabriella:

A csecsemő fejlődése (0-1 év). Szülőknek - nevelésről.

HNF, Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1980

Kiss Tihamér: A gyermek értelmi fejlesztése az első hat évben Piaget szellemében

Debrecen, Hajdú-Bihar megyei Pedagógiai Intézet, 1992

Kissné Kovács Katalin: Modern mese - mai gyermek

Hajdúböszörmény, HOKI 1989

Könyves-Tóth Lilla: Az óvodai irodalmi nevelés mese- és elbeszélésanyagának tervezése

Tantárgypedagógiai Kutatások, Baja, 1990

Mérei Ferenc - V. Binét Ágnes: Gyermeklélektan

Gondolat, Bp. 1981

Művészetre nevelés a családban. A gyermek irodalmi, képzőművészeti és zenei nevelése 6 éves koráig

MNOT, HNF, Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1974

Nagy Andor: Médiapedagógia. Televízió a családban és az iskolában

Halász és Fiai Kiadása, Pécs, Seneca Kiadó, 1993

Nagy József: A tudástechnológia elméleti alapjai

OOK, Veszprém, 1985

Nagy József: REFER. Preventív fejlettségvizsgáló rendszer 4-7 éves
gyermekek számára

Akadémiai Kiadó, Bp. 1986

Nagy László: A gyermek érdeklődésének lélektana

Tankönyvkiadó, Bp. 1982

Pap Gábor (szerk.): Csodakút. Népmese, beavatás, álomfejtés, napút,
mélylélektan, ezotéria. Tanulmányok a népmeséről.

Pontifex Kiadó, 1994

Pedagógiai Szöveggyűjtemény I-II.

Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképző KFT Bp. 1993

Peseschkian, Nossrat: A tudós meg a tevehajcsár. Keleti történetek - nyugati
lelki bajok.

Helikon Kiadó, Bp. 1991

Petrolay Margit: Az emberiség emlékezete

Magyar Pedagógiai Társaság Kisgyermeknevelési Szakosztály, Bp. 1990

Petrolay Margit: Gondolatok a gyermekirodalomról

Tankönyvkiadó, Bp. 1978

Piaget, Jean: Hat pszichológiai tanulmány

Bp. 1990

Piaget, Jean: Az értelem pszichológiája

Gondolat, Bp. 1993

Polónyi Erzsébet (szerk): Tananyag a csecsemő- és gyermekgondozói
szakosító tanfolyam hallgatói részére 1-2. kötet

Egészségügyi Minisztérium Bp, 1986

Propp, J: A mese morfológiája

Századvég Kiadó, Bp. 1994

Réger Zita: Utak a nyelvhez. Nyelvi szocializáció - nyelvi hátrány

Akadémiai Kiadó, Bp. 1990

Riesman, David: A magányos tömeg

Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Bp. 1983

Salamon Jenő: A megismerő tevékenység fejlődéslélektana

Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1993

Snyders, Georges: Irányított nevelés vagy szabad nevelés?

Gondolat, 1977

Sugárné dr. Kádár Júlia: A beszédfejlődés útjai - beszédfejlesztés az óvodában

Tankönyvkiadó, Bp. 1986

Sugárné dr. Kádár Júlia: A tv-mese hatásának fejlődéslélektani vizsgálata

Akadémiai Kiadó, Bp. 1977

Sugárné Kádár Júlia (szerk): Beszéd és kommunikáció az óvodás és kisiskolás korban

Akadémiai Kiadó, Bp. 1985

Szabadi Ilona: Az irkafirkától a meséig

MNOT, Kossuth Könyvkiadó, 1984

Szabó Pál: A játéktól az iskoláig (3-6 év). Szülőknek - nevelésről

HNF, Kossuth Könyvkiadó, Bp. 1984

Tardos Anna (szerk): Jegyzet a bölcsődei és a csecsemőotthoni gondozónők számára

Bp. Egészségügyi Szakdolgozók Központi Továbbképző Intézete, Bp. 1981

Tringer László: A gyógyító beszélgetés

Magyar Viselkedéstanulmányi és Kognitív Terápiás Egyesület, Bp. 1991

Turner, Johanna: Az értelmi fejlődés

Gondolat, Bp. 1981

Vajda Aurél: A népmese és az óvodás korú gyermek

MOITK 1966

Vajda Aurél: Az irodalmi ábrázolás eszközeinek hatékonysága a gyermek személyiségének fejlődésében

MOITK 1972

Vajda Zsuzsa: Nevelés, pszichológia, kultúra

Dinantia Kiadó, Bp. 1994

Vetrő Ágnes - Csapó Ágnes: A televízió és a gyermek

Bp. 1991

Vigotszkij, L. Sz.: A magasabb pszichikus funkciók fejlődése

Gondolat, Bp. 1971

Zilahi Józsefné: Nevelés az óvodában verssel, mesével

Magyar Pedagógiai Társaság, Multigráf GMK, Bp. 1989

Zilahi Józsefné: Mese - vers az óvodában I. - II. Egységes Jegyzet. Tanító- és Óvóképző Főiskolák.

Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1995

Zrinszky László: Bevezetés a pedagógiai kommunikáció elméletébe

Nemzeti Tankönyvkiadó, Bp. 1993

KÉRDŐÍV A SZÜLŐKNEK

Kedves Szülők!

Néhány budapesti bölcsődében kutatást végzünk, melyhez kérjük az Önök segítségét az alábbi kérdések megválaszolásával.

Válaszaikat bizalmasan kezeljük.

Előre is köszönjük bizalmát és segítségét.

A gyermek neve:

A gyermek születési ideje:

A kitöltés dátuma:

Adatközlő:

1. Kik élnek tartósan együtt egy családban?

Felnőttek

1. anya és apa
2. anya
3. apa
4. anya és nevelőapa
5. apa és nevelőanya
6. anya, apa és nagyszülő
7. anya és nagyszülő
8. apa és nagyszülő
9. egyéb, mégpedig

Gyermekek

1. egy gyermek
2. két gyermek
3. három gyermek
4. négy vagy több gyermek

2. A szülők iskolai végzettsége

	<i>anya</i>	<i>apa</i>
- néhány osztályt végzett	1	1
- általános iskolát végzett	2	2
- szakmunkásképzőt végzett	3	3
- középiskolát végzett	4	4
- főiskolát végzett	5	5

3. A szülők foglalkozása

	<i>anya</i>	<i>apa</i>
- alkalmazott	1	1
- szövetkezeti tag	2	2
- önálló vállalkozó	3	3
- segítő családtag	4	4
- bedolgozó	5	5
- alkalmi munkás	6	6

Szellemi foglalkozású

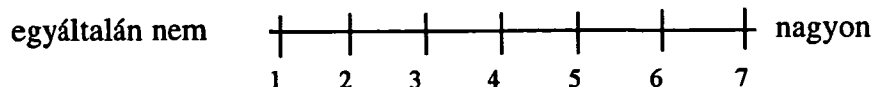
- vezető, irányító	1	1
- szakalkalmazott	2	2
- ügyviteli	3	3

Fizikai foglalkozású

- szakmunkás	4	4
- betanított munkás	5	5
- segédmunkás	6	6

4. Milyen életkorban kapta a gyermek az első képes-, illetve meséskönyvet? (Az életkort hónapokban kérjük megadni.)

5. Szereti-e a gyermek a képes-, illetve meséskönyvet?

6. Hogyan jellemezné gyermek képes-, illetve meséskönyvvvel kapcsolatos tevékenységét? (Több válasz is megadható.)

- rakosgatja, épít belőle
- nézegeti
- mutogat benne
- mesél a képekről
- a benne levő ismerős dalt, mondókát, verset elmondja, elénekli
- a szülőt kéri, hogy meséljen belőle
- kérdezzet
- egyéb

7. Sorolja fel a gyermek 5 kedvenc könyvét, meséjét, műsorát, ... stb. cím szerint, és kérjük, jelölje meg a információhordozót is (pl. könyv, tv, lemez, diafilm, videokazetta, ... stb.).

	<i>Cím</i>	<i>információhordozó</i>
1.
2.
3.
4.
5.

8. A 7. kérdésnél felsoroltak közül melyiket szereti az anya? Miért?

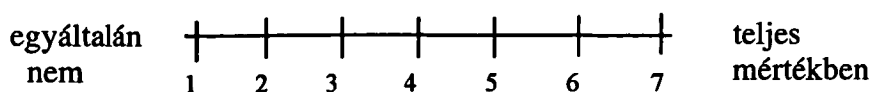
9. A 7. kérdésnél felsoroltak közül melyiket nem szereti az anya? Miért?

10. A 7. kérdésnél felsoroltak közül melyiket szereti az apa? Miért?

11. A 7. kérdésnél felsoroltak közül melyiket nem szereti az apa? Miért?

12. Ha a szülők könyvet vesznek a gyermeknek, milyen szempontok szerint választják ki azt?

13. Megfelelőnek tartja-e a bölcsődés gyermekeknek szóló könyvek választékát?

14. Milyen képes-, illetve meséskönyveket hiányol a boltokból?

15. Milyen gyakran néz képeskönyvet, hallgat mesét a gyermek?

naponta többször - naponta - hetente 2-3 alkalommal - hetente - ritkábban

16. Milyen gyakran nézi a gyermek a tv-mesét?

naponta - hetente 2-3 alkalommal - hetente - ritkábban - soha

17. Milyen gyakran hallgat meselemezt /kazettát a gyermek?

naponta többször - naponta - hetente 2-3 alkalommal - hetente - ritkábban - soha

18. Milyen gyakran néz diafilmet a gyermek?

naponta többször - naponta - hetente 2-3 alkalommal - hetente - ritkábban - soha

19. Milyen gyakran néz videon lévő gyermekműsort, mesefilmet a gyermek?

naponta többször - naponta - hetente 2-3 alkalommal - hetente - ritkábban - soha

20. A tv-mesén kívül milyen műsorokat szokott megnézni a gyermek a tv-ben?

21. Milyen gyakran?

naponta többször - naponta - hetente 2-3 alkalommal - hetente - ritkábban

22. Elsősorban melyik szülővel/családtaggal közösen nézeget képeskönyvet, nézi a tv-mesét, videót, hallgat meselemezt, ... stb. a gyermek? (Több válasz is megadható.)

anyával - apával - testvérral - nagyszülővel - egyéb személlyel, mégpedig

23. Hogyan mesélnék a szülők általában?

- inkább könyv alapján
- inkább könyvtől függetlenül
- mindkettő nagyjából egyformán jellemző

24. Képeskönyv-nézegetéskor a gyermek elsősorban

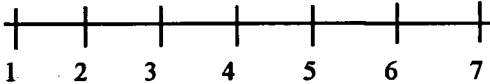
- a kép saját szavakkal történő elmesélését igényli
- a kép mellé írt szöveg felolvasását igényli
- nem dönthető el, melyik fordul elő gyakrabban

25. Kérjük, írja le részletesen, hogy amikor a gyermekkel képes- illetve mesés-könyvet nézegetnek, általában hogyan zajlik le egy ilyen közös tevékenység! Kérjük, jellemezze a gyermek és a felnőtt magatartását, egymásra, illetve a könyvre adott reakcióját!
26. Kérjük, írja le részletesen, hogy amikor könyv nélkül mesélnek a gyermeknek, hogyan zajlik le általában ez a közös tevékenység! Kérjük, jellemezze a gyermek és a mesélő felnőtt magatartását, egymásra adott reakcióját!
27. Általában mennyi ideig tart 1-1 képeskönyv-nézegetési szituáció? (A választ percben kérjük megadni.)
28. Mennyi ideig tart 1-1 mesélési szituáció általában, ha könyv nélkül mesélnek a gyermeknek? (A választ percben kérjük megadni.)
29. Előfordul-e, hogy a gyermek napokkal később tér vissza beszélgetés vagy játék során valamelyik képeskönyvvel, mesével, tv-mesével, meselemezzel/kazettával kapcsolatos élményére? Ha igen, kérjük részletezze!
30. Van-e olyan könyv, mese, meselemez, ... stb., amit a gyermek újra és újra igényel? Kérjük, sorolja fel ezeket cím szerint, az információhordozó (könyv, tv, hanglemez, ... stb.) megjelölésével!

<i>Cím</i>	<i>információhordozó</i>
1.
2.
3.
4.
5.

31. Van-e olyan könyv, mese, tv-mese, meselemez, ... stb., amit a gyermek nem szeret? Kérjük, sorolja fel ezeket cím szerint, az információhordozó megjelölésével!

<i>Cím</i>	<i>információhordozó</i>
1.
2.
3.
4.
5.

32. A 31. kérdésnél felsoroltak közül melyiket nem szereti az anya? Miért?
33. A 31. kérdésnél felsoroltak közül melyiket nem szereti az apa? Miért?
34. Mi az Önök véleménye a tv-meséről?
35. Kérjük, írja le részletesen, hogy milyen reakciói szoktak lenni a gyermeknek a tv-mese alatt Ha különfélék, mitől függően változnak? Kérjük, részletezze!
36. Megbeszéljük-e a tv-mesében, meselemezen/kazettán, diafilmen, videokazettán látottakat a gyermekkel?
- soha mindig
37. Ha igen, általában ki kezdeményezi ezeket a beszélgetéseket és hogyan? Kérjük, részletezze!
38. Ha a gyermeknek van idősebb testvére, mi az ő szerepe a gyermek meséhez, könyvhöz való viszonyának alakulásában?
39. Szokták-e a mesekönyvet, tv-mesét, ... stb. a jutalmazás vagy a büntetés eszközeként felhasználni? Ha igen, melyiket és hogyan?
40. Hogyan reagál erre a gyermek?
41. Van-e a fenti kérdések közül valamelyikben nézetkülönbség a szülők között? Ha igen, kérjük, írja le, hogy melyikben, és mi a véleménykülönbség tárgya!

Köszönjük, hogy a kérdések megválaszolásával segítette munkánkat.

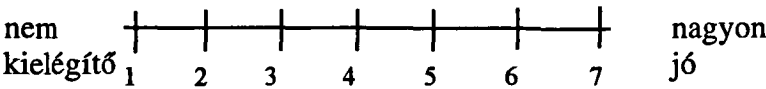
KÉRDŐÍV A GONDOZÓNŐKNEK

Kedves Kolléganő!

Néhány budapesti bölcsődében kutatást végzünk, melyhez kérjük az Ön segítségét is az alábbi kérdések megválaszolásával.
Válaszait bizalmasan kezeljük.
Előre is köszönjük bizalmát és segítségét.

Adatközlő neve:
A kitöltés dátuma:
A bölcsőde címe:

1. Mi a véleménye a kereskedelemben kapható bölcsődés korú gyermekeknek szóló könyvek választékáról?

2. Milyen könyvekkel bővítené a választékot?

3. Vannak-e kedvenc gyermekkönyvei? Kérjük, sorolja fel ezeket cím szerint, és tegyen x jelet annak a könyvnek a címe mellé, amelyik bölcsődei csoportjában is megtalálható!

cím	x
1.
2.
3.
4.
5.

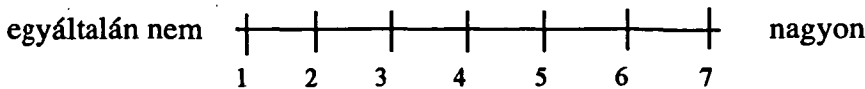
4. Kérjük, indokolja választását!

5. Vannak-e olyan gyermekkönyvek, amelyeket nem szeret? Kérjük, sorolja fel ezeket cím szerint, és tegyen x jelet annak a könyvnek a címe mellé, amelyik bölcsődei csoportjában is megtalálható!

cím	x
1.
2.
3.
4.
5.

6. Kérjük, indokolja választását!

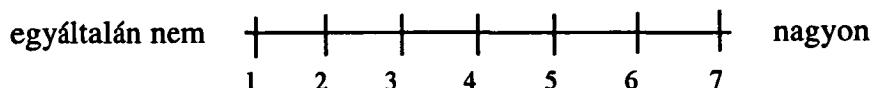
7. Mennyire szívesen mesél, nézeget képeskönyvet a bölcsődei csoportjában lévő gyermekekkel?

8. Miért?

9. Mire lenne szüksége ahhoz, hogy a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés szituációit varázslatosabbá tudja tenni a gyermekek számára?

10. Mennyire szeret verseket mondani a gyermekeknek ?

11. Miért?

12. Kérjük, írja fel néhány kedvenc gyermekverse címét!

1.
2.
3.
4.
5.

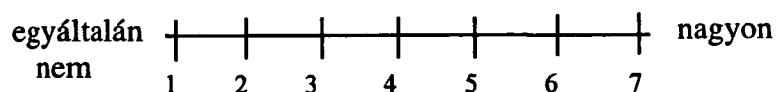
13. Kérjük, indokolja választását!

14. Kérjük, írja fel néhány olyan gyermekversnek a címét, amit nem szeret!

1.
2.
3.
4.
5.

15. Kérjük, indokolja választását!

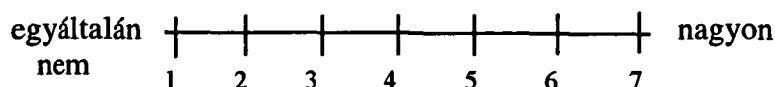
16. Mennyire szeret képekről mesélni, beszélgetni a gyermekekkel?

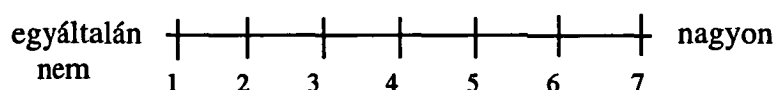
17. Miért?

18. Milyen képekről, illusztrációkról mesél, beszélget szívesen?

19. Miért?
20. Milyenek azok a képek, illusztrációk, amelyekről nem szívesen mesél vagy beszélget?
21. Miért?
22. Mennyire szeret könyv nélkül, saját maga által kitalált történeteket mesélni a gyermekeknek?

23. Miért?
24. Mennyire szeret ismert mesét, történetet saját szavaival megfogalmazva, könyv nélkül mesélni?

25. Miért?
26. Van-e jelenlegi bölcsődei csoportjában olyan gyermek, akinek a mesélés, verselés, képeskönyv-nézegetés vonatkozásában különleges szokásai vannak? Ha igen, kérjük, részletezze!
27. Kérnek-e a szülők Öntől tanácsot, segítséget a meséléssel, verseléssel, képeskönyv-nézegetéssel kapcsolatban? Ha igen, kérjük, részletezze!
28. Mi az Ön véleménye a tv-mesékről? (Az Esti mese c. műsorra gondolunk.)
29. Mi az Ön véleménye a tv-ben vagy videokazettán látható rajzfilmekről?
30. Mi az Ön véleménye a mesekazettákról, meselemezekről?
31. Mi az Ön véleménye a diafilmekről, vetítésről?

Köszönjük, hogy a kérdések megválaszolásával segítette munkánkat.

KÉRDÉSEK A GYERMEKRŐL

Kedves Kolléganő!

Néhány budapesti bölcsődében kutatást végzünk, melyhez kérjük az Ön segítségét is az alábbi kérdések megválaszolásával. Kérjük, hogy minden saját gyermekéről 1-1 kérdőívet töltsön ki. A kérdések megválaszolásánál csak saját tapasztalataira, élményeire hagyatkozzék.

Köszönjük, hogy a kérdések megválaszolásával segítette munkánkat.

A gyermek neve:

Életkora:hónap

A kitöltés dátuma:

A bölcsőde címe:

A gondozónő neve:

1. Mennyire szereti a gyermek a mesélést, verselés, képeskönyv-nézegetés szituációit?

egyáltalán nem |-----| nagyon
 1 2 3 4 5 6 7

2. Kedvenc könyvének címe:
3. Kedvenc meséje, története:
4. Kedvenc verse:
5. Kedvenc mondókája:
6. Kedvenc dala:
7. Van-e olyan könyv, mese, vers, mondóka, dal, amit a gyermek nem szeret? Ha igen, címe/címük:

A megfigyelés ideje:

A megfigyelés helye:.....

I. ÁLTALÁNOS RÉSZ

1. A megfigyelés időtartama..... perc

2. Ebből a meséléssel töltött összes idő:..... perc

3. Csoportlétszám gyermek

4. Jelen lévő gondozónők:

..... gondozónő perc

..... gondozónő perc

5. A csoportban található könyvek:

cím

példányszám

1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		
7.		
8.		
9.		
10.		
11.		
12.		
13.		
14.		
15.		
16.		
17.		
18.		
19.		
20.		

6. Behoznak-e saját könyvet is a gyermekek ?

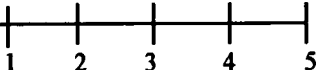
1. nem

2. igen, ritkán

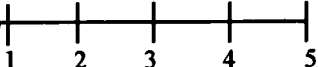
3. igen, gyakran

☐

7. A könyv aktualitása
(pl.: Mikulás táján van télapós könyv, nyár előtt nyaralásról szóló, ... stb.)

nem kielégítő nagyon jó ☐

8. A könyvek állaga

nem megfelelő nagyon jó ☐

9. A könyvek hozzáférhetősége

- 1: a könyvek többsége a gyermekek által nem látható helyen van.
2: van olyan könyv a szobában, amit nem látnak a gyermekek
3: a gyermekek minden könyvet látnak, amit nem érnek el, bármikor kérhetik, és a gondozónő odaadja
4: minden könyv látható és elérhető ☐

10. Van-e könyveken kívül más olyan eszköz, ami a verselés, mesélés, képeskönyv-nézegetés helyzeteiben alkalmazható?

- gyermekújság
- kártya
- báb
- filctábla
- puzzle
- egyéb, mégpedig:

☐
☐
☐
☐
☐
☐

II. A GONDOZÓNŐ ADATAI

(Minden egyes gondozónőről minden egyes megfigyelés alkalmával külön lap töltendő ki.)

1. A gondozónő által a csoportban töltött idő a megfigyelés során:..... perc ☐ ☐

2. A megfigyelés során meséléssel, verseléssel, képeskönyv nézegetéssel töltött percek ☐ ☐

3. Hogyan kezdeményez?

- 1.- könyvet mutat/kínál neki
- 2.- javasolja, hogy nézzenek meg együtt valamilyen könyvet, újságot
- 3.- felajánlja, hogy mesél a gyermeknek(a gyermek unatkozik, szomorú,...)
- 4.- egy konkrét mesét, verset, mondókát ajánl(a gyermek tevékenységéhez k.)
- 5.- valamilyen élményét elmeséli a gyermeknek
- 6.- a gyermek valamilyen élményére rákérdez, elmesélteti azt, beszélgetést kezdeményez róla
- 7.- egyéb, mégpedig:

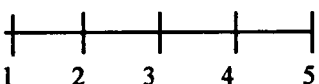
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐

4. A szituációkban szereplő eszközök:

- 1.- könyv
- 2.- gyermekújság
- 3.- báb
- 4.- filctábla
- 5.- gyermekkártya
- 6.- puzzle
- 7.- egyéb, mégpedig:

☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐

5. A gondozónő hangulata a szituációkban

nem jó nagyon jó

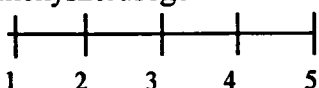
☐

6. A gondozónő tevékenysége a szituációban, ha eszköz is szerepel:

- 1.- lapozgatja a könyvet, megnevezi, amit a képen lát
- 2.- mesél a képről (saját maga által kitalált történetet)
- 3.- mesél (a képpel kapcsolatban valami olyat, ami a gyermek életéhez, élményeihez kapcsolható)
- 4.- mesél (a képpel kapcsolatban valamilyen saját élményt)
- 5.- elmeséli saját szavaival a könyvben szereplő mesét
- 6.- felolvassa a könyvben szereplő mesét
- 7.- énekel
- 8.- verset mond
- 9.- mondókázik (el is játszik)
- 10.- kérdegeti a gyermekeket arról, hogy mi van a képen
- 11.- beszélgetnek a képen látottakról
- 12.- egyéb, mégpedig:

☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐

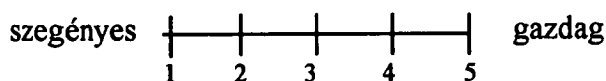
7. A szituációk élményszerűsége

nem élményszerű nagyon jó hangulatú

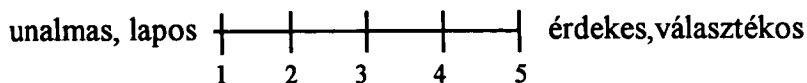
☐

8. A gondozónő verbális megnyilvánulásai:

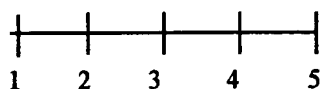
a./ a szókincs szempontjából

☐

b./ a stílus szempontjából

☐

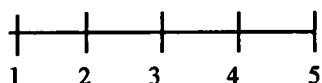
c./ tartalmilag
kifogásolható

a gyermekek
fejlettségéhez igazodó

☐

d./ hangszín
monoton

a tartalomnak megfelelő

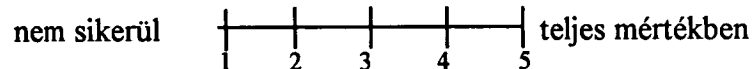
☐

9. A gondozónő non-verbális megnyilvánulásai:

- ölébe ülteti a gyermeket
- megsimogatja
- érinti
- rámosolyog
- szemkontaktus szinte folyamatosan
- érzelemgazdag, a helyzetnek megfelelő arckifejezés

☐
☐
☐
☐
☐
☐

10. A gyermek igényeihez igazodás

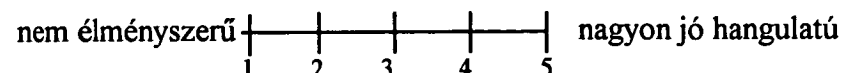
☐

11. A gondozónő viselkedése a szituációban, ha eszköz nem szerepel:

- 1.- valamilyen kitalált történetet mesél, melynek főszereplője a gyermek
- 2.- valamilyen kitalált állattörténetet mesél
- 3.- ismerős történetet mesél
- 4.- valamilyen élményét meséli
- 5.- kéri a gyermeket, hogy valamilyen élményét mesélje el
- 6.- énekel
- 7.- verset mond
- 8.- mondókáznak
- 9.- egyéb

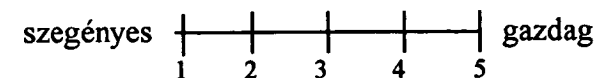
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐

12. A szituációk élményszerűsége

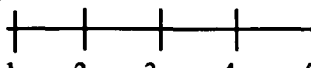
☐

13. A gondozónő verbális megnyilvánulásai

a./ a szókincs szempontjából

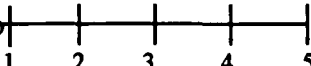
☐

b./ stílus szempontjából

unalmas, lapos érdekes, választékos

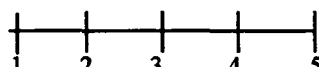
☐

c./ tartalmilag

kifogásolható a gyermek fejlettségéhez igazodó

☐

d./ hangszín

monoton a tartalomnak megfelelő

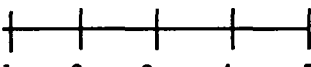
☐

14. A gondozónő non-verbális megnyilvánulásai

- ölebe veszi a gyermeket
- megsimogatja
- érinti
- rámosolyog
- szemkontaktus szinte folyamatosan
- érzelemgazdag, a helyzetnek megfelelő arckifejezés

☐
☐
☐
☐
☐
☐

15. A gyermek igényeihez való igazodás

nem sikerül teljes mértékben

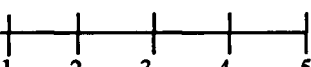
☐

16. A gondozónő tevékenység a szituációban, ha több gyermekkel vesz részt benne és eszköz is szerepel:

- 1.- lapozgatja a könyvet, megnevezi, amit a képen lát
- 2.- mesél a képről (saját maga által kitalált történetet)
- 3.- mesél (a képpel kapcsolatban valami olyat, ami a gyermek életéhez, élményeihez kapcsolható)
- 4.- mesél (a képpel kapcsolatban valamilyen saját élményt)
- 5.- elmeséli saját szavaival a könyvben szereplő mesét
- 6.- felolvassa a könyvben szereplő mesét
- 7.- énekel
- 8.- verset mond
- 9.- mondókázik (el is játszik)
- 10.- kérdegeti a gyermekeket arról, hogy mi van a képen
- 11.- beszélgetnek a képen látottakról
- 12.- egyéb, mégpedig:

☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐

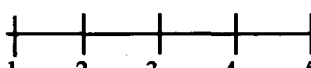
17. A szituációk élményszerűsége

nem élményszerű nagyon jó hangulatú

☐

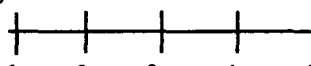
18. A gondozónő verbális megnyilvánulásai

a./ a szókincs szempontjából

szegényes gazdag

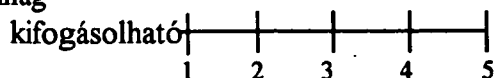
☐

b./ stílus szempontjából

unalmas, lapos érdekes, választékos

☐

c./ tartalmilag

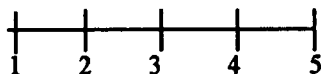

a gyermek fejlettségéhez igazodó

☐

d./ hangszín

monoton

a tartalomnak megfelelő

☐

19. A gondozónő non-verbális megnyilvánulásai

- ölebe veszi a gyermeket
- megsimogatja
- érinti
- rámosolyog
- szemkontaktus szinte folyamatosan
- érzelemgazdag, a helyzetnek megfelelő arckifejezés

~

☐
☐
☐
☐
☐

20. A gyermek igényeihez való igazodás

nem sikerül

1 2 3 4 5

teljes mértékben

☐

21. A gondozónő tevékenység a szituációban, ha több gyermekkel vesz részt benne és nincs eszköz:

- 1.- valamilyen kitalált történetet mesél, amelynek gyermekek a főszereplői
- 2.- valamilyen kitalált állattörténetet mesél
- 3.- ismerős történetet mesél
- 4.- valamilyen élményét elmeséli
- 5.- kéri a gyermeket, hogy meséljék el valamelyik élményüket
- 6.- énekel
- 7.- verset mond
- 8.- mondókáznak (el is játsszák)
- 9.- egyéb, :

☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐

22. A szituációk élményszerűsége

nem élményszerű

1 2 3 4 5

nagyon jó hangulatú

☐

23. A gondozónő verbális megnyilvánulásai

a./ a szókincs szempontjából

szegényes

1 2 3 4 5

gazdag

☐

b./ stílus szempontjából

unalmas, lapos

1 2 3 4 5

érdekes, választékos

☐

c./ tartalmilag

kifogásolható

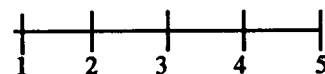
1 2 3 4 5

a gyermek fejlettségéhez igazodó

☐

d./ hangszín

monoton

a tartalomnak megfelelő

☐

24. A gondozónő non-verbális megnyilvánulásai

- ölebe veszi a gyermeket
- megsimogatja
- érinti
- rámosolyog
- szemkontaktus szinte folyamatosan
- érzelemgazdag, a helyzetnek megfelelő arckifejezés

25. A gyermek igényeihez való igazodás

nem sikerül | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | teljes mértékben

--

III. A GYERMEK ADATAI

(Minden egyes megfigyelésen minden gyermekről külön lap töltendő ki)

A gyermek neve:

A gyermek életkora a megfigyelés idején:hónap

☐ ☐

1. Részt vett-e megfigyelés alatt mesélési, verselési, képeskönyv-nézegetési helyzetekben? ☐

2. Kivel vett részt a helyzetekben?

- gondozónővel
- gondozónővel és társsal, társakkal
- társsal, társakkal
- egyedül

☐
☐
☐
☐

3. A szituációkban részt vevő eszközök:

- könyv
- gyermekújság
- báb
- filctábla
- gyermekkártya
- puzzle
- egyéb, mégpedig:

☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐

4. A szituációkban szereplő könyvek (cím szerint):

1.
2.
3.
4.
5.
6.

5. Kerül-e konfliktushelyzetbe a képeskönyv-nézegetés, verselés, mesélés során? ☐

6. A mese, mondóka, könyv a gyermek játékában:

a./ A gyermek valamilyen tevékenység közben mesét, mondókát, ... stb. hallgat

1. valamilyen tevékenység (pl. rajzolás, puzzle-kirakás,) közben mesét,... hallgat
2. társa játék közben könyvből mesél, verset mond, ... neki
3. társa játék közben könyv nélkül mesét, verset mond, ... neki

☐
☐
☐

b./ a gyermek valamilyen tevékenység közben mesél, verset mond, ...

4. könyvből mesél, énekel babának, állatfigurának
5. könyv nélkül mesél, énekel babának, állatfigurának
6. könyvből mesél, énekel társnak játék közben
7. könyv nélkül mesél, énekel társnak játék közben
8. tevékenység közben énekelget, ...

☐
☐
☐
☐
☐

7. A gyermek tevékenysége a szituációkban:

- [illegible]

A gyerekek kedvenc meséi a szülők szerint

(tekintettel az információforrásra)

Súlyozott lista				Súlyozatlan lista				ABC sorrend				7. sz. melléklet	
1	Mondókatkötöny	könyv	129	12	Mondókatkötöny	könyv	129	12	101 kiskutya	video	26	3	1
2	Tesz-vesz ...	könyv	74	7	esti mese	tv	28	9	365+4 történet a természetjáról	könyv	8	1	2
3	Walt Disney filmek	tv	47	8	Walt Disney filmek	tv	47	8	A baba első lexikona	könyv	16	1	3
4	Ceodaszazig	könyv	37	4	Tesz-vesz ...	könyv	74	7	A diadéj király	könyv	2	1	4
5	Hófehérke és a hét törpe	könyv	34	3	Alomba ringató esti mesék	könyv	11	4	A dzsungel könyve	könyv	2	1	5
6	Hupikék törpikék	tv	33	3	Ceodaszazig	könyv	37	4	A hangok és hangszerek családias v	könyv	2	1	6
7	Sicc	könyv	33	4	Első pillantásra	könyv	32	4	A három kismalec	könyv	1	1	7
8	A TV-maci meséi	könyv	32	2	Halász Judit	könyv	20	4	A két pék	könyv	2	1	8
9	Cin-cin muzsika	könyv	32	3	Műmin	könyv	19	4	A kelektya kiskakas	könyv	2	1	9
10	Első pillantásra	könyv	32	4	Sicc	könyv	33	4	A két Lotti	video	1	1	10
11	esti mese	tv	28	9	101 kiskutya	video	26	3	A kis hableány	video	1	1	11
12	Vidám mesék	könyv	28	3	Bóbita	könyv	24	3	A kis vakond kalandjai	könyv	4	1	12
13	101 kiskutya	video	26	3	Cin-cin muzsika	könyv	32	3	A kiskakas gyémánt tékercsaja	könyv	2	1	13
14	Ha a világ nő lenne	könyv	25	3	Égődi potyaut mesék	tv	4	3	A nagy horgász	tv	1	1	14
15	Bóbita	könyv	24	3	Ha a világ nő lenne	könyv	25	3	A part alatt	könyv	2	1	15
16	Szazám arcai	tv	24	2	Hófehérke és a hét törpe	könyv	34	3	A sárka káronat	könyv	1	1	16
17	Ceizmás Kandúr	könyv	20	2	Hupikék törpikék	tv	33	3	A természet képzézeai	könyv	2	1	17
18	Halász Judit	könyv	20	4	Micimackó	könyv	11	3	A TV-maci meséi	könyv	32	2	18
19	Oreg néne özkéje	könyv	20	2	Piroska és a farkas	könyv	14	3	A vakond és a rakéta	könyv	8	1	19
20	Műmin	tv	19	4	Vidám mesék	könyv	28	3	A világ leggyzegeabab verese	könyv	4	1	20
21	Alató	könyv	18	2	A TV-maci meséi	könyv	32	2	Akak-zsiai	könyv	1	1	21
22	Mini enciklopédia	könyv	18	2	Alató	könyv	18	2	Aledin	könyv	4	1	22
23	Miki Manó	kazetta	17	2	Bander	tv	8	2	Alatmesék	könyv	2	1	23
24	Vuk	video	17	2	Bora Péter	könyv	16	2	Alatok	könyv	16	1	24
25	A baba első lexikona	könyv	16	1	Ceizmás Kandúr	könyv	20	2	Alatok könyvek	könyv	1	1	25
26	Alatok	könyv	16	1	Gurimack	tv	3	2	Alma Jancsi	video	2	1	26
27	Bora Péter	könyv	16	2	Halász Judit	kazetta	5	2	Alomba ringató esti mesék	könyv	11	4	27
28	Breimel muzsikusk	könyv	16	1	Hó-hó katona	könyv	16	2	Andersen meséi	könyv	18	2	28
29	Buci Maci	újág	16	1	Illembenke	könyv	8	2	Antarctikus	könyv	8	1	29
30	Gógos Gurul Gedeon	könyv	16	1	Kerfimerk a nagyvilágból	tv	2	2	Anyu, hol vagy?	könyv	2	1	30
31	Hó-hó katona	könyv	16	2	Miki Manó	kazetta	17	2	Anel	könyv	4	1	31
32	Hulavéi	könyv	16	1	Mini enciklopédia	könyv	18	2	Anel	könyv	8	1	32
33	Kalektya Kiskakas	könyv	16	1	Oreg néne özkéje	könyv	20	2	Az első karácsony	könyv	4	1	33
34	Micimackó	video	16	1	Pincócio	könyv	9	2	Az én állataim	könyv	8	1	34
35	Miki és Miki	könyv	16	1	Szazám arcai	tv	24	2	Időzárás		2	1	35

36	Szűz	kazetta	16	1 Vuk	video	17	2 Balu kapitány	video	2	1	36
37	Vuk	kazetta	16	1 365+4 történet a természetről	könyv	8	1 Barba papa	tv	4	1	37
38	zene	rádió	16	1 A baba első lexikója	könyv	16	1 Bender	tv	8	2	38
39	Piroska és a farkas	könyv	14	3/A dicsőítő király	könyv	2	1 Beazégetőkönyv	könyv	8	1	39
40	Alomba ringató eső mesék	könyv	11	4/A dzsungel könyve	könyv	2	1 Bobba	könyv	24	3	40
41	Micimackó	könyv	11	3/A hangok és hangszerek csodálatos v	könyv	2	1 Bobba	kazetta	1	1	41
42	Pinocchio	könyv	9	2/A három kismalac	könyv	1	1 Bora Péter	könyv	16	2	42
43	365+4 történet a természetről	könyv	8	1/A két pék	könyv	2	1 Birmei muzsikások	könyv	16	1	43
44	A vakond és a rakéta	könyv	8	1/A kékötös kiskakas	könyv	2	1 Buci Maci	újság	16	1	44
45	Andersen meséi	könyv	8	1/A két Lotti	video	1	1 Cini-cini muzsika	könyv	32	3	45
46	Arnel	könyv	8	1/A kis hadsereg	video	1	1 Csipike és Tiptupa	könyv	2	1	46
47	Az én állataim	könyv	8	1/A kis vakond kalandjai	könyv	4	1 Csizvas Kandi	könyv	20	2	47
48	Bender	tv	8	2/A kiskakas gyémánt tékercsája	könyv	2	1 Csodálatos állatok	könyv	8	1	48
49	Beazégetőkönyv	könyv	8	1/A nagy hangsz	tv	1	1 Csodaszöveg	könyv	37	4	49
50	Csodálatos állatok	könyv	8	1/A part alatt	könyv	2	1 Dótdó	könyv	8	1	50
51	Dótdó	könyv	8	1/A sárga kiscsomat	könyv	1	1 Dr. Bubó	video	2	1	51
52	Egyezer volt Budán kutyavásár	könyv	8	1/A természet képrázatai	könyv	2	1 Egyből postyart mesék	könyv	8	1	52
53	Egyérvés	könyv	8	1/A vakond és a rakéta	könyv	8	1 Előöl pilantára	könyv	32	4	53
54	Hemupókka	könyv	8	1/A világ leggyazdagabb verbe	könyv	4	1 Eled pilantára	könyv	28	9	54
55	Hercsnó és a kobold	video	8	1/Abak-zait	könyv	1	1 eső mese	tv	28	9	55
56	Hóember	könyv	8	1/Aladdin	könyv	4	1 Ete-ivás	könyv	8	1	56
57	Illemberke	könyv	8	2/Állatmesék	könyv	2	1 Falusi hangverseny	könyv	4	1	57
58	Jó éjszakát	könyv	8	1/Állatok	könyv	16	1 Fiedl és Beni	tv	4	1	58
59	Kacskagidák meg a farkas	dísz	8	1/Állatok könyvek	könyv	1	1 G. I. Joe kommandó	tv	1	1	59
60	Kocsi és vonat	könyv	8	1/Alma Jancsi	video	2	1 Gógós Gúniár Gedeon	könyv	16	1	60
61	Kurafarú nyulacska	könyv	8	1/Andersen meséi	könyv	8	1 Gírmu mesék	könyv	2	1	61
62	Lassie kalandjai	tv	8	1/Aranténusz	könyv	2	1 Gurnimacik	tv	3	2	62
63	Meseország	könyv	8	1/Anyu, hol vagy?	könyv	4	1 Gurul a világ	könyv	2	1	63
64	Mosó Mosa mosodája	könyv	8	1/Arnel	könyv	8	1 Ha a világ rög lenne	könyv	25	3	64
65	Mézd miyennek az állatok	könyv	8	1/Az első karácsony	könyv	4	1 Halász Judit	leméz	20	4	65
66	Pokli a hó	könyv	8	1/Az én állataim	könyv	8	1 Halász Judit	kazetta	5	2	66
67	Pom-pom	könyv	8	1/babozás	video	2	1 Hemupókka	könyv	8	1	67
68	rajzfilm	tv	8	1/Balu kapitány	video	2	1 Hemupókka	video	1	1	68
69	Halász Judit	kazetta	5	2/Barba papa	tv	4	1 Helikopter	leméz	1	1	69
70	A kis vakond kalandjai	könyv	4	1/Beazégetőkönyv	könyv	8	1 Hercsnó és a kobold	video	8	1	70
71	A világ leggyazdagabb verbe	könyv	4	1/Bobba	kazetta	1	1 Hó-hócs kastona	könyv	16	2	71
72	Aladdin	könyv	4	1/Birmei muzsikások	könyv	16	1 Hóember	könyv	8	1	72
73	Anyu, hol vagy?	könyv	4	1/Buci Maci	újság	16	1 Hótené	video	2	1	73
74	Az első karácsony	könyv	4	1/Csipike és Tiptupa	könyv	2	1 Hótené és a két törpe	könyv	34	3	74
75	Barba papa	tv	4	1/Csodálatos állatok	könyv	8	1/Hupikék törpikék	tv	33	3	75

76	Égőből pottyant mesék	tv	4	3	Doktoró	könyv	8	1	Húsvét	könyv	16	1	76
77	Faluai hangverseny	könyv	4	1	Dr. Bubó	video	2	1	Húsvét Mányi	dia	4	1	77
78	Frédi és Béni	tv	4	1	Egyzari vol Budán kutyavásár	könyv	8	1	Ich-picit	könyv	4	1	78
79	Húsvét Mányi	dia	4	1	Ewé-ivás	könyv	8	1	Ich-picit	dia	4	1	79
80	Ich-picit	könyv	4	1	Faluai hangverseny	könyv	4	1	Ilamberke	könyv	8	2	80
81	Ich-picit	dia	4	1	Frédi és Béni	tv	4	1	Jó éjszakát	könyv	8	1	81
82	Kecskemén és a hét kispada	könyv	4	1	G. L. Joe kommandó	tv	1	1	Jurasic Park	újéjg	1	1	82
83	Kisgyűr	video	4	1	Gáspár Gábor Gedeon	könyv	16	1	Kacorkirly	könyv	2	1	83
84	Köztetked helyesen	könyv	4	1	Gifim mesék	könyv	2	1	Kacskagárdák meg a farkas	dia	8	1	84
85	Kutyasuli	könyv	4	1	Gurú a világ	könyv	2	1	Kecskemén és a hét kispada	könyv	4	1	85
86	Mauji	könyv	4	1	Hampupók	könyv	8	1	Kedvenc gyereklágerem	kazetta	2	1	86
87	Mesebok	könyv	4	1	Hampupók	video	1	1	Kelékóya Kiskakas	könyv	16	1	87
88	Mesebok	könyv	4	1	Helikopter	lamez	1	1	Kemény kalap	video	1	1	88
89	Mesél az erdő	könyv	4	1	Harcos és a kobold	video	8	1	Kisfillek a nagyvilágból	tv	2	2	89
90	Mili és Miki	könyv	4	1	Hóember	könyv	8	1	Kiskarácsony, nagykarácsony	könyv	2	1	90
91	Pikk Pikk a kis pingvin	könyv	4	1	Hóember	video	2	1	Kisgyűr	video	4	1	91
92	Rajzfilm slágerek	kazetta	4	1	Húsvét	könyv	16	1	Kocsi és vonat	könyv	8	1	92
93	Szabó, a sáfrány	video	4	1	Húsvét Mányi	dia	4	1	Könyvek könyve	tv	2	1	93
94	Tapel	könyv	4	1	Ich-picit	könyv	4	1	Köztetked helyesen	könyv	4	1	94
95	Télapó it van	kazetta	4	1	Ich-picit	dia	4	1	Köztetked okosan	dia	1	1	95
96	Télapós és karácsonyi mesék	könyv	4	1	Jó éjszakát	könyv	8	1	Kurafarú nyulacska	könyv	8	1	96
97	Tom és Jerry	tv	4	1	Jurasic Park	újéjg	1	1	Kurafarú nyulacska	könyv	4	1	97
98	Vok egyszer egy vakond	könyv	4	1	Kacorkirly	könyv	2	1	Kutyasuli	tv	8	1	98
99	Gurimack	tv	3	2	Kacskagárdák meg a farkas	dia	8	1	Mauji	könyv	4	1	99
100	A didergő király	könyv	2	1	Kecskemén és a hét kispada	könyv	4	1	Mesebok	könyv	4	1	100
101	A didergő király	könyv	2	1	Kedvenc gyereklágerem	kazetta	2	1	Mesebok	könyv	4	1	101
102	A dzsungel könyve	könyv	2	1	Kelékóya Kiskakas	könyv	16	1	Mesél az erdő	könyv	4	1	102
103	A hangok és hangszerek csodálatos világa	könyv	2	1	Kemény kalap	video	1	1	Meseország	könyv	8	1	103
104	A két pék	könyv	2	1	Kisgyűr	könyv	2	1	Mikimackó	video	16	1	104
105	A kiskakas gyémánt felkavicsa	könyv	2	1	Kacorkirly	video	4	1	Mikimackó	könyv	11	3	105
106	A part alatt	könyv	2	1	Kocsi és vonat	könyv	8	1	Mili és Mili	könyv	4	1	106
107	A természet képrázata	könyv	2	1	Könyvek könyve	tv	2	1	Mili Mánó	kazetta	17	2	107
108	Állatmesék	könyv	2	1	Köztetked helyesen	könyv	4	1	Mili Mánó	lamez	2	1	108
109	Árva Jancsi	video	2	1	Köztetked okosan	dia	1	1	Mili enciklopédia	könyv	18	2	109
110	Antarctusz	könyv	2	1	Kurafarú nyulacska	könyv	8	1	Mondakönyv	könyv	129	12	110
111	Babozás	video	2	1	Kutyasuli	könyv	4	1	Mosó Masi meséja	könyv	8	1	111
112	Balu kapitány	video	2	1	Lassó kalandjai	tv	8	1	Mili és Mili	könyv	16	1	112
113	Csipke és Tiptupa	könyv	2	1	Mauji	könyv	4	1	Mikim	tv	19	4	113
114	Dr. Bubó	video	2	1	Mesebok	könyv	4	1	Máz mlyenek az állatok	könyv	8	1	114
115	Gifim mesék	könyv	2	1	Mesebok	könyv	4	1	Org néne özteje	könyv	20	2	115

116	Guruli a világ	könyv	2	1	Mesei az első	könyv	4	1	Övodások verseskönyve 1968	könyv	1	1	116
117	Hófehérke	video	2	1	Meseország	könyv	8	1	Óz, a csodák csodája	video	2	1	117
118	Kacsi király	könyv	2	1	Micimackó	video	16	1	Pikk Pokk a kis pingvin	könyv	4	1	118
119	Kedvenc gyerekszágerem	kazetta	2	1	Miki és Muki	könyv	4	1	Pingu	tv	1	1	119
120	Kisfilmek a nagyvilágból	tv	2	2	Miki Manó	kazetta	2	1	Pinocchio	könyv	9	2	120
121	Kisbarátság, nagybarátság	könyv	2	1	Mosó Masi mosodája	könyv	8	1	Pirókka és a farkas	könyv	14	3	121
122	Könyvek könyve	tv	2	1	Muki és Miki	könyv	16	1	Pirókka és a farkas	filmm	2	1	122
123	Miki Manó	kazetta	2	1	Nézd milyenek az állatok	könyv	8	1	Poldi a hó	könyv	8	1	123
124	Óz, a csodák csodája	video	2	1	Övodások verseskönyve 1968	könyv	1	1	Pom-pom	könyv	8	1	124
125	Pirókka és a farkas	filmm	2	1	Óz, a csodák csodája	video	2	1	rajzfilm	tv	8	1	125
126	Rajzfilmek	tv	2	1	Pikk Pokk a kis pingvin	könyv	4	1	Rajzfilm szegerek	kazetta	4	1	126
127	Valkarcsa ...	könyv	2	1	Pingu	tv	1	1	Rajzfilmek	tv	2	1	127
128	Vargalis	kazetta	2	1	Pirókka és a farkas	filmm	2	1	Soc	könyv	33	4	128
129	A három kiemelésc	könyv	1	1	Poldi a hó	könyv	8	1	Sun Balázs	könyv	1	1	129
130	A két Lotti	video	1	1	Pom-pom	könyv	8	1	Szűd	kazetta	16	1	130
131	A kis halhéány	video	1	1	rajzfilm	tv	8	1	Szűd, a sárkány	video	4	1	131
132	A nagy horogász	tv	1	1	Rajzfilm szegerek	kazetta	4	1	Szűd, a sárkány	könyv	1	1	132
133	A sárga kisvonal	könyv	1	1	Rajzfilmek	tv	2	1	Százam street	tv	24	2	133
134	Abak-zsiraf	könyv	1	1	Sun Balázs	könyv	1	1	Tapel	könyv	4	1	134
135	Állatos könyvek	könyv	1	1	Szűd	kazetta	16	1	Télapó itt van	kazetta	4	1	135
136	Bóbita	kazetta	1	1	Szűd, a sárkány	video	4	1	Télapó és karácsonyi mesék	könyv	4	1	136
137	G. I. Joe kommandó	tv	1	1	Szűd, a sárkány	kazetta	1	1	Tesz-vezsz ...	könyv	74	7	137
138	Harmujókó	video	1	1	Tapel	könyv	4	1	Tipegő könyvek	könyv	1	1	138
139	Helikopter	kazetta	1	1	Télapó itt van	kazetta	4	1	Tom és Jerry	tv	4	1	139
140	Jurassic Park	újás	1	1	Télapó és karácsonyi mesék	könyv	4	1	toni kocka	könyv	1	1	140
141	Kemény kalap	video	1	1	Tipegő könyvek	könyv	1	1	Valkarcsa ...	könyv	2	1	141
142	Közlekedj okosan	dia	1	1	Tom és Jerry	tv	4	1	Valkond a nagyvilágban	könyv	1	1	142
143	Övodások verseskönyve 1968	könyv	1	1	toni kocka	tv	1	1	Vargalis	kazetta	2	1	143
144	Pingu	tv	1	1	Valkarcsa ...	könyv	2	1	Vidám mesék	könyv	28	3	144
145	Sun Balázs	könyv	1	1	Valkond a nagyvilágban	könyv	1	1	Vizpók	tv	1	1	145
146	Szűd, a sárkány	kazetta	1	1	Vargalis	kazetta	2	1	Vok egyszer egy valkond	könyv	4	1	146
147	Tipegő könyvek	könyv	1	1	Vizpók	tv	1	1	Vuk	video	17	2	147
148	toni kocka	1	1	1	Vok egyszer egy valkond	könyv	4	1	Vuk	kazetta	16	1	148
149	Valkond a nagyvilágban	könyv	1	1	Vuk	kazetta	16	1	Walt Disney filmek	tv	47	8	149
150	Vizpók	tv	1	1	Walt Disney filmek	video	1	1	Walt Disney filmek	video	1	1	150
151	Walt Disney filmek	video	1	1	zene	rádió	16	1	zene	rádió	16	1	151

(tekintet nélkül az információhordozóra)

8. sz. melléklet

36	Piroska és a farkas	16	4	Pinocchio	9	2	Batu kapitány	2	1	36
37	Süszü	16	1	Süszü, a sárkány	5	2	Batba papa	4	1	37
38	zene	16	1	Szazám éneket	24	2	Bender	8	2	38
39	Alomba ringató esti mesék	11	4	365-4 történet a természetről	8	1	Beszégetőkönyv	8	1	39
40	Hamupipke	9	2	A baba első lexikonja	16	1	Babba	25	4	40
41	Pinocchio	9	2	A didegő király	2	1	Bora Péter	16	2	41
42	365-4 történet a természetről	8	1	A dzsungel könyve	2	1	Bírhalmi muzsikások	16	1	42
43	A vakond és a rakéta	8	1	A hangok és hangszerek csodálatos v	2	1	Buci Maci	16	1	43
44	Andersen meséi	8	1	A három kismalec	1	1	Céni-cini muzika	32	3	44
45	Árnel	8	1	A két pék	2	1	Cajjika és Tipeupa	2	1	45
46	Az én állataim	8	1	A kelektya kiskakas	2	1	Cajzmás Kandúr	20	2	46
47	Bender	8	2	A két Loti	1	1	Csodálatos állatok	8	1	47
48	Beszégetőkönyv	8	1	A kis hadbány	1	1	Csodaszorzálg	37	4	48
49	Csodálatos állatok	8	1	A kis vakond kalandjai	4	1	Dickóró	8	1	49
50	Dickóró	8	1	A kiskakas gyémánt félkrajcára	2	1	Dr. Bubó	2	1	50
51	Egyezer vol Budán kutyavásár	8	1	A nagy horpász	1	1	Egéből potyart mesék	4	3	51
52	Évée-nyás	8	1	A part alatt	2	1	Egyezer vol Budán kutyavásár	8	1	52
53	Hercógnó és a kobold	8	1	A sárpa kővornet	1	1	Eldő pillantásra	32	4	53
54	Hóember	8	1	A természet képrázatai	2	1	Esti mese	28	9	54
55	Ich-picir	8	2	A vakond és a rakéta	8	1	Évée-nyás	8	1	55
56	Illembenke	8	2	A világ leggyazdagabb verobe	4	1	Falusi hangverseny	4	1	56
57	Jó éjszakát	8	1	Abak-zsiráf	1	1	Féldi és Bani	4	1	57
58	Kockapipák meg a farkas	8	1	Aladdin	4	1	G. I. Joe kommandó	1	1	58
59	Kocsi és vornet	8	1	Állatmesék	2	1	Gógós Gúnár Gedeon	16	1	59
60	Kutafarkú nyulacska	8	1	Állatok	16	1	Grimm mesék	2	1	60
61	Lassó kalandjai	8	1	Állatos könyvek	1	1	Grimmek	3	2	61
62	Meseország	8	1	Ajna Jancsi	2	1	Guruf a világ	2	1	62
63	Mosó Mása mosodája	8	1	Andersen meséi	8	1	Ha a világ nő lenne	25	3	63
64	Nézd milyenek az állatok	8	1	Antanénusz	2	1	Halsz Juci	25	6	64
65	Pokli a hó	8	1	Anyu, hol vagy?	4	1	Hamupipke	9	2	65
66	Pom-pom	8	1	Árnel	8	1	Heikoffer	1	1	66
67	rejtőltm	8	1	Az első karácsony	4	1	Hercógnó és a kobold	8	1	67
68	Süszü, a sárkány	5	2	Az én állataim	8	1	Hó-hóc katoná	16	2	68
69	A kis vakond kalandjai	4	1	balbozás	2	1	Hóember	8	1	69
70	A világ leggyazdagabb verobe	4	1	Batu kapitány	2	1	Hófértés és a hét törpe	36	4	70
71	Aladdin	4	1	Batba papa	4	1	Hupikék törpékék	33	3	71
72	Anyu, hol vagy?	4	1	Beszégetőkönyv	8	1	Húlevél	16	1	72
73	Az első karácsony	4	1	Bírhalmi muzsikások	16	1	Húvelyk Máty	4	1	73
74	Batba papa	4	1	Buci Maci	16	1	Ich-picir	8	2	74
75	Egéből potyart mesék	4	3	Cajjika és Tipeupa	2	1	Illembenke	8	2	75

76	Falusi hangverseny	4	1	Csodálatos állatok	8	1	Jó éjszakát	8	1	76
77	Frédi és Béri	4	1	Dkító	8	1	Jurasic Park	1	1	77
78	Hüvelyk Matyi	4	1	Dr. Bubó	2	1	Kacor király	2	1	78
79	Kecskemeta és a hét kispája	4	1	Egyzer vol Budán kutyavásár	8	1	Kecsegyidk meg a farkas	8	1	79
80	Kasylur	4	1	Eve-tvas	8	1	Kecskemeta és a hét kispája	4	1	80
81	Közlekedj helyesen	4	1	Falusi hangverseny	4	1	Kedvenc gyerekalágerem	2	1	81
82	Kutyasuli	4	1	Frédi és Béri	4	1	Kelakdya Kiskakas	16	1	82
83	Maugli	4	1	G. I. Joe kommandó	1	1	Kamény kalap	1	1	83
84	Mesebok	4	1	Gógos Gurár Gedeon	16	1	Kisfilmek a nagyvilágból	2	2	84
85	Meseodoboz	4	1	Gittim meseék	2	1	Kiskarácsony, nagykarácsony	2	1	85
86	Mesei az erdő	4	1	Guruli a világ	2	1	Kasylur	4	1	86
87	Miki és Muki	4	1	Heikofter	1	1	Kocsi és vonat	8	1	87
88	Pikk Pokk a kis pingvin	4	1	Hermegnd és a kobold	8	1	Könyvek könyve	2	1	88
89	Rajzfilm előgerek	4	1	Hóember	8	1	Közlekedj helyesen	4	1	89
90	Tápai	4	1	Hüvél	16	1	Közlekedj okosan	1	1	90
91	Télapó itt van	4	1	Hüvelyk Matyi	4	1	Kurtalarku nyulacska	8	1	91
92	Télapós és karácsonyi meseék	4	1	Jó éjszakát	8	1	Kutyasuli	4	1	92
93	Tom és Jerry	4	1	Jurasic Park	1	1	Lasseie kalandjai	8	1	93
94	Volt egyszer egy vakond	4	1	Kacor király	2	1	Maugli	4	1	94
95	Gummack	3	2	Kecsegyidk meg a farkas	8	1	Mesebok	4	1	95
96	A dílerpó király	2	1	Kecskemeta és a hét kispája	4	1	Meseodoboz	4	1	96
97	A dzsungel könyve	2	1	Kedvenc gyerekalágerem	2	1	Mesei az erdő	4	1	97
98	A hangok és hangszerek csodálatos v.	2	1	Kelakdya Kiskakas	16	1	Meseorazág	8	1	98
99	A két pék	2	1	Kamény kalap	1	1	Micimackó	27	4	99
100	A kelekdyá kiskakas	2	1	Kiskarácsony, nagykarácsony	2	1	Miki és Muki	4	1	100
101	A kiskakas gyémánt félkrajcárja	2	1	Kasylur	4	1	Miki Maró	19	3	101
102	A part alatt	2	1	Kocsi és vonat	8	1	Miri enciklopédia	18	2	102
103	A természetet kápráztatái	2	1	Könyvek könyve	2	1	Mondókáskönyv	129	12	103
104	Alattimesék	2	1	Közlekedj helyesen	4	1	Mosó Masa mosodája	8	1	104
105	Anna Jancsi	2	1	Közlekedj okosan	1	1	Muki és Miki	16	1	105
106	Antanénusz	2	1	Kurtalarku nyulacska	8	1	Múmin	19	4	106
107	Bébozás	2	1	Kutyasuli	4	1	Nézd milyenek az állatok	8	1	107
108	Balu kapitány	2	1	Lasseie kalandjai	8	1	Öreg néne özkéje	20	2	108
109	Cépké és Típekupa	2	1	Maugli	4	1	Óvodások versekönyve 1968	1	1	109
110	Dr. Bubó	2	1	Mesebok	4	1	Öz, a csodák csodája	2	1	110
111	Gittim meseék	2	1	Meseodoboz	4	1	Pikk Pokk a kis pingvin	4	1	111
112	Guruli a világ	2	1	Mesei az erdő	4	1	Pingu	1	1	112
113	Kacor király	2	1	Meseorazág	8	1	Piracchio	9	2	113
114	Kedvenc gyerekalágerem	2	1	Miki és Muki	4	1	Piracsa és a farkas	16	4	114
115	Kisfilmek a nagyvilágból	2	2	Mosó Masa mosodája	8	1	Pokli a hó	8	1	115

116	Kutarcsoony, nagykutarcsoony	2	1	Műki és Műki	16	1	Pom-pom	8	1	116
117	Könyvek könyve	2	1	Nézd milyenek az állatok	8	1	rajzfilm	8	1	117
118	Óz, a csodák csodája	2	1	Övadások verseskönyve 1968	1	1	Rajzfilm ségerek	4	1	118
119	Rajzfilmek	2	1	Óz, a csodák csodája	2	1	Rajzfilmek	2	1	119
120	Vakancs ...	2	1	Pik Pakt a kis pingvin	4	1	Succ	33	4	120
121	Vangeis	2	1	Pingu	1	1	Sun Balázs	1	1	121
122	A három karmalac	1	1	Poldi a hód	8	1	SQe0	16	1	122
123	A két Lotli	1	1	Pom-pom	8	1	SQe0, a sértány	5	2	123
124	A kis halhéány	1	1	rajzfilm	8	1	Szezzám street	24	2	124
125	A nagy horgász	1	1	Rajzfilm ségerek	4	1	T apai	4	1	125
126	A sárga klavonai	1	1	Rajzfilmek	2	1	Télapó itt van	4	1	126
127	Abek-zsírál	1	1	Sun Balázs	1	1	Télapó és kutarcsoonyi mesék	4	1	127
128	állatok könyvek	1	1	SQe0	16	1	Tas-zveaz ...	74	7	128
129	G. I. Joe kommandó	1	1	Tapai	4	1	Tipegő könyvek	1	1	129
130	Helikopter	1	1	Télapó itt van	4	1	Tom és Jerry	4	1	130
131	Jurassic Park	1	1	Télapó és kutarcsoonyi mesék	4	1	toni kocka	1	1	131
132	Kemény kalap	1	1	Tipegő könyvek	1	1	Vakancs ...	2	1	132
133	Közlekedő okoson	1	1	Tom és Jerry	4	1	Vakond a nagyvárosban	1	1	133
134	Övadások verseskönyve 1968	1	1	toni kocka	1	1	Vangeis	2	1	134
135	Pingu	1	1	Vakancs ...	2	1	Vadim mesék	28	3	135
136	Sun Balázs	1	1	Vakond a nagyvárosban	1	1	Vizipók	1	1	136
137	Tipegő könyvek	1	1	Vangeis	2	1	Vokt egyzser egy vakond	4	1	137
138	toni kocka	1	1	Vizipók	1	1	Vuk	33	3	138
139	Vakond a nagyvárosban	1	1	Vokt egyzser egy vakond	4	1	Walt Disney filmek	48	8	139
140	Vizipók	1	1	zene	16	1	zene	16	1	140

Mesék, amelyeket a gyerekek újra és újra igényelnek a szülők szerint

(tekintettel az információforrásra)

ABC sorrend										9. sz. melléklet	
Súlyozott lista				Súlyozatlan lista							
1	Mondóskönyv	könyv	114	9 Mondóskönyv	könyv	114	9 101 kiskutya	video	10	2	1
2	Tesz-vesz ...	könyv	68	6 Tesz-vesz ...	könyv	68	6 101 kiskutya	újrág	8	1	2
3	Csodaszág	könyv	52	4 Csodaszág	könyv	52	4 A baba első lexikonja	könyv	16	1	3
4	Hódehente és a hét tőpe	könyv	44	4 Egőbi potyart mesék	tv	20	4 A diéngő király	könyv	2	1	4
5	Piroska és a farkas	könyv	34	3 Hódehente és a hét tőpe	könyv	44	4 A dzsungel könyve	könyv	2	1	5
6	Haltaz Judit	körnez	33	3 Sicc	könyv	33	4 A hangok és hangszerek csodálatos v	könyv	2	1	6
7	Sicc	könyv	33	4 Buc Maci	újrág	21	3 A két pék	könyv	2	1	7
8	Beszégetskönyv	könyv	24	2 Cnt-cnti muzsika	könyv	24	3 A kis vakond	könyv	16	1	8
9	Cnt-cnti muzsika	könyv	24	3 Haltaz Judit	körnez	33	3 A kiskakas gyémánt fékrajzja	könyv	2	1	9
10	Pinocchio	könyv	24	2 Mikó Maró	kazetta	16	3 A part alatt	könyv	4	2	10
11	Buc Maci	újrág	21	3 Piroska és a farkas	könyv	34	3 A TV-maci meséi	könyv	18	2	11
12	Egőbi potyart mesék	tv	20	4 Vidám mesék	könyv	13	3 A vakond és a rakéta	könyv	8	1	12
13	Első pillantásra	könyv	20	2 Vuk	video	18	3 A viláig leggyazdább verbe	könyv	4	1	13
14	Vuk	video	19	3 101 kiskutya	video	10	2 Adak-zsárfi	könyv	1	1	14
15	A TV-maci meséi	könyv	18	2 A part alatt	könyv	4	2 Állatos könyvek	könyv	1	1	15
16	Altató	könyv	18	2 A TV-maci meséi	könyv	18	2 Alma Jancsi	video	16	1	16
17	Mini enciklopédia	könyv	18	2 Alomba ringató esti mesék	könyv	8	2 Alomba ringató esti mesék	könyv	8	2	17
18	Múrinin	tv	17	2 Altató	könyv	18	2 Akató	könyv	18	2	18
19	Oreg néne ózikeje	könyv	17	2 Barba papa	tv	12	2 Andersen meséi	könyv	8	1	19
20	A baba első lexikonja	könyv	16	1 Beszégetskönyv	könyv	24	2 Antanténusz	könyv	8	1	20
21	A kis vakond	könyv	16	1 Első pillantásra	könyv	20	2 Ariel	könyv	8	1	21
22	Alma Jancsi	video	16	1 esti mese	tv	5	2 Balu kapitány	video	16	1	22
23	Balu kapitány	video	16	1 Guimack	video	9	2 Barba papa	tv	12	2	23
24	Bóbita	könyv	16	1 Micimackó	könyv	10	2 Beszégetskönyv	könyv	24	2	24
25	Bérmal muzsikusk	könyv	16	1 Minden napra egy mese	könyv	16	2 Bóbita	könyv	16	1	25
26	Gógós Güntér Gedeon	könyv	16	1 Mini enciklopédia	könyv	18	2 Bérmal muzsikusk	könyv	16	1	26
27	Harcgpnő és a kobold	video	16	1 Múrinin	tv	17	2 Buuri egy napja	könyv	8	1	27
28	Hóc, hóc katoná	könyv	16	1 Oreg néne ózikeje	könyv	17	2 Buc Maci	újrág	21	3	28
29	Hóember	könyv	16	1 Pinocchio	könyv	24	2 cartoon network	tv	2	1	29
30	Keléköttyú Kiskakas	könyv	16	1 Tam és Jerry	könyv	2	2 Cnt-cnti muzsika	könyv	24	3	30
31	Kurafatú nyulacská	könyv	16	1 Walt Disney filmek	tv	6	2 Ceendes éj	kazetta	1	1	31
32	Micimackó	video	16	1 101 kiskutya	újrág	8	1 Csipet-csapat	rajzfilm	1	1	32
33	Mikó Maró	kazetta	16	3 A baba első lexikonja	könyv	16	1 Csizmás Kandúr	könyv	4	1	33
34	Minden napra egy mese	könyv	16	2 A diéngő király	könyv	2	1 Csodálatos állatok	könyv	8	1	34
35	Mikó és Mikó	könyv	16	1 A dzsungel könyve	könyv	2	1 Csodaszág	könyv	52	4	35

36	Szűz	kazetta	16	1	A hangok és hangszerek csodálatos világa	könyv	2	1	Dalokkönyv	könyv	4	1	36
37	Télapó és karácsonyi énekek	kazetta	16	1	A két pék	könyv	2	1	Darver az utolsó dinoszaurusz	tv	1	1	37
38	Vidám mesék	könyv	13	3	A kis varkód	könyv	16	1	Diktó	könyv	8	1	38
39	Batba papa	tv	12	2	A kiskakas gyémánt falkájára	könyv	2	1	Dömötör Dömötör	újfaló	2	1	39
40	101 kiskutya	video	10	2	A varkod és a rakéta	könyv	8	1	Egdi potyaut mesék	tv	20	4	40
41	Micimackó	könyv	10	2	A világ leggyazdagabó verabó	könyv	4	1	Egyzár vol Buddn kutyavásár	könyv	8	1	41
42	Gumimackó	video	9	2	Abak-zsifó	könyv	1	1	Eab pilanlara	könyv	20	2	42
43	101 kiskutya	újfaló	8	1	álalaló könyvek	könyv	1	1	esó msee	tv	5	2	43
44	A varkod és a rakéta	könyv	8	1	Alma Jancsi	video	16	1	Eve-trés	könyv	4	1	44
45	Alomba flngató esó mesék	könyv	8	2	Andersen meséi	könyv	8	1	Falusi hangyemey	könyv	4	1	45
46	Andersen meséi	könyv	8	1	Antanénusz	könyv	8	1	Farkas és hét kackegida	könyv	2	1	46
47	Antanénusz	könyv	8	1	Anel	könyv	8	1	Gógó Gúni Gedeon	könyv	16	1	47
48	Anel	könyv	8	1	Balu kaplány	video	16	1	Gumimackó	video	9	2	48
49	Burmi egy napja	könyv	8	1	Bóba	könyv	16	1	Gumimackó	tv	2	1	49
50	Csodálatos állatok	könyv	8	1	Bírmel muzsikusk	könyv	16	1	Ha a világ rőó lenne	könyv	4	1	50
51	Diktó	könyv	8	1	Burmi egy napja	könyv	8	1	Halász Judit	lamez	33	3	51
52	Egyzár vol Buddn kutyavásár	könyv	8	1	cartoon network	tv	2	1	Hamupókó	könyv	8	1	52
53	Hamupókó	könyv	8	1	Ceendes éj	kazetta	1	1	Három kárnalac	könyv	4	1	53
54	Kackegidák meg a farkas	dia	8	1	Csipel-csipel	rajzfilm	1	1	Helikóter	lamez	1	1	54
55	Kasnyur	video	8	1	Cezmás Kandúr	könyv	4	1	Hercgnó és a kobold	video	16	1	55
56	Kuckó Mackó	kazetta	8	1	Csodálatos állatok	könyv	8	1	Hóó, hóó karnona	könyv	16	1	56
57	Mit és Miki	könyv	8	1	Dalokkönyv	könyv	4	1	Hóember	könyv	16	1	57
58	Mosó Mára mosodájá	könyv	8	1	Darver az utolsó dinoszaurusz	tv	1	1	Hóember	video	2	1	58
59	Nász azelb madár	könyv	8	1	Diktó	könyv	8	1	Hóember és a hét tőpó	könyv	44	4	59
60	Okó és a béka	könyv	8	1	Dömötör Dömötör	újfaló	2	1	Hóember és a hét tőpó	tv	1	1	60
61	Óó, a csodák csodájá	video	8	1	Egyzár vol Buddn kutyavásár	könyv	8	1	Hóember és a hét tőpó	dia	4	1	61
62	Padlás	lamez	8	1	Eve-trés	könyv	4	1	Helikóter	dia	4	1	62
63	Pom-pom	könyv	8	1	Falusi hangyemey	könyv	4	1	He a farang áll a bál	könyv	4	1	63
64	Szűz, a sárkány	video	8	1	Farkas és hét kackegida	könyv	2	1	Jó éjszaka	könyv	2	1	64
65	Tapsi Hapsi	video	8	1	Gógó Gúni Gedeon	könyv	16	1	Jurasic Park	újfaló	4	1	65
66	Valkarcs	könyv	8	1	Gumimackó	tv	2	1	Kacsmesék	tv	4	1	66
67	Vuk	kazetta	8	1	Ha a világ rőó lenne	könyv	4	1	Kackegidák meg a farkas	dia	8	1	67
68	Walt Disney filmek	tv	6	2	Hamupókó	könyv	8	1	Kackemama és a hét kugida	könyv	4	1	68
69	esó msee	tv	5	2	Három kárnalac	könyv	4	1	Kelakóya Kiskakas	könyv	16	1	69
70	A part alalt	könyv	4	2	Helikóter	lamez	1	1	Kemény kalap	video	1	1	70
71	A világ leggyazdagabó verabó	könyv	4	1	Hercgnó és a kobold	video	16	1	Kiskarcsny, nagykarcsny	könyv	2	1	71
72	Cezmás Kandúr	könyv	4	1	Hóó, hóó karnona	könyv	16	1	Kasnyur	video	8	1	72
73	Dalokkönyv	könyv	4	1	Hóember	könyv	16	1	Kuckó Mackó	kazetta	8	1	73
74	Eve-trés	könyv	4	1	Hóember	video	2	1	Kurtaenó nyúlcaka	könyv	16	1	74
75	Falusi hangyemey	könyv	4	1	Helikóter tőpók	tv	1	1	Kurtaenó	könyv	4	1	75

76	His a világ nyó lenne	könyv	4	1 Húvek Mari	díj	4	1 Lasie	iv	2	1	78
77	Három kármalec	könyv	4	1 Icht-picit	díj	4	1 Maja a méhecske	iv	1	1	77
78	Húvek Mari	díj	4	1 Itt a farsang áll a bál	könyv	4	1 Maugli	könyv	4	1	78
79	Icht-picit	díj	4	1 Jó éjszakát	könyv	2	1 Meesebott	könyv	4	1	78
80	Itt a farsang áll a bál	könyv	4	1 Jurasac Park	újság	4	1 Meesél az erdő	könyv	4	1	80
81	Jurasac Park	újság	4	1 Kacsamesek	iv	4	1 Meeseorazág	könyv	1	1	81
82	Kacsamesek	iv	4	1 Kecskopádák meg a farkas	díj	4	1 Micimackó	video	16	1	82
83	Kecskamama és a hét kisgida	könyv	4	1 Kecskamama és a hét kisgida	könyv	4	1 Micimackó	könyv	10	2	83
84	Kutyasuli	könyv	4	1 Kelektya Kakakás	könyv	16	1 Mili és Mili	könyv	8	1	84
85	Maugli	könyv	4	1 Kemény kalap	video	1	1 Mili Maró	kazetta	16	3	85
86	Meesebott	könyv	4	1 Kakarácsony, nagykarácsony	könyv	2	1 Mili Maró	könyv	16	2	86
87	Meesél az erdő	könyv	4	1 Kasytur	video	8	1 Minden napra egy mese	könyv	16	2	87
88	Rajzfilm ságernek	kazetta	4	1 Kuckó Macsó	kazetta	8	1 Mili enciklopédia	könyv	18	2	88
89	Tajpei	könyv	4	1 Kuratarkú nyulacska	könyv	16	1 Mondókáskönyv	könyv	114	9	89
90	Tajpei vagyunk, vagy tehenet?	könyv	4	1 Kutyasuli	könyv	4	1 Mosó Mase mosodája	könyv	8	1	90
91	Tipegő könyvek	könyv	4	1 Lasie	iv	2	1 Mili és Mili	könyv	16	1	91
92	Volt egyszer egy vakond	könyv	4	1 Maja a méhecske	iv	1	1 Mumin	iv	17	2	92
93	A dicső király	könyv	2	1 Maugli	könyv	4	1 Mumin	rajzfilm	1	1	93
94	A dzsungel könyve	könyv	2	1 Meesebott	könyv	4	1 Nincs azebd madár	könyv	8	1	94
95	A hangok és hangszerek csodálatos világa	könyv	2	1 Meesél az erdő	könyv	4	1 Okor és a béka	könyv	8	1	95
96	A két pék	könyv	2	1 Meeseorazág	könyv	1	1 Öreg néne ózikéje	könyv	17	2	96
97	A kakakás gyémánt felkapja	könyv	2	1 Micimackó	video	16	1 Ördögök verseskönyve 1968	könyv	1	1	97
98	Cartoon network	iv	2	1 Miki és Mili	könyv	8	1 Óz, a csodák csodája	video	8	1	98
99	Dormogó Domtör	újság	2	1 Miki Maró	könyv	2	1 Padlás	könyv	8	1	99
100	Farkas és hét kecskegida	könyv	2	1 Mosó Mase mosodája	könyv	8	1 Parfi, a bűvés sátrány	kazetta	2	1	100
101	Gumimack	iv	2	1 Mili és Miki	könyv	16	1 Pti és Herkules	iv	2	1	101
102	Hátfarkas	video	2	1 Mumin	rajzfilm	1	1 Pingu	iv	1	1	102
103	Jó éjszakát	könyv	2	1 Nincs azebd madár	könyv	8	1 Pirocska	könyv	24	2	103
104	Kakarácsony, nagykarácsony	könyv	2	1 Okor és a béka	könyv	8	1 Pirocska és a farkas	könyv	34	3	104
105	Lasie	iv	2	1 Ördögök verseskönyve 1968	könyv	1	1 Pom-pom	könyv	8	1	105
106	Miki Maró	könyv	2	1 Óz, a csodák csodája	video	8	1 Rajzfilm ságernek	kazetta	4	1	106
107	Parfi, a bűvés sátrány	kazetta	2	1 Padlás	könyv	8	1 Rajzfilm ságernek	kazetta	2	1	107
108	Pti és Herkules	iv	2	1 Parfi, a bűvés sátrány	kazetta	2	1 Sacc	könyv	33	4	108
109	Rajzfilm ságernek	kazetta	2	1 Pti és Herkules	iv	2	1 Sun Balázs	könyv	1	1	109
110	Szusi kalandjai	bdzfilm	2	1 Pingu	iv	1	1 Szusi	kazetta	16	1	110
111	Tom és Jerry	könyv	2	2 Pom-pom	könyv	8	1 Szusi kalandjai	bdzfilm	2	1	111
112	Vargale	könyv	2	1 Rajzfilm ságernek	kazetta	4	1 Szusi, a sátrány	video	8	1	112
113	Abak-zalai	könyv	1	1 Rajzfilm ságernek	kazetta	2	1 Tajpei	könyv	4	1	113
114	Álarcos könyvek	könyv	1	1 Sun Balázs	könyv	1	1 Tajpei Hapai	video	8	1	114
115	Cserdes é	kazetta	1	1 Szusi	kazetta	16	1 Tajpei vagyunk, vagy tehenet?	könyv	4	1	115

116	Csipek-csipek	rajzfilm	1	1	Sósd kalandjai	beábr. film	2	1	Télapó és karácsonyi énekek	kazetta	16	1	116
117	Denver az utolsó dinoszauros	tv	1	1	Sósd, a sátrány	video	8	1	Tesz-vesz ...	könyv	68	6	117
118	Helikopter	könyv	1	1	Tapei	könyv	4	1	Tipegő könyvek	könyv	4	1	118
119	Harpték törpékék	tv	1	1	Tapei Harpei	video	8	1	Tom és Jerry	könyv	2	2	119
120	Kennély kalap	video	1	1	Téjéit vegyünk, vagy tényleg?	könyv	4	1	Új könyvek	könyv	1	1	120
121	Maja a méhecske	tv	1	1	Télapó és karácsonyi énekek	kazetta	16	1	Valkancs	könyv	8	1	121
122	Meseország	könyv	1	1	Tipegő könyvek	könyv	4	1	Valkond a nagyvárosban	könyv	1	1	122
123	Múmin	rajzfilm	1	1	Új könyvek	könyv	1	1	Vargelis	könyv	2	1	123
124	Óvodások verseskönyve 1968	könyv	1	1	Valkancs	könyv	8	1	Vidám mesék	könyv	13	3	124
125	Pingu	tv	1	1	Valkond a nagyvárosban	könyv	1	1	Volt egyszer egy Valkond	könyv	4	1	125
126	Són Balázs	könyv	1	1	Vargelis	könyv	2	1	Vuk	video	19	3	126
127	Új könyvek	könyv	1	1	Volt egyszer egy Valkond	könyv	4	1	Vuk	kazetta	8	1	127
128	Valkond a nagyvárosban	könyv	1	1	Vuk	kazetta	8	1	Walt Disney filmek	tv	6	2	128
129	Walt Disney filmek	video	1	1	Walt Disney filmek	video	1	1	Walt Disney filmek	video	1	1	129

Mesék, amelyeket a gyerekek újra és újra igényelnek a szülők szerint

(tekintet nélkül az információhordozóra)

										10. ez melléklet	
Súlyozott lista					Súlyozatlan lista					ABC sorrend	
1	Mondókáskönyv	114	9		114	9		101 kiskutya	18	3	1
2	Tesz-vesz ...	68	6		68	6		A baba első lexikonja	16	1	2
3	Csodaszörzög	52	4		46	5		A didergő király	2	1	3
4	Hóhéherke és a hét törpe	46	5		52	4		A dzsungel könyve	2	1	4
5	Pirókka és a farkas	34	3		20	4		A hangok és hangszerek csodálatos v	2	1	5
6	Haltaz Judit	33	3		18	4		A két pék	2	1	6
7	Szóc	33	4		33	4		A kis vakond	16	1	7
8	Vuk	27	4		27	4		A kiskakas gyémánt tétkirályja	2	1	8
9	Micimackó	26	3		18	3		A part alatt	4	2	9
10	Beszélgéskönyv	24	2		21	3		A TV-maci meséi	18	2	10
11	Can-can muzsika	24	3		24	3		A vakond és a rakéta	8	1	11
12	Pirócchio	24	2		11	3		A világ leggyorsabb vérébe	4	1	12
13	Buci Maci	21	3		33	3		Abak-zsír	1	1	13
14	Égből potyart mesék	20	4		26	3		Állatok könyvek	1	1	14
15	És a pillantára	20	2		18	3		Alma Jancsi	16	1	15
16	101 kiskutya	18	3		34	3		Alomba ringató esti mesék	8	2	16
17	A TV-maci meséi	18	2		13	3		Altató	18	2	17
18	Altató	18	2		7	3		Andersen meséi	8	1	18
19	Miki Maró	18	4		4	2		Antarctusz	8	1	19
20	Mini enciklopédia	18	2		18	2		Arkel	8	1	20
21	Műmin	17	3		8	2		Balu kapitány	16	1	21
22	Öreg néne özikéje	17	2		18	2		Barba papa	12	2	22
23	A baba első lexikonja	16	1		12	2		Beszélgéskönyv	24	2	23
24	A kis vakond	16	1		24	2		Bóbita	16	1	24
25	Alma Jancsi	16	1		20	2		Bünni egy napja	16	1	25
26	Balu kapitány	16	1		5	2		Bünni egy napja	8	1	26
27	Bóbita	16	1		16	2		Buci Maci	21	3	27
28	Bünni muzsikusk	16	1		18	2		cartoon network	2	1	28
29	Göggö Guráé Gedeon	16	1		17	2		Can-can muzsika	24	3	29
30	Herczog és a kobold	16	1		24	2		Csodaszörzög	1	1	30
31	Hoc, hoc katoná	16	1		6	2		Csipesz-csipesz	1	1	31
32	Hóember	16	1		12	2		Csizmás Kandúr	4	1	32
33	Kekeltőye Kiskakas	16	1		2	2		Csodálatos állatok	8	1	33
34	Kunfaliú nyelvécska	16	1		16	1		Csodaszörzög	52	4	34
35	Minden napra egy mese	16	2		2	1		Dalokönyv	4	1	35

36	Muki és Miki	16	1	A dzsungel könyve	2	1	Denver az utolsó dinoszaurusz	1	1	36
37	Sueó	16	1	A hangok és hangszerek csodálatos v	2	1	Diktóó	8	1	37
38	Télapó és karácsonyi énekek	16	1	A két pék	2	1	Dörmögő Dörmögő	2	1	38
39	Vidám mesék	13	3	A kis vakond	16	1	Égőbi pottyantó mesék	20	4	39
40	Bartó papó	12	2	A kiskakas gyémánt félkrajcárja	2	1	Egyezer volt Budán kutyavásár	8	1	40
41	Tapel Hapal	12	2	A vakond és a rakéta	8	1	Első pillantásra	20	2	41
42	Garnimack	11	3	A világ leggyorsabb verese	4	1	Esti mese	5	2	42
43	A vakond és a rakéta	8	1	Abek-zsifó	1	1	Eve-ivás	4	1	43
44	Alomba ringató esti mesék	8	2	Állatos könyvek	1	1	Faluai hangverseny	4	1	44
45	Andersen meséi	8	1	Alma Jancsi	16	1	Farkas és hét kecskegida	2	1	45
46	Antarénusz	8	1	Andersen meséi	8	1	Göyös Gúmr Gedeon	16	1	46
47	Ánel	8	1	Antarénusz	8	1	Garnimack	11	3	47
48	Burni egy napja	8	1	Ánel	8	1	Ha a világ ngó lenne	4	1	48
49	Csodálatos állatok	8	1	Balu kapitány	16	1	Halász Judit	33	3	49
50	Diktóó	8	1	Bóbita	16	1	Hámpipók	8	1	50
51	Egyezer volt Budán kutyavásár	8	1	Bírnai muzsikások	16	1	Három kismalac	4	1	51
52	Hámpipók	8	1	Burni egy napja	8	1	Helikopter	1	1	52
53	Kecskegidaék meg a farkas	8	1	cartoon network	2	1	Hercsnó és a kobold	16	1	53
54	Kasnyúr	8	1	Cseendes éj	1	1	Hóc, Hóc kalona	16	1	54
55	Kuckó Mackó	8	1	Csipek-csapat	1	1	Hóember	16	1	55
56	Miki és Muki	8	1	Csizmás Kandúr	4	1	Hófehérke és a hét törpe	46	5	56
57	Mosó Miska mosodája	8	1	Csodálatos állatok	8	1	Hupikék törpékék	1	1	57
58	Ninco szobor madár	8	1	Dalokönyv	4	1	Hüvelyk Matyi	4	1	58
59	Óró és a béka	8	1	Denver az utolsó dinoszaurusz	1	1	Ich-pilcín	4	1	59
60	Óz, a csodák csodája	8	1	Diktóó	8	1	Itt a tavasz áll a bál	4	1	60
61	Pedás	8	1	Dörmögő Dörmögő	2	1	Jó éjszakát	2	1	61
62	Pom-pom	8	1	Egyezer volt Budán kutyavásár	8	1	Jurassic Park	4	1	62
63	Sueó, a sárkány	8	1	Eve-ivás	4	1	Kacsmesék	4	1	63
64	Valkarcs	8	1	Faluai hangverseny	4	1	Kecskegidaék meg a farkas	8	1	64
65	Walt Disney filmek	7	3	Farkas és hét kecskegida	2	1	Kocskamama és a hét kispáda	4	1	65
66	Rajzfilm slágerek	6	2	Göyös Gúmr Gedeon	16	1	Kelakdya Kakakás	16	1	66
67	Esti mese	5	2	Ha a világ ngó lenne	4	1	Kemény kalap	1	1	67
68	A part alatt	4	2	Hámpipók	8	1	Kakarácsony, nagykarácsony	2	1	68
69	A világ leggyorsabb verese	4	1	Három kismalac	4	1	Kasnyúr	8	1	69
70	Csizmás Kandúr	4	1	Helikopter	1	1	Kuckó Mackó	8	1	70
71	Dalokönyv	4	1	Hercsnó és a kobold	16	1	Kurafarkú nyulacsk	16	1	71
72	Eve-ivás	4	1	Hóc, Hóc kalona	16	1	Kurysuli	4	1	72
73	Faluai hangverseny	4	1	Hóember	16	1	Lassó	2	1	73
74	Ha a világ ngó lenne	4	1	Hupikék törpékék	1	1	Maja a méhecske	1	1	74
75	Három kismalac	4	1	Hüvelyk Matyi	4	1	Mauji	4	1	75

76	Hüvelyk Máty	4	1	Ích-pích	4	1	Mesebok	4	1	76
77	Ích-pích	4	1	Itt a tarsang áll a bái	4	1	Mesél az erdő	4	1	77
78	Itt a tarsang áll a bái	4	1	Jó éjszakai	2	1	Meseország	1	1	78
79	Jurassic Park	4	1	Jurassic Park	4	1	Micmacsó	26	3	79
80	Kacsmasék	4	1	Kacsmasék	4	1	Miki és Muki	8	1	80
81	Kacsmama és a hét kispáda	4	1	Kecskenyák meg a farkas	8	1	Miki Manó	18	4	81
82	Kutyasuli	4	1	Kacsmama és a hét kispáda	4	1	Minden napra egy mese	16	2	82
83	Maugli	4	1	Kekedyá Kakas	16	1	Mini enciklopédia	18	2	83
84	Mesebok	4	1	Kemény kalap	1	1	Mordkakótyó	114	9	84
85	Mesél az erdő	4	1	Kakarácsony, nagykarácsony	2	1	Mosó Maaa mosodája	8	1	85
86	Téjtel vagyunk, vagy tehenet?	4	1	Kassfur	8	1	Muki és Miki	16	1	86
87	Tipegő könyvek	4	1	Kuckó Mackó	8	1	Mumin	18	3	87
88	Volt egyszer egy vakond	4	1	Kurafarkú nyulacska	16	1	Nincs azebb madár	8	1	88
89	A didergő király	2	1	Kutyasuli	4	1	Ókor és a béka	8	1	89
90	A dzsungel könyve	2	1	Lassie	2	1	Öreg néne özkéje	17	2	90
91	A hangok és hangszerek csodálatos vi	2	1	Maja a méhecske	1	1	Övödlak vereskönyve 1968	1	1	91
92	A két pék	2	1	Maugli	4	1	Óz, a csodák csodája	8	1	92
93	A kakasas gyémánt félkrajcárja	2	1	Mesebok	4	1	Padás	8	1	93
94	canton network	2	1	Mesél az erdő	4	1	Paif, a bűvös sárkány	2	1	94
95	Dörnyögő Dörnyögő	2	1	Meseország	1	1	Pfi és Herkules	2	1	95
96	Farkas és hét kecskepáda	2	1	Muki és Muki	8	1	Pingu	1	1	96
97	Jó éjszakai	2	1	Mosó Maaa mosodája	8	1	Pinochio	24	2	97
98	Kakarácsony, nagykarácsony	2	1	Muki és Muki	16	1	Pirokka és a farkas	34	3	98
99	Lassie	2	1	Nérics azebb madár	8	1	Pom-pom	8	1	99
100	Paif, a bűvös sárkány	2	1	Ókor és a béka	8	1	Rajzfilm ságernek	6	2	100
101	Pfi és Herkules	2	1	Övödlak vereskönyve 1968	1	1	Sicc	33	4	101
102	Süslő kalandjai	2	1	Óz, a csodák csodája	8	1	Sun Balázs	1	1	102
103	Tom és Jerry	2	2	Padás	8	1	Süslő	16	1	103
104	Vargalis	2	1	Paif, a bűvös sárkány	2	1	Süslő kalandjai	2	1	104
105	Abak-zalál	1	1	Pfi és Herkules	2	1	Süslő, a sárkány	8	1	105
106	Állatok könyvek	1	1	Pingu	1	1	Tápel Hajpai	12	2	106
107	Cseendes éj	1	1	Pom-pom	8	1	Téjtel vagyunk, vagy tehenet?	4	1	107
108	Csapat-csapat	1	1	Sun Balázs	1	1	Télapó és karácsonyi énekek	16	1	108
109	Denver az utolsó dinoszaurusz	1	1	Süslő	16	1	Tesz-vesz ...	68	6	109
110	Helikopter	1	1	Süslő kalandjai	2	1	Tipegő könyvek	4	1	110
111	Huplikák törpék	1	1	Süslő, a sárkány	8	1	Tom és Jerry	2	2	111
112	Kemény kalap	1	1	Téjtel vagyunk, vagy tehenet?	4	1	új könyvek	1	1	112
113	Maja a méhecske	1	1	Télapó és karácsonyi énekek	16	1	Vakancia	8	1	113
114	Meseország	1	1	Tipegő könyvek	4	1	Vakond a nagyvárosban	1	1	114
115	Övödlak vereskönyve 1968	1	1	új könyvek	1	1	Vargalis	2	1	115

116	Pingu	1	1	Vakancs	8	1	Vidám mesék	13	3	116
117	Sán Balázs	1	1	Vakond a nagyvárosban	1	1	Volt egyszer egy vakond	4	1	117
118	Új könyvek	1	1	Vargella	2	1	Vulk	27	4	118
119	Vakond a nagyvárosban	1	1	Volt egyszer egy vakond	4	1	Walt Disney filmek	7	3	119

A gyerekek kedvenc könyvei

a gondozóknak szentelt

Súlyozatlan lista				ABC sorrend				12. az. melléklet
1	Abak-zsírél	6	6	A répa	1	1	1	
2	Az időjárás	6	6	Abak-zsírél	6	6	2	
3	Bóbita	6	6	Add ide	1	1	3	
4	Vidám mesék	5	5	Állatok a ház körül	2	2	4	
5	Állatok a ház körül	2	2	Az időjárás	6	6	5	
6	Bocibon és a 7 lufi	2	2	Bóbita	6	6	6	
7	Monddokáskönyv	2	2	Bocibon és a 7 lufi	2	2	7	
8	A répa	1	1	Buci Maci	1	1	8	
9	Add ide	1	1	Csoda...	1	1	9	
10	Buci Maci	1	1	Dumfó	1	1	10	
11	Csoda...	1	1	Éső pillanatra	1	1	11	
12	Dumfó	1	1	Éső szavaim	1	1	12	
13	Éső pillanatra	1	1	Ez a kapa	1	1	13	
14	Éső szavaim	1	1	Grimm legszébb meséi	1	1	14	
15	Ez a kapa	1	1	Házilátok	1	1	15	
16	Grimm legszébb meséi	1	1	Hull a pelyhes	1	1	16	
17	Házilátok	1	1	Időjárás	1	1	17	
18	Hull a pelyhes	1	1	Játszunk utazást	1	1	18	
19	Időjárás	1	1	Ki, hol lakik	1	1	19	
20	Játszunk utazást	1	1	Kis állatker	1	1	20	
21	Ki, hol lakik	1	1	Kisgyűr	1	1	21	
22	Kis állatker	1	1	Kocsi és a vonat	1	1	22	
23	Kisgyűr	1	1	Mi van a házban	1	1	23	
24	Kocsi és a vonat	1	1	Monddokáskönyv	2	2	24	
25	Mi van a házban	1	1	Nyuszihímő	1	1	25	
26	Nyuszihímő	1	1	Sicc	1	1	26	
27	Sicc	1	1	Sicc kalandjai	1	1	27	
28	Sicc kalandjai	1	1	Sün Balázs	1	1	28	
29	Sün Balázs	1	1	Tanító engem	1	1	29	
30	Tanító engem	1	1	Tanítatok engem	1	1	30	
31	Tanítatok engem	1	1	Vidám mesék	5	5	31	
32	Vuk	1	1	Vuk	1	1	32	

A gyerekek kedvenc meséi									
a gondozóknak azokról									
13. sz. melléklet									
Súlyozatlan lista					ABC sorrend				
1	állatos	6	6	A gyerekek és a hóember	1	1	1	1	1
2	A három kiscica	3	3	A három kiscica	3	3	3	3	2
3	A part alatt	3	3	A kéköttyű kiskakas	1	1	1	1	3
4	sok van	3	3	A part alatt	3	3	3	3	4
5	autós	2	2	állatos	6	6	6	6	5
6	Vuk	2	2	állatos, királylányos	1	1	1	1	6
7	A gyerekek és a hóember	1	1	autós	2	2	2	2	7
8	A kéköttyű kiskakas	1	1	bámi	1	1	1	1	8
9	állatos, királylányos	1	1	Bocbon és a 7 lufi	1	1	1	1	9
10	bámi	1	1	Bud Maci	1	1	1	1	10
11	Bocbon és a 7 lufi	1	1	Bud Maci történetek	1	1	1	1	11
12	Bud Maci	1	1	családos	1	1	1	1	12
13	Bud Maci történetek	1	1	Egy-sok, kevesebb-több	1	1	1	1	13
14	családos	1	1	Három cica	1	1	1	1	14
15	Egy-sok, kevesebb-több	1	1	Három kiscica	1	1	1	1	15
16	Három cica	1	1	Kitalált történet	1	1	1	1	16
17	Három kiscica	1	1	Műmin	1	1	1	1	17
18	Kitalált történet	1	1	Nás Holgerson	1	1	1	1	18
19	Műmin	1	1	Peggyéti estig	1	1	1	1	19
20	Nás Holgerson	1	1	sok van	3	3	3	3	20
21	Peggyéti estig	1	1	Sun Balázs	1	1	1	1	21
22	Sun Balázs	1	1	Vidám mesék	1	1	1	1	22
23	Vidám mesék	1	1	vidámak	1	1	1	1	23
24	vidámak	1	1	Vizipók	1	1	1	1	24
25	Vizipók	1	1	Vuk	2	2	2	2	25

A gyerekek kedvenc versei									
a gondozónők szerint									
14. sz. melléklet									
Súlyozatlan lista					ABC sorrend				
1	Bóbita	6	6	A tündér	2	2	1		
2	Szakad a hó nagy csomóban	3	3	All a fenyő	1	1	2		
3	A tündér	2	2	Altató	2	2	3		
4	Altató	2	2	Bóbita	6	6	4		
5	Fél a kutyámnak a lába	2	2	Dóbból bácsi	1	1	5		
6	Icirt-picirt	2	2	Erdő szélén házikó	1	1	6		
7	All a fenyő	1	1	Fél a kutyámnak a lába	2	2	7		
8	Dóbból bácsi	1	1	Icirt-picirt	2	2	8		
9	Erdő szélén házikó	1	1	Jón a kocsi, fut a kocsi	1	1	9		
10	Jón a kocsi, fut a kocsi	1	1	Kocsi vagyok én	1	1	10		
11	Kocsi vagyok én	1	1	Kipp-kopp	1	1	11		
12	Kipp-kopp	1	1	Kipp-kopp, hipp-hopp ki van a nagy hó	1	1	12		
13	Kipp-kopp, hipp-hopp ki van a nagy hó	1	1	Kutyatár	1	1	13		
14	Kutyatár	1	1	Megy a kocsi, fut a kocsi	1	1	14		
15	Megy a kocsi, fut a kocsi	1	1	Mozdony	1	1	15		
16	Mozdony	1	1	Nyuszi lüktet hegyrezi	1	1	16		
17	Nyuszi lüktet hegyrezi	1	1	Süsz fel nap	1	1	17		
18	Süsz fel nap	1	1	Sütog a fenyves zöld erdő	1	1	18		
19	Sütog a fenyves zöld erdő	1	1	Szakad a hó nagy csomóban	3	3	19		
20	Száncsengő	1	1	Száncsengő	1	1	20		
21	Török és a Mehemmed	1	1	Török és a Mehemmed	1	1	21		

A gyerekek kedvenc mondókái									
a gondozónők szerint									
15. sz. melléklet									
Súlyozatlan lista					ABC sorrend				
1	Gyerekek, gyerekek	4	4	4	Aspis kerékes	3	3	1	1
2	Aspis kerékes	3	3	3	Boci-boci	1	1	2	2
3	Csipp, csipp csóka	3	3	3	Cimosa óca	1	1	3	3
4	Kerekcsaka, gombocsa	3	3	3	Csiga-biga	1	1	4	4
5	Megy a hajó	3	3	3	Csipp-csipp csóka	2	2	5	5
6	Szirom, vágom	3	3	3	Csipp, csipp csóka	3	3	6	6
7	Csipp-csipp csóka	2	2	2	Csipp, csipp csóka	2	2	7	7
8	Csipp, csipp, csóka	2	2	2	Csipp-csipp csóka	1	1	8	8
9	Ez a kapa	2	2	2	Egy, megérett a meggy	1	1	9	9
10	Fújja a szél a fákat	2	2	2	Egyezzer volt egy kermence	1	1	10	10
11	Húzz, húzz	2	2	2	Ez a kapa	2	2	11	11
12	Nyuszi fölét hegyezi	2	2	2	Fújja a szél a fákat	2	2	12	12
13	Szta, szta	2	2	2	Gyerekek, gyerekek	4	4	13	13
14	Boci-boci	1	1	1	Ha én óca volnék	1	1	14	14
15	Cimosa óca	1	1	1	Hüvelykujjam almája	1	1	15	15
16	Csiga-biga	1	1	1	Húzz, húzz	2	2	16	16
17	Csipp-csipp csóka	1	1	1	Kaszál Pista	1	1	17	17
18	Egy, megérett a meggy	1	1	1	Kerekcsaka, gombocsa	3	3	18	18
19	Egyezzer volt egy kermence	1	1	1	Lennentem a pincébe	1	1	19	19
20	Ha én óca volnék	1	1	1	Megy a hajó	3	3	20	20
21	Hüvelykujjam almája	1	1	1	Megy a hajó a Dunán	1	1	21	21
22	Kaszál Pista	1	1	1	Nyuszi fölét hegyezi	2	2	22	22
23	Lennentem a pincébe	1	1	1	sok van	1	1	23	23
24	Megy a hajó a Dunán	1	1	1	Szta, szta	2	2	24	24
25	sok van	1	1	1	Szirom, vágom	3	3	25	25
26	Töröm, töröm	1	1	1	Töröm, töröm	1	1	26	26

A gyerekek kedvenc dalai									
a gondozóknak szentelt									
16. sz. melléklet									
Súlyozatlan lista					ABC sorrend				
1	Télapó itt van	7	7	7	Arktot ugrott a veréb	3	3	3	1
2	Bóbita	5	5	5	Bóbita	5	5	5	2
3	Cimmos dca	4	4	4	Bóci-bóci tarka	1	1	1	3
4	Arktot ugrott a veréb	3	3	3	Cimmos dca	4	4	4	4
5	Katalinka	3	3	3	Celga-biga	1	1	1	5
6	Ég a gyertya	2	2	2	Ég a gyertya	2	2	2	6
7	Hulla hó	2	2	2	En kis kertek	1	1	1	7
8	Kukarácsony	2	2	2	Erdő mellett	1	1	1	8
9	Nyuszó úl a fűben	2	2	2	Erdő mellett házikó	1	1	1	9
10	Süses fel nap	2	2	2	Esik a hó	1	1	1	10
11	Bóci-bóci tarka	1	1	1	Esik eső	1	1	1	11
12	Celga-biga	1	1	1	Hazajöttek a kisbocok	1	1	1	12
13	En kis kertek	1	1	1	Hopp, Juliska	1	1	1	13
14	Erdő mellett	1	1	1	Hulla a pelyhes	1	1	1	14
15	Erdő mellett házikó	1	1	1	Hulla hó	2	2	2	15
16	Esik a hó	1	1	1	Húzz, húzz	1	1	1	16
17	Esik eső	1	1	1	kárácsony, télapós, húsvét	1	1	1	17
18	Hazajöttek a kisbocok	1	1	1	Katalinka	3	3	3	18
19	Hopp, Juliska	1	1	1	Kerek a káposzta	1	1	1	19
20	Hulla a pelyhes	1	1	1	Kukarácsony	2	2	2	20
21	Húzz, húzz	1	1	1	Kukurikú, jó reggelt	1	1	1	21
22	kárácsony, télapós, húsvét	1	1	1	Lóg a lába lóga	1	1	1	22
23	Kerek a káposzta	1	1	1	Megy a gózdé	1	1	1	23
24	Kukurikú, jó reggelt	1	1	1	Megy a hajó a Dunán	1	1	1	24
25	Lóg a lába lóga	1	1	1	Nyuszó úl a fűben	2	2	2	25
26	Megy a gózdé	1	1	1	Süses fel nap	2	2	2	26
27	Megy a hajó a Dunán	1	1	1	Süsesünk, süsesünk valamit	1	1	1	27
28	Süsesünk, süsesünk valamit	1	1	1	Télapó itt van	7	7	7	28
29	Terre baiba, terrie	1	1	1	Terre baiba, terrie	1	1	1	29
30	Ugráljunk	1	1	1	Ugráljunk	1	1	1	30
31	Ünnepi énekek	1	1	1	Ünnepi énekek	1	1	1	31

Mesék, versek, amelyeket a gyerekek nem szeretnek									
a gondozónők szerint									
17. sz. melléklet									
Súlyozatlan lista					ABC sorrend				
1	hóesziak	3	3	Arctól ugrál a kis szinyog	1	1	1	1	1
2	Arctól ugrál a kis szinyog	1	1	brutálítás	1	1	1	1	2
3	brutálítás	1	1	Búfi, búfi, zöld ág	1	1	1	1	3
4	Búfi, búfi, zöld ág	1	1	Csiga-biga	1	1	1	1	4
5	Csiga-biga	1	1	Első szavaim	1	1	1	1	5
6	Első szavaim	1	1	Esik az eső	1	1	1	1	6
7	Esik az eső	1	1	hóesziak	3	3	3	3	7
8	Rajzos számtan	1	1	Rajzos számtan	1	1	1	1	8
9	Ugrálunk	1	1	Ugrálunk	1	1	1	1	9

A gondozónők kedvenc meséi

18. sz. melléklet

Súlyozott lista					Súlyozatlan lista					ABC sorrend				
1	Bóbita	50	5	7	Mondóka könyv	44	5	7	101 kiskutya	8	1	1	1	1
2	Mondóka könyv	44	7	5	Bóbita	50	5	7	A baba első lexikonja	2	1	1	2	2
3	Vidám mesék	32	5	5	Vidám mesék	32	5	5	A három kismalac	2	1	1	3	3
4	Első pillantásra	22	3	3	Első pillantásra	22	3	3	A három nyúl	16	1	1	4	4
5	A part alatt	20	2	2	Mesebok	6	3	3	A part alatt	20	2	2	5	5
6	Altató	18	2	2	A part alatt	20	2	2	A rút kiskacsa	16	1	1	6	6
7	A három nyúl	16	1	1	Altató	18	2	2	A tucscok meg a hangya	8	1	1	7	7
8	A rút kiskacsa	16	1	1	Időjárás	9	2	2	Az állatkert állatai	16	2	2	8	8
9	Gólyos Gúmr Gedeon	16	1	1	Öreg néne özléje	16	2	2	Az időjárás	4	1	1	9	9
10	Kisgyermek nagy mesekönyve	16	1	1	101 kiskutya	8	1	1	Az időjárás	8	1	1	10	10
11	Mátonka levele	16	1	1	A baba első lexikonja	2	1	1	Bóbita	50	5	5	11	11
12	Öreg néne özléje	16	1	1	A három kismalac	2	1	1	Bohóc	8	1	1	12	12
13	Időjárás	9	2	2	A három nyúl	16	1	1	Bohóc mesekönyv	4	1	1	13	13
14	101 kiskutya	8	1	1	A rút kiskacsa	16	1	1	Egészítve állatok	1	1	1	14	14
15	A tucscok meg a hangya	8	1	1	A tucscok meg a hangya	8	1	1	Első pillantásra	22	3	3	15	15
16	Az időjárás	8	1	1	Az állatkert állatai	4	1	1	Erdőben jártam	8	1	1	16	16
17	Bohóc	8	1	1	Az időjárás	8	1	1	Faluai udvar	4	1	1	17	17
18	Erdőben jártam	8	1	1	Bohóc	8	1	1	Gólyos Gúmr Gedeon	16	1	1	18	18
19	Grimm legszébb meséi	8	1	1	Bohóc mesekönyv	4	1	1	Grimm legszébb meséi	8	1	1	19	19
20	Hull a pelyhes	8	1	1	Egészítve állatok	1	1	1	Harmupóke	4	1	1	20	20
21	Mesebok	6	3	3	Erdőben jártam	8	1	1	Három baba nyúl	1	1	1	21	21
22	Az állatkert állatai	4	1	1	Faluai udvar	4	1	1	Hólelke	1	1	1	22	22
23	Bohóc mesekönyv	4	1	1	Gólyos Gúmr Gedeon	16	1	1	Hull a pelyhes	8	1	1	23	23
24	Faluai udvar	4	1	1	Grimm legszébb meséi	8	1	1	Icirt-picirt	2	1	1	24	24
25	Harmupóke	4	1	1	Harmupóke	4	1	1	Időjárás	9	2	2	25	25
26	Magyar népmesék	4	1	1	Három baba nyúl	1	1	1	Kisgyermek nagy mesekönyve	16	1	1	26	26
27	TV-mac	4	1	1	Hólelke	1	1	1	Magyar népmesék	4	1	1	27	27
28	A baba első lexikonja	2	1	1	Hull a pelyhes	8	1	1	Mátonka levele	16	1	1	28	28
29	A három kismalac	2	1	1	Icirt-picirt	2	1	1	Mesebok	6	3	3	29	29
30	Icirt-picirt	2	1	1	Kisgyermek nagy mesekönyve	16	1	1	Mondóka könyv	44	7	7	30	30
31	Pirókka és a farkas	2	1	1	Magyar népmesék	4	1	1	Öreg néne özléje	16	2	2	31	31
32	Egészítve állatok	1	1	1	Mátonka levele	16	1	1	Pirókka és a farkas	2	1	1	32	32
33	Három baba nyúl	1	1	1	Pirókka és a farkas	2	1	1	TV-mac	4	1	1	33	33
34	Hólelke	1	1	1	TV-mac	4	1	1	Vidám mesék	32	5	5	34	34

Mesék, amelyeket a gondozónők nem szeretnek

18. sz. melléklet

Súlyozott lista										Súlyozatlan lista										ABC sorrend										
1	Egyezer egy királyfi	28	3	Egyezer egy királyfi	28	3	A náthás medve	2	1	1																				
2	Tesz-vesz ...	28	3	Tesz-vesz ...	28	3	Bart-bart bárány	16	1	2																				
3	Gólya bácsi, gólya	24	2	Gólya bácsi, gólya	24	2	Csillagzördé karácsonyfa	16	1	3																				
4	Bart-bart bárány	16	1	A náthás medve	2	1	Egyezer egy királyfi	28	3	4																				
5	Csillagzördé karácsonyfa	16	1	Bart-bart bárány	16	1	Gólya bácsi, gólya	24	2	5																				
6	Hóember	16	1	Csillagzördé karácsonyfa	16	1	Hóember	16	1	6																				
7	Vidám mesék	16	1	Hóember	16	1	Kcsi? Nagy?	8	1	7																				
8	Kcsi? Nagy?	8	1	Kcsi? Nagy?	8	1	Retek ornú király	8	1	8																				
9	Retek ornú király	8	1	Retek ornú király	8	1	Tesz-vesz ...	28	3	9																				
10	Zsémbs Zsófi ébredése	4	1	Vidám mesék	16	1	Vidám mesék	16	1	10																				
11	A náthás medve	2	1	Zsémbs Zsófi ébredése	4	1	Zsémbs Zsófi ébredése	4	1	11																				

A gondozónők kedvenc versei

20. sz. melléklet

Súlyozott lista					Súlyozatlan lista					ABC sorrend					
1	Bóbita	52	5	5	Altató	40	5	5	(Weöres S.)	8	1	1	1		
2	Altató	40	5	5	Bóbita	52	5	5	A csavargó füstgyerek	1	1	1	2		
3	Süsdünk, süsdünk valakit	32	2	2	Mátonka levele	20	2	2	A három nyúl	16	1	1	3		
4	Mátonka levele	20	2	2	Süsdünk, süsdünk valakit	32	2	2	A kenyérsütő	8	1	1	4		
5	A három nyúl	16	1	1	Sütög a kenyés	12	2	2	A tündér	8	1	1	5		
6	Hóesés	16	1	1	Száncsengő	12	2	2	Altató	40	5	5	6		
7	Kutya-tár	16	1	1	(Weöres S.)	8	1	1	Anyám tyúka	4	1	1	7		
8	Szakad a hó nagy csomóban	16	1	1	A csavargó füstgyerek	1	1	1	Bóbita	8	1	1	8		
9	Sütög a kenyés	12	2	2	A három nyúl	16	1	1	Bóbita	52	5	5	9		
10	Száncsengő	12	2	2	A kenyérsütő	8	1	1	Bóbita	2	1	1	10		
11	(Weöres S.)	8	1	1	A tündér	8	1	1	Fél a kutyámnak a lába	8	1	1	11		
12	A kenyérsütő	8	1	1	Anyám tyúka	4	1	1	Gyerekek, gyerekek, szeretik a pernce	8	1	1	12		
13	A tündér	8	1	1	Bóbita	8	1	1	Harap utca	8	1	1	13		
14	Bóbita	8	1	1	Bóbita	2	1	1	Harap utca	2	1	1	14		
15	Fél a kutyámnak a lába	8	1	1	Fél a kutyámnak a lába	8	1	1	Hóesés	16	1	1	15		
16	Gyerekek, gyerekek, szeretik a pernce	8	1	1	Gyerekek, gyerekek, szeretik a pernce	8	1	1	Jancsi bohóc	4	1	1	16		
17	Harap utca	8	1	1	Harap utca	2	1	1	Jón a kocsik, megy a kocsik	4	1	1	17		
18	Anyám tyúka	4	1	1	Harap utca	2	1	1	Kocsi és vonat	2	1	1	18		
19	Jancsi bohóc	4	1	1	Hóesés	16	1	1	Kutya-tár	16	1	1	19		
20	Jón a kocsik, megy a kocsik	4	1	1	Jancsi bohóc	4	1	1	Mátonka levele	20	2	2	20		
21	Paripám csodaszép pejkő	4	1	1	Jón a kocsik, megy a kocsik	4	1	1	Mesebok	2	1	1	21		
22	Bóbita	2	1	1	Kocsi és vonat	2	1	1	Mozdony	1	1	1	22		
23	Harap utca	2	1	1	Kutya-tár	16	1	1	Paripám csodaszép pejkő	4	1	1	23		
24	Kocsi és vonat	2	1	1	Mesebok	2	1	1	Süsdünk, süsdünk valakit	32	2	2	24		
25	Mesebok	2	1	1	Mozdony	1	1	1	Sütög a kenyés	12	2	2	25		
26	A csavargó füstgyerek	1	1	1	Paripám csodaszép pejkő	4	1	1	Szakad a hó nagy csomóban	16	1	1	26		
27	Mozdony	1	1	1	Szakad a hó nagy csomóban	16	1	1	Száncsengő	12	2	2	27		
28	Tekereg a szél	1	1	1	Tekereg a szél	1	1	1		1	1	1	28		

A csoportokban található könyvek gyakorisági listája

21. sz. melléklet

Mind		Arató		BOM		Mályva	
1	Abak-Zsolt	27	Abak-Zsolt	11	Abak-Zsolt	12	Vidám mesék
2	Add ide!	20	Héziarok	11	Az időjárás	12	Abak-Zsolt
3	Mi van a házban?	20	A baba első lelkijére	9	Bóba	12	Dudók
4	Az időjárás	18	Add ide!	9	Matonka levele	12	Mit látnak az utcán?
5	Hóember	16	Regi autók	9	Mi van a házban?	12	Mondóskönyv
6	Matonka levele	16	A macskák kalandjai	8	Dalok állatok	11	Cillancs
7	Vidám mesék	15	Vidám mesék	8	Séta az állatkertben	11	Erdő, mező állatai
8	Bóba	14	Első pillantásra: Színek	7	Add ide!	10	Mi van a házban?
9	Gógó Gúmr Gedeon	12	Hóember	6	Elentérek	10	Öng néne özlője
10	Dalok állatok	11	Az időjárás	5	Gógó Gúmr Gedeon	10	Sun Balázs
11	Héziarok	11	Dumbó	5	Hápi máni	10	Vakond és társai a városban
12	Séta az állatkertben	11	Mi van a házban?	5	Hóember	10	A part alatt
13	Elentérek	10	A nít kiskocsa	4	Reggeli estig	9	Állatok beszél
14	Hápi máni	10	Bar, bar, bárány	4	Enek a bókádében	6	Alomba ringató esti mesék
15	A baba első lelkijére	9	Ceodora	4	Ki lesz a húsvéti nyúl?	6	Az állatokról és kicsinyeiről
16	Első pillantásra: Színek	9	Macskák	4	A téli	5	Bóba
17	Reggeli estig	9	Matonka levele	4	Ceodora	5	Borbon és a hét lufi
18	Regi autók	8	Gárm mesék	3	Abokorazág	4	Buc-Maci
19	A macskák kalandjai	8	Ka állatkert	3	Betlehem királyok	4	Dörmögők kalandjai
20	Enek a bókádében	6	Mesóra	3	Kocsi és vonat	4	Egy, megérett a meggy
21	Ki lesz a húsvéti nyúl?	6	Mója Skóka	3	Csopor és bátor macó	3	Első pillantásra: Mérétek
22	Mondóskönyv	6	Pirók és a farkas, és más mai	3	Csopor és a táncóra	3	Első pillantásra: Színek
23	A téli	5	Pom-Pom	3	Nyélvölgy	2	Gógó Gúmr Gedeon
24	Betlehem királyok	5	Alatód	2	Nyúlányó húsvéti	2	Ha a világ nő lenne
25	Ceodora	5	Billy bocs	2	Vidám mesék	2	Hangozkönyv
26	Dumbó	5	Caroline Liliputban	2	Alatso leporok	1	Hirta-palinta
27	Erdő, mező állatai	5	Első pillantásra: Váslolunk	2	Alatú	1	Júlika elbujdosása
28	Kocsi és vonat	5	En vagyok a boka	2	Antarénusz	1	Mesebort
29	Mesóra	5	Erdő, mező állatai	2	Babar és a télapó	1	Mesóra
30	A nít kiskocsa	4	Kedvenc állataink	2	Billy bocs	1	Vadon és állatok
31	Abokorazág	4	Már megint	2	Cezmés Kandúr	1	Vidám állatkert
32	Bar, bar, bárány	4	Mondóskönyv	2	Csopor állatod	1	A beképzett kiegész
33	Cillancs	4	Nis Holgeron	2	Csopor az életénaps	1	A Föld állatai
34	Ceodora	4	A néha medve	1	Első szavain	1	A haló
35	Dudók	4	Alatú	1	Évezatok	1	A három kiskocsa
36	Macskák	4	Alomba ringató esti mesék	1	Bar, boka	1	A ház

37	Mit látnak az utcán?	4	Arjel	1	Myuzszihtó	1	A járművek	1
38	Alorba ringató esti mesék	3	Az állatkert állatai	1	Százszorszóp	1	A kismalac és a farkas	1
39	Billy bocs	3	Babák könyve	1	Virágpercek	1	A madár	1
40	Caupor és a bétor macró	3	Bumi telefonál	1			A repülő	1
41	Caupor és a táncóra	3	Ciliacs	1			A tanya	1
42	Gámm mesék	3	Dormógyó Döntő	1			A tojás	1
43	Lutika elbujdosása	3	Értékes gépek	1			A vakond és a vízözön	1
44	Kis állatkert	3	Este, ha aludni megyek	1			Add ide!	1
45	Moja Skotka	3	Gólya bécsi, gólya	1			Az életért	1
46	Órga néne özkéje	3	Hetendiek harckodnak	1			Az időjárás	1
47	Procska és a farkas, és más mai	3	Lutika elbujdosása	1			Beezégédkönyv	1
48	Pom-Pom	3	Kutyák	1			Betlehemi királyok	1
49	Són Balázs	3	Maci telefonál	1			Csillibiri	1
50	Vakond és társai a városban	3	Minden nap variációk	1			Dalokkönyv	1
51	A part alatt	2	Mindig látnak valahol	1			Ecc, pecc	1
52	Állatok bálja	2	Szóc a szavagban	1			Elment a kacska a vásárra	1
53	Állatvoda	2	Tétköszöntő	1			Eladó pillantásra: Formák	1
54	Az állatokról és kicsinyeiről	2	Zsambes Zsófi ébredése	1			Eladó pillantásra: Számok	1
55	Boridon és a hét kűf	2					Erdőben jártam	1
56	Buci-Maci	2					Esik az eső	1
57	Caroline Liliputban	2					Farkasrajcsúr	1
58	Dormógyók kalandjai	2					Fülemackó új barátai	1
59	Egy, megérett a meggy	2					Füstöcske, a kis sátkány	1
60	Eladó pillantásra: Méretek	2					Hammipöke	1
61	Eladó pillantásra: Vásárlunk	2					Kocsi és vonat	1
62	En vagyok a béka	2					Larousse lexikon a legújabbak	1
63	Ha a világ rögt lenne	2					Mese a legokosabb nyúlról	1
64	Hangokkönyv	2					Mese a szürke	1
65	Hírke-palinta	2					Mesehatározás	1
66	Kedvenc állataink	2					Nézd, mennyi ország, mennyi ny	1
67	Már megint	2					Nézd, milyenek az állatok!	1
68	Mesebóli	2					Ok is elszánnak	1
69	Nils Holgerson	2					Ok is esedeznek	1
70	Nyelvtöltő	2					Ok is mosakoznak	1
71	Nyúlanyó húsvéja	2					Pajkos csók	1
72	Téliköszöntő	2					Tápencia	1
73	Vadon élő állatok	2					Téliköszöntő	1
74	Vidám állatkert	2					Téliország	1
75	A bekezdett kiegészítő	1					Térfűzések városa	1
76	A Föld állatai	1					Walt Disney	1

77	A hajó	1					
78	A három kiscsibe	1					
79	A ház	1					
80	A jémlúvek	1					
81	A kőmalac és a farkas	1					
82	A madár	1					
83	A náthás medve	1					
84	A repülő	1					
85	A tanya	1					
86	A tópis	1					
87	A vakond és a vízözön	1					
88	Aladdin	1					
89	Állatos lepkebó	1					
90	Albáró	1					
91	Antantérusz	1					
92	Arnel	1					
93	Az állatkert állatai	1					
94	Az életfát	1					
95	Babák könyve	1					
96	Babar és a télapó	1					
97	Beszégetőkönyv	1					
98	Burni telefonál	1					
99	Cecilbi	1					
100	Celzolás Kandúr	1					
101	Caupor álmodik	1					
102	Caupor születésnapja	1					
103	Delokönyv	1					
104	Dörmögő Dömötör	1					
105	Ecc, pecc	1					
106	Elmért a kocka a vásárra	1					
107	Eladó pillantásra: Formák	1					
108	Eladó pillantásra: Számok	1					
109	Eladó szavaim	1					
110	Értékes gépek	1					
111	Erdőben járam	1					
112	Esik az eső	1					
113	Ezre, ha aludni megyek	1					
114	Evaralok	1					
115	Farkasralcaur	1					
116	Fűszernackó új barátai	1					

117	Füstcsúcs, a kis esküvő	1			
118	Gólya bácsi, gólya	1			
119	Hamupipőke	1			
120	Hetedik hurcolkodnak	1			
121	Jaj, baba	1			
122	Kutyák	1			
123	Laroussé lexikon a legidebbe	1			
124	Maci telefonál	1			
125	Mese a legkisebb nyúl	1			
126	Mese a sünről	1			
127	Meseháza	1			
128	Minden nap varázslat	1			
129	Mindig lakunk valahol	1			
130	Nézd, mennyi ország, mennyi n	1			
131	Nézd, milyenek az állatok!	1			
132	Nyuszifutó	1			
133	Ok is alszanak	1			
134	Ok is ebédelnek	1			
135	Ok is mosakodnak	1			
136	Pakos csók	1			
137	Sicc a szeretetben	1			
138	Százszázévszáz	1			
139	Tappancs	1			
140	Téliország	1			
141	Tűz-vész város	1			
142	Virágversek	1			
143	Walt Disney	1			
144	Zsemlés Zsófi ébredése	1			

A gyermekek által a megfigyelések során nézegetett könyvek

bölcsőde	(mind)
----------	--------

Mennyiség : bölcsőde	
címek	Össz.
(másokét nézegeti)	1
[valami]	56
[valami] állatos lapozó	1
[valami] Dörmögő-szerű	1
[valami] felhőcskés	1
A baba első lexikonja	2
A beképzelt kisegér	1
A járművek	5
A kismalac és a farkasok	5
A mackók kalandjai	15
A madár	1
A rút kiskacsa	2
A tanya	1
A tél	1
Ablak-zsiráf	34
Add Idel	4
Aladdin	3
állatos leporello	1
Álomba ringató esti mesék	6
Antanténusz	1
Az állatok és kicsinyeik	3
Az elefánt	3
Az időjárás	31
Babák könyve	4
Babar és a télapó	7
Bari, bari bárány	1
Beszélgetőskönyv	1
Billy bocs	7
Bóbita	10
Boribon és a 7 lufi	4
Brumi	1
Caroline Lilliputban	7
Cillancs	7
Csodabuksza	4
Csodaország	22
Dörmögő	2
Dörmögők kalandjai	1
Dúdoló	1
Dumbo	7
Ecc, pecc	2
Egy	1
Ellentétek	1
Első látásra színek	1
Első pillantásra	2
Első pillantásra: számok	1
Első pillantásra: színek	13
Első pillantásra: vásárolunk	2
Én vagyok a béka	6
Ének a bölcsődében	2
Erdő, mező állatai	9
Esik az eső	2

bölcsőde	(mind)
----------	--------

Mennyiség : bölcsőde	
címek	Össz.
[valami]	56
Ablak-zsiráf	34
Az időjárás	31
Vidám mesék	27
Csodaország	22
leporello	18
Mondókáskönyv	18
A mackók kalandjai	15
Első pillantásra: színek	13
Hőember	11
Bóbita	10
Erdő, mező állatai	9
leporelló	9
Babar és a télapó	7
Billy bocs	7
Caroline Lilliputban	7
Cillancs	7
Dumbo	7
Álomba ringató esti mesék	6
Én vagyok a béka	6
Göngös Gúnár Gedeon	6
A járművek	5
A kismalac és a farkasok	5
Ők is mosakszanak	5
Walt Disney	5
Add Idel	4
Babák könyve	4
Boribon és a 7 lufi	4
Csodabuksza	4
Grimm	4
Ők is alszanak	4
Aladdin	3
Az állatok és kicsinyeik	3
Az elefánt	3
Ha a világ rigó lenne	3
Mackótúra	3
Mi van a házban	3
Vadon élő állatok	3
Vidám történetek	3
Zsémbe Zsófi ébredése	3
A baba első lexikonja	2
A rút kiskacsa	2
Dörmögő	2
Ecc, pecc	2
Első pillantásra	2
Első pillantásra: vásárolunk	2
Ének a bölcsődében	2
Esik az eső	2
Este, ha aludni megyek	2
Larousse	2
Mindig laktunk valahol	2

A gyermekek által a megfigyelések során nézegetett könyvek

Este, ha aludni megyek	2
Évszakok	1
Füles mackó új barátai	1
Göggös Gúnár Gedeon	6
Grimm	4
Ha a világ rigó lenne	3
Halász Judit:Daloskönyv	1
Hamupipőke (Walt Disney)	1
Háziállatok	1
Hóember	11
Kocsi és vonat	1
Larousse	2
leporello	18
leporelló	9
Mackótúra	3
Mártonka levele	1
Megérett a meggy	1
Mennyl népl	1
Mesebolt	1
Mesetarisznya	1
Mi van a házban	3
Mindig laktunk valahol	2
Mondókáskönyv	18
Nézd mennyi ország	1
Nézd milyenek az állatok	2
Nyelvöltögető	1
Ők is alszanak	4
Ők is mosakszanak	5
Óreg néne őzikéje	1
Piroska	2
Sicc a sivatagban	1
Sün Balázs	2
Tappancs	2
téli leporello	1
Tompa Mihály:Virágversek	1
Vadon élő állatok	3
Vidám mesék	27
Vidám történetek	3
Walt Disney	5
Weöres Sándor:Télkőszöntő	1
Zsémbe Zsófi ébredése	3
Végösszeg	464

Nézd milyenek az állatok	2
Piroska	2
Sün Balázs	2
Tappancs	2
(másokét nézegeti)	1
[valami] állatos lapozó	1
[valami] Dörmögő-szerű	1
[valami] felhőcskés	1
A beképzelt kisegér	1
A madár	1
A tanya	1
A tél	1
állatos leporello	1
Antanténusz	1
Bari, bari bárány	1
Beszélgetőskönyv	1
Brumi	1
Dörmögők kalandjai	1
Dúdoló	1
Egy	1
Ellentétek	1
Első látásra színek	1
Első pillantásra: számok	1
Évszakok	1
Füles mackó új barátai	1
Halász Judit:Daloskönyv	1
Hamupipőke (Walt Disney)	1
Háziállatok	1
Kocsi és vonat	1
Mártonka levele	1
Megérett a meggy	1
Mennyl népl	1
Mesebolt	1
Mesetarisznya	1
Nézd mennyi ország	1
Nyelvöltögető	1
Óreg néne őzikéje	1
Sicc a sivatagban	1
téli leporello	1
Tompa Mihály:Virágversek	1
Weöres Sándor:Télkőszöntő	1
Végösszeg	464

A gyermekek által a megfigyelések során nézegetett könyvek

22. sz. melléklet

bölcsőde	Arató
----------	-------

Mennyiség : bölcsőde	
címek	Össz.
(másokét nézegeti)	1
[valami]	25
A baba első lexikonja	2
A mackók kalandjai	15
A rút kiskacsa	2
Ablak-zsiráf	11
Add Idel	2
Aladdin	3
állatos leporello	1
Alomba ringató esti mesék	2
Az időjárás	9
Bari, bari bárány	1
Billy bocs	3
Brumi	1
Caroline Lillputban	7
Csodaország	22
Dörmögő	2
Dumbo	7
Első látásra színek	1
Első pillantásra	2
Első pillantásra: színek	10
Első pillantásra: vásárolunk	2
Én vagyok a béka	6
Erdő, mező állatai	3
Este, ha aludni megyek	2
Grimm	4
Háziállatok	1
Hóember	11
leporello	14
leporelló	9
Mackótúra	3
Mártonka levele	1
Mindig laktunk valahol	2
Mondókáskönyv	6
Piroska	2
Sicc a sivatagban	1
téli leporello	1
Vidám mesék	8
Végösszeg	205

bölcsőde	Arató
----------	-------

Mennyiség : bölcsőde	
címek	Össz.
[valami]	25
Csodaország	22
A mackók kalandjai	15
leporello	14
Ablak-zsiráf	11
Hóember	11
Első pillantásra: színek	10
Az időjárás	9
leporelló	9
Vidám mesék	8
Caroline Lillputban	7
Dumbo	7
Én vagyok a béka	6
Mondókáskönyv	6
Grimm	4
Aladdin	3
Billy bocs	3
Erdő, mező állatai	3
Mackótúra	3
A baba első lexikonja	2
A rút kiskacsa	2
Add Idel	2
Alomba ringató esti mesék	2
Dörmögő	2
Első pillantásra	2
Első pillantásra: vásárolunk	2
Este, ha aludni megyek	2
Mindig laktunk valahol	2
Piroska	2
(másokét nézegeti)	1
állatos leporello	1
Bari, bari bárány	1
Brumi	1
Első látásra színek	1
Háziállatok	1
Mártonka levele	1
Sicc a sivatagban	1
téli leporello	1
Végösszeg	205

A gyermekek által a megfigyelések során nézegetett könyvek

bölcsőde	BOMI
----------	------

Mennyiség : bölcsőde

címek	Össz.
[valami]	10
[valami] állatos lapozó	1
[valami] Dörmögő-szerű	1
[valami] felhőcskés	1
A tél	1
Ablak-zsiráf	23
Add ide!	1
Antanténusz	1
Az időjárás	19
Babar és a télapó	7
Billy bocs	4
Bóbita	7
Csodabuksza	4
Ellentétek	1
Ének a bölcsődében	2
Évszakok	1
Göggös Gúnár Gedeon	6
Kocsi és vonat	1
Nyelvöltögető	1
Tompa Mihály: Virágversek	1
Vidám történetek	3
Végösszeg	96

bölcsőde	BOMI
----------	------

Mennyiség : bölcsőde

címek	Össz.
Ablak-zsiráf	23
Az időjárás	19
[valami]	10
Babar és a télapó	7
Bóbita	7
Göggös Gúnár Gedeon	6
Billy bocs	4
Csodabuksza	4
Vidám történetek	3
Ének a bölcsődében	2
[valami] állatos lapozó	1
[valami] Dörmögő-szerű	1
[valami] felhőcskés	1
A tél	1
Add ide!	1
Antanténusz	1
Ellentétek	1
Évszakok	1
Kocsi és vonat	1
Nyelvöltögető	1
Tompa Mihály: Virágversek	1
Végösszeg	96

A gyermekek által a megfigyelések során nézegetett könyvek

22. sz. melléklet

bölcsőde	Mályva
----------	--------

Mennyiség : bölcsőde	
címek	Össz.
[valami]	21
A beképzelt kisegér	1
A járművek	5
A kismalac és a farkasok	5
A madár	1
A tanya	1
Add ide!	1
Álomba ringató esti mesék	4
Az állatok és kicsinyeik	3
Az elefánt	3
Az időjárás	3
Babák könyve	4
Beszélgetőskönyv	1
Bóbita	3
Boribon és a 7 lufi	4
Cillancs	7
Dörmögőék kalandjai	1
Dúdoló	1
Ecc, pecc	2
Egy	1
Első pillantásra: számok	1
Első pillantásra: színek	3
Erdő, mező állatai	6
Esik az eső	2
Füles mackó új barátai	1
Ha a világ rigó lenne	3
Halász Judit: Daloskönyv	1
Hamupipőke (Walt Disney)	1
Larousse	2
Leporello	4
Megérett a meggy	1
Mennyl népl	1
Mesebolt	1
Mesetarisznya	1
Mi van a házban	3
Mondókáskönyv	12
Nézd mennyi ország	1
Nézd milyenek az állatok	2
Ők is alszanak	4
Ők is mosakszanak	5
Óreg néne őzikéje	1
Sön Balázs	2
Tappancs	2
Vadon élő állatok	3
Vidám mesék	19
Walt Disney	5
Weöres Sándor: Télkösöntő	1
Zsémber Zsófi ébredése	3
Végösszeg	163

bölcsőde	Mályva
----------	--------

Mennyiség : bölcsőde	
címek	Össz.
[valami]	21
Vidám mesék	19
Mondókáskönyv	12
Cillancs	7
Erdő, mező állatai	6
A járművek	5
A kismalac és a farkasok	5
Ők is mosakszanak	5
Walt Disney	5
Álomba ringató esti mesék	4
Babák könyve	4
Boribon és a 7 lufi	4
Leporello	4
Ők is alszanak	4
Az állatok és kicsinyeik	3
Az elefánt	3
Az időjárás	3
Bóbita	3
Első pillantásra: színek	3
Ha a világ rigó lenne	3
Mi van a házban	3
Vadon élő állatok	3
Zsémber Zsófi ébredése	3
Ecc, pecc	2
Esik az eső	2
Larousse	2
Nézd milyenek az állatok	2
Sön Balázs	2
Tappancs	2
A beképzelt kisegér	1
A madár	1
A tanya	1
Add ide!	1
Beszélgetőskönyv	1
Dörmögőék kalandjai	1
Dúdoló	1
Egy	1
Első pillantásra: számok	1
Füles mackó új barátai	1
Halász Judit: Daloskönyv	1
Hamupipőke (Walt Disney)	1
Megérett a meggy	1
Mennyl népl	1
Mesebolt	1
Mesetarisznya	1
Nézd mennyi ország	1
Óreg néne őzikéje	1
Weöres Sándor: Télkösöntő	1
Végösszeg	163

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. A minta megoszlása bölcsődénként	67. old.
2. Az anyák iskolai végzettsége	68. old.
3. Az apák iskolai végzettsége	68. old.
4. Milyen életkorban kapta a gyermek első könyvét	70. old.
5. A gyermek könyvszeretete	71. old.
6. A gyermek kedvencei információhordozó szerint, a szülők szerint	73. old.
7. A könyvnézegetés, mesehallgatás gyakorisága otthon	86. old.
8. A tv-mese nézettségének gyakorisága otthon	86. old.
9. A meselemez/mesekazetta hallgatás gyakorisága otthon	87. old.
10. A diafilm-nézés gyakorisága otthon	87. old.
11. A videofilm nézés gyakorisága otthon	88. old.
12. A vizsgálati minta életkor szerinti megoszlása a gondozónői kérdések esetében	123. old.
13. Az összes megfigyelési idő (továbbiakban: ÖMI) alakulása	131. old.
14. A kezdeményezések egyes formáinak előfordulása az egyes gondozónőknél	147. old.
15. Az egyes tevékenységfajták előfordulása a gondozónők viselkedésében (a gondozónő 1 gyermekkel vesz részt a szituációban)	150. old.
16. Az egyes gondozónők verbális kommunikációjának jellemzői (a gondozónő 1 gyermekkel vesz részt a szituációban)	154. old.
17. Az egyes non-verbális megnyilvánulások előfordulása az egyes gondozónőknél, egy gyermek részvétele esetén	155. old.
18. Az egyes tevékenységfajták előfordulása a gondozónők viselkedésében, ha a gondozónő több gyermekkel vesz részt a szituációban	159. old.
19. A gondozónők egyes tevékenységeinek gyakoriság szerinti rangsora a képeskönyv-nézegetés, könyvből mesélés helyzeteiben	160. old.
20. Az egyes gondozónők verbális kommunikációjának jellemzői, ha a gondozónő több gyermekkel vesz részt a szituációban	162. old.

21. Az egyes tevékenységfajták összesített gyakorisági hisztogramja (a gondozónő egy gyermekkel vesz részt a szituációkban)	157. old.
22. Az egyes non-verbális megnyilvánulások összesített gyakorisági hisztogramja (a gondozónő egy gyermekkel vesz részt a szituációkban)	156. old.
23. A helyzetek élményszerűsége (a gondozónő egy gyermekkel vesz részt a szituációkban)	157. old.
24. A gyermek igényeihez igazodás (a gondozónő egy gyermekkel vesz részt a szituációkban)	158. old.
25. Az egyes tevékenységfajták összesített gyakorisági hisztogramja, ha a gondozónő több gyermekkel vesz részt a szituációban	159. old.
26. Az egyes non-verbális megnyilvánulások összesített gyakorisági hisztogramja (a gondozónő több gyermekkel vesz részt a szituációkban)	164. old.
27. A helyzetek élményszerűsége több gyermek részvétele esetén	165. old.
28. A gyermekek igényeihez igazodás, ha a gondozónő több gyermekkel vesz részt a szituációkban	166. old.
29. Az egyes tevékenységfajták összesített gyakorisági hisztogramja, ha a gondozónő több gyermekkel, könyv nélkül vesz részt a helyzetben	167. old.
30. Az egyes non-verbális megnyilvánulások összesített gyakorisági hisztogramja, ha a gondozónő több gyermekkel, könyv nélkül vesz részt a helyzetben	169. old.
31. A helyzetek élményszerűsége, ha a gondozónő több gyermekkel, könyv nélkül vesz részt a helyzetekben	169. old.
32. A gyermekek igényeihez igazodás, ha a gondozónő több gyermekkel, könyv nélkül vesz részt a helyzetekben	170. old.
33. Az egyes helyzetípusok összesített gyakorisági hisztogramja (lányok)	183. old.
34. Az egyes helyzetípusok összesített gyakorisági hisztogramja (fiúk)	183. old.
35. Az egyes tevékenységek relatív gyakoriságának hisztogramja	195 old.